

XIK

KORUNK

FÓRUM • KULTÚRA • TUDOMÁNY

ADORJÁNI PANNA
BODÓ MÁRTA
BOTHÁZI MÁRIA
BRENNER JÁNOS
CSEKE PÉTER
HEGEDŰS ISTVÁN
HORVÁTH ANNA
HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN
JAKAB SÁMUEL
KALI ÁGNES
KÁNTOR LAJOS
KOVALSZKI PÉTER
NÓDA MÓZES
PÉTER ÁRPÁD
PORTIK BLÉNESSY ÁGOTA
RÁCZ NORBERT
SZABÓ R. ÁDÁM
TALPAS BOTOND
TIBORI SZABÓ ZOLTÁN

5

IFJÚSÁGI ÖNSZERVEZŐDÉSEK

III. FOLYAM
2016.
MÁJUS

XXK

KORUNK

FÓRUM • KULTÚRA • TUDOMÁNY

HARMADIK FOLYAM • XXVII/5. • 2016. MÁJUS

TARTALOM

HORVÁTH ANNA • A nyertes generáció fellegvára (<i>interjú</i>)	3
GOTHÁR TAMÁS • K. C. emlékére, Ekhó gyásza, A költözés anatómiája (<i>versek</i>)	7
KÁNTOR LAJOS • Poszler György Erdélye	9
SZÉKELY TÜNDE • Ifjúsági önszerveződések a kisebbségi civil társadalomban	13
BORZÁSI SAROLTA • Értékteremtő Kolozsvár mutatkozott be	20
TUSSAY SZILÁRD • Az ifjúsági intézményszerveződés új hulláma	24
TALPAS BOTOND – BETHLENDI ANDRÁS • Igen, tessék!	28
FANCSALI BARNA • Itthon, fiatalon	31
DÁNIEL BOTOND • Diáktanácsok	34
KALI ÁGNES • Anyatej (<i>vers</i>)	41
JÁNOSI VIVIEN • (Az utcseprők...), (Késik), Dögszag (<i>kisprózák</i>)	42
BOTHÁZI MÁRIA • A <i>Korunk</i> ifjúsága	45
JAKAB SÁMUEL • A Bocskai Alapítvány védnöksége alatt	53
SZABÓ R. ÁDÁM • Szappanbuborékok (<i>kisregényrészlet</i>)	61
CSEKE PÉTER • Két világháború közötti értelmiségnevelő műhelyek	64
BODÓ MÁRTA • A katolikus diákszínjátászás közösségépítő ereje Erdélyben	71
NÓDA MÓZES • Márton Áron örökében	78
RÁCZ NORBERT • A jókedvvel végzett munka öröme	85
■ TOLL	
HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN • Itt és mást	89
■ HISTÓRIA	
PAP KRISZTIÁN • Conrad, a stratégia	92
■ VILÁGABLAK	
KOVALSZKI PÉTER • Herefordi örökség	97
PÉTER ÁRPÁD • Külhoni magyar fiatalok magyarságtudata	98

■ MŰ ÉS VILÁGA

PORTIK BLÉNESSY ÁGOTA • A Korunk Galéria és Stúdiógaléria kiállítóművészei	101
SZARKA MÁNDITY KRISZTINA • Olvasva a verseket, látva a képeket	104
BRENNER JÁNOS – FEHÉR DOROTTYA • Képpárbeszéd	106

■ KÖZELKÉP

HEGEDŰS ISTVÁN • „Petőfisek” a Kárpát-medencében	107
NAGY KINGA • Az IKE közösségépítő ereje	110
BÖJTE CSONGOR • Őrhelyen	111

■ TÉKA

ADORJÁNI PANNA • A rend és a káosz (<i>Sasszé</i>)	114
TIBORI SZABÓ ZOLTÁN • Kós András erdélyi sorsa	116
ÁDÁM BIBORKA • December elseje valós háttere	117

■ TALLÓ

HARKAI ÁGNES • 1945 – korszakhatár?	122
KÁDÁR KATA • Campus papíron, Campus a világhálón	125
KŐRÖSSY ANDREA • Csak nevében volt európai	127

■ ABSTRACTS

.....	128
-------	-----

■ KÉP

BACSA MELINDA (8); BICSKEI ANIKÓ (borító, 12, 84); BLASKÓ ÁRPÁD (végigfutó, 40); KLAJO ADRIAN (27); KOZMA LAURA (88); MUNJIN ANDREA (52, 60); PESTI EMMA (91); RAFFAI INGRID (96); SZALMA GÁBOR (19); TÓTH ALISA (121)

ALAPÍTÁSI ÉV 1926

Susținem
CLUJ-NAPOCA 2021
Capitală Culturală Europeană
oraș candidat

Kiadja a Korunk Baráti Társaság ■ Elnök: KÁNTOR LAJOS ■ Tiszteletbeli elnök: DEGENFELD SÁNDOR
Főszerkesztő: KOVÁCS KISS GYÖNGY (történelem) ■ A szerkesztőség tagjai: BALÁZS IMRE JÓZSEF
(főszerkesztő-helyettes, irodalom), CSEKE PÉTER (médiatudomány), RIGÁN LÓRÁND
(filozófia, a Korunk–Komp–Press Kiadó felelős szerkesztője)

■ Gazdasági vezető: KOVÁCS GÁBOR ZSOLT ■ Grafikai arculat: KÖNCZEY ELEMÉR, SZENTES ZÁGON
■ A Korunk grémiuma: DERÉKY PÁL, EGYED PÉTER, ILIA MIHÁLY, POMOGÁTS BÉLA, ROMSICS IGNÁC,
TETTAMANTI BÉLA, ZALÁN TIBOR

■ A megjelenéshez támogatást nyújt a bukaresti Művelődési Minisztérium, a Bethlen Gábor Alap,
a Kolozsvári Városi Tanács, a Kolozs Megyei Tanács, a Nemzeti Kulturális Alap,
a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Communitas Alapítvány, az Új Budapest Filmstúdió.

■ Szerkesztőség: Kolozsvár, Str. gen. Eremia Grigorescu (Rákóczi út) 52.

Telefon: 0264-375-035; Fax: 0264-375-093 ■ Postacím: 400750 Cluj, OP.1. cp. 273, Románia;

Internet: www.korunk.org; e-mail: korunk@gmail.com; korunk@korunk.org

■ Nyomda: ALUTUS, Csíkszereda, Hargita út 108/A. Tel./fax: 0266-372-407

■ Előfizetést a szerkesztőség is elfogad: egyévi előfizetés 50, félévi előfizetés díja 26 RON.

A KORUNK magyarországi terjesztését Tóth Ernő Béla E. V. végzi;

a lap megrendelhető a következő telefonszámon: 0036-709-429-332, illetve e-mailen: erno.toth.deb@gmail.com.

■ Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

■ Proiect realizat cu sprijinul Primăriei – Consiliului Local Cluj-Napoca

Proiectul susține candidatura orașului Cluj-Napoca la titlul de Capitală Culturală Europeană 2021.

■ Revistă editată de Asociația de Prietenie Korunk

(400304 Cluj-Napoca, str. gen. Eremia Grigorescu nr. 52.; Cod fiscal 5149284)

■ ISSN: 1222-8338

HORVÁTH ANNA

A NYERTES GENERÁCIÓ FELLEGVÁRA

Kolozsvár alpolgármesterét Ugron Hanna kérdezte

Az Európa Ifjúsági Fővárosa címet a strasbourgi Európa Tanács mellett működő Európai Ifjúsági Fórum adományozza egy évre. A címet először Rotterdam kapta meg 2009-ben. Azóta Torino (Olaszország), Antwerpen (Belgium), Braga (Portugália), Maribor (Szlovénia), Szaloniki (Görögország) és Kolozsvár viselte egy évig. 2016-ban Gandzsa (Azerbajdzsán), 2017-ben Várna (Bulgária), 2018-ban pedig a portugáliai Cascais (Portugália) ad otthont a kezdeményezésnek.

A címre pályázó kolozsvári fiatalok célja az volt, hogy 2015-ben egész éves programsorozat keretén belül osztassák meg gondolataikat, tereiket, kultúrájukat, erejüket, örömeiket és jövőképeiket Európával. A program koordinálásának feladatát találóan, a 31 ifjúsági szervezet által létrehozott Share Föderáció nevet viselő ernyőszervezet kapta, amely az önkormányzattal szorosan együttműködve célul tűzte ki, hogy az ifjúsági események, találkozók és konferenciák európai központjává tegye egy évre Kolozsvárt, ugyanakkor a városba látogató turisták számát növelje.

A programsorozat eredményeiről, elszalasztott lehetőségeiről, deklarált, illetve valós sokszínűségéről, valamint az eddig levonható tanulságokról és az európai cím ürügyén beindult folyamatokról érdeklődtünk Kolozsvár alpolgármesterétől.

■ *Ugron Hanna: Közel három hónapja már, hogy Kolozsvár átadta a 2012-ben neki ítelt és 2015-ben nagy büszkeséggel viselt Európa Ifjúsági Főváros címet az azerbajdzsáni Gandzsának. Szeretnél most ott lenni?*

Horváth Anna: Persze, szívesen ellátogatnék az azeri városba, de lehet, hogy nem ez a legmegfelelőbb időpont erre az utazásra.

Természetesen, kíváncsi vagyok Gandzsa ifjúsági főváros programjára, annál is inkább, mivel

Kolozsvár magában hordozza a nagyváros rengeteg előnyét, de mégsem nőtt akkorára, hogy felhalmozza a metropoliszok, fővárosok hátulütőit.

ez az első olyan év az Európai Ifjúsági Fővárosok még meglehetősen friss történelmében, amikor egy Európai Unión kívüli ország városa viseli ezt a címet. Egyébként 2013 óta Gandza önkormányzati és ifjúsági képviselői többször is látogattak már Kolozsvárra, több kolozsvári fiatal kapott lehetőséget Azerbajdzsánba utazni, és a két önkormányzat között is volt már példa hatékony együttműködésre, kommunikációra közös ifjúsági projektjeink kapcsán. Kolozsvár számos európai város önkormányzati képviselője és ifjúsági vezetője közötti találkozóknak adott helyet a tavaly, említhetjük itt akár az Európai Ifjúsági Fővárosok Hálózatának találkozóit, amelynek keretén belül olasz, portugál, görög és bolgár városok döntéshozói, ifjúsági képviselői folytattak párbeszédet. Ezek az események jó példái a tavalyi év azon eredményeinek, amelyeknek a helyi médiában nem volt különösebb visszhangjuk, de hosszú távon sokat jelenthetnek Kolozsvár nemzetközi kapcsolatainak, európai hálózatainak építésében.

Örülök, hogy éppen most és itt, Kolozsváron beszélgetünk ezekről a folyamatokról, egy igen zsúfolt év és nagyon tanulságos Európai Ifjúsági Főváros programsorozat lezárulta után, és nem valahol máshol, még a folyamat legelején. A mi feladatunk már az, hogy visszatekintve tanuljunk a hibákból, és az elért eredményekre alapozva folytassuk a munkát, használjuk ki a 2015-ben nyílt új lehetőségeket, fenntartsuk a fiatalok még nem lankadó lelkesedését, továbbvigyük és fejlesszük mindazokat a programokat, amelyek értékesnek bizonyultak.

U. H.: Említenél néhányat ezek közül?

H. A.: Tovább szeretnék vinni többek között a *Kolozsvár sosem alszik* programot, a Day15 projektet vagy az Ifjúsági Részvételi Költségvetést. Ezen kívül számos olyan kisebb-nagyobb ifjúsági kezdeményezés van, amit örömmel láttam viszont a január végén zárult önkormányzati kulturális programok támogatási pályázati felhívására benyújtott projektek között. És ugyanakkor abban bízom, hogy viszontlátunk a jövőben olyan rendezvényeket is, amelyek a 2015-ben történelemnek köszönhetően fenntarthatóvá váltak, alternatív forrásokra letek, vagy a széles körű együttműködésnek köszönhetően összeolvadtak, megerősödtek, esetleg beleolvadtak egy-egy nagyobb horderejű programsorozatba.

A közkedvelt, de korábban kevésbé kihasznált köztereket (Tűzoltótorony, Fellegvár, Postakert, Hója-erdő) új életre keltő programok közül is számos átörökíthető az elkövetkező évekre – és ennek érdekében az önkormányzat sokat tud tenni. Ugyanakkor az is pozitív hozadéka az ifjúsági főváros évének, hogy megerősödtek azok a fiatalokból álló kezdeményező csoportok is, amelyek különböző virtuális és helyi kampányokkal, izgalmas és eredeti programokkal népszerűsítik Kolozsvárt a külföldi turisták körében.

U. H.: Valamikor 2015 elején azt nyilatkoztad, hogy szerinted az ifjúsági főváros éve egyszerre von majd el és mozgósít energiákat az Európa Kulturális Fővárosa pályázat, illetve program előkészítéséből. Hogy érzed most, melyik volt a döntő?

H. A.: Úgy gondolom, hogy az ifjúsági főváros program jóval több volt egyszerű tesztnél, ugyanakkor mégis azt mondom: az elmúlt évet lehet egyfajta felkészülésnek is tekinteni, ami jelentősen hozzájárul a kulturális főváros program megvalósításának folyamatához. Bár az ifjúsági főváros program céljaiban is, megvalósításában is nagyban különbözik az Európa Kulturális Fővárosétól, egy egészéves, európai kitekintésű, a civil társadalmat a döntéshozókkal és az üzleti szférával való együttműködésre sarkalló program erős tapasztalati tőkét jelentett a kolozsvári szervezők és résztvevők számára egyaránt. Hasonló tapasztalata más, versenyben lévő romániai városnak nincs.

Közben azt se felejtjük el, hogy azóta az Európa Kulturális Fővárosa program újabb szakaszához érkeztünk, azaz – Kolozsvár, Temesvár, Bukarest és Nagybánya

mellett – a romániai verseny döntőjébe jutott. A kolozsvári csapat ezért most a pályázat kiegészítésén, feljavításán dolgozik, hiszen a következő megmérettetés augusztus-szeptemberben lesz, majd végleges eredmény 2016 szeptemberére várható. Ebben a munkafolyamatban a múlt évi programsorozat során szerzett tapasztalatok sokat jelenthetnek.

Ugyanakkor azt gondolom, hogy egy jól kiépített európai kapcsolati hálózattal sokat nyomhat a latba a zsűri végleges döntését illetően. Ennek kitűnő előfeltétele Kolozsvár tavaly megugrott nemzetközi hírneve, a virtuális platformokon való megjelenése, amely szintén segíthet a cím elnyerése érdekében.

U. H.: Egy ekkora horderejű program megvalósításának édes-keserű ízét kóstolgatva, mit gondolsz: jól jön Kolozsvárnak még egy ilyen kihívás? Szükségünk van az Európa Kulturális Fővárosa címre is?

H. A.: Az Európa Kulturális Fővárosa program hatalmas esélyt jelenthet nemcsak Kolozsvár infrastrukturális fejlődésének, épületeink – műemlékeink, színházaink, más alkotói színtereink – megújulására, hanem civil szervezeteink, intézményeink pezsgő életének európai szintű megmutatására is. Ami még lényegesebb, hogy az Ifjúsági Főváros évében beindult folyamatok – a magyar nyelv nyilvános térben való használatának kiterjesztése, közösségi programjaink támogatásának erőteljes növekedése – új lendületet kaphatnak a cím elnyerése által.

Kolozsvár Európa Kulturális Fővárosa pályázatának igazi tétje annak a tavaly beindított folyamatnak a folytatása, amely a nyilatkozatok, elvek szintjéről a mindennapok szintjén való gyakorlatba ültetésre kívánja emelni a többnyelvűséget, a valós multikulturalizmust. Itt, Kolozsváron nagyon messziről indulunk a többnyelvűség politikai szintű felvállalását illetően, de úgy gondolom, hogy maximálisan ki kell használnunk a magyar érdekképviselő szintjén azt, amit már sikerült kiharcolnunk: az ifjúsági főváros évének dőcögő, sokat vitatott, és sokszor jogosan elmarasztalt, de végül mégis közszájón forgó és deklaráltan állandóan jelen lévő többnyelvűségének témáját.

2015-ben sok kolozsvári fiatal azon dolgozott, hogy Európának megmutathassa városunk nemzeti sokszínűségéből származó értékeit. Ez hasznos gyakorlat volt a kolozsvári közösségek számára is, akiket így rávezethetünk arra, hogy a békés egymás mellett élés gyakorlata mellett immár plusz értéket is lássanak a sokszínűségben.

Tavaly mind a román, mind a magyar közösség érezhette, hogy a kulturális sokszínűség erőforrás, amivel kevés európai város rendelkezik, akár gazdasági szempontból is a város javára válhat.

A Kolozsvár Európa Kulturális Fővárosa cím újabb lehetőség tehát egy olyan nagy kaliberű programsorozat megvalósítására, melynek keretén belül a legradikálisabb román véleményformálók, politikusok sem mernek majd nyíltan szembemenni a többnyelvűséggel. A cél pedig az, hogy a többnyelvűséget minél több szinten és területen meggyökereztessük.

U. H.: A tavalyi év eredményeit értékelve rendszerint kiemeled, hogy a program nagy mértékben segítette a többnyelvűség ügyét. Szerinted még milyen, a város magyar közössége számára fontos „ügyeket” mozdított előre az ifjúsági főváros?

H. A.: Ezt valóban lényegesnek tartom. Nagyobb áttörést sikerült elérnie az Ifjúsági Fővárosban és a Share Föderációban együttműködő magyar és román ifjúsági szervezeteknek a nyilvános magyar nyelvhasználat terén, mint az elmúlt húsz év politikai próbálkozásainak. Ne feledjük azt sem, hogy ezt a címet egy magyar fiatalokból álló csoport kezdeményezte és nyerte el a városnak 2012 novemberében. Ugyanígy, számos kulcsfontosságú projektet magyar szervezetek kezdeményeztek és koordináltak, legyen szó akár az ifjúsági részvételi költségvetésről, az Európai Unió Szociális Alapja által támogatott Új Nemzedék Központ fiatalokat segítő szak-

mai képzésről, az első ízben határon túl megszervezett Országos Tudományos Diákköri Konferenciáról, a Kárpát-medencei Magyar Ifjúsági Konferenciáról vagy a II. Visegrádi Nemzetközi Ifjúsági Konferenciáról.

Így lett mára már természetes az, hogy például a jegyautomaták vagy egyes kültéri reklámfelületek többnyelvűek. Úgy gondolom, hogy ez nem lett volna elérhető az ififőváros szellemisége nélkül.

Az önkormányzat tavaly jelentősen megemelte a költségvetés kulturális és ifjúsági programokra szánt részét, hiszen míg 2012-ben még mintegy 2,5 millió lejről beszélhetünk, ez a keretösszeg 2015-re elérte a 10 milliót; ugyanakkor pedig a magyar szervezeteknek sikerült olyan partnereket is bevonni, mint a magyar kormány, amely jelentős összegekkel járult hozzá a magyar ifjúsági szervezetek kezdeményezésének sikerességéhez. A Kolozsvár 2015 Európa Ifjúsági Főváros Központot működtetett Budapesten a Mathias Corvinus Collegiumban is.

A tavalyi év másik jelentős hagyatéka a K Plusz Program, melynek köszönhetően az idén Kolozsvár szívében megnyílt K+ Közösségi tér, amely színes képzési programokkal és magas színvonalú szakmai eseményekkel várja Kolozsvár okos, kreatív, vállalkozó kedvű és életszerető magyar fiataljait, céljának tekinti a város tehetséges fiataljait felkutatni és segíteni.

Az Európai Ifjúsági Főváros évében bebizonyítottuk, hogy képesek vagyunk – civil szervezetek, egyházak, önkormányzati magyar képviselő, magyar oktatási és kulturális intézmények – együtt tenni azért, hogy a kincses város az új, nyertes generáció fellelővárosa legyen.

Megemlíteném itt még azt, hogy a projekt 5400 önkéntese közül mintegy 2000 magyar fiatal volt. Ezeknek a fiataloknak az egész évre kiterjedő lelkes tevékenysége azt mutatja, sok magyar fiatal aktívan szerepet vállal a város életében, és igen, ez az a hely, ahol jól érzik magukat, ahol érdemesnek látják jövőt tervezniük.

Egy kevésbé számszerűsíthető, de lényeges eredmény a helyi önkormányzat és az ifjúság közötti kapcsolat szorosabbra fűzése volt, amelynek eredménye majd a jövőben teljesebben ki igazán.

Számomra a program legfontosabb célkitűzése azonban kétségtelenül az volt, hogy a kolozsvári magyar fiatalokat meggyőzzük: jó magyar fiatalnak lenni itt, Kolozsvár élhető városa.

U. H.: Szerinted miért jó most, 2016-ban, Kolozsváron magyar fiatalnak lenni?

H. A.: Kolozsvár belvárosában tulajdonképpen egy hatalmas, tavasztól ősziig terjedő fesztivál zajlik. Színes, pezsgő élete van ennek a városnak, rengeteg lehetőséget nyújt, anélkül, hogy – mint Bukarest vagy akár Budapest – elidegenítene az itt lakókat. Kolozsvár magában hordozza a nagyváros rengeteg előnyét, de mégsem nőtt akkorára, hogy felhalmozza a metropoliszok, fővárosok hátulütőit.

A jelenlegi trendek, országosak és regionálisak egyaránt, Kolozsvárnak kedveznek. Egyre több fiatal, egyre több befektetés, egyre több lehetőség van. Ma jó Kolozsváron élni, jó kolozsvárinak lenni. Egyre több magyar fiatal jön ide, egyre több lehetőség van a magyarok számára, és ma jó kolozsvári magyarnak lenni. Nekünk együtt azért kell tennünk, hogy Kolozsvár az okos, kreatív, vállalkozó kedvű és életszerető magyar fiatalok városa legyen, ahol jól érzik magukat és biztonságban tudják jövőjüket. Kolozsvár ma már egy új város – nemcsak épületeiben, hanem hangulatában, szokásaiban és életvitelében is megújult város. Én azt szeretném, hogy a kincses város az új, nyertes generáció fellelővárosa legyen.

GOTHÁR TAMÁS

K. C. emlékére

A szakálladat furcsálltam, mert
ősz és sárgás-vöröses szálak is voltak benne
– amúgy barna volt.

A sárgás-vöröseket értettem:
általánosban gyűjtöttál rá először;
de az ősz szálak már nehezen érthetőek:
ragaszkodtak ehhez a színhez,
pedig nem voltak igazán fehérek,
és mégis büszkék voltak rá.

Azt mondtad, hogy minden szál egy-egy tükör,
amibe ha belenézel, mintha látnád benne
az eddigi életed.

Például amikor saját elhatározásból meleg lettél,
csak hogy mérgesítsd a homofóbokat,
majd csalódott, amikor rájöttél,
hogy nem lehetsz csak úgy meleg.

Ekhó gyásza

Úgy hullok darabokra,
mint a tükörképed.
Én foszlányok, te
robosztus oszlop maradsz,
talán épp ebben a városban.
Keretbe zárt menetrend mellkasod,
plakátba burkolnak a reggelek,
égve maradt utcalámpa a hajad.
A szemközti kirakat fakó,
a visszhangot elnyeli a
reggeli csúcsban hömpölygő tömeg.

A költözés anatómiája

„Ha nem vagy itthon, üres a lakás.”
PETRI GYÖRGY

most hogy kitolták a bútorokat
látszik a lepattogzó *dermis*

a bomló *musculus* mögötti
ossa üszkös váza

betört *oculison* át verőfénytől
fakul tovább ami a *craniumból* maradt

kiállnak a *sternumban* maradt *costaek*
poszter-foltok körül *pulmo* maradéka

egymásba érő *atrium* és *verticulus* mögött
aorta nyílik üres *mediastinumba*

KÁNTOR LAJOS

POSZLER GYÖRGY ERDÉLYE

I gyekszem hű maradni konferenciánk tárgyához, pontosabban személyéhez; még pontosabban Poszler György következetesen érvényesített könyvszerkesztési szelleméhez, illetve gyakorlatához. Ő ugyanis – talán a tanári indíttatást kapcsolva össze a tudósi elkötelezettséggel – könyveit előszóval, bevezetőkkel látta el. Csupán a könyvtáramban őrzött kötetekre hivatkozom. Irodalomelméleti kísérleteit (a könyvet a Gondolat adta ki 1983-ban, *Kétségektől a lehetőségekig* címmel) „Néhány szó az olvasóhoz” kísérte. A Magvetőnél 1989-ben megjelent *Eszmék, eszmények, nosztalgiákat* „Rendhagyó bevezetés”. Az 1995-ös *Fényjelek* esszéi sem maradtak szerzői eligazítás nélkül. A válogatott tanulmányokat tartalmazó, közel ezer oldal terjedelmű kötet, az *Ars poetica – Ars teoretica* élére „Szakmai előszó – Kutatói számvetés” címmel a Sziráki Péternek adott terjedelmes interjú került. De beszédesebb példákat is idézhetek, most már a műfaji megnevezésekre koncentrálva: „Tárgyi” előszó és „Alanyi” előszó (*Duna-völgyi reálfantasztikum*, 1998); Önironikus bevezetés, Melankolikus bevezetés (*Ezredvégi palackposta*, 2001); Nosztalgikus bevezetés, „Teoretikus” bevezetés (*Kié ez a történelem?*, 2001); „Poétikus” bevezetés, „Politikus” bevezetés (*Az angyal és a kard*, 2003); és a leggazdagabb, mennyiségben és elnevezésben: Előszó. A nagy francia forradalom és a Farkas utcai hársak; a Vallomások külön fejezetében pedig: Teoretikus vallomás, Ideologikus vallomás I., Ideologikus vallo-

Poszler tanár úr
az irodalomelmélet,
a 20. századi magyar
irodalom története
mellett hosszú időn át
odafigyelt – idefigyelt –
Erdélyre, születő
és újjászülető
irodalmára...

Elhangzott az MTA Poszler-konferenciáján, Budapesten, 2016.
április 4-én.

JK
2016/5

más II. Lírai vallomás I., Lírai vallomás II. Lírai vallomás III. (*Az eltévedt lovas nyomában*, 2008).

Most már témánkhoz közel, Erdély-közelben, Kolozsvár-, sőt Farkas utca-közelben vagyunk. Poszler György hajdani iskolája és az én egykori iskolám közelében. Hat év választott el minket a születési év tekintetében meg néhány száz méter a Farkas utca nyugati végében álló Piarista Gimnázium és a keleti szöglethez tartozó Református Kollégium épületére gondolva. Engedtetsek meg, hogy most én is rövid lírai vallomással folytatassam – csak hogy ennek is Poszler György a szerzője. Munkazáró, életzáró óriás-esszéjében (amely a *Korunk* 2015. szeptemberi–decemberi számaiban jelent meg, és amely nemsokára önálló könyv formájában is elkészül szülővárosunkban) elmélkedik sorskérdésekről, értékről, moralitásról, praktikusságról, dilemmáról, és egy közös szemináriumot ajánl, a következő szavakkal: „Jó lenne ezt megbeszélni Kántorral. Talán a Farkas utcában. Ő a Szamos felől jönne. A gótikus református templomnál lépne az utcába. Én a várfal felől jönnék. A barokk katolikus templomnál lépnék az utcába. Egy padra ülnénk. A ház előtt, ahol Apáczai Csere János lakott. Kora nyári estén. Amikor tele az utca a hársak illatával. Beszívnam gyerekkorom illatát. És nem gondolnék elképzelt szemináriumok eldönthetetlen gondjaira.”

Ez a találkozás most már végleg elmarad. De itt az alkalom, hogy tudós gyülekezetben megpróbáljuk újragondolni Poszler György Erdélyét – ahogy ez a könyveiben meg korábban folyóiratközléseiben akár utalásszerűen megjelent, megjelenik. Objektív formában – és nosztalgikusan, bevallva a személyes érintettséget. Amihez csatlakozni ugyancsak kötelességem, nem szakadva el a *Korunktól*, Kolozsvártól.

Igyekszem kihagyni – az Akadémián vagyunk – a közvetlen találkozások emlékeit, a kolozsvári Főtér északi oldalán (a mai Kolozsvár Társaság székhelye előtt) valamikor a kilencvenes évek elején történt véletlen összefutásunktól a Mikes Kelemen utcáig és a budai Kosztolányi tér 5. szám ötödik emeletéig ívelő, nem véletlen találkozásaink felidézését; így hát a két akadémiai jelenésről sem lesz szó a továbbiakban. A *Korunkról* azonban igen, már csak azért is, mert néhány Poszler-esszé, tanulmány a mi felkérésünkre készült. Nem mindegyik szól Erdélyről, felerészt azonban közvetlenül hazabeszéltek.

*A Korunk repertórium*a 1990–2000 első Poszler-adata 1993. júniusát idézi, az „Irodalmunk határai” összeállításban szerepel a *Párbeszéd*ek és *horizontok* (a *Nyugattól a Szép szóig*, Babits Mihálytól József Attiláig követi az irodalmi látószögeket). 1995 augusztusában, a „Túl a szemhatáron” súlypontba illeszkedve, ismét hosszabb Poszler-szöveg olvasható, „szakmai töprengés”: *Az irodalomtörténet mint humanista tudomány*. Majd csak az 1996. 11. számban („Utak, remények”) jelenik meg elkötelezett erdélyi gyónása, történetesen Cs. Szabó Lászlóról, *Egy erdélyi renegát vallomásai* címmel. Pontosan egy évvel későbbi elemzékísérlete Tamási Áron *Czímeresekéről*, majd jön az első nagy vallomás, a *Házsongárdi Bolyongás – a Dél-nyugati Szöglet*, középpontban az összehasonlító irodalomtörténet kolozsvári úttörőjével, Meltzl Hugóval.

Innen már töretlen az út, újabb esszéken át, egy önálló Poszler-kötetig, az Ariadne Könyvek sorozatában, 2005-ben, *A „másik” város* választott cím alatt (KompPress – Korunk Baráti Társaság). Ennek a 307 oldalas kitévő kötetnek – amelyet Poszler György a Török Endre emlékének ajánl – négy bevezetője van (közülük az első és a negyedik eleve a *Korunké* volt): az Objektív előszóban (*A történet vége*) leírja, hogy mi az, ami megmarad. „Például a jelzőrendszer. A gyomor és torok körül. Meg valami szellemibb. Hogy a tizennégy évig élt Kolozsváron pontosan tudom az irányokat. Mi mitől merre van. Ha elindulok a Főtérről északra, délre, nyugatra, keletre, mit talállok. Mi után mi következik. Jobban tudom, mint a hatvan éve lakott Budapesten.” Legjobban a (rég) Farkas utcát tudja, ismeri. Erről (is) szól a második be-

vezetés, a „konfesszionális” (I.), „az örök iskoláról”. A harmadik, szintén „konfesszionális” (II. *Emlék-kép-Kolozsvár* (részlet a *Kutatói számvetésből*, az *Ezredvégi palackposta*-beli közlés alapján). Irodalomtörténetileg, könyvtörténetileg – a Poszler-életút szemszögéből is – a negyedik bevezető a legfontosabb, a „Historikus” bevezetés. Címe: *A vesztesek!?* Az alcímre még inkább figyelniünk kell: „Borús töprengések erdélyi ügyekben”. Székely János-versidézettel kezdődik (*A vesztesek*), és folytatódik *A teremtmények arca* című *Korunk*-kötet kommentárjával. (A huszadik század leg-szebb magyar verseire rákérdező anketünk válaszait és a megszavazott „legszebbe-keket” közöltük kötetben, 2002-ben. Poszler egy Nemes Nagy Ágnes versre – *Ész* – sza-vazott, utána két Babits-vers következik, a *Zsoltár férfihangra* és az *Egy filozófus ha-lálára*; tovább: Ady – *Az eltévedt lovas*, Illyés Gyula – *Haza a magasban*, Füst Milán: *Öregség*, Kosztolányi: *Hajnali részegség* – ez a vers lett az abszolút győztes, Dsida: *Hálóing nélkül*, ismét Nemes Nagy: *Istenről*, a tizedik újra Babits: *Mint különös hír-mondó...*)

Ennek a „historikus” bevezetésnek azért kell különös figyelmet szentelnünk, mert tízéves készülődést sejtet az életművet lezáró nagy esszére; a „borús töprengé-sek” helyére most a „bizonytalan remények és tétova kételyek” került, az „erdélyi ügyekben” az új alcími változtatásban sokkal határozottabb lett, a „borús” viszont visszatér. A 2015. július 20-án a *Korunk* e-mail címére elküldött szöveg teljes címe tehát így hangzik: *Bizonytalan remények és tétova kételyek. Borús gondolatok az er-délyi magyarság száz évéről*. A küldési dátum tehát július 20. – Poszler György elha-lálozásának napja augusztus 13. Talán egy éve vagy még régebben dolgozott közvet-lenül rajta, gyűjtötte az anyagot, könyveket kért, írta a fejezeteket – amíg el nem ké-szült az összefoglalással, nem hagyta eluralkodni magán a bénító betegséget.

Ez a heroikus küzdelem önmagában is ráirányíthatná a figyelmet az utolsó mű-re, benne a bevezető mondatokra: „A borús gondolatok ott rejlenek valahol a lélek mélyén. Mert Erdély a gyerekkori múlt és az öregkori jelen. A fájdalmas nosztalgiaék és az öngyötrő dilemmák korszaka. Be kell lépni vagy vissza kell lépni e világba. Hogy a borús gondolatok megfogalmazhatók legyenek.” És most nem Székely Jánost, hanem Reményik Sándor versét idézi: *Napkelte a várad-velencei állomáson*. Az új (a Reményik-vers születésekor még új) határ átlépésének verse. És erre jön a két beve-zetés: a szubjektív (*a Kiáltó Szótól a Hívó Szóig*) és az objektív: *Trianon, Belvedere, Bukarest*. Az erdélyi magyarság sorsfordulóinak (közel) száz éve. A trianoni diktá-tum és a bécsi döntés közötti évek, a húsz év. És a négy. (Külön is írt erről, az Ariad-né-kötetben: *Eufóriahullámon túl – illúzióvesztésen innen*. Az 1942. május-júniusi kolozsvári művészeti hetekről.) Mindig jelen van a múlt felidézésében az irodalom, a kultúra. A történelem áramával párhuzamosan, beépítve a változásokba. A törté-nelmi személyiségek. Márton Áron, a Gyulafehérvárról (a Romániában maradt Dél-Erdélyből) Kolozsvárra látogató, 1944. május 18-án a Szent Mihály-templomban mi-séző püspök, a bűnökre emlékeztető – az erdélyi zsidóság védelmében. 1945 után a magyarságért, Erdélyért kiálló püspök, akivel Poszler György gyermekként találko-zhatott. És a hasonló pontossággal, történelmi érzékkel kiválasztott mozzanatok. To-vábbra is arcok felvillantásával. Petru Groza román miniszterelnök. A Magyar Népi Szövetség. Kurkó Gyárfás, az MNSZ volt elnöke (tizenöt évig a „demokratikus Romá-nia” börtöneiben, illetve a dicsőszentmártoni elmebeteg-kórházban fogoly, 1964-ben szabadul), az ő „gyötrelmes titkai” nyilván foglalkoztatják Poszlert. Amiként a Ma-gyar Autonóm Tartomány (1952–1960), vagyis „az autonómia illúziója”. Nagy terje-delmet kap az évszázadnyi történetben a kolozsvári Bolyai Egyetem (1945–1959) – „Sziszüphosz egyetemé”. (Mint „kelet-európai modell-ballada” már benne volt az Ariadné-kötetben, változatlan szöveggént épül be az új konstrukcióba – csak a záró bekezdést helyezi át, a „Talán nem kellett volna elhinni mindent” tanulságnak szánt

mondattal, a 2015-ös esszé legvégére.) A marosvásárhelyi Székely Színház (1946–1962) fejezete Tompa László híres székely-versével, a *Lófüröszttéssel* kezdődik. Aztán a kortársi portrék sora, Szabédi László „tragikus vereségeivel”, Gáll Ernővel, a *Korunk* volt főszerkesztőjével, a Kriterion Kiadó igazgatójaként jelentőset alkotó Domokos Gézával, a szomorú véget ért irodalmárral, Cs. Gyimesi Évával, Poszler szintén tragikus sorsú, a piaristáknál volt kolozsvári irodalomtanárával, Szikszay Jenővel.

Természetesen lehetséges lett volna más csomópontokat is kiemelni az erdélyi magyarság utóbbi száz évéből, ám a nosztalgián, a személyes emlékek meghatározó voltán túl állíthatjuk, hogy Poszler tanár úr az irodalomelmélet, a 20. századi magyar irodalom története mellett hosszú időn át odafigyelt – idefigyelt – Erdélyre, születő és újjászülető irodalmára, Kemény Zsigmondtól Aprily Lajosig, a hetvenes-nyolcvanas és kilencvenes évekig (Sütő András, Bretter György és Szilágyi Domokos teljesítményét és műveik recepcióját sem hagyva figyelmen kívül). Aligha tekinthető esetlegesnek, hogy már a „szubjektív bevezetésben” a Kós Károlyék fogalmazta *Kiáltó Szót* és az 1989. decemberi, kolozsvári értelmiségiek kiáltványaként számon tartott *Hívó Szót* egymás mellé állította. Ezt egy olyan erdélyi, a gyermekkori tizennégy kolozsvári évet örökre magában hordozó ember tehette meg, aki úgy maradt meg erdélyinek és európainak, mint az esszéíró Cs. Szabó László vagy a költő Jékely Zoltán. Bevallottan elfogult erdélyinek és igaz európai értelmiséginek. Irodalomesztétának, történésznek, akit nem tett vakká a hangoskodó értéktelen, aki az értékszemponatot nem rendelte alá semmilyen, kérészéletű politikának.

SZÉKELY TÜNDE

IFJÚSÁGI ÖNSZERVEZŐDÉSEK A KISEBBSÉGI CIVIL TÁRSADALOMBAN

Romániai és szlovákiai felmérések

■ Szükséges-e megkülönböztetni a nemzeti kisebbségek civil társadalmát az uralkodó nemzet civil társadalmától? Nagyidai Gertrúd szerint feltétlenül, mivel a kisebbségek kiszorulnak a politikai intézményekből, így nekik maguknak kell megszervezniük azonosságuk (identitásuk) védelmét a nemzetállam kényszerével szembeszállva. Ez követően így folytatja érvelését: az identitásnak is megvan a saját racionalitása: „A kollektivitások azért jönnek létre, hogy az individuum számára választ és megoldást adjanak a létezés számos kérdésére: a lét értelmére, a félelmekre.” A civil társadalom lehet a különbözőség menedéke és megmentője.¹

Ha ezt az egyes civil szervezetek szintjén vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy azok tudatosan választják meg céljaikat; ezzel együtt azt is egyértelműsítik, hogy többségi vagy kisebbségi civil társadalomhoz tartozónak vallják-e magukat. Több szerző számára ugyanis az az elsődleges kérdés: beszélhetünk-e egyáltalán kisebbségi civil társadalomról vagy csak kisebbségi intézményrendszerrel? Az egyik álláspont szerint a kisebbségi lét természetes velejárója az etnikai alapon szerveződő civil társadalom, mások úgy vélik, hogy a kisebbségi társadalom és a civil társadalom két eltérő dolog, nem lehet így párba állítani őket; inkább az intézményrendszer kifejezést használják.

Természetesen felmerül a kisebbségi civil társadalom önmeghatározásának a kérdése. Mivel sajátos célokkal rendelkezik, különbözik a többségi civil társadalomtól, ugyanakkor intézményesültsége a többségitől eltérő. Szerepértelmezéséből következően lehet mozgalmár jellegű, amikor álta-

...a romániai magyar civil társadalom egyszerűen és egyszerűsítően jelenti a civil intézményhálózatot, illetve magát a mozgalmat, az építkező folyamatot.

lános társadalmi kérdésekre és kihívásokra épül rá, és lényegében nem etnikai alapokon szerveződik; és értelmezhető szolgálatként, amikor azoknak az identitástartal-maknak az építését tűzi ki célul, amelyek a kisebbségi társadalom megmaradását szolgálják.

Ebben az összefüggésben érdemes mérlegelni azt a dilemmát, miszerint talán helyesebb volna kisebbségi civil társadalom helyett kisebbségi intézményrendszerrel beszélni. Hegedűs Dániel a kisebbségi közösség „modernizációs dilemmájából” vezet le a kérdést: melyik a helyes fogalomhasználat, „a kisebbségi civil vagy a civil kisebbségi társadalom?” A kisebbségi közösségeknek el kell dönteniük, mit tekintenek prioritásnak.

Az első lehetőség az, hogy „a társadalmi modernizációt helyezik előtérbe, ebben az esetben azonban fokozódó individualizációval kell szembesülniük a kisebbségi társadalomban, ami növekvő identitásvesztést és asszimilációt eredményez, vagy az identitásőrzést tekintik prioritásnak, ekkor azonban bizonyos fokú társadalmi marginalizációval kénytelenek szembenézni. A választás természetesen alapvető hatással van a kisebbségi egyesületek, szervezetek által betöltött funkciókra, valamint a kisebbségi civil társadalom jellegére. Az első esetben valódi plurális, tagolt civil társadalom jöhet létre, amely azonban kevés kisebbségi jegyet visel magán. Tényleges társadalmi igényeket elégít ki, ugyanakkor a fenti jellemzőiből fakadóan – tagolt és plurális jelleg – nem jellemzi, nem jellemezheti az etnikai/nemzeti zártság, így identitásmegőrző képessége szerény. A második esetben, mikor az értékválasztás során az identitás megőrzése kap prioritást, nem tagolt, hanem az önvédelmi szándéknak megfelelően a nemzeti/etnikai törésvonal mentén elkülönített és homogenizált szervezetek jönnek létre, amelyeknek értelemszerűen domináns a reprezentatív (»önreprezentatív«) és identitásőrző funkciója. Az ilyen civil szervezetek azonban – erősen sarkítva – nemzeti/etnikai »single issue group«-ok, amelyek nem igazán képesek a kisebbségi társadalmak modernizációjához hozzájárulni, és a fő tevékenységi területükön kívül más igényeket jó hatásfokkal kielégíteni. [...] Az első modellt tekintem kisebbségi civil, a másodikat civil kisebbségi társadalomnak...”²

Hogy a romániai, illetve a szlovákiai magyar civil társadalom melyik utat választotta? Azt mondhatjuk, hogy a nemzeti/etnikai törésvonal által alakított homogenizált civil szervezetek vannak többségben. Ennek viszont nem föltétlenül kellene így lennie, hiszen mindkét esetben – a szervezetek és intézmények magas számából adódóan – lehetőség van/lenne a sokszínűség megjelenítésére is. Kétségtelen, hogy mind a romániai, mind a szlovákiai magyar civil társadalom megalapozottan hozta meg döntéseit, ugyanígy fogalmazta meg céljait. Ez persze nem úgy történt, hogy a civil társadalom szereplői leültek egy nagy virtuális kerekasztalhoz; a döntés feladatát és felelősségét az értelmiség vállalta magára. Egyébként is mind Romániában, mind Szlovákiában igen nehéz lenne közös találkozási pontot vagy egyértelmű prioritásokat találni a nagy számú civil szervezet számára.³ Ezért a napi kihívásokra adott reakciók, és a szervezetek által felvállalt tevékenység mutatja meg a közösségi választ. A válaszadás pedig – a kisebbségi civil társadalom dinamikájából adódóan – nem egy egyszeri, hanem folyamatos; korántsem állíthatjuk, hogy ez a folyamat lezárult volna.

Hegedűs Dániel arra a megállapításra jutott, hogy hosszú távon mindkét stratégia a közösség erőzójához vezet. A kérdés tehát az, hogy létezik-e olyan stratégia, amelyik egyszerre képes a pluralitás és az etnikai zártság, a modernizáció és az identitásmegőrzés követelményeinek eleget tenni.⁴ Erre a szerző sem tudott megbízható választ adni, lehetséges alternatívaként viszont bemutatja a szorb kisebbségi civil szférának, pontosabban a Domowina gyűjtőszervezetnek a modelljét, amelyikre az

jellemző, hogy „ágazati és területi alapon szervezett, többszintes, ugyanakkor lentől felfelé kiépülő, demokratikus intézményrendszer”.⁵

Bár elméleti reflexióra alkalmat nyújt ez a modell, a határon túli magyar kisebbségek civil intézményrendszere vonatkozásában nem alkalmazható. Ennek több oka is van. A szorb ernyőszervezethez harminc intézmény tartozik; ugyanakkor – becslések szerint – mind a romániai, mind a szlovákiai magyar társadalomban kétezer civil szervezet létezik. A szorok nem rendelkeznek saját politikai párttal, miközben az általunk vizsgált esetekben a magyar kisebbség érdekképviselőit politikai pártok látják el, és magyarországi költségvetési intézmények is segítik működésüket. Mind Romániában, mind Szlovákiában léteznek olyan intézmények és civil szervezetek, amelyek az egységes kisebbségi érdekképviselőt tüzték ki célul, egyrészt a politikában, másrészt civil szervezetként is szükségesnek tekintik az integrációt, míg a németországi szorok esetében kulturális intézményrendszer létezik. Ez alapvető különbség. A másik a többség–kisebbség számarányának kérdése.

Ma feltételezhetően kb. 60 000 szorb él Németország területén, ez az ország lakosságának kevesebb, mint 0,1 százaléka.⁶ A romániai és a szlovákiai lakosság etnikai összetételét az alábbi táblázatok mutatják.

1. sz. táblázat:

A Romániában élő nemzetiségek száma és aránya, 1992–2011

Nemzetiség	1992	%	2002	%	2011	%
Román	20 408 542	89,47	19 399 597	89,48	16 869 816	88,59
Magyar	1 624 959	7,12	1 431 807	6,60	1 237 746	6,50
Roma	401 087	1,76	535 140	2,47	619 007	3,25
Ukrán	65 764	0,29	61 098	0,28	51 703	0,27
Német	119 462	0,52	59 764	0,28	36 884	0,19
Török	29 832	0,13	32 098	0,15	28 226	0,15
Lipován orosz	38 606	0,17	35 791	0,17	23 864	0,13
Tatár	24 596	0,11	23 935	0,11	20 464	0,11
Szerb	29 408	0,13	22 561	0,10	18 461	0,10
Szlovák	19 594	0,09	17 226	0,08	13 936	0,07
Bolgár	9851	0,04	8025	0,04	7471	0,04
Horvát	4085	0,02	6807	0,03	5482	0,03
Görög	3940	0,02	6472	0,03	3650	0,02
Zsidó	8955	0,04	5785	0,03	3153	0,02
Lengyel	4232	0,02	3559	0,02	2583	0,01
Cseh	5797	0,03	3941	0,02	2518	0,01
Örmény	1957	0,01	1780	0,01	2090	0,01
Egyéb etnikum	8602	0,04	23 647	0,11	36 696	0,19
Nem nyilatkozott	766	0,00	1941	0,01	59 186	0,31
Teljes népesség	22 810 035	100,00	21 680 974	100,00	19 042 936	100,00

Forrás: A Román Statisztikai Hivatal honlapja: www.inss.ro

Nemzetiség	1991	%	2001	%	2011	%
Szlovák	4 519 328	85,7	4 614 854	85,8	4 352 775	80,7
Magyar	567 296	10,8	520 528	9,7	458 467	8,5
Roma	75 802	1,4	89 920	1,7	105 738	2,0
Cseh	52 884	1,0	44 620	0,8	30 367	0,6
Ruszin	17 197	0,3	24 201	0,4	33 482	0,6
Ukrán	13 281	0,3	10 814	0,2	7430	0,1
Német	5414	0,1	5405	0,1	4690	0,1
Lengyel	2659	0,1	2602	0,0	3084	0,1
Horvát	nincs adat	Nincs adat	890	0,0	1022	0,0
Szerb	nincs adat	Nincs adat	434	0,0	698	0,0
Orosz	1389	0,0	1590	0,0	1997	0,0
Zsidó	134	0,0	218	0,0	631	0,0
Morva	6037	0,1	2348	0,0	3286	0,1
Bolgár	1400	0,0	1179	0,0	1051	0,0
Egyéb etnikum	2732	0,1	5350	0,1	9825	0,2
Ismeretlen/Nem válaszolt	8782	0,2	54 502	1,0	382 493	7,0
Teljes népesség	5 274 335	100	5 379 455	100	5 397 036	100

Forrás: A Szlovák Statisztikai Hivatal honlapja: www.statistics.sk
(saját szerkesztés)

További ellenérvek is felhozhatók Hegedűs gondolatmenete kapcsán. Romániában az egységes érdekképviseletet a Romániai Magyar Demokrata Szövetség, Szlovákiában pedig a Magyar Koalíció Pártja/Magyar Közösség Pártja; mindkettőt pártként határozzuk meg. Ha a civil ernyőszervezeteket vagy az érdekegyeztető fórumokat nézzük, akkor Romániában meg kell említenünk a Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetségét mint bejegyzett civil szervezetet, amelyik 104 tagszervezettel rendelkezik.⁷ A MCSZESZ célul tűzte ki ugyan, hogy egységes módon képviseli az erdélyi magyar civil társadalom érdekeit, de nem tudja ellátni ezt a feladatot, mert száz tagszervezet nem elégséges a kb. kétezer civil szervezet igényeinek a teljesítéséhez. Romániában még az is színesíti a képet, hogy létezik a Magyar Ifjúsági Értekezlet (MIÉRT), amelyik a maga több mint háromszáz tagszervezetével a legnagyobb romániai magyar ernyőszervezetként határozza meg önmagát.⁸ Csakhogy nem tartjuk alkalmasnak az egységes civil érdekképviseletre, nyilvánvaló az RMDSZ-hez való kötődése. Célja ugyanis a politikai utánpótlás biztosítása.

Ugyanakkor ernyőszervezetnek is tekinthető az Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület (EMKE), illetve léteznek más ágazati ernyőszervezetek is (Romániai Magyar Pedagógus Szövetség, Romániai Magyar Gazdák Egyesülete, Országos Magyar Diákszövetség stb.); ha figyelembe vesszük a területi/megyei civil szerveződések is,

akkor elmondható, hogy létezik civil érdekképviselő – de ezt nem egyetlen szervezet gyakorolja.

Szlovákiában 2009-ben jött létre a Szlovákiai Magyarok Kerekasztala,⁹ azzal az egyértelmű célkitűzéssel, hogy ellátja a szlovákiai magyarok egységes érdekképviselőt. A szlovákiai magyar szervezetek egyeztető fórumaként működik, önálló jogi személyiséggel rendelkezik, jelen pillanatban 128 tagszervezete van.¹⁰ Egyéni tagjai is vannak: öten szlovákiai magyar vállalkozók, nyolcan EP-képviselők, de van író és egyetemi tanár is. A szervezet egyik legfontosabb eredménye, hogy a szlovákiai pártpolitikában egymás ellenfeleiként ismert Magyar Közösség Pártját és a Most–Híd pártot tárgyalóasztalhoz tudta ültetni, és közösen fogadták el a *Szlovákiai Magyar Alapdokumentumot*.¹¹

A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala véleményünk szerint hasonló alapelven épült fel, mint a Domowina; amiben viszont különbözik a Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetségétől – és ez megkülönböztetett fontosságú –: a Szlovákiai Magyarok Kerekasztala a szlovák társadalom felé is nyit, és egyértelmű prioritásai közé tartozik az, hogy a magyar közösséget közelítse a szlovák társadalomhoz.¹² Ezt többek között olyan módon kívánják megvalósítani, hogy létrehozták a szervezet szlovák nyelvű honlapját,¹³ amelyik aktuális híreket, információkat szolgáltat szlovákiai magyar közösségről a szlovák nemzetiségű érdeklődők számára. A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala azonban abban a tekintetben eltér a Domowinától, hogy nem minden civil szervezet tagja az ernyőszervezetnek. Ilyen módon, akárcsak a Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége, ez a fórum sem képes arra, hogy a teljes szlovákiai magyar civil társadalom teljességét leképező egyedüli érdekképviselői szervezet legyen.

Biró A. Zoltán antropológus szerint az etnikai alapú civil társadalom elképzelhetetlen, és a kisebbségi intézményrendszer nem azonos a civil társadalommal.¹⁴ A „kisebbségi civil társadalom” kifejezés Bíró szerint „kétségkívül jó szándékú körülírás,”¹⁵ amelybe „már indulásból belekerült egy igen jelentős csúsztatás. Nevezetesen az a rejtett értelmezés, miszerint ami kisebbségi, az egyben »civil« is. Ezen értelmezés szerint, ami kisebbségi magyar kezdeményezés, intézményi szerveződés, az egyben a civil társadalom fogalomkörébe sorolódik, szemben a (román) állami/hatalmi szerkezettel, amely nem civil. Ez a szembenállásra alapozott értelmezés pozitív értékkel lát el minden kisebbségi kezdeményezést, mert a központi, az állami a hivatalos szférával szemben a kicsi, a védtelen, a lenti, az önszerveződő, a civil szférához kapcsolja a kisebbségi kezdeményezéseket. Ez az értelmezés vezet el ahhoz, hogy a kisebbségi magyar társadalom kifejezést sok esetben szinonimaként használjuk a kisebbségi civil társadalom kifejezéssel. Ebben a megközelítésben a kisebbségi civil társadalom a többségi jellegű, állami, központi hatalom ellenében tételeződik, működik vagy szerveződik, s nem a kisebbségi magyar társadalom saját központi, hatalmi, »állami« szerkezete ellenében. Nem a szó szoros értelmében vett civil társadalom, hanem csupán etnikai alapon elkülönült konglomerátum, amely mint kicsi, lenti, saját erejére támaszkodó valami magára veszi a »civil társadalom« jelzőt. Azt gondolom, hogy nem elvi alapon kell ennek a közkeletű értelmezésnek az érvényességét vagy érvénytelenségét igazolni.”¹⁶

Biró szerint a kisebbségi civil társadalom úgymond etnikai burkot jelent egyben, és így minden kisebbségi civil társadalom elsősorban az etnikai burok fenntartásában vesz részt, nem pedig a társadalom reális problémáinak megoldásában. Fejtegetéseivel két okból sem tudunk egyetérteni. Az első ok az, hogy a romániai magyar közösség azon intézményei, amelyeknek legfontosabb működési alapelve az önkéntesség, minden kétséget kizáróan a romániai magyar civil társadalomhoz tartoznak, nem „csak” a romániai magyar intézményrendszer részét képezik. Természetesen

annak is részét képezik, de pont az előbb említett működési alapelv okán a romániai magyar civil társadalomhoz tartozó szervezeteknek tekintjük őket. A második ok az, hogy a romániai magyar civil szervezetek részt vesznek valódi társadalmi problémák megoldásaiban, még akkor is, ha az általuk képviselt ügyek történetesen inkább a romániai magyar közösség számára jelentenek valódi társadalmi problémákat, és lehetséges, hogy a többségi társadalom szempontjából pedig nem. Úgy véljük, hogy mivel a többségi társadalom általában nem vesz tudomást a kisebbségi magyar társadalom problémáiról, ezért helyénvaló az, hogy ezt a magyar közösségen belül kell megoldani. Ez továbbvisz bennünket ahhoz a problémához, hogy emiatt a többségi társadalom és a kisebbségi magyar közösség gyakorlatilag párhuzamosan él egymás mellett, és egymás között – a társadalom szintjén legalábbis – alig zajlik interakció.

Kántor Zoltán szerint „a romániai magyarság esetében helytelen a civil társadalom fogalmat használni a magyar életvilág szervezeteire és nyilvánosságára. Helyesebb az etno-civil társadalom fogalmat használni”. Érvelését arra alapozza, hogy a civilnek tekintett egyesületek nagymértékben függő viszonyban vannak az országos vagy helyi RMDSZ-el, a 2008-ban létrejött Magyar Polgári Párttal vagy a 2011-es alapítású Erdélyi Magyar Néppárttal, amelyek a maguk során helyi szinten képesek befolyásolni a forráselosztást. „A szervezetek a magyar civil szférához tartoznak, a létező vagy alakuló magyar intézményrendszer alkotó részei, ezért jogosnak tartom az etno-civil elnevezést.”¹⁷ Ezzel a koncepcióval maradéktalanul egyetértünk.

Salat Levente azt a kérdést vizsgálja, hogy egyáltalán létezik-e erdélyi magyar „civil”, és ha igen, akkor kihez vagy mihez képest. Az állammal szemben? Az államszerűen szerveződő érdekképviseleti szervezetekkel szemben?¹⁸ Amennyiben a romániai magyarság törekvéseit a román állam ellenében fogalmazza meg, úgy az egész romániai magyar társadalomra civil társadalomként tekinthetünk. Amennyiben viszont a magyar kisebbség érdekvédelmi szervezete ellenében gondoljuk el a civil társadalmat, akkor el kell fogadnunk azt a kijelentést, miszerint a romániai magyar civil társadalmat a meglévő intézményeken kívül, a mindennapi világban kell keresnünk. Természetesen elképzelhető úgy is a romániai magyar civil társadalom, mint a két alternatíva keresztmetszete, „nevezetesen az, hogy a romániai magyar civil társadalom ott ragadható meg, ahol olyan törekvések tapasztalhatók, amelyek az egyneműsítő, egységesítő érdekvédelmi szervezet, valamint a központi hatalom antidemokratikus megnyilvánulásai ellenében jönnek létre, illetve ha ezek az intézmények (az érdekvédelmi szervezet és az állam) visszavonulása nyomán valós társadalmi igényeket elégítenek ki.”¹⁹

Bodó Barna megfogalmazásában „a romániai magyar civil társadalom egyszerűen és egyszerűsítően jelenti a civil intézményhálózatot, illetve magát a mozgalmat, az építkező folyamatot.”²⁰ Bodó ilyen módon a romániai magyar civil társadalmat az intézményhálózat és a mozgalmi keret kettőségében gondolja el, amellyel mi magunk is egyetértünk.

■ JEGYZETEK

1. Nagydai Gertrúd: *A regionalizmus változó geometriái*. In: Szabó Máté (szerk.): *Civil társadalom: elmélet és gyakorlat*. Rejtjel Kiadó, ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Tanulmányok, Bp., 2005. 69–70.
2. Hegedűs Dániel: *Egy rendezetlen viszony fogalmi dichotómiái*. *Civilek a kisebbségi vagy kisebbségek a civil társadalomban?* In: Szabó Máté (szerk.): *Civil társadalom: elmélet és gyakorlat*. Rejtjel Kiadó, ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Tanulmányok, Bp., 2005. 116–117.
3. Sem a romániai magyar, sem a szlovákiai magyar civil szférát illetően nem áll rendelkezésre pontos adat.
4. Hegedűs 2005. 116–117.
5. Uo.
6. Uo. 127.
7. A *Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége hivatalos honlapjáról*, a [civilportal.ro](http://www.civilportal.ro)-ról származnak a Szövetség tagszervezeteire vonatkozó adatok. Itt érhető el: <http://www.civilportal.ro/main/cikk/tagszervezeteink>

8. A Magyar Ifjúsági Értekezlet hivatalos honlapján (miert.ro) ez az adat szerepel, itt: <http://miert.ro/bemutakozas>. Egy, a MIÉRT szervezésében sorra kerülő rendezvényről szóló sajtóhírben (*Startolt a XIII MIÉRT Akadémia*) a tagszervezetek vonatkozásában nem ez a szám szerepel, hanem az, hogy a MIÉRT-nek 300, akár 250 tagszervezete van. Forrás: *Transindex közéleti hírportál*, <http://itthon.transindex.ro/?hir=37395> Akár 300, akár 250 a MIÉRT tagszervezeteinek száma, tény, hogy a legtöbb tagszervezettel rendelkező magyar ernyőszervezet Romániában. A tagszervezetek pontos száma nem kulcsfontosságú kérdés. Elérés ideje: 2014. 09. 21.
9. Lásd a *Szlovákiai Magyarok Kerekasztala hivatalos honlapját*: www.kerekasztal.org. Elérés ideje: 2014. 08. 26.
10. Forrás: *Szlovákiai Magyarok Kerekasztala hivatalos honlapja*: www.kerekasztal.org/rolunk/a-szlovakiai-magyarok-kerekasztala-tagszervezetei/ Elérés ideje: 2014. 08. 26.
11. Forrás: *Szlovákiai Magyarok Kerekasztala hivatalos honlapja*: www.kerekasztal.org/info# Elérés ideje: 2014. 08. 26.
12. Forrás: *A Szlovákiai Magyarok Kerekasztala hivatalos honlapja*: www.kerekasztal.org/rolunk/a-szlovakiai-magyarok-kerekasztala-tagszervezetei/ Elérés ideje: 2014. 08. 26.
13. A *Szlovákiai Magyarok Kerekasztala hivatalos honlapja* szlovák nyelven: <http://www.kerekasztal.org/sk/> Elérés ideje: 2014. 08. 26.
14. Biró A. Zoltán: *A kisebbségi civil társadalom építésének kérdéséhez*. In: *Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról*. Pro-Print, Csíkszereda, 2001. 180.
15. Uo. 179.
16. Uo.
17. Kántor Zoltán: *Az RMDSZ és a romániai magyar társadalom: alternatívák vagy kényszerpályák?* Magyar Kisebbség 2002. 1. 3.
18. Salat Levente: *Romániai magyar civil társadalom?* Korunk 1995. 11. 3–6.
19. Papp Z. Attila: *A civil társadalom eszméje a romániai nyilvánosságban 1990 után*. In: *Sétányutak*. Pro-Print, Csíkszereda, 2001. 120.
20. Bodó Barna: *Civil szerepek – civil szereplők*. Gordián Kiadó, Temesvár, 2015. 61.

BORZÁSI SAROLTA

ÉRTÉKTEREMTŐ KOLOZSVÁR MUTATKOZOTT BE

Több mint háromszáz nemzetközi esemény színhelye volt a város; közülük legalább húsz olyan ifjúsági szervezeté, amelyek európai vagy világszinten fogják össze a fiatalokat.

A mintegy 40 civil szervezetből álló Pont csoport keretében egy fiatal magyar csapat találta ki, hogy az önkormányzat segítségével Kolozsvár pályázzon az Európa Ifjúsági Fővárosa címre, amit az Európai Ifjúsági Fórum ítél oda. Kizárólag önkormányzatok pályázhatnak, és a tiszteletbeli címmel nem jár anyagi támogatás.

A pályázatírásba már több ifjúsági szervezet is bekapcsolódott (Kolozsvári Magyar Diákszövetség, Kolozs Megyei Ifjúsági Fórum, Sapientia Kolozsvári Hallgatói Önkormányzata, Kolozsvári Diáktanács). Fiatalok százai dugták össze a fejüket, hogy kitalálják: milyen hagyományos vagy új programokkal kell feltölteni a pályázatot? Ekkor dőlt el az is, hogy közös ernyőszervezetet kell létrehozni, amit fiatalok működtetnek, és amelyik aztán a projekt koordinálását, implementálását végzi. Ez volt a 2013-ban bejegyzett SHARE Kolozsvár Föderáció, amely alapító tagjai között tudta a legnagyobb diák- és ifjúsági szervezeteket.

Attól kezdve, hogy 2012-ben Kolozsvár elnyerte a várva várt címet, a 2015 – Európa Ifjúsági Fővárosa titulust. Ekkor következett a konkrét tervek, mechanizmusok kidolgozása, további szervezetek bevonása, a koordinációs csapat kialakítása. Kolozsvár önkormányzata helyi tanácsi határozattal az implementálási és koordinálási feladatokat már hivatalosan is átadta a SHARE Föderációnak.

A tervek a MEGOSZTÁS – SHARE-alapelve épültek. A cél az volt, hogy a Kolozsvár 2015 projekt révén a kulturális és generációk közötti sokféle, tudás és tapasztalat megosztása valósuljon meg, annak érdekében, hogy sajátos helyzetünk-ből fakadó előnyünket felelősségteljes módon

használjuk fel. Meg akartuk osztani másokkal is Kolozsvár kultúráját, hiszen városunk az évezredes történelmű, soknemzetiségű Erdély központja. A tervek között szerepelt: barátságokat építeni, megértést elősegíteni és olyan jövőbe mutató európai ifjúsági fejlesztéseket elindítani, melyek a következő generációk javára válhatnak.

Célként fogalmaztuk meg a fiatalok és az ifjúsági szervezetek szerepének megerősítését, aktív részvételük támogatását a felelősségteljes és befogadó városfejlesztésben. Mindezt a tér, a kultúra, az erő, a munka, az öröm, a vízió és a közös európai értékek megosztásával, valamint az ifjúság önállóságának megerősítéséről, érdekképviseletéről, mobilitásáról, a strukturált párbeszédéről és az információcseréről folytatott dialógus révén.

Értékteremtő Kolozsvár

■ Egy év alatt közel ezer magyar ifjúsági esemény volt a 2015-ben lezajlott 3500-ból; ezekbe több mint egymilliószázezer résztvevőt vontak be több mint hatezer önkéntes segítségével. A nyolcvan magyar civil szervezet vagy közintézmény által szervezett eseményből szeretnék kiemelni néhányat.

2014 novemberében fogadtuk az Európai Ifjúsági Fórum küldöttgyűlését, ami azért fontos egy Európai Ifjúsági Főváros életében, mert ez az entitás ítélte Kolozsvárnak a megtisztelő címet. Kolozsvár kivételesen szerencsés helyzetben volt, mert itt mutatkozott be és itt találkozott először Navracsics Tibor, az Európai Bizottság ifjúságért is felelős biztosja az európai ernyőszervezettel.

2015 kezdetét már nagy előkészületek előzték meg, hisz az önkormányzat szervezésében ünnepeltük a szilvesztert és az ifjúsági fővárosi év megkezdését egy főtéri nagykoncerttel.

Első alkalommal került sor olyan találkozóra, amelyre a kolozsvári ifjúsági szervezeteket hívtuk össze, ahol tapasztalatot lehetett cserélni, ismerkedni és találkozni... Ez volt a Youthmeeting, illetve egy speciálisan magyar szervezetek számára is kialakított Youthmeeting.hu. Ennek keretében a magyar intézményi vezetők is támogatásukról biztosították a fiatalokat. A kolozsvári önkormányzati vezetés mellett Schanda Tamás államtitkár-helyettes is bátorította a fiatalokat, és tolmácsolta a magyarországi Emberi Erőforrások Minisztériumának üzenetét.

Kiemelkedő est volt a Mátyás születésnapja alkalmából szervezett kulturális műsor is, amely keretében fiatalos és kreatív szellemben adóztunk Mátyás király emlékének. Négy slammer (André Ferenc, Horváth Benji, Keresztesi Dávid, Vass Ákos), két vizuális művész (Banga Szilárd, Lamaskier) és egy DJ (Fishman) állt össze a legendás király 572. születési évfordulója alkalmából, hogy újraértelmezzék Mátyás hagyatékát. A produkció Mátyás király különböző aspektusait, „arcait” hívatott bemutatni és értelmezni, a történelmi adatoktól a személyét övező kultuszon át a róla keringő meséig.

2015-ben igyekeztünk minél több Kárpát-medencei magyar fiatal és ifjúsági szervezetet is Kolozsvárra hozni, ezáltal a magyar közösség részvételét is növelni. Ennek egyik állomása volt a Magyar Ifjúsági Konferencia kolozsvári ülése, amelyen kilenc különböző régióból vettek részt fiatalok, és két napon át tervezték a közös együttműködés további lépéseit.

Történelminek is nevezhető események házigazdája is volt Kolozsvár, hiszen 64 év után első alkalommal szerveztek Magyarországot határain kívül Országos Tudományos Diákköri Konferenciát, OTDK-t. Ez a magas rangú tudományos tehetséggondozó esemény adott lehetőséget a fiatal kutatóknak és egyetemistáknak, hogy bemutassák tudományos munkáikat. A Fizika, Földtudomány és Matematika szekcióban például hétszáz résztvevő hallgatott meg több mint 350 előadást.

Évfordulók is színezték az ifjúsági fővárosi évet. A Bogács Néptáncgyűttes egyhetes programmal ünnepelte harmincéves fennállását; a *Perspektíva* diáklap pedig húszéves évfordulót tartott.

A Kolozsvári Városnapok alkalmával a szokásosnál is jobban odafigyeltek a fiatalok bevonására, mind az esti koncerteken fellépők válogatásánál, mind a programok összeállításánál. A városháza pedig öt nyelven tette közzé az online programot.

A tehetséggongozó magyar programok közül érdemes még megemlíteni az Apáczai Csere János magyar nyelv és irodalom nemzetközi tantárgyversenyt, amelyik a középiskolás tehetségeknek adott bemutatkozási lehetőséget.

Igyekeztünk a hagyományos programokat is különlegessé tenni. Gondolok a KMDSZ Diáknapokra, amelyre első alkalommal külföldi diákokat is vártak; a kolozsvári diákélet emblematikus rendezvényén ausztriai, szlovákiai, csehországi és magyarországi fiatalok vettek részt a diákolimpián. A Kolozsvári Ünnepi Könyvhéten a közszállítási vállalattal közösen *Ha olvasol, ingyen utazol!* felhívással indítottunk kampányt. Júniusban a *Kolozsvár sosem alszik* (Cluj Never Sleeps) program keretében 150 órányi eseményt sűrítettünk 24 órába; volt szabadtéri színház előadás, báb-előadás, rooftop party, művészeti installáció, salsa party és még hőlégballon is.

Jött a nyár, kezdődött a fesztivál-szezon. Electric Castle mellett 2015-ben Electric City is volt Európa Ifjúsági Fővárosában, majd a Jazz in the Park adott hangulatot a városnak. Sporteseményekből sem volt hiány. Ezek közül kiemelkedett az Európai Ifjúsági Tájfutó Bajnokság, ami – amellett, hogy hivatalos európai bajnokság volt –, remek lehetőséget adott a sportolóknak, hogy megismerjék kincses városunkat. A felekezeti ifjúsági szervezetek közreműködésének köszönhetően hat olyan rendezvény zajlott, amelyen több ezer ember vett részt. Ilyen volt az Országos Katolikus Ifjúsági Találkozó vagy a Várom az Urat! keresztyén zenefesztivál is.

Talán az egész év legnagyobb eseménye az UNTOLD-fesztivál volt, amikor 240 ezren szórakoztak a négy nap alatt; és olyan emlékezetes koncerteken vehettünk részt, mint *Avicii*, *David Guetta* vagy *Armin van Buren*. Ezen is biztosítottuk a többnyelvű kommunikációt; voltak magyar feliratok, szabályzatok, térképek; és persze magyar weblapon is tájékozhattak az érdeklődők.

A Kolozsvári Magyar Napok alkalmával a Deák Ferenc utca és a Főtér sarkán Ifjúsági Pavilont építettünk, amit fiatal kolozsvári építészeti hallgatók terveztek meg; ők építették fel önkéntesek segítségével; s a különleges helyszínt négy napon át ifjúsági szervezetek programjaival töltöttük fel. A romániai magyar cserkészek is jubileumi évhez érkeztek, és Kolozsvár mellett tartották meg a SZINTE – Jubileumi Cserkész-tábort, amely egyik jó példája annak, hogyan hívtak meg magyar programra résztvevőnek román fiatalokat is. A Szent István napjait felelevenítő táborban egy román cserkészcsapat is részt vett.

Több mint háromszáz nemzetközi esemény színhelye volt a város; közülük legalább húsz olyan ifjúsági szervezeté, amelyek európai vagy világszinten fogják össze a fiatalokat. Ilyen volt például a V4+ Ifjúsági Konferencia, amelyik a Visegrádi 4-ből, illetve ezek szomszédos országaiból hívott meg fiatalokat. A Magyar Tudomány Napja alkalmával Erdélyben az EME szervezett színvonalas programot, amelyben kiemelt szerepet kapott a fiatal tehetséggondozás és tudományos élet bemutatása is.

Kolozsvár@Budapest

■ A földrajzi távolságot áthidalandó – az *Igen, tessék!* partnerségében – létrehoztunk egy irodát, amelyik Budapesten népszerűsítette az Európai Ifjúsági Fővárost a Mathias Corvinus Collegiumban. Ez idő alatt 30 programot tartottunk – 170 sajtómegjelenéssel – a magyarországi médiában, több mint 33 000 résztvevőt vontunk be,

és 166 ezernél is nagyobb volt a közösségi oldalunkon az elérések száma, 90 partnert sikerült megszólítani, és több mint tízezer szóróanyagot kiadni. Programjai közül megemlítendő a megnyitó alkalmával szervezett *Bánffy Miklós művészi pályaképe* könyvbemutató, a *Metamorphosis Transylvaniae* kiállítás, a *Ritkán Látott Kolozsvár*-kiállítás, az *Európai Zsidó Kultúra Napja*, a *Kolozsvár-nap* a Design Terminálban, a *Márton Áron*-filmbemutató az Uránia filmszínházban vagy a *Maszek balladák* a Magyarország Házában.

Többynelvűség

■ Öt hivatalos nyelvet vállaltunk fel a pályázatban: a román, magyar, angol és német mellett a francia is jelen volt.

A többynelvűség egyik alapjául a logó szolgált, amelyik tartalmazta a város három nevét: Kolozsvár/Cluj-Napoca/Klausenburg. Ennek köszönhetően minden olyan felületen látható volt a város sokszínűsége, ahol ezt a logót használták, például a kolozsvári reptér reklámhordozóin is. Voltak ugyan problémák és nehézségek az alkalmazás kezdetekor – a szilveszteri programon az önkormányzat figyelmen kívül hagyta ezt –, a magyar ifjúsági szervezetek gyors és hatékony reakciója azonban ráébresztette a városvezetést és adminisztrációt, mennyire fontos ez.

Szokássá vált már az is, hogy a Youthmeetingeken, ahol a kolozsvári román és magyar ifjúsági szervezetek találkoznak, mindig legyen magyar felszólaló, aki teljes beszédet tart magyar nyelven, igyekeztünk ezt elfogadottá és természetessé tenni román fiatalok számára is.

További cél: az ifjúsági közösségek megerősítése

■ Kolozsvár 2015 Európa Ifjúsági Fővárosa – a cím örökre a városé marad.

Híszzen már az Ifjúsági Szervezetek Országos Gáláján is sok kolozsvári projekt kapott díjat. Emellett a *Kolozsvár sosem alszik* megkapta a „Legnépszerűbb kulturális, művészeti fesztiválja” díjat a ClujLife Community Conference #2 keretén belül. Az UNTOLD-Fesztivál megkapta a 2015 Legjobb Nagy Zenei Fesztivál díját (Best Major Festival díját) az európai fesztiválok díjátadójának keretében. A romániai Ifjúsági- és Sportminisztériummal pedig már a Románia Ifjúsági Fővárosa címen dolgozunk.

Emellett pedig folytatódnak a 2015-ben elkezdett projektek is, hisz a novemberben bemutatott K+ tehetséggondozó projekt keretében januárban egy Közösségi Teret is átadtunk a fiataloknak – az Unió utca 3. szám alatt. A kolozsvári Magyar Ifjúsági Központ terve is halad előre, 2015-ben stratégiai megállapodást írt erről alá az Emberi Erőforrások Minisztériuma képviselőjében Novák Katalin államtitkár asszony, a Magyar Ifjúsági Központ – MIK Egyesület és az Új Nemzedék Központ. A központ megvalósítása több mint 60 magyar ifjúsági szervezet partnerségében halad előre.

Mínidezek által pedig sok hasznos tapasztalatot szerzett a város, ami az Európa Kulturális Fővárosa címmel meghatározó lehet.

TUSSAY SZILÁRD

AZ IFJÚSÁGI INTÉZMÉNYSZERVEZŐDÉS ÚJ HULLÁMA

A 2000-es évek elején minden fiatalnak fontos volt az, hogy tartozzék valahová, adott esetben akár több ifjúsági szervezethez is egyszerre.

■ Ami az erdélyi ifjúsági civil életben az utóbbi negyedszázadban történt, annak kiértékeléséhez még nincs kellő történelmi távlatunk. A tapasztalatok – akár szubjektív – számbavétele ebben a fázisban sem felesleges, annyira felgyorsultak a változások az Európai Unióhoz való csatlakozás óta. Nem kétséges azonban, hogy Kolozsvár továbbra is az ifjúsági intézmények központja. Ami egyértelművé teszi, hogy miért pont ez a város nyerte el 2015-re az Európa Ifjúsági fővárosa címet.

Az egyetemista fiatalok már 1990-ben a Kolozsvári Magyar Diákszövetségbe (KMDSZ) tömörültek, s ezt érdekképviseleti, érdekvédelmi és kulturális szervezetként működtették; azaz önálló jogi személyiségű, nonprofit és apolitikus civil egyesületként. Céljai közé tartozik az önálló magyar nyelvű felsőfokú oktatási intézményrendszer létrehozásának támogatása, a magyar diákok szakmai képzésének és előmenetelének segítése, a kapcsolatteremtés a hazai és külföldi ifjúsági és diákszervezetekkel. Hozzájárul a magyar diákok közösségeinek formálásához, a kulturális igényeik kielégítéséhez, továbbá szociális és egyéb ösztöndíjakra való lehetőséget biztosít. Információs irodát, karrierirodát és sportirodát tart fenn, amelyek révén megoldást kínál a diákok különböző gondjaik megoldására.

A 2000-es évek elején minden fiatalnak fontos volt az, hogy tartozzék valahová, adott esetben akár több ifjúsági szervezethez is egyszerre. A csoportok és csoportosulások egyrészt az egyházi vagy felekezeti hovatartozás szerint differenciálódtak, másrészt az oktatás kínálta lehetőségek szerint. Az előbbinél gondolok az Országos Dávid

Ferenc Ifjúsági Egyletre (ODFIE), az Erdélyi Ifjúsági Keresztyén Egyesületre (IKE), a Katolikus Egyetemi Lelkészségre vagy akár a keresztyén szolgálatra épülő cserkészszövetségre (RMCSSZ). Az egyetemista fiatalok később olyan ernyőszervezeteket hoztak létre, mint például a Magyar Ifjúsági Tanács (MIT), a Magyar Ifjúsági Értekezlet (MIÉRT). A szakmai önszerveződés is figyelemre méltó volt ebben az időszakban. A *Korunk* 1997. évi áprilisi számában András Réka Zsuzsanna, Misinszki Melinda, Varga Umbrich Ildikó, Sarka Andrea, Nyíri Emese, Árkosi Kinga újságíró szakos hallgatók a következő szervezeteket mutatták be: Láthatatlan Kollégium, Diotima Baráti Társaság (DiBaT), Fizikusok Láthatatlan Kollégiuma, Max Weber Szakkollégium, Comenius Önképzőkör, Kolozsvári Magyar Történészek Egyesülete (KOMATE), Öko-Stúdium Társaság, Telefonal. A Gheorghe Dima Zeneakadémián megalakult a Vermesy Péter Stúdió. „Minden szak a maga sajátos körét, csoportját alkotta meg. Így ezek karonként fogják össze a hallgatókat – írta András Réka Zsuzsanna. – Milyen célt szolgálnak ezek az önszerveződési formák? Az LK az elitképzés érdekében jött létre, a Telefonal a lélektan szakos hallgatók telefonos tanácsadása, a többiek pedig szakmai gyakorlatot, kutatási lehetőséget biztosítanak.

A kezdeményezés és tagok szerint sem homogén az ábra. Egyes esetekben tanári ötlet szülte meg ezeket (LK), más karokon a diákok igényéből, terveiből jöttek létre (Vermesy Péter Stúdió). A tagok, résztvevők tábort pedig legtöbb esetben tanárok és diákok együtt alkották, másrészt viszont a tanárok gyakran szakmai-szellemi irányítók, tiszteletbeli tagok, tutorok. Hogy mi keltette életre ezeket az önszerveződéseket? A „miértre” az elsődleges válasz: az egyetemi struktúra hiányosságai, a szakoktatásban tatóngó úr. De nem az egyetem ellen, hanem az egyetem mellett működnek ezek az önképzőkörök.”

A következő években újabb csoportok és csoportosulások is megjelentek, amelyek sokszínűbbé tették az ifjúsági szervezetek palettáját.

Lényeges, hogy ebben az időszakban alakult ki a nemzeti és a talán liberálisnak nevezhető oldal. Ezzel a jelenséggel magyarázható például az Erdélyi Magyar Ifjak (EMI) szervezetének a létrejötte is, amely a nemzeti érzelmű fiatalok csoportosulásának lett a szervezete. Ez az az időszak, amikor Erdélyben a fiatalok erősen hisznek a csoportok létrehozásában és a szervezeti erőben. Gyors fellendülés következik. Víziók és missziók, tervek és elképzelések születnek arról, hogyan kellene közösen együtt tenni vagy lépni. A pályázati és pályáztatási rendszerek megjelenésével megnöttek a fenntarthatósági lehetőségek is. 2007 – és a főleg 2010 – után egyre több az Európai Unió pályázat. A nagyobb múlttal rendelkezők folytatják az elkezdett munkát, a fiatalabb szervezetek erősödnek. Kezd kialakulni az esetenként egészségtelen verseny, amelynek eredménye, hogy a civil szférában az ifjúsági szervezetek szembe mennek egymással. A nyitott találkozások és beszélgetések kezdenek megszűnni, a szervezeti vezetők nem mindig tudnak engedni a maguk igazából, és sok esetben csúnya sérelmeket okoznak.

Kezdünk rohanni, elfutni egymás mellett. Beindul az európai értékek importálása. Lehetőség nyílik arra, hogy ezeket is beépítsük szervezeti vízióinkba, mintha eddig is ott lettek volna. Csakhogy ez nem könnyű művelet. Az országos vagy talán megyei vezetők értelmét látják ennek, de a többiek kitágult pupillával állnak, nem tudják, mit tegyenek vele, hova is helyezték a szervezet életében. 2011-ben az IKE egy dániai tízezer fős táborban vett részt, ahol olyan elveket helyeztek előtérbe, amelyek távol estek a mi hagyományainktól és értékrendünkötől. A táborozók többsége őrzöng a sikerélménytől, míg a kis csoportunk nem érti, mi történik körülötte. Megjelenik – sokszor erőltetve s megfelelő felkészítés nélkül – az erős európai öntudat nevelése egy olyan országban, ahol a civil szervezetek elhivatásukból adódóan azért jöttek létre, hogy a magyar fiatalokat erős öntudatra és egészséges gondolkodásmód-

ra neveljék. Értékeket és hagyományokat akarnak továbbítani a fiataloknak. Erre a kapitalista világ beront, és arra tanít, hogy felejtjük el a *mi*, a *közösen*, az *együtt* fogalmát, használjuk az egyes számot: *én*, illetve *ego*. Egyedül én legyek a legjobb, a legügyesebb, a legszebb, még akkor is, ha másokat sárba döntök, mert az egész élet egy versenypálya, ahol az erősek megmaradnak, és a gyengék elesnek. Ne foglalkozzam a másikkal, vagy ha igen, csak addig, amíg a létrán feljebb nem jutok.

A lehetőség óriási. Az euró, a dollár és egyéb jelzésű pénznemek mindenki szemében úgy jelennek meg mint az orrunk előtt elhúzott mézesmadzag. A jobb életre vágyás, az elvakítás. A demográfiai fogyáson és elvándorláson túl feltűnik egy újabb jelenség, amit én érdektelenségnek hívok. Már nem kihívás a fiatalok számára a közösségi lét, a valahová tartozás. Ami igazából ott van legbelül, és vágyunk is rá, de mégis hajlamosak vagyunk döntéseinket nem a szívünkre, hanem a pillanatnyi eszmei álmodozásunkra bízni. Szakadékok alakulnak ki fiatalok és fiatalok között. Visszaütnek a családi problémák, a válások; a civil szervezetekben megjelennek azok a fiatalok, akik sérelmekkel és problémákkal küzdenek. Nem mernek felelősséget vállalni, mert nem bíznak magukban, és talán a pszichológia és a szociológia meg tudná magyarázni, hogy ezt a sok válás okozza vagy a kapitalista nézet, miszerint rohanok az önmagam megvalósítása után, s mellette lerombolom a családom és a környezetem, benne azokat a közösségeket, akiket eddig szolgáltam.

Aztán ismét kezdődik az újratervezés, a közös célok keresése, amelyek közben átalakulhatnak. Az elmúlt öt évben sikerül a civil szervezeteknek stratégiákat kiépíteni, kezdünk beérni arra, hogy bizonyos dolgokat higgadtan kezeljünk. Rájöttünk, hogy sokszor kiegészíthetjük a másikat, és verseny nélkül is megmaradhatunk. Nem szabad felvennünk a versenyt, hanem amiben erősek és jók vagyunk, vagy legalább úgy érezzük, azt erősítsük, úgy, hogy közben a másik szervezetet nem romboljuk. Az újratervezést és újraszerveződést mindenik Erdélyben működő és tevékenykedni kívánó civil ifjúsági szervezet végrehajtotta. A helyzet kényszerítette vagy a belső hang, ez maradjon mindenki titka, viszont szükség volt és van rá. Talán ez egy folyton visszatérő jelenség úgy, mint a '89-es váltás után, amikor szükség volt rá, akkor is egy a fiatalok által megfogalmazott igényre igyekezett válaszolni.

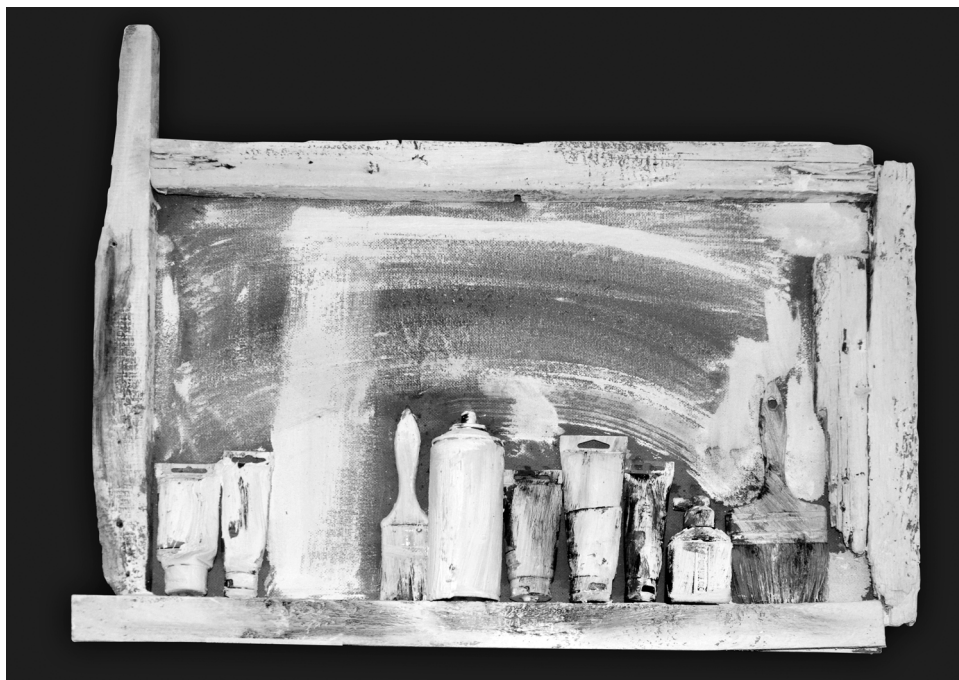
Visszatekintve saját szervezetem életére, az elmúlt 95 évben rengeteget és rengetegszer változott, újraszerveződött és alakult. Hiszen a szervezetet emberek alkotják, akiknek igényei vannak, továbbá meglátásai, hogy a cél fele hogyan lehet vezetni az adott szervezetet. Így az elmúlt években is a leglátványosabb átszerveződések a generáció- vagy vezetőségváltáskor figyelhetők meg, és ez teljes mértékben érthető és elfogadható. El kell tudni fogadni, hogy a szervezet vezetősége felelősséget és elkötelezettséget vállalt a szervezet irányításáért, ezért szavaztunk bizalmat számukra, így legyen bennünk türelem.

A másik vetülete a mostani folyamatoknak: a potenciális tagok nem kívánnak elkötelezetten valahova tartozni. A sok színes és sokféle programot kínáló ifjúsági szervezetek között tengenek-lengenek, felelősségvállalás nélkül. Tagsági díjat fizetni valamelyik ifjúsági szervezetben? Amikor egyik-másik szervezetnél még csak a nevet sem kérdik meg... A fiatalokban a bizalom nagyon megrendült ezekben az években, nem bíznak lassan senkiben és semmiben. A bizalmon túl, ha már hozzájárulni is kellene, akkor ez a vége, hiszen az erdélyi magyar társadalomban az anyagiak törik össze a dolgokat általában. Az IKÉben az adománydobozunkra, azt írtuk fel: „Nekem nem azért van, mert kapok, hanem azért, mert adok.”

A feladat az ifjúsági civil szférát úgy nevelni, hogy a struktúrák nem korlátozók, hanem támaszpontok; a közösségbe való tartozás felelősséggel jár: felelős vagyok a másikért, a bajtársamért, a barátomért, a csoportért, amely nem korlátoz, vagy nem zárja el a lehetőségeket előttem a továbbfejlődésben. Sőt, meg kell tanulnom segítsé-

get kérni tőle, de kisegítenem is őt adott esetben. Emberségesnek lenni a másikkal szemben, valószínűleg itt tanulhatunk azon európai értékrendektől, amelyek a tolerancia szóba burkolóznak, és meg-megjelennek néha, de amit legtöbbször csak úgy elmondunk vagy használunk, mint valami helyénvaló kifejezést.

A közösség utáni vágy mindenkiben ott van, hiszen létezésünktől fogva, közösségekben éltünk és léteztünk. Ez biztosította a megmaradásunkat. Az ifjúsági szervezeteknek ez a feladata, felkészíteni, teret adni a közösségi tevékenységekre, felelősséget bízva a fiatalok vállaira. Ezt pedig úgy lehet, hogy a szerkezeti és szervezeti felépítés ezt szorgalmazza. Megtalálni, és megfelelő nyitottságot biztosítani a helyi szervezeteknek arra, hogy a saját hagyományaik és tudásuk alapján elinduljanak és tevékenykedjenek, ugyanígy a megyei vagy körzeti szintekét, amelyek átlátják, átfogják a több helyi szervezetet, majd az országos, amelynek az legyen a feladata vagy azt a szerepét lássa el, hogy az ifjúsági intézmény – ha nevezhetem így – ellátó, segítő és adott esetben útmutató szerve legyen ebben a felépítésben. Ne erőszakolja rá, a helyire az országos igényt, ha ott már megfogalmazódott valami egyedi, viszont a válaszlehetőségek sokaságát tárja fel, és engedje, hogy a helyi és megyei szintek önállóan eldöntsék, hogy melyik megoldást tartják a számukra legjobb megoldásnak. S ha nem sikerül a jó megoldást megtalálni, akkor mutasson újat, addig ameddig sikerül a megfelelőt alkalmazni. Az országos ifjúsági szervezeteknek olyanoknak kellene lenniük, hogy a fiatalok büszkén felvállalják, adott szerkezeti tagságukat, vállalják az adott közösséghez tartozást. Megfelelő recept nem létezik, és megoldás sem, de talán éppen ez teszi színessé és változatossá ezt a munkát, amelyet olyan fiataloknak szerveznek, akik a maguk tudása és értékrendje szerint szabnak, alakítanak vagy formáznak, kihasználva a létező lehetőségeket.

TALPAS BOTOND – BETHLENDI ANDRÁS

IGEN, TESSÉK!

...az *Igen, tessék!* mozgalom erőteljes ifjúsági komponenssel rendelkezik. A tevékenységek mögött egy nagyon fiatal, diákszervezeti múlttal rendelkező csapat áll.

■ Miért kerül egy ilyen összeállítás az ifjúsági szervezeteket bemutató lapszámba? Valószínűleg azért, mert 2011 óta ez volt a nyelvi tolerancia egyik legmarkánsabb hirdetője Kolozsváron. Előkészítette a terepet az ifjúsági főváros során sikeresen alkalmazott többnyelvűségnek. A szabad piac logikájára alapozva arra sarkallja a cégeket, hogy azok magyar nyelven is megszólítsák klienseiket.

Alapgondolata szerint: az erdélyi városokban élő magyarok, ha tehetik, magyar nyelven veszik igénybe a különböző szolgáltatásokat. Ha egy cég világosan jelzi, hogy szolgáltatásai magyar nyelven is elérhetőek, bevételnövekedésre számíthat. Emellett a többnyelvű szolgáltatások hálózatba szervezésével kész adatbázist bocsát a magyar közösség rendelkezésére, ami kibővíti a magyar nyelv használatának tereit, valamint növeli a magyar nyelv presztízsét és használati értékét. A magyar nyelvi kompetenciákat egy zöld „*Igen, tessék! / Da, poftiți!*” feliratú matrica kihelyezésével jelezhetik a vállalkozók a klienseknek. Ekképpen a vásárlók egy jelöletlen nyelvi helyzet helyett egy jelölt nyelvi helyzetben találják magukat. Így már nem kell azon töprengeniük, hogy milyen nyelven szólaljanak meg például egy vegyesboltban, az autószerelőnél vagy épp a közjegyzőnél.

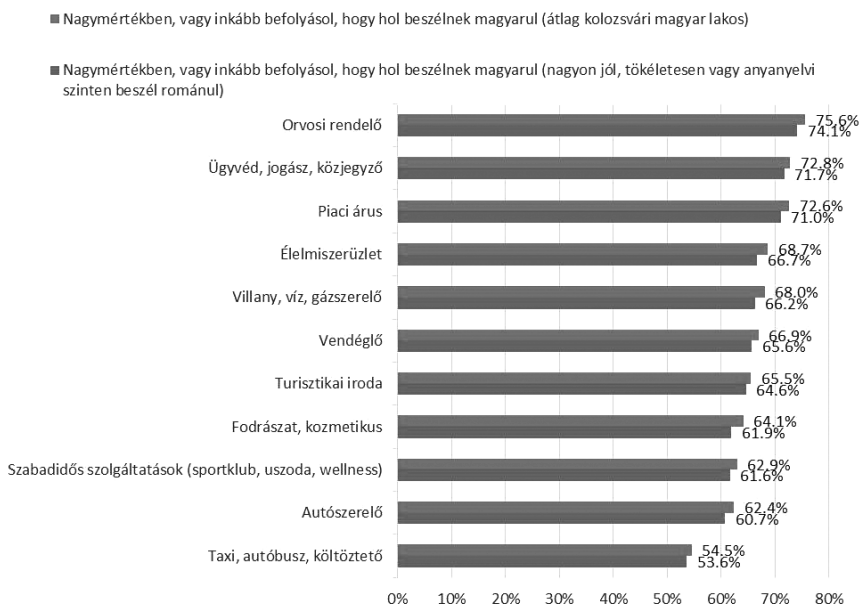
Másfél éves volt a mozgalom, amikor megjelent az *Igen, tessék! Kolozsvár* nevű, ingyenes közösségi havilap első száma. A magazinról hamar kiderült, hogy hatékony eszköz a magyar cégtulajdonosokkal való kapcsolattartásban és a kolozsvári magyar lakosság irányába történő kommunikációban.

Az elmúlt években az *Igen, tessék!* mozgalom több fiatalos, kreatív figyelemfelkeltő tevékenység-

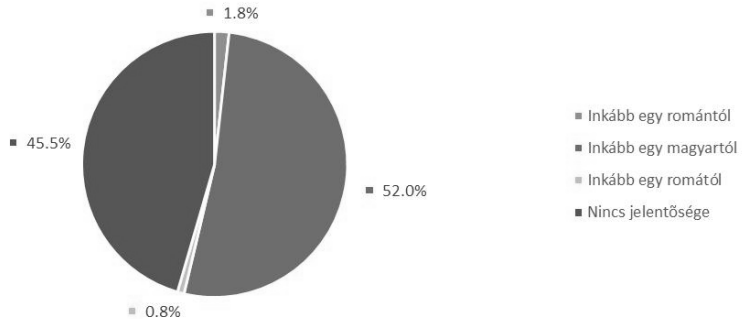
get is szervezett, ami tematizálta a többnyelvűség és az anyanyelvhasználat ügyét a magyar és a román társadalomban egyaránt. Ilyen volt például a Mátyás király audienciája projekt, ahol hat nyelven lehetett kérdezni Mátyás királytól Kolozsvár főterén, a szobor pedig a beépített kamerák, mikrofonok és a hat nyelven beszélő Márkus Barbarossa János közreműködésével valós időben válaszolt a járóelők kérdéseire azon a nyelven, amelyen épp kérdezték. A szervezet tevékenysége és jelenléte vélhetően pozitív szerepet játszott abban, hogy a 2015-ös évben az ifjúsági főváros szervezői könnyebben tudjanak hozzájárulni a témához. Hipotézisünket, amely szerint a kolozsvári magyar közösségben létezik igény a magyar nyelvű megszólításra, a szolgáltatások igénybe vételére, kutatások is alátámasztják.

A magyar szolgáltatások iránti kereslet és kínálat logikájának a megismerésére 2013-ban és 2014-ben három kutatást is végeztünk. Először a partnereinket kérdeztük meg arról, hogy milyen tapasztalataik vannak a magyar nyelvű kiszolgálással kapcsolatban. Második kutatásunkban a piac keresleti oldalának egy sajátos szegmensét vizsgálva a kolozsvári magyar egyetemisták körében végeztünk online kérdőíves kutatást Csata Zsombor szociológus szakmai vezetése alatt. A harmadik kutatásunk azzal a céllal készült, hogy minél jobb rálátást nyerjünk a kolozsvári magyar lakosság nyelvhasználati szokásrendszerére. A kutatás szakmai vezetője Kiss Tamás szociológus volt, a mintát az *Igen, tessék! Kolozsvár* közösségi havilap szórásadatbázisában szereplő háztartásokban élők képezték.

A mozgalom számára kulcsfontosságú eredményként mutathatjuk fel, hogy a vizsgálatok elvárásainkat felülmúlva igazolták vissza a kolozsvári magyar lakosság számottevő részének azt az igényét, hogy magyar nyelven vegye igénybe a különböző szolgáltatásokat. Ugyanakkor felülírta azt az elképzelésünket, amely szerint a mozgalom a hiányos román nyelvi kompetenciák miatt nyújt segítséget a kolozsvári magyaroknak. Kiderült, hogy nincs lényeges különbség a románul kiválóan, illetve a románul kevésbé jól beszélők között; mindkét szegmens szívesebben használja anyanyelvét a hétköznapi ügyintézés során. Bátran megállapíthatjuk, hogy az *Igen, tessék!* mozgalom egy általános kolozsvári igényre ad választ a román nyelv ismeretétől függetlenül.

A kutatás során a gazdasági etnocentrizmusra vonatkozó kérdést is feltettünk. Kiderült, hogy abban az esetben, amikor választani lehet egy magyar vagy román eladó között, a kolozsvári magyarok több mint 50 százaléka inkább magyar eladót választana.

A megkérdezettek mintegy 92 százaléka tartotta helyesnek, hogy a kolozsvári üzletek felirattal jelezzék az alkalmazottaik magyar nyelvi kompetenciáját. Számunkra fontos jelzés volt, hogy a feliratozásnak 90 százalékos a támogatottsága azok körében is, akik vagy nem hallottak az *Igen, tessék!* mozgalomról, vagy nem ismerik a tevékenységét. A kutatás továbbá rámutatott arra, hogy a megkérdezettek 63 százaléka szívesebben dolgozna magyar többségű munkaközösségben.

Kolozsvár sajátossága, hogy 3-4 kolozsvárra jut egy egyetemista; egy részük Kolozsvárt választja otthonául is. A nyelvhasználat tudatossága szempontjából fontos kiemelnünk, hogy a magyar diákok különböző nyelvi környezetből érkeznek; azáltal, hogy akár 5-6 évet is eltöltenek Kolozsváron, nyelvhasználati szempontból heterogén közösséggé formálódnak.

A gazdasági etnocentrizmus jelenlétét egy másik kutatás is visszaigazolta. 2014 februárja és áprilisa között Csata Zsombor az irányításával és a KMDSZ-szel online kutatásnak vetettük alá a kolozsvári diákokat. Arra a kérdésre, hogy inkább magyar vagy román eladótól vásárolnának, a diákok közel 60 százaléka a magyar eladót választotta. Csata Zsombor jelentéséből kiderült, hogy „a kolozsvári egyetemisták fogyasztásában megnyilvánuló etnikai szolidaritás és a minőség alapú pragmatizmus azokra a diákokra jellemző inkább, akik az egyetem mellett dolgoznak, és tanulmányi helyzetüket sikeresebbnek ítélik meg, ezen túlmenően pedig általában tudatosabban vásárolnak, jobban figyelnek a termékek származására.”

Mi magunk is részesei lehettünk volna az utóbbi kutatás mintájának, ugyanis az *Igen, tessék!* mozgalom erőteljes ifjúsági komponenssel rendelkezik. A tevékenységek mögött egy nagyon fiatal, diákszervezeti múlttal rendelkező csapat áll. Mind eszköztárát, mind célkitűzéseit tekintve az *Igen, tessék!* mozgalom egyértelműen a civil érdekérvényesítő mozgalmak sorába tartozik. Munkánkat megoldásorientáltan próbáljuk végezni, tagjainkat egészséges küldetéstudat is jellemzi. Erre szükség is lesz, hiszen hosszú az út, míg az erdélyi magyar társadalom legyőzi – az elmúlt évtizedekben felgyűlt – a hétköznapi anyanyelvhasználattal kapcsolatos frusztrációit.

FANCSALI BARNA

ITTHON, FIATALON

Amikor fiatalon a szülőföldön maradásra gondolok, akarva-akaratlanul is eszembe jut, hogy ezt a néhány gondolatsort magyarul fogalmazom, és magyar olvasóknak szánom. Bár ez a téma sokkal tágabb annál, mint hogy etnikai színezetet adjunk neki, mégis kicsit sajátosabb az erdélyi magyar fiatalok sorsa, mint kortársaiké. Azt nem szabad szem el elől tévesztenünk, hogy a közép-európai fiatalok zömében ugyanazokkal a problémákkal küzdenek, vagy legalábbis nagyon hasonlókkal. A gondolataimat nem tudományos tényekre támaszkodva, sokkal inkább szubjektív vagy tapasztalati szemszögből szeretném megosztani az olvasóval.

Ahhoz, hogy kellőképp világosan tudjunk beszélni a cím által előre jelzett témáról, tisztáznunk kell néhány kulcsfogalmat. Feltevődik a kérdés, hogy ugyanazt értjük-e az otthonon, a szülőföldön maradáson, a fiatalságon, az ifjúság vagy az ifjúsági szervezeten? Vajon ugyanarról beszélünk-e?

Bűnnek számít-e az a jelenség, amikor fiatalok ezrei vándorolnak ki nyugatabbra fekvő országokba, hogy a szakmai tudás fejlesztése vagy akár a jólét megteremtése érdekében néhány évig külföldön dolgozzanak? Valljuk be, számos olyan ember van a közvetlen közelünkben is, akik kényszerből választották ezt az utat. Szerintem ebben az esetben az egyetlen kérdés, hogy a kitűzött cél megvalósulása után (megszerzett diploma, elegendő pénz) ezek az emberek hazatérnek-e családjukhoz itthon kamatoztatni a „kint” megszerzetteket. Tegyük fel azt az esetet is, amikor végleges az elhatározás, és a tervezett néhány évből egy egész élet lesz. Ilyenkor már lehet ujjal mutatni? Milyen alapon ítélkezünk mi, itthon maradtak? Talán az irigység beszél belőlünk?

Számomra nagyon fontos a család, a barátok, a társ, talán ezért is volt egyértelmű számomra, hogy itthon szeretném kamatoztatni a tudásomat.

Az európai uniós felmérésekben (Eurostat) a 15-30 év közé eső személyeket nevezik fiatal felnőtteknek (young adults), természetesen ez egyfajta besorolás, a különböző kutatóintézetek másképp határolják be, mégis könnyen „beleegyeznek” ebbe egy húsz-huszöt éves fiatal. Az számomra egyértelmű, hogy a fiatalság fogalmát nem lehet szoros évszámokkal behatárolni – persze a különböző adminisztrációs mechanizmusokhoz szükséges –, mint ahogy tizennyolc éves korától sem lesz egyből felnőtt az ember, csupán jogi szempontból. Mindenesetre érdekes a kérdés, kiket tartunk még fiatalnak és kiket már nem, egyelőre maradjunk a megadott, az EU által is elfogadott, intervallumban.

Ha megvizsgáljuk a fentebb említett fiatal felnőttekről szóló besorolást, akkor kapunk tizenöt évnyi fiatal létet. Az bizonyos, hogy egy ember életében a legtöbb változás ebben az időszakban történik, így mindenképp fel kell osztanunk szakaszokra. A legelső szakasz a 15–18-ig tartó, a pubertást lezáró szakasz. Nagyjából tizenöt évesen kell eldönteni a diáknak, hogy melyik líceumot választja, a későbbi boldogulás reményében. Ez a döntés legtöbbször érzelmi alapú, mintsem észszerű. A diák vagy földrajzi távolság, vagy „falka” (a régi osztálytársak, barátok) alapon választja ki a középiskolát. Persze nagyon sokszor a szülői ráhatás is jelen van. Azért érdekes számomra erről az életszakaszcól beszélni, mert szórványtelepüléseken teljesen másképp történnek ezek a döntések. Ezekben a településeken jó, ha van magyar iskola vagy magyar tagozat, nemhogy válogatni lehessen. Sajnos ilyenkor is elég sokszor a falkaöszön érvényesül, főleg ha a lakónegyedi barátok román ajkúak, nagy a valószínűsége, hogy a líceumba is követni fogják őket, itt is a „későbbi boldogulás reményében”. Lássuk be, a román környezetben szocializálódott, a román szaknyelv birtokában, könnyebben tud elhelyezkedni egy diák a tizenkettedik osztály befejeztével, persze román környezetben. Szerintem ítélkeznünk továbbra sem szabad, egyedül az a kérdés, hogy ezek mellett képes lesz-e majd megőrizni magyar identitását, amiben a legnagyobb szerepe – ebben a korban – a szülőnek van.

A következő szakasz, az érettségi utáni nehéz döntést követő szakasz. A frissen végzett diáknak el kell döntenie, hogy tovább szeretne tanulni, vagy inkább munkát keres magának, és itt jön be az első inger, amikor külföldi munka után is nézhet. Ha belegondolunk kicsit, mennyire imponál egy 18-19 éves srácnak, amikor néhány hónapi külföldi munkával szerzett pénzzel megveheti az első gépjárművét, és azzal elhódíthatja álmai nőjét. Tudom, idealizált helyzet, de sokszor valós. Vajon az első autó után több és több kell, azaz többször vállal munkát külföldön, vagy megpróbál itthon boldogulni? Ha azt a réteget nézzük, amely a felsőoktatást választotta, akkor reménykedhetünk, hogy még 3-5 évig legalább nem vándorolnak el, legfeljebb néhány hónapig valamilyen csereprogram keretén belül. Sajnos az a szomorú hír – és itt most megint nem tudományos statisztikákra gondolok, csupán a kortársaim között nézek szét –, hogy az itthoni egyetemek nagy része külföldi exportra termeli a hallgatókat, ami még a jobbik eset, mivel feltételezhetjük, hogy a szakmájukban tudnak elhelyezkedni, és ennek megfelelő bérezést fognak kapni. A rosszabbik, amikor úgy kell külföldön munkát vállaljanak, hogy legtöbbször a kisegítő személyzetet teszik ki. Ami szomorú számomra, hiszen akkor hol van az a 3-5 év, amit befektettek önmagukba? Még mindig nincs jogunk ítélkezni! Egyre jobban az derül ki számomra, hogy az itthoni piac nincs felkészülve a frissen végzett munkaerőre. A közszféra, a politika nem hajlandó átadni vagy részben átadni az irányítást, a magánszféra meg sokszor nem képes megfizetni az általuk „túlqualifikáltak” minősített diplomás fiatalokat. Az állam mástól várja a megoldást, és ciklusról ciklusra ugyanazok az arcok ülnek a szavazógombok előtt a parlamentben. Dicséretesnek tartom a Magyarország-kormány által létrehozott, folyó évben indított programot, amely a külhoni magyar vállalkozókat támogatja, viszont ez is csak egy részmegoldás, a legtöbb fiatalban nincs meg a vállalkozó szellem vagy a bátorság, és nem is kell meglennie szerintem.

Valahol itt lépünk be a következő életszakaszba, a 24–30 közötti életkorba. Újabb fontos állomás, fontos döntésekkel. Leegyszerűsítve három választása van ilyenkor a frissen diplomázott hallgatónak: munkát vállal itthon, munkát vállal külföldön, vagy vállalkozik. A harmadik szerintem a legritkább, egy működőképes vállalkozáshoz azért megfelelő háttér is szükséges, vagy legalább egy igazán jó ötlet. Inkább maradjunk az első kettőnél. Véleményem szerint az egyetemen eltöltött évek alatt sok szorgalommal elő lehet készíteni a „terepet” a későbbi szakmában való elhelyezkedéshez. Ez sem egy biztos recept, de megint csak a tapasztalat azt mutatja, hogy befektetett önkéntes munkával nagyobb eséllyel lehet később szakmában dolgozni. A másik lehetőség, hogy rögtön vagy néhány hónapnyi vagy évnyi próbálkozás után a csábító Nyugatot választani. Ahogy korábban is említettem, az ország exportra termel, nincs elegendő munkahely a szakképzett fiataloknak.

Szerintem világos a helyzetkép, és sok újat nem is mondtam el a fentiekben, mégis, ha levezetjük, valamivel könnyebb megérteni az utóbbi tíz-tizenöt évben megnövekedett elvándorlási arányt. Elég sok a negatív tapasztalat, mégis szeretnék a pozitív példákról is néhány szót ejteni. A legtöbb személy, aki az ismeretségi körömből hazatért, indoknak a honvágyat, a család hiányát hozta fel. Ezek szintén nem ésszerű, hanem érzelmi döntések. Egyszerűen így van kódolva az ember, szüksége van azokra a személyekre, akik felnevelték, akikkel felnőtt, az utcákra és házakra, amiknek minden repedését ismeri, a szomszédra, aki mindig köszön.

Az ijesztő elvándorlás mellett van egy sokkal nagyobb közeg, amely itthon, fiatalon próbál boldogulni. Mi sem bizonyítja ezt jobban annál, hogy 1990 után gombamód jöttek létre az ifjúsági szervezetek, amelyek javarészt a mai napig működnek, és egy adott igényre adnak választ. Gondolok itt a Magyar Ifjúsági Tanácsra és tagszervezeteire (Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetsége, Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet, Erdélyi Ifjúsági Keresztyén Egyesület és az Erdélyi Magyar Ifjak), de más lokális vagy politikai alapon létrejött szervezetekre is. Ha csak kortársaimat nézem, számos működő vállalkozást vezetnek vagy hoznak létre fiatalon. Továbbá ha megnézzük a nyári, zömében magyar rendezvényeket, több száz/ezer fiatal látogat el azokra. Ezek számomra mind azt bizonyítják, hogy a mai fiatalokban van potenciál, van tenniakarás. Ezek a fiatalok itthon akarnak maradni és itthon boldogulni.

Szerintem egy ifjúsági civilszervezetnek a legnagyobb feladata, hogy egyféle kommunikációs csatornaként tudja eljuttatni az üzenetét az itthoni és külföldön élő fiatalokhoz, tudjon nekik alternatívát biztosítani, tudja őket akár foglalkoztatni.

Civilszervezeti munkám során (Magyar Ifjúsági Tanács) az elmúlt közel tíz évben több száz fiatalal sikerült megismerkednem, beszélgetnem, együtt gondolkodnom. Ezek a találkozások egyre inkább abban erősítenek meg, hogy az erdélyi magyarság megmaradásának egyik fő feltétele, ha a fiatalok mentalitásváltáson mennek keresztül, és képesek Erdélyben gondolkodni. Ezt a mentalitást nem lehet egyik napról a másikra megvalósítani, sőt elődeinknek sem sikerült húsz év alatt, de vannak fény sugarak, amik arra engednek következtetni, hogy érdemes ezzel foglalkozni, ha csak apró lépéseket is tudunk tenni, folytatnunk kell, amit elkezdtek.

Számomra nagyon fontos a család, a barátok, a társ, talán ezért is volt egyértelmű számomra, hogy itthon szeretném kamatoztatni a tudásomat. Ezek szerintem olyan értékek, amik egyaránt fontosak minden ember számára, ez nem is kétséges. Sajnos a különböző életpályákhoz, különböző forgatókönyvek társulnak. Talán én vagyok a szerencsés, talán az, aki máshol próbálkozik. Ezt majd eldönti az idő. Mindenesetre legközelebb a szeretett személyekhez, ott tudunk lenni, ahol születtünk. Az üzenetünket leginkább tetteinkkel, személyes példánkkal tudjuk közvetíteni. Ifjúsági szervezetben dolgozóként úgy gondolom, hogy ez a legfontosabb dolgunk.

DÁNIEL BOTOND

DIÁKTANÁCSOK

A középiskolások önszerveződéséről

A diáktanács
elsődlegesen a diákok
érdekképviselői szerve
– iskolai, megyei
és országos szinten;
a tapasztalatszerzés
terepe is, olyan
ismereteké, amelyekre
a tanórákon nincs
lehetőség.

*A demokráciát nem elegendő eltérni, mint a diktatúrát.
A demokráciát működtetni kell.*

BIHARI MIHÁLY

■ A diákjogi szakértő Pál Tamás szociológus ezt a gondolatot válaszolta 1992-ben megjelent *Igazlító Nap* című könyvének mottójául. A Magyar Alkotmánybíróság egykori elnöke, Bihari Mihály politológus nem állt egyedül idézett gondolataival. A rendszerváltás környékén Magyarországon neves politológusok, jogászok, pszichológusok, pedagógusok, szociológusok fejtették ki álláspontjukat: a demokráciát tanulni kell, és ezt már az iskolában el kell kezdeni. Pál Tamásnak közvetlenül a rendszerváltás után két kötete is megjelent, amelyek nagyban meghatározták a magyarországi és romániai diákmozgalom kialakulását és fejlődését. A *Diákönkormányzatok* és az *Igazlító Nap* című könyvekben¹ elveket fogalmaz meg az iskolai diákönkormányzatok szükségességéről, feladatáról, és gyakorlati technikákat is bemutat létrehozásukról és működtetésükről.

Az iskolai diákönkormányzatokat vagy ahogy az erdélyi magyar középiskolákban nevezik őket, *diáktanácsokat*, nem kell bemutatni, hiszen a diákmozgalom már több mint negyedszázada létezik Erdélyben. A Romániai Magyar Középiskolások Országos Szövetségének (MAKOSZ) jelenleg is 72 diák szervezet és 11 megyei szintű diáktanács a tagja.² Emiatt is érezhetjük azt, hogy a középiskolás diákság ezen sajátos önszerveződési formájával méltatlanul keveset foglalkoznak a társadalomtudományok. Jelen tanulmányban éppen emiatt a diáktanácsok szerepére és társadalomtudományos vizsgálatuk fontosságára szeretnénk felhívni a figyelmet.

■ Az iskolai diákönkormányzatok jogait és az ezekkel összefüggésben álló feladatokat mind Romániában, mind Magyarországon törvényi és rendeleti szinten szabályozzák, bár mindkét országban jóval a törvényi szabályozás előtt léteztek diáktanácsok, létezett diákmozgalom. Ebben a tekintetben Magyarország jó tízéves előnyben volt Romániához képest. Magyarországon már az 1980-as években komolyan beszéltek az ifjúság demokráciára nevelése, az iskolai demokrácia, valamint a diákönkormányzatok fontosságáról.³ A kilencvenes évek elejétől sorra alakultak a diákönkormányzatok, elindult a diák munkát segítő pedagógusok képzése, rendszeressé váltak a közösség-, személyiség-, képességefejlesztő képzések, szabadegyetemek. Országos diákszervezetek alakultak; ugyanakkor a demokráciára való nevelést fontosnak tartó pedagógusok is egyesületeket hoztak létre.⁴ Az erdélyi magyar középiskolákban szintén már 1990-ben megalakultak az első diáktanácsok. A magyarországi egyesületek képviselői a kilencvenes évek elején Erdélybe is átjöttek, hogy a diákmozgalmat és a körülötte létező humanisztikus kultúrát terjesszék, népszerűsítsék, mindez az erdélyi magyar diákmozgalom gyors megerősödéséhez vezetett.⁵ Ezzel szemben a román tannyelvű iskolákban az első diáktanácsok csupán 1999-ben alakultak meg,⁶ és a diáktanácsok oktatási törvényben való megjelenésére is csupán 2005-ben került sor.

Magyarországon a törvényi előírások döntési jogköröket biztosítanak a diákoknak saját közösségi életük tervezésében, szervezésében, a tisztségviselőik megválasztásában, továbbá az iskola szervezési és működési szabályzatával kapcsolatosan, a tanulói juttatások elosztási elveinek meghatározásában, ifjúságpolitikai célokra biztosított pénzeszközök felhasználásában.⁷ A diákönkormányzat kötelező feladata tehát a tanulók közösségeinek érdekképviselése; emellett lehetőségük van arra, hogy minden olyan kérdéssel foglalkozzanak, ami a tanulókat érinti. A diákönkormányzat döntésétől függ, hogy az érdekképviselési tevékenységen kívül még milyen feladatokat vállalnak fel.⁸

Romániában a diáktanácsok jogi szabályozása viszonylag késői és eléggé felületes; nem tartalmazza sem a diáktanácsok tevékenységének, sem jogainak leírását. Először a 2005-ös közoktatási törvényben olvashatunk arról, hogy minden középfokú oktatási intézményben diáktanács alakul, és ez saját szabályzat szerint működik; az intézmény vezetőségének jóváhagyása után az iskola belső működési szabályzatának mellékletét képezi; a diáktanácsok megnevezik azokat, akik részt vesznek a vezetőtanács ülésein.⁹ Románia Európai Unió csatlakozási folyamatának a keretében aztán ezeket a viszonylag szűkszavú rendelkezéseket 2007-ben kibővítették; minisztériumi rendelet alapján létrehozták az Országos Diáktanácsot és az alárendeltségébe tartozó megyei diáktanácsokat.¹⁰ A törvény szerint az Országos Diáktanács az oktatási minisztérium konzultatív partnere, a diáktanácsok szabályozásával kapcsolatos kérdéseket (pl. a diáktanácsok szerkezetének leírása, választási szabályzatok stb.) pedig ezen intézmény hatáskörébe utalja.

A diáktanács elsődlegesen a diákok érdekképviselési szerve – iskolai, megyei és országos szinten; a tapasztalatszerzés terepe is, olyan ismereteké, amelyekre a tanórákon nincs lehetőség.¹¹

Az erdélyi magyar középiskolák és középiskolások a magyarországi mintához állnak közelebb. Ennek oka véleményünk szerint az eltérő kulturális hagyomány és mozgalmi háttér, de az etnikai-nemzetiségi különbségek is jelentősek.¹² A meghatározásokat összefoglalva azt látjuk, hogy mind a magyar, mind a román oktatási rendszerben a diákönkormányzat/diáktanács úgy van elképzelve, mint a fiatalok önszerveződésének egyik sajátos formája, amelyik (elsősorban) középiskolai keretek között működik. Közös az elgondolás, hogy elsődleges funkciója a tanulók érdekeinek kép-

viselete, jogaik és érdekeik érvényesítése, igény szerint pedig különböző közös tevékenységek szervezése. Hagyományosan fő feladatai az érdekképviselet és a rendezvényszervezés, ugyanakkor feladata lenne az iskolai nyilvánosság szervezése, a diákközvélemény alakítása is.¹³ Hozzájárul továbbá a diákok képességeinek fejlesztéséhez, akár a képzések szervezése, akár pedig a diáktanács tevékenységében való részvétel által gyűjtött tapasztalatok által.

A diáktanácsok lehetőségeket biztosítanak az önrendelkezésre, saját szervezeti keretek között saját problémáik megoldására, érdeklődési körük alapján különböző tevékenységek szervezésére. Legalábbis a diskurzus szintjén. Ugyanakkor – ahogy a fenti megfogalmazások alapján is sejtjük – egyrészt ezt a deklarált demokráciát és önrendelkezést óvatosan kell kezelnünk; a valóságban pedig valószínűleg nagyon sokféle helyzet létezik, a különböző intézményekben különböző mértékben érvényesülnek a demokratikus elvek és gyakorlatok. A társadalomkutatók egyik feladata pontosan az lehet, hogy az iskolai demokrácia működését alaposan megvizsgálják.

Miért van szükség diáktanácsokra?

■ Az oktatási szakértők megosztottak annak kapcsán, hogy az iskola belső világában a demokrácia-kultúrának a felnőtt–gyerek viszonyra kell-e koncentrálnia, vagy a tanuló horizontális kapcsolataiban (elsősorban a tanulási folyamatok kooperativitásában) kell-e erősíteni azt. Élénk vita folyik arról is, hogy milyen az optimális megközelítés a „tanulói részvételről”. Abban viszont mindannyian egyetértenek, hogy a demokratikus működés az iskolában fontos, a törvénynek garantálnia kell egy iskolademokrácia-minimumot.¹⁴

Az iskolának ugyanis rendkívül jelentős szerepe van a diákok demokráciáról alkotott képének kialakulásában,¹⁵ az iskola a demokratikus állampolgári szocializáció egyik fontos intézményes formája, amely révén a fiatalok szinte észrevétlenül jutnak mindazoknak a készségeknek a birtokába, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy kompetens állampolgárokká váljanak, és hozzászokjanak ahhoz, hogy egyenrangú partnerei a felnőtt társadalomnak.¹⁶ Éppen ezért nagyon fontos, hogy milyen iskolai demokráciában nőnek fel.

Jól működő iskolai demokrácia esetén a gyülekezési jognak megfelelően a diákok szabadon hozhatnak létre és alakíthatnak diákköröket, diákönkormányzatokat. Ezáltal a diáktanács az iskolai demokrácia fontos struktúrája, intézménye, amely hozzájárul a demokrácia tanuláshoz, az öntevékeny, együttműködő, közösségben gondolkodó személyiség kialakulásához.¹⁷ Sérelem esetén a diáktanács érdekvédelmi szervként is működik, a megfelelő fórumokon megvédelheti a diákok jogait. A diáktanács nyilvánosságot is teremt, kétirányú kommunikációs csatornát jelent a diákok és tanárok között. A diáktanácsban a tanulók megtapasztalhatják a cselekvés szabadságát, ugyanakkor nő a felelősségük és a felelősségérzetük is.¹⁸

Amennyiben az iskola lehetőséget biztosít a diákoknak arra, hogy valós hatásuk legyen az iskolai életre, a diákok megtapasztalhatják, milyen érzés tulajdonosnak lenni és azt érezni, hogy cselekvésüknek hatása van környezetükre. Fóti Péter szerint a tulajdonosság-érzés azt jelenti, hogy úgy érzem, ura vagyok az életemnek. Annak megtapasztalása, hogy változást tudok elérni a környezetemben (ami itt konkrétan az iskolai életet jelenti), a változásban érezhető szerepe van az én aktivitásomnak, nem pusztán egy láncszem vagyok egy hosszú láncban,¹⁹ mindez pedig hozzájárul ahhoz, hogy az iskola *öntevékeny embereket* képezzen.²⁰

Azt is elmondhatjuk, hogy az ifjúsági szervezetek és azon belül a diáktanácsok a fiatalok számára a társadalmi cselekvés jellegzetes keretei is egyben,²¹ közös célok

kitűzésének és megvalósításának terepe, amely *lehetőséget ad a közösséget érintő problémákra való közös megoldáskeresésre és cselekvésre*. Az az iskola, amely támogatja a diákok önállóságát és demokratikus részvételét egyúttal arra szocializálja a diákokat, hogy felnőttként is aktívan vegyenek részt környezetük életében és döntéseiben, fogjanak össze a közösséget érintő problémák megoldására.

Végül közelítsük meg a hétköznapi élet oldaláról is a kérdést. Nézzük meg, hogy mire gondolunk konkrétan, amikor problémákról, jogsérelmekről, a diákok érdekeinek képviseléről, védelméről beszélünk? Miben állhat konkrétan a diáktanács érdekképviselési és nyilvánosság teremtő szerepe? Milyen problémákat fogalmaznak meg és mondanak ki a diákok, ha lehetőségük van/lenne rá? Milyen problémákat lehet, kell, kellene képviselnie a diáktanácsnak?

„Miért hagyták, hogy az iskola külső állapota így leromoljon?“, „Miért nincsenek az iskolában jó, ép szék? Igen kellemetlen, hogy az embernek minden szünetben széket kell szerelnie.“, „Történelemórán miért húzódik el annyira a felelés, hogy az új anyagot már csak az óra végén kezdjük el venni?“ „A diákok szünetéből miért vesz el 4-5 percet?“, „Miért nem mehetnek ki szünetben a diákok az iskolából élelmiszert vásárolni?“, „A Szepes tanár úr által adott osztályzatokban miért játszik szerepet a hajviselet?“, „A biológiatanárnő miért nem magyarázza meg, hogy miért úgy osztályozott, ahogy?“, „Ne könyvből olvassák a tanárok az anyagokat. Azt hiszem, olvasni mi is tudunk.“, „Miért osztályoz az első félév alapján?“, „Miért mást kér felmérőn, mint amit mondott, hogy milyen anyagból fog felmérőt íratni?“, „Munkaidő alatt a fiúkollegiumban a nevelők közül néhányan miért fogyasztanak alkoholt?“, „A tanár úr – teljesen jogosan ugyan – megköveteli az óráján a köpenyviselést, őt magát viszont egyetlen egyszer sem láttam ebben a szép egyenruhában. Várhatunk-e valamilyen demokratikusabb változást?“, „Miért nem veszik figyelembe a javaslatainkat az iskolai szabályzattal kapcsolatban?“, „Miért kell kémiaóra előtt a telefonokat lerakni a katedrára? Van-e joga a tanárnak a telefonokat elvenni?“, „Van-e a kollégiumi nevelőnek joga ahhoz, hogy a diákot hétvégén benntartsa?“, „Miért csak kilépővel lehet elhagyni az iskolát, még akkor is, ha orvoshoz kell menni? Miért az igazgatónő dönti el, hogy ki kaphat kilépőt? Miért faggatóznak, hogy kivel, mivel, miért mész, anyudék tudják-e? Lehet, hogy pont olyan problémám van, amit nem szeretnék neki elmondani?“

A felsorolt kérdések sokfélék. Találunk köztük az iskola állapotával kapcsolatosakat, az iskolai szabályokat és gyakorlatokat érintőket; az intézményvezetésre, a tanárok órátartási és osztályozási módjára stb. vonatkozóak mind valóságok. Elgondolkodtató viszont, hogy a középiskolás diákok problémái évek vagy akár évtizedek elteltével is hasonlóak.

A hibásan működő iskolai demokrácia veszélyei

■ A szakértők egyetértenek abban is, hogy a rosszul működő iskolai demokrácia problémás politikai szocializációhoz vezet: elbátortalanítja a diákokat az érdekképviseléstől, a politikai közönyt és a kiszolgáltatottság érzését szocializálja, kiábrándítja a fiatalokat a közösségi tevékenységből, paternalizmust és korporativizmust tanít.

Kósa András László szerint a diákönkormányzat működésének problémái jól jelzik az iskolában és a társadalomban létező demokrácia problémáit. Sok esetben megtörténik, hogy a diákönkormányzatban a tanulók nem élik át igazán a demokráciát (véleményalkotást, képviselést stb.), a diákvezetők céljává a struktúra, a szervezet építése válik, nehézkes a folyamatosság biztosítása, gyakran megtörténik, hogy nem a megfelelő diákok kerülnek vezető pozícióba, a diákönkormányzat eltávolodik a diákoktól, kiszakad a saját környezetéből (eltávolodik azoktól, akiket képviselnie kellene). Ugyanakkor az is gyakran megtörténik, hogy a diákönkormányzatokat felülről

hozzák létre, a felnőtt vezetők (segítők) terveznek, szerveznek és ellenőriznek, a diákok pedig felveszik a végrehajtó szerepet.²²

Amennyiben ezen problémákat, diszfunkciókat nem sikerül a diákszervezetben megoldani, a fiatalok ezeket a működési módokat viszik tovább felnőttként is. (Ebből a szempontból nézve nem meglepő, hogy a helyi önkormányzati képviselők vagy parlamenti képviselők, politikusok elszakadnak a választóiktól, a képviselt közösségektől, és mindezt bizonyos esetekben nem is érzékelik.)

Az iskolai demokrácia szintjének, állapotának legélesebb kritikusa kétségkívül Fóti Péter, aki éveken keresztül több tanulmányában is erőteljesen rámutat az iskolák működésében létező demokráciadeficitre.

Fóti szerint a magyar iskolarendszer úgy van kialakítva, hogy a tanár és a fiatalok soha nem ülnek egyenlő félként az asztalnál, a magyar iskolai demokrácia-felfogás nem is célozza, hogy az iskolában demokratikus élet folyjon, csupán látszat-demokráciát tart fent: a diákönkormányzatok rendszerét valójában a felnőttek alakították ki a diákok számára,²³ és a demokrácia kimerül a választásokban, akár csak a parlamenti, önkormányzati választások esetén.²⁴ Az iskolarendszer olyan diákokat nevel, akik nem érzik magukat tulajdonosnak; nem tudatosodik bennük, hogy az iskolát szüleik adójából tartják fent²⁵; egyéni tiltakozások esetén az iskola vezetősége arra hivatkozik, hogy csak a diákönkormányzattal tárgyal, amelyet a maga során erősen befolyásol, továbbá letöri a közösségi érdekérvényesítő akciókat, amivel azt éri el, hogy „a fiatalok a közösséget és annak közös álmát sutba dobva, kiábrándultan és kudarcot vallva mennek ki az iskola falai közül”. A diákok demokrácia helyett pater-nalizmust és korporativizmust tanulnak, mivel valójában kevés döntéshozási lehetőséggel, ezáltal kevés felelősséggel rendelkeznek, a tanárok pedig nagyrészt a fejük fölött döntenek.²⁶

Fóti szerint attól tehát, hogy az iskolában diákönkormányzat működik, még nem lehet azt mondani, hogy az iskolában bármilyen értelemben demokrácia lenne, amíg az iskolaközösség – a tanárok és tanulók közössége – soha nem ül egy asztal körül, és ezeknek a tanácskozásonak nincs döntési hatáskörük, a döntéseket nem hajtják végre, és nincs mindenkinek egy szavazati joga.²⁷ Az igazi demokráciát egy másik modell jelentené: a közös tanár–diák önkormányzatok.²⁸

Zárógondolatok

■ Fóti Péter kritikája elsősorban azokra az intézményekre vonatkozik, ahol az iskola a törvényes jogain túl avatkozik be a diáktanács életébe,²⁹ viszont kétségtelen, hogy a jelenlegi jogi keretek között ezt megteheti. A tanár–diák önkormányzat modelljével, amelyet a Summerhill iskola gyakorlata alapján javasol, a tanulói részvétel nagyon magas fokát és ezáltal magas iskolademokrácia-minimumot határoz meg, azonban mind a magyarországi, mind az erdélyi szakvélemények és felmérések eredményei komoly alapot adnak a véleményének, hiszen akár Pál Tamás 1992-ben megfogalmazott véleményét, akár az 1997-es vagy a 2005-ös felmérések eredményeit nézzük, ezek folyamatosan negatív képet festenek az iskolai demokrácia helyzetéről: az iskola gátolja az önálló véleményalkotás és érdekképviselés megtanulását, esetenként még bünteti is a megszólalást, elbátortalanítja a diákokat az érdekképviseléstől, politikai közönyt és a kiszolgáltatottság érzését szocializálja, a diákok nem vesznek részt a döntéshozási folyamatokban, a diáktanácsok leginkább végrehajtó szerepben működnek.³⁰

Folyamatban lévő kutatásunk³¹ előzetes eredményei az erdélyi magyar diáktanácsokról is hasonló helyzetet sejtetnek, az iskolák vezetőségei és a tanári közösségek általában a diákok nélkül, azok feje fölött hozzák meg a döntéseket, a diákok prob-

lémáit hagyományos módon az osztályfőnökökön és a vezetőtanácson keresztül kezelik, amely legtöbb esetben a nyilvánosság teljes kizárása mellett történik és az osztályfőnökök sok esetben még le is beszélnek a diákokat a sérelmeik nyilvános felváltásáról.

Továbbá azt is tapasztaltuk, hogy a diáktanácsok vezetői és aktív tagjai a diáktanács céljainak megfogalmazásakor elsősorban a diákélet színesítését, a diákok szórakoztatását, tevékenységek szervezését emelték ki, ezek mellett pedig a közösségépítést, a diák–diák- és tanár–diák-kapcsolatok közvetlenebbé tételét említették meg. Bár eredeti funkciójukat tekintve ezen önszerveződések sokkal inkább arra hivatottak, hogy a fiatalok demokratikus szocializációjának eszközei legyenek, a diáktanácsok (legalább is az általunk vizsgáltak) deklarált céljaikat és a tevékenységeiket látva úgy tűnik, hogy elsősorban szolgáltató-szórakoztató tevékenység ellátására (ön)szerveződnek. Érdekvényesítő képességük viszonylag alacsony, érdekképviseleti tevékenységük visszafogott.

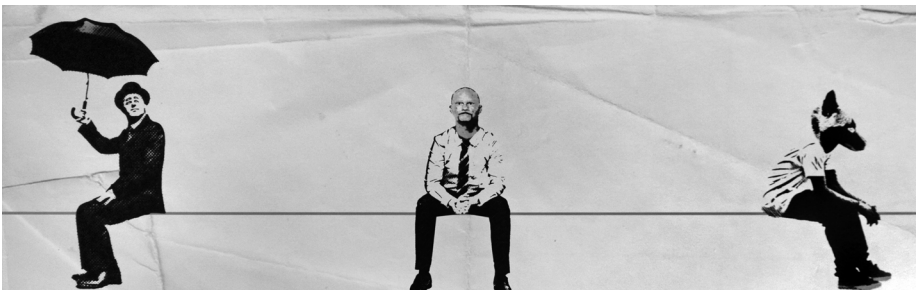
A demokratikus szocializáció szempontjából viszont fontos lenne a diáktanácsok és az iskolai demokrácia erősítése. Abban az iskolában, ahol még mindig az jellemző, hogy a tanár tanít, a tanuló tanul, nehezen építhető ki tevékeny önkormányzat. Az iskolai demokráciát erősítené, ha az iskolai élet minden területén lehetőség lenne az aktivitásra,³² ha a felnőttek és a fiatalok gyakrabban ülnének össze saját ügyeiket demokratikus tanácskozáson megbeszélni, saját életük egy jó részét közösen szabályoznák, a működés során a felnőttek és a diákok közötti partneri viszony erősödne. A tanulók így nem csak tárgyai lennének az igazgatási döntéseknek, hanem több lehetőséget kapnának arra, hogy közvetlenebb befolyásuk legyen az őket érintő döntésekre, több lehetőségük saját életük meghatározásában.³³

Reméljük, hogy tanulmányunk és folyamatban lévő kutatásunk által is hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a középiskolás diáktanácsok újra több figyelmet kapjanak, és erőre kapjon a diáktanácsok és az iskolai demokrácia tudatos fejlesztése.

■ JEGYZETEK

1. Pál Tamás: *Igazlító Nap*. Iskolapolgár Alapítvány, Bp., 1992. (A továbbiakban: Pál 1992), Pál Tamás – Papp György (szerk.): *Diákönkormányzatok*. Iskolapolgár Alapítvány, Bp., 1993.
2. https://hu.wikipedia.org/wiki/Romániai_Magyar_Középiskolások_Szövetsége
3. Lásd Pál Tamás hivatkozásait Gombár Csaba, Gáspár László, Bihari Mihály stb. rendszerváltás előtti írásaira. Pál 1992.
4. A diákmozgalom hőskorában 450 iskolában szerveztek Igazlító Napot, amely keretet biztosít ahhoz, hogy a gyerekek (általános és középiskolások egyaránt) kérdéseket tegyenek fel az iskolába. (Katona Csaba: *Humánforradalom a szervezetekben?* Részvételi demokrácia blog, http://reszvetelidemokracia.blog.hu/2007/11/26/humanforradalom_a_szervezetekben, 2007.
5. A MAKOSZ-nak 2002-ben, az iskolai diáktanácsok romániai jogi szabályozásának megjelenése előtt három évvel, már 47 tagszervezete volt. Jomagam a gyergyószentmiklósi Salamon Ernő Gimnázium Diáktanácsának voltam elnöke 1997–2000 között. Később, egyetemistaként, több évben is szervező és csoportsegítő voltam Diákönkormányzati Szabadegyetemen (DÖKSZAB), előadásokat tartottam Országos Képzéshétvégén (OKH), szakmai vezetője voltam a Hargita Megyei Magyar Diáktanács (HADIT) által szervezett I. DÖKStart tábornak. Amikor 1997-ben átvettem a diáktanács vezetését, a szervezetnek már négyéves múltja volt, 1996-tól származtatott jogi személyiséggel bírt, integrálódva volt az erdélyi magyar és a magyarországi diákmozgalomba. Már elődeim is rendszeresen vettek részt Diákönkormányzati Szabadegyetemen (DÖKSZAB), Közéleti Diákadémiákon (KÖDAK). A Salamon Ernő Gimnázium diáktanácsának történetéről lásd a 2008-ban írt beszámolómat/interjúmat a gimnázium monográfiájában (Rokaly József: *A gyergyószentmiklósi Gimnázium monográfiája*. Mark House Kiadó, Gyergyószentmiklós, 2008. 83–88.)
6. Consiliul Național al Elevilor: *Ghid de inițiere pentru membrii Consiliului Elevilor*. <http://consiliulelevilor.org/>, 2010. 4 (A továbbiakban CNE 2010)
7. Lásd a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX törvény 63. paragrafusát., valamint a köznevelésről szóló 2011. évi CXCV törvény 48. paragrafusát
8. Magyar István – Sándor József – Gaál Gabriella – Mogyorósi Zsolt: *Az iskolai nevelés alapjai*. Elektronikus tananyag, EKF Eger, <http://old.ektf.hu/hefoppalyazat/nevtarsal/index.html>, Eger, 2008.
9. A romániai közoktatási intézmények működését szabályozó rendelet, 2005, 105-ös cikkely, <http://www.edu.ro/index.php?module=uploads&func=download&fileId=575>
10. Előbbi a 2782/2007-es, utóbbi a 4247/2010-es számú minisztériumi rendelet.
11. CNE 2010. 3–4.

12. Véleményünk szerint a magyar és román tannyelvű iskolák diáktanácsai, az erdélyi magyar és a román diákmozgalmak, az iskolai demokráciáról alkotott felfogások és a magyar és román tannyelvű iskolák demokráciaszintje közötti különbségek és hasonlóságok egy külön kutatást is megérdemelnének, akárcsak a magyar és román iskolai és megyei diáktanácsok és az országos szervezetek közötti viszony.
13. Kósa András László: *Együttműködés iskolája, avagy a DÖK érdekképviseleti szerepe*. Előadásvázlat. Közéletre Nevelésért Alapítvány, 2011. 8 (A továbbiakban Kósa 2011)
14. Agóra Oktatási Kerekasztal: *Oktatáspolitikai alapvetések*. Magyar Pedagógiai Társaság, Bp., 2013. 54.
15. Balogi Csilla: *Az iskolai demokrácia helyzete Székesfehérváron*. Nonprofit Monitor 2010. 3. sz 1–36.
16. Kálmán Attila: „Deaktér”. *Diákokról, diákjogról*. Iskolakultúra 2003. 2. 97–110, 99–100. (A továbbiakban Kálmán 2003)
17. Kósa 2011. 2.
18. Uo. 2.
19. Fóti szerint ez a lánc arra szolgál, hogy igazolja: elvileg a társadalom életében mindenre befolyásom van, azonban a lánc hosszúsága és a hatalmi viszonyok centralizáltsága miatt valójában nem működik, csupán legitimációs ideológiát biztosít a hatalom birtokosainak (Fóti Péter: *Az iskolai demokrácia alternatívái*. A magyar iskola és az úgynevezett demokratikus iskolák tapasztalatainak összehasonlítása. Család, Gyermek, Ifjúság 2009. 6. 22–28; 25–27.) (A továbbiakban Fóti 2009)
20. Uo. 25–27.
21. Kálmán 2003. 99.
22. Kósa András László: *Diákönkormányzat, segítő tanár és demokratikus részvétel*. Előadásvázlat, Közéletre Nevelésért Alapítvány, 2009. 3.
23. Fóti Péter – Miskolczi Zsuzsanna: *Egy film tanulságai avagy mi az iskolai demokrácia minimuma?* <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=1288>, 2013 (A továbbiakban Fóti–Miskolczi 2013)
24. Fóti Péter: *Valódi demokratikus intézmények az iskolában a diákönkormányzatok helyett*. Taní-tani Online. http://www.tani-tani.info/valodi_demokratikus_intezmenyek, 2011 (A továbbiakban Fóti 2011)
25. Fóti 2009. 25.
26. Fóti–Miskolczi 2013.
27. Fóti 2011.
28. Fóti–Miskolczi 2013.
29. Egy elméleti modellben Csákó Mihály a diákaktivitás, valamint a tanári beleszólás mértéke szerint az iskolai diákönkormányzatok működésének kilenc típusát határozza meg. Fóti Péter kritikája elsősorban azokat az eseteket írja le (valószínűleg a modelltől függetlenül), amikor az iskola a törvényes jogain túl is beavatkozik a diákönkormányzat életébe. A modelltől lásd Csákó Mihály: *Mitől féltsük az iskolást?* (Vitaindító előadás az Eötvös Károly Intézet 2005. évi konferenciájához) In: Majtényi László – Soody Bernadette (szerk.): *Politika és iskola*. Eötvös Károly Intézet, hn., 2005. 23–32 idézi Csákó Mihály – Fóti Péter – Pásztor Erzsébet – Trencsényi László: *Diákszerep, diákrészvétel, demokrácia*. A tanulói és diákrészvétel, az iskolai demokrácia magyarországi helyzete, <http://www.tanszabadsag.hu/blog/10-diakszerep-diakreszvetel-netgeneracio/> (A továbbiakban Csákó–Fóti–Pásztor–Trencsényi)
30. Pál 1992. 10–12; Domokos Tamás – Kulcsár László: *Politikai skizofrénia. A veszprémi Ifjúság és demokrácia program*. Ön-Kor-Kép 1997. 7. szám idézi Kálmán 2003. 97–98; Csákó–Fóti–Pásztor–Trencsényi
31. A Gyergyói Közösségi és Szociális Erőforrásközpont keretében 2016 február–március hónapokban egy felhívó jellegű szociológiai kutatáshoz gyűjtöttünk adatokat. A kutatás során öt gyergyószéki település hét magyar nyelvű középiskolájának diáktanácsosait kérdeztük meg, 14 egyéni és 2 fókuszcsoportos interjút készítettünk. A kutatás a diáktanácsok többféle aspektusát is vizsgálja, eredményeit a közeljövőben készülünk publikálni.
32. Kálmán 2003. 101.
33. Fóti 2009. 22.

KALI ÁGNES

anyatej

reggel anyu tejet főz,
és kávéillat lappang a konyhában,
és elküld, fel kell öltözni,
gesztenyét gyűjteni, dolgozni kell.

késik a délután, a telefon reccsen,
anyu billentyűkbe kapaszkodva sikít,
a csend barlangsötét,
és minden nő már csak betűkkel hál.

a halak két másodpercenként magukat ismétlik,
akvárium falára tapadva tátogok,
az üvegben épp megszűnik valaki,
szép tükröződése
a halálnak.

anyám irodája hallgat,
fölötted megreccsen a fa,
anyám a tejet a kályhán felejt,
valaki ököllel töri be az üveget,
a halak a lefolyóban alva csókolóznak.

egy nő a kezemet szorítja,
rohanunk haza,
a régi házba.
a kulcslyukon keresztül kacsintok valakinek:
meghalt, de én majd vigasztallak.

és ne félj: kivágjuk az összes fát,
és nagy tüzet rakunk majd belőle,
és halat sütök, mindenkinek jut majd,
és fény lesz, tánc lesz, zene lesz, zaj.

reggel egy nő tejet főz,
a gyereket meg kell etetni.

(Az utcaseprők...)

■ Az utcaseprők letisztítják útjainkat, a gyári munkások ledolgozzák életünket, a sofőrök leutazzák, és a vonatok zaja még mindig betölti a csendjeinket, lehetünk a város bármelyik részén. Mi meg kiteázzuk a hiányainkat. Ülünk órákon át fekete teába mártva. Hajnalban engedted mindig el a kezem, a hajnal vitt el mindig. Azóta keresem a kezeket hajnalelengedéseikkel együtt. Senkinek nincs bátorsága megszorítani. Először a mutatóujjam törted el. Emlékszel?

Most az a tél van, amikor még a macskák is elhagynak. Egy éve fázom, akárki fekszik mellettem. Játshattok velem hülye kis játékokat. Csak szóljatok előre. Szóljatok, és a telet hagyjátok meg tisztán nekem. Hagyjátok meg fehéren. Engedjétek, hogy a szám szélére eső hópehely vízzé olvadjon, hisz én is szomjas vagyok. Aztán úgyszólván jön a tavasz, ami akármennyire giccses, elvisz majd valakihez, ahol pillanatokra sem lesz hideg.

Csodának nevezni valamit felelősség. Én csodának neveztelek. Te megcsináltad a csodát, és én elhittem, hogy kell egy rendszer, ami nem mozog. Ezek után tudom, beülhetek veled egy kádba. Te lemosod a hátam. És ne félj, itt nem látszik a bűntudat, ami a szememből csorog. Bennem tájak vannak. Te meg szereted a tájaim. Többre még házat is építenél. Van olyan, ahonnan belátni a világot. Ide már meg is tervezted a házad. A fürdő csempeinek a színeit én választottam. Az ablakai meg akkorák lettek, amekkorákra te akartad. Csak a hűségemnek nincsenek tájai.

A megcsalás reggelén mindig esik az eső. A falak penészesek, a levegő dohos. Annyira mocskosnak érzem magam, mint egy állomási vécé piszoárja. Aztán nap szemüvegben nézzük a napfelkeltét, mert ugye mi ennyire vagyunk romantikusak.

Aki táncol, az fizet is érte. Én is megfizettem. A cselló már csak ködösen tekint rám. Macskajajos pultozások, másfél körúton, hirdettük egy másik szeretését, vég eredményben mindenki felszívható egy csíkból.

Én csak a hülye szívemre akarok hallgatni, mégis olyan az életem, mint egy múzeumi vendégkönyvbe rajzolt fasz.

Összeköltözünk? Külön szoba? Nem, szoba nincs. Egy ágyba? Igen, egy ágyba. Elvihetlek egy erdőbe, ahol nincs fa. Én meddő anya leszek, te csúnya adonisz. De egy történetet élünk, és egy történetben sosem vagyunk egyedül.

(Késik...)

■ Késik.

Én várok.

Mindenki késik, és nekem mindenre várnom kell. Várnom az éjszakai buszra, amelyikről sosem lehet kikövetkeztetni, hogy pontosan hány perckor ér a megállóba. Olyan, mint te. Téged sem lehet kikövetkeztetni. Várni a vízre, amíg felfő a reggeli plikkeskávéhoz, aztán hogy ihatóra hűljön, télen várni a nyarat s nyáron a telet, várni azt, hogy megjöjj, aztán hogy elmenj, a hajfestékre, amíg befogja a hajam, sorban

a kasszánál, várnom kell arra, hogy megszeress, aztán hogy kiszerezsek belőled. Várni a vizsgajegyre, a menstruációra, Godot-ra, az otthonról küldött kajacsomagra.

Én sosem kések. Ez, lehet, azért van, mert az óvodában óra volt a jelem. Egy lila óra. A lila színt nem szeretem azóta sem. Vajon a te jeled mi volt? Szerintem egy kutyá. Á, mégsem. A kutyák hűségesekek.

SMS-em jött. Biztosan most írod, hogy tíz perc, és itt vagy, mert késett a villamos, ilyen ez a város, dugó mindenhol, végeérhetetlen piros lámpák, vagy nem, mégsem, nem találtad a kulcsod és otthonod ajtáját nem hagyhatod nyitva, mert ugye ilyen ez a város, nyitva hagyod, jönnek és visznek mindent. Én ígérem, meghagyom neked a legmelegebb kötött pulcsijaidat, a kedvenc kiskanalad és a zöld dobozod, amit tőlem kaptál, és amibe gyűjtöd a levágott körmeid. Mégsem te írtál.

Apeluri pierdute: 3. Ai fost apelat de această persoană pe 02.12.2015, la ora 18.02. Mami. De hát ez nem lehet. Mami 97 napja meghalt. Emelt díjas gondoskodás. A sors kurválkodik velem. Nem tudom, hogy hol vagy, Mami. Nem tudlak visszahívni. Pedig van *nelimitat* percem és SMS-em. Lekérdezem a központtól. Van *național* és *internațional* is. Nem megy, még csak ki sem cseng.

Jön a pincér, mit kérek, mondom, semmit egyelőre. Várok valakit.

Körbenézek. Elkapok pár tekintetet. Mintha mindenkiében látnám azt, hogy tudja ennek a történetnek a végét. Nem fog jönni, hiába vársz. Mi van, kislány, hiszel még a csodákban? Nyugodj meg, itt mindenki hazudik. Ebben a városban mindenki csak holnap szeret. Úgyse fog jönni, nem fog jönni, értsd meg, nem fog jönni, nincs miért várni, ne légy szánalmas. Inkább gyere, meghívlak egy sörre. Vagy valami erősebbet kérsz? Gyere, hazaviszlek én. Vagy én. Reggel majd gondolkodnunk kell egymás nevéen. Te emlékszel? Nem, én nem. Én sem. Nem baj, szexszel gyógyítjuk a semmit.

Várok még tíz percet. Tíz percig maradok még szánalmas. Legörgetem a Facebookot az aljára, lájkolok pár aftersex selfie-t, egy-két jó számot. Rámegyek a profilodra. Végignézem a képeid. Virtuálisan is beléd szeretek. Mégis úgy érzem magam, mint egy véletlenül elküldött lájkjel. Maradok létszámfölség. 2011. október. Egy egész mappányi képed van az ócskapiacról. Ott állok az egyik képed kellős közepén. Körülöttem kismillió történet, rajtam fehér ruha. De hisz akkor még nem is ismertél. Te előre emlékeztél rám.

Pisilnem kell. Felállok az asztalunktól. Ki a teremből, le a lépcsőn, végig a folyosón. Nem találom a vécét. Csak a falra felírt igazságok lebegnek a levegőben. Ha elmész, veled mehetek? Szeretlek, Kati. Az életedet nem a lélegzetvételek száma határozza meg, hanem azok a pillanatok, amikor eláll a lélegzeted. Megfordulok, a kagyló ott van, a csapból folyzik a víz. Megmosom a kezem, még az olcsó mosószerillatú szappanból is kenek rá. Barna lé csurog le. Rám ragadt a szennyetek. Felpillantok a tükörrre. Nem látom magam a rúzzsal felírt szöveg miatt. Várj. Igen, én egy várj vagyok.

Visszamegyek, leülök ugyanabba a pózba, ugyanúgy keresztbe teszem a lábam, ugyanúgy felkönyöklök a jobb kezemmel, a másikat lazán a lábamra teszem, kihúzom a hátam, a csípőm kiemelem, váll le, fej enyhén balra billentve, tekintet előre.

Jön a pincér, mit kérek, utolsó rendelés, mondom, semmit.

Dögszag

■ A harminckettes szobán kívül az összes szobát átmeszeltted arra a semleges színű narancssárgára, amilyen minden szoba lehet. A harminckettes szobán kívül az összesből összeszedted a bibliákat, és ezzel még csak ateista sem lettél. Én sem. Én elsősorban magamban hiszek, és abban, hogy minden férfit a vezetéknevéen kell szólítani.

A folyosókról felszedetted a szőnyegeket, besötétítetted az ablakokat, és a falakat fehéren hagytad. Hiába. Minden elsiető ember azt fogja hinni, hogy sosem lesz reggel. Nemhogy megbocsátás, kegyelem vagy hasonló szép szavak. A nőkben tudatosság teszed az elmenés gesztusát. Nem fogja semmi sem tompítani a cipőik kopogását, ahogy végigmennek a folyosón, ami kifelé vezet. Csak kövesd az exitet. Ennyire egyszerű elmenni. A titkosított receptű marhabélszint felcserélted szalmakrumpli, rántott sajt, káposztasaláta kombóra. Élőzene helyett kereskedelmi rádió. A legjobb pincészet borai helyett tablettás bor, bécsi kávé helyett plikkeskávé.

A harminckettes szobának van terasza, és a főtérre nyílik. Persze kovácsoltvas, mi más lenne. Belekovácsoltak ide pár életet.

Például azokét, akik itt töltötték a nászéjszakájukat, azokét, akik hittek az egymás melletti megöregedésben.

Vagy azokét, akiknek ez a hely semmit sem jelentett. Akiknek mindegy, hogy két cukor vagy egy tej, vagy két tej és egy cukor, mindegy, hogy fiú lesz-e vagy lány, színház vagy cirkusz, félszáraz vagy féledes, az, hogy a hét prím szám-e vagy sem, Dresch vagy Ákos, állva az utcán vagy otthon az ágyban, azzal vagy nélküle, és akiknek mindegyé tud válni az, hogy korábban minden könyvet kettejük nevére dedikáltattak. Az is mindegy volt, hogy a harmickettes szoba-e vagy sem.

Vagy azokét, akik ha itt ébredtek, mindig esett az eső. Vagy azokét, akik azért ragaszkodtak ehhez a szobához, mert kör alakú. Visszajáró vendégek voltak. Egyszer azt mondták, ebben a szobában azt érzik, hogy sosem lesz vége.

Vagy azokét, akik gondosan bevetették az ágyat, a törülközőt ügyetlenül összehajtogatják, a fürdőben feltöröltek. Vagy azokét, akik itt hagyták a gyereküket egy óvszerbe zárva.

Vagy azét a nőt, aki minden hónap utolsó szombatján egyedül jelentkezett be, és mindig előre lefoglalta a harmickettes szobát, és ezt előre ki is fizette. Kézpénzzel. A recepció már megszokta, hogy sosem tudja pontosan, hogy a zöld pénztárcájának melyik rekeszébe tette a pénzt, és mindig végignézte, hogy a nő sűrű bocsánatok közepette keresgél. Mindig a nő gyűrűsujján akadt meg a szeme, és azon mindig annyira egyértelműen látszott, hogy azelőtt pár perccel vette le a karikagyűrűjét. Még akkor is egy még nem látott idegen férfival távozott, amikor öthónapos terhes volt.

Itt vagyok a harminckettes szobában. Sarokba szorít a hiányod. Igen, csakhogy ennek a szobának nincsenek sarkai. Igen, sosem lesz vége. Tudom, a hiányodnak nincsenek terei.

Kimegyek a teraszra, rákönyöklök a kovácsoltvas korlátra, végighúzom az ujjaim a görbületeken, és még arra is visszaemlékszem, amire nem szabad. Pont száz év van köztem és a korlát között. Lenézek a főtérre, minden sokkal rendezettebb, tisztább. A Mátyás-templomot, ami nem is Mátyás-templom, de mindenki így hívja, megtisztították. Új kukák, a kiesett macskaköveket visszarakták, a forgalmat elterelték, sétálóutcává alakították, sok zöldövezet, ízléses lámpák, elit kávézók. Rágyújtok az utolsó szál cigimre, és örülök az új térnek. Csak tudom, hogy ez már nem az, ahol annyiszor voltam legálisan és illegálisan szerelmes, szép és szakadtharisnyás. Ez már nem az a tér, ahol annyit vártuk egymást, ahol megvetted nekem az első gyűrűt a karácsonyi vásárban, vagy ahol azt hazudtam, hogy sosemem hagylak el.

Nézem a lányt a ló előtt, biztosan vár valakit. És igen. Megjön a fiú. Visszamegyek a szobába, végignézek az igénytelenül telegraftított falon, a hanyagul elnyomott cigicsikkeken, az üres sörösüvegen, ahogy megyek kifele, megbotlok a padlóban, mert helyenként hiányos. Dögszag van. Lelakott és elhagyatott minden. Szólnak, késő van, vége a látogatásnak, le kell menni. Azt mondja az őr, csak kövesd az exitet, ennyire egyszerű. Amúgy is veszélyes, bárhol beszakadhat, rád dőlhet. Ahogy megyek végig a folyosón, egyre erősödik a dögszag. Sok szép halott állat. Közben arra gondolok, hogy a találkozások helye még mindig a szobor előtt. Ez megnyugtat.

BOTHÁZI MÁRIA

A KORUNK IFJÚSÁGA

■ Az idén kilencvenéves folyóirat megalakulása óta célul tűzte ki a rugalmas, kortárs, fiatalos kérdésfelvetést, az adott időszak jelenségeinek nyitott és újszerű megvilágítását. A harmadik folyam – a kolozsvári szemle három folyamát különíti el a sajtótörténet: az 1926-os indulástól és 1940. évi megszűnésig tartó elsőt, az 1957-es újraindulástól az 1989-es rendszerváltásig datálható másodikat és az 1990-től ismét megújuló harmadikat – ifjúsághoz kapcsolható lapszámait ekként szorosan kötődnek az egyes korszakok ifjúsági kérdéseivel, ifjúság-problémáikhoz. Ha áttekintjük az elmúlt huszonöt évet, remek szövegekkel és ma is aktuális kérdésfelvetésekkel fogunk találkozni az ifjúságot illetően is – és egyfajta fejlődéstörténetnek is tanúi lehetünk annak kapcsán, hogy milyen lehetett és milyen ma fiatalnak lenni. Hogy melyek azok a társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális sajátságok, amelyek meghatározzák a fiatalság létét, az ifjúság-érzést és -közérzetet, mind jól kiolvashatók a *Korunk*ből. Ha fel kellene vázoznunk a lapból kirajzolódó ifjúságtörténeti ívet, azt mondhatnánk, hogy az a külső világtól a belső világ felé tendál.

A kilencvenes évek elején elsősorban a megváltozott külső körülményekhez történő alkalmazkodás volt a főszerep: az átmeneti évek összeomlásait és felépüléseit az ifjúság saját bőrén tapasztalhatta igen erősen, s ennek lenyomatai mind jelen vannak a lap hasábjain: talán legmarkánsabban az egyetemi építkezés kapcsán – elemzésünkben éppen ezért erre térünk ki alább majd bővebben –, de ehhez kapcsolódóan a piacképes tudás megszerzéséhez, a munkanélküliség témaköréhez,

Stratégiáról beszélni teljesen fölösleges és értelmetlen, ha mindazt, ami velünk történik, a kisebbségi helyzet sorsszerű következményeként éljük meg.

a kilencvenes években igen gyakori jelenséghez, a pályamódosításhoz kapcsolódóan (lásd a *Pályamódosítás és ifjúsági korszakváltás* című, 1996. májusi lapszámot) vagy az ifjúsági életszakasz elhúzódnásához kapcsolódó jelenségkörhöz (lásd az 1998. júniusi *Ifjúsági kultúrák – ifjúsági életstratégiák* című lapszámot). A kétezres évek közepétől aztán – bizonyára nem véletlenül – a intézményektől az individuum felé kezd fokozatosan fordulni ebben a kontextusban a *Korunk*. Míg 2004-ben (erről bővebben egyetemi lapszámelemzésünkben szólunk) a Bologna-folyamatról szólva a szerkesztőség ismét körüljárja az egyetemi építkezés témakörét, 2005 novemberére már a pályázás témaköre kerül fókuszba, igencsak provokatív témafelvetéssel: *Pályázó ifjúság – megélhetési pályázások* címmel. A lapszám persze több szempontból is rávilágít a pályázati kultúrára és stratégiára, amely az ifjúsági korszakváltás és az ifjúsági életminőség újabb tartozéka. Az említett témakörök után – amelyek mindegyikét Cseke Péter szerkesztésében mutatja be a kiadvány – aztán a kétezres évek második felétől talán könnyedebbnek nevezhető, bár az adott időszakban ugyanannyira meghatározó kérdések köszönnek vissza a hasábkrokról, például a divat, a plázavilág, a szubkultúrák, a fiatal „kutatóság”, a kamaszkor kérdései, a fesztivál-kultúra problematizálásával.

Az egyetem tükröződései

■ Az egyetemi képzés, a felsőoktatás kérdésköre érthető módon legmeghatározóbban akkor kap helyet a *Korunkban*, amikor a romániai magyar nyilvánosságban is hangsúlyos téma volt az egyetem: a lapszámok a külvilágban zajló események első-sorban elméleti reflexióit összegzik. Az egyetem-témát négy, egymástól jól elhatárolható beszédmódban közelíti meg a lap: egyrészt az egyetemet mint olyant tudományos, történeti-filozófiai szempontból vizsgálja, másrészt a jelen erdélyi helyzetére fókuszálva az önálló magyar egyetemet érintő diskurzusokat hozza be. Harmadrészt a Bolyai Egyetem történetére, illetve az erdélyi magyar egyetemi építkezés múltjára világít rá, és negyedrész a nagyvilág, elsősorban a nyugati országok kortárs egyetemi életébe nyújt betekintést ott tanító magyar ajkú tanárok vagy ott tanuló erdélyi ösztöndíjasok segítségével. Ezek a szempontok minden egyetem-számban visszaköszönnek az elmúlt negyedszázadban. (Összesen négy lapszámról van szó, 1990 és 2004 között.)

Számomra elsősorban a második kategória – tehát az erdélyi magyar egyetemhez kapcsolódó – témafelvetései tűntek a leginkább érdekesnek, arra összpontosítva tekintem át a releváns lapszámokat, de nyilván említést teszek a másik három témakörbe sorolható anyagokról is. 2004 óta kifejezetten egyetemi, tematikus lapszámot nem adott ki a szerkesztőség – pedig talán érdemes volna ismét körüljárni a témát, hiszen önismeretünk, fejlődéstörténetünk élesebb megvilágítást kaphatna általa; a Bologna-folyamat hozadékai például több mint egy évtized távlatából már talán igen érdekes következtetésekhez vezethetnének el bennünket.

Anyanyelv, Bolyai

■ Az *Anyanyelvi oktatás* című lapszámban esik szó először az erdélyi magyar egyetem igényéről (1990. 9). Átfogó, világosan körüljárt, optimista cikket közöl a témában a Balázs Sándor filozófus, egyetemi tanár, az önálló magyar egyetem ügyének képviselőjéért alakult Bolyai Társaság első elnöke.¹ Az írásból kiderül, igen erőteljes csatározások borzolják a kedélyeket a Bolyai Egyetem újraindítása körül, de a pro és kontra érvek még elsősorban a többség–kisebbség törésvonal mentén ütköznek. Balázs nemsokára remélhető realitásként tekint az egyetemre, amely rövidesen megha-

tározó jelentőségű lesz Európa legnagyobb kisebbségének elitképzésében. Olyan Bolyai Egyetemet képzel el, „amelyen kisebbségtudományban jártas szakembereket adunk Európának, egy nemzetközi főiskolát, ahova eljöhetnek külföldiek is tanulni, ha ilyen szakképesítést akarnak kapni. Itt akár »laboratóriumi kísérleteket« is végezhetnénk arra nézve, mit jelent a kisebbségi életforma. Meggyőződésünk szerint egy ilyen egyetem léte adva van nálunk, kisebbségi múltunk kitermelt belőlünk annyi élettapasztalatot, hogy ebben az alig elismert tudományágban előadóként katedrára merészkedjünk.”² Úgy gondolja, hogy az egyetem megteremtése csakis Kolozsváron lehetséges, itt képzelhető el ugyanis az egyetem működéséhez szükséges öt alappremissza – az oktatás emberi anyaga, tárgyi feltételek, kedvező szellemi légkör, hagyományok, nemzetközi támogatás – megteremtése. Úgy látja, az események természetes menete az lesz, hogy „előbb kiharcoljuk a Bolyait magunknak Kolozsváron és Marosvásárhelyen, majd az anyaegyetemről leválnak és önállósulnak az egyes fakultások, részlegek, ezek a »szülői« gondoskodással felcseperednek, s önálló felsőfokú anyanyelvű intézményekké érlelődnek”.³

A lapszám az erdélyi magyar nyelvű orvosképzés gondjaival is foglalkozik. Brassai Zoltán tanulmánya⁴ igen fontos része az 1990-es kiadványnak, hisz történetiségbe helyezett áttekintést nyújt az anyanyelvű orvosképzés elsorvasztásáról: míg 1965/66-ban a Marosvásárhelyi Orvosi Egyetem magyar tagozatán tanuló diákok az összdíáklétszám 91 százalékát tették ki, addig 1984/85-ben 50, 1987/88-ban 35 és 1988/89-ben 29 százalékos ez az arány. Brassai rámutat arra, hogy az ország hat orvosi fakultására felvett magyar diákok részaránya mindössze 2 százalék.⁵ A szerző két, a 24. órában meghozandó intézkedést sürget: egyrészt a magyar diákság körében kialakuló kivándorlási láz megfékezését, másrészt az anyanyelvű beiskolázási adatok és oktatási keretek biztosítását.⁶

A középkori egyetemi értelmiség szerepét, az egyetem akkori lényegét és a politika viszonyát vizsgálja Jaques le Goff tanulmánya,⁷ az erdélyi egyetemi múltat eleveníti fel Mészáros István, aki Apáczai 1658-as egyetem tervéről ír.⁸ A Cambridgeben oktató Gömöri György a hétszázéves múltra visszatekintő egyetem belső életébe, működésébe, sajátosságaiba nyújt betekintést.⁹

Térben és időben

■ Az önálló erdélyi magyar egyetem kérdéskörében két vitára sarkalló írás jelenik meg az 1992-es januári egyetem számban (*Egyetem térben és időben*). (Végül vita nem alakul ki a *Korunkban*, a *Helikon* irodalmi lap, majd főképp a *Szabadság* napilap hasábjain jelennek meg egymásnak feszülő érvek.) Az egyik Cs. Gyimesi Évának a PEN 56. bécsi kongresszusára készített szövege,¹⁰ amely szerint „indokolatlan az a pánikszerű türelmetlenség, ami a mostanában folyó Egyetem-vitában fel-fellobban”. Úgy véli – többes szám első személyben ír – illúzió volt a Bolyai Egyetem újralakulását biztosra vevő lelkesedés, hiba volt megígérni, hogy az egyetem hamarosan létrejön. Az írásból érezhetően az derül ki, ekkor még Cs. Gyimesi számára is csakis az önálló egyetem jelentheti a végső, elfogadható megoldást, ám addig is alternatív megoldások keresését, a meglévő formákban lévő lehetőségek kihasználást tartja elsőrendű fontosságúnak, és nagyobb nyitottságra kéri az érintetteket. „Ez az elzárkózás a másféle lehetőségektől, úgy vélem, nem szolgálja az Egyetem ügyét. A közös egyetemi keretek átmeneti kihasználásáról lemondani pedig egyenesen káros. Félő, hogy a Bolyai Társaság ideológiát teremtett abból, hogy nem működik együtt a Babeş–Bolyai Egyetemmel. Vajon szabad-e növelni ezzel is azt a bizalmatlanságot, amit egyesek a mi irányunkban táplálnak? Vajon megengedhet-e, hogy bekövetkezzék az a helyzet: miközben a nyugati egyetemekkel együttműködünk, a város két

egyeteme között ne legyen semmiféle kapcsolat? Sajnos, a jelenlegi állapotok egy ilyen helyzet lehetőségeit is hordozzák.”¹¹

Balázs Sándor a Bolyai Egyetem újraindításának szükségességéről és módjáról szóló, fentebb idézett írására reagál a *Szorító* rovatban Király András diák,¹² aki a rendkívül provokatív „Kit érdekel a Bolyai Egyetem sorsa?” kérdéssel indít. Valószínűnek tartja ugyanis, hogy – mivel (szerinte) kevesen beszélnek róla, még kevesebben tesznek fel kérdéseket, és ennél is kevesebben cselekednek – csak egy szűk réteget érdekel az egyetem. Úgy véli, a Bolyai Társaság nyilatkozataiban csak merő általánosságokat találunk, és „sokkal többről van itt szó, mint csupán egy oktatási intézmény létéről vagy nemlétéről”. Politikai-ideológia-nemzeti indulatokat lát az egyetem-ügy mögött, és azt írja: akkor lesz Bolyai Egyetem, ha megérdemli majd a honi magyar társadalom, ha felnő az egyetem eszméjéhez. „Amíg meg nem jelennek a társadalom szervezésének első jelei, és nem érzékelhető, hogy egy visszafordíthatatlan folyamatról van szó, addig nem érdekel, hogy mi történik a Bolyai Egyetemen. Léte politikai és ideológiai győzelmet jelentene, amitől ez a kőeső elverte kert nem lenne otthonosabb a mai otthontalanságot sugárzó provinciánál” – szögezi le kemény hangvételű kritikájában.

A diákvéleményeknél maradvá: kilátástalan, tehetetlenül egy helyben toporgó, elmaradott, rossz hangulatú, otthontalan egyetem-kép bontakozik ki Szabó Ágnes Kinga, Szabó Mátyás és Szilágyi László ankétjából,¹³ amely a BBTE jelen helyzetére, kínálatára, színvonalára kérdez rá. Az 1991/92-es tanév kolozsvári egyetemén a „tanár az atyáuristen, a diák egy nagy senki”,¹⁴ a mezőgépeszeti szakon az évfolyam fele úgy megy át a vizsgákon, hogy visz a tanároknak, tizenhárom embernek egyetlen mikroszkóppal kell dolgoznia a kémián, a gépészmérnökin csak elméleti tudást szereznek a diákok, így, amikor munkába állnak, a munkások általában többet tudnak náluk. A diákvéleményekből a kilátástalanság tükröződik („minek tanuljak, ha úgy sincs értelme?”), és mindenhol borúlátásra, pesszimizmusra okot adó körülményekkel találkozunk a kolozsvári magyar egyetemista.

Az 1992-es lapszám igen fontos tanulmánya a Szabédi László és a Bolyai Egyetem kapcsolatáról szóló – Kántor Lajos leveleket, korabeli dokumentumokat (köztük Szabédi 1959. áprilisi búcsúlevelét), hivatalos közleményeket tesz közzé a lebilincselő és ugyanakkor felkavaró írásban, amely egy kor embertelen és egy ragyogó elme emberi arcát villantja fel az olvasó előtt.¹⁵

Lapbemutató összefoglalónkban szintén a súllyal bíró közlések közt említhető Karl Jaspers egyetem-tanulmányának a behozása a lapba – a tanulmány, amely az egyetem lényegét, funkcióját, feladatát, küldetését vizsgálja, a leghivatkozottabbak közé tartozik e témában, s a továbbiakban a témában véleményt kifejtő erdélyi magyar szerzők is gyakorta nyúlnak vissza hozzá.

A remény éve

■ 1992 sötét pesszimizmusa után egyetem-ügyben reménnyel teli 1997-es év köszön vissza a *Korunk* hasábjairól. Az az évi 4., *Egyetem Kolozsvárt* című lapszám élén Horváth Andor bizakodva jelenti ki: könnyen lehet, hogy az 1997-es év úgy vonul be majd a történelembe mint a magyar egyetemi oktatás rendezésének éve. Az optimizmusra az ad okot, hogy a lapszám megjelenése előtt pár héttel, 1997. márciusában mind az államelnök, mind a miniszterelnök kijelentette: elismerik a magyar kisebbség jogát önálló egyetem létesítésére, és mindaddig, míg ez az intézményes keret megszületik, zöld út áll az önálló magyar tagozatok létrehozása előtt. „Ez a cselekvés órája. Követjük a fejleményeket – várjuk a végeredményt” – sommáz a győzelem és kihívás izgalmaról tanúskodó rövid mondataiban Horváth.¹⁶

Elemzésem szempontjából a fentebb említettekhez képest jóval erősebb lapszámot hoz ki 1997-ben a szerkesztőség, amelyben 13, az önálló magyar egyetem ügyét megvilágító írás lát napvilágot. Pro és kontra érvek egyaránt helyt kapnak az oldalon, mint ahogy a műfaji sokszínűség is: tanulmány, riport, publicisztika, interjú, tudósítás, lapszemle és recenzió is rávilágít a témára.

A tanulmányok élén Veress Károly igen értékes írása,¹⁷ az egyetemről szóló vita diskurzuselemzése áll, amely mintegy keretbe foglalja, egyszersmind útjára bocsátja a laptest további részeit. A kortárs romániai magyar kultúrában az egyetem problémával kapcsolatban szerinte három diskurzusváltozat különíthető el: a politikai, a szakmai és az ideológiai mezőben zajló. Az első az egyetem kérdését politikai-jogi problémaként veti fel, és politikusok vagy velük közvetlen kapcsolatban álló szakemberek között jön létre. A második az egyetemi oktatók körében bontakozik ki, és elsősorban szakmaiak, a intézményi-szervezeti keretekre vonatkoznak. Az ideológiai mezőben létrejövő diskurzusok jellemzője, hogy a beszélés a valós történések helyébe kerül, és a egyetemlétesítés imperatívuszát helyezik mindenek fölé.

Veress tanulmányát követően Andrei Marga nézőpontja kap helyet a lapban az egyetemi reform tapasztalatairól,¹⁸ majd a magyar nyelv a kolozsvári egyetemen betöltött státusának elemzésével¹⁹ mintegy bevezetést nyer az önálló magyar egyetem kérdése, amellyel több szempontból több írás is foglalkozik.

Esszéjében Péntek János megállapítja, a magyar nyelv és a magyar nyelvű oktatás státusa a kolozsvári egyetemen valamelyest változott 1989 után, „a magyar nyelv a törvényesség sáncain belül került ugyan, de továbbra is alárendelt helyzetben maradt”. Rámutat: egyetem, amely egyre inkább többnyelvű lesz, sokkal nehezebben válik kétnyelvűvé. Továbbra is jelen van „a hungarofóbia nyilvános gesztusokban, elutasításokban éppúgy, mint a mentalításban, a tudat álcázott, mélyebb rétegeiben. Az oktatói testület jelentős része el sem tudná képzelni az igazi kétnyelvűséget, és azt az oktatási törvényre épülő szabályozás sem teszi lehetővé.” Péntek úgy véli, akkor is szükség volna önálló állami magyar egyetemre, ha a helyzet minden szempontból kifogástalan volna, hiszen „a középiskolai oktatás arányai alapján túl kevés magyar fiatal jut be az egyetemekre, a bejutottaknak pedig csak mintegy egynegyede tanulhat anyanyelvén”.²⁰

Más véleményen van és saját, fentebb idézett 1992-es vélekedését is némiképp megváltoztatta 1997-re Cs. Gyimesi Éva,²¹ aki aggályokat fogalmaz meg egy autonóm intézménnyel szemben. Úgy látja, az egyetem tervezői „politikuskok, laikusok, különféle foglalkozású, becsvágyó szervezők”, és igen ritkán szólalnak meg az ügyben maguk az érintettek: a tanárok és a diákok. Ő egy két- vagy többnyelvű egyetemmodellt képzel el, egy közös kolozsvári egyetemet, megosztott önkormányzatokkal, amely egyedülálló lenne a térségben, amolyan eszményi kelet-európai modell: „a régióbeli nemzetek egymásrataltságának szimbóluma”.²² „El kell döntenünk – írja – hogy ez az intézmény, a közös Egyetem Bolyai része, amit már javában építetünk, a *korszerű ismeretszerzés* forrása lesz-e, vagy a román kollegákhoz képest is folytonosan lemaradva a tegnapi, gyorsan avuló eredmények anyanyelvű párlatát fogja nyújtani. Továbbá: sikerül-e lépést tartanunk a *tudományos fejlődéssel*, és egyszersmind jó, hivatástudó *tanárokat képezniünk?*”²³

Cs. Gyimesi egyetem-elképzelése után a másik oldal is helyet kap a lap hasábjain: Tonk Sándor a kolozsvári magyar tudományegyetem ügyében a Bolyai Társaság 1997. március 8-i közgyűlésén elhangzott felszólalásának írott változata.²⁴ Ebben Tonk kifejti, a magyar nyelvű egyetemi oktatás megtűrt jellege miatt nem lehet versenytársa a román nyelvűnek. Három érvet hoz fel az önálló egyetem mellett: általa jobban felkészült diákok kerülhetnének ki a padokból, ugyanakkor a román nyelvű oktatás javára is szolgálna az a kihívás, amit az intézmény jelentene. Másodsorban

minőségileg új, az egyenlő partnerek közötti kapcsolat alakulhatna ki általa a román kollégákkal, a román tudomány munkásaival, harmadsorban pedig a középiskola oktatás minősége javulna a jobb képzés következtében kikerülő tanároknak köszönhetően. „Most már túl vagyunk azon, hogy azt tegyük, amit lehet. Most itt az ideje annak, hogy azt tegyük, amit kell. [...] létre kell hozni és működtetni kell Kolozsváron a magyar tudományegyetemet.”²⁵

Az egyetem-szám igen fontos tanulmánya a Magyarai Nándor László és Péter László által az egyetem-téma kapcsán készített közvélemény-kutatás eredményeit bemutató írás,²⁶ melynek végső következtetése szerint: „a) a diákok abszolút többsége (93%) különféle okokból elégedetlen a jelenlegi magyar nyelvű oktatással; b) az egyetemi hallgatók véleménye megosztott, illetve ők maguk is tanácstalanok az egyetemi reform különféle lehetséges alternatíváit illetően (49% valamilyen önálló egyetemszervezési formára szavazna, míg 51% nagyobb önállóságot kíván a BBTE keretein belül a magyar nyelven folyó oktatásnak.”²⁷ Ezt a felmérést többen támadják a nyilvánosságban, tendenciózusnak nevezve azt – s ez újabb vitákat szül az erdélyi magyar nyilvánosságban. Az egyetem-vita áttekintését segíti Székely Kriszta összefoglalója.²⁸

A mi Bolognánk

■ Hét évvel később, 2004 novemberében a *Bologna, Kolozsvár – Egyetemi szerkezetváltás* című lapszámomban az utóbbi másfél évtizedre visszatekintve, az időszak látványos egyetemi expanziójára reflektál a szerkesztőség, annak pozitívumaira és hátulütőire egy új egyetemi szerkezetváltás, a bolognai folyamat kapcsán. A szembenézés a Bologna-folyamat kihívásaival óhatatlanul hozza a kérdést az Európai Unió távlatában versenyképes lesz-e majd a romániai magyar felsőoktatás? A lapszám fülszövegében Cseke Péter úgy fogalmaz, a megoldáskereső törekvések közül pillanatnyilag alighanem az a legígéretesebb: kössön a magyar és a román kormány egy olyan egyezményt, amely szerint egyenlő mértékben támogatnák egy Európában versenyképes romániai magyar egyetem konszolidációját.

A folyamat megértését a laptest vezető tanulmányai járják körül, bevezetésként a Pécsi Tudományegyetem tanára, Bókay Antal *A posztmodern egyetem kapujában* című cikkében az egyetemi eszme paradigmaváltását, a modern egyetem két változatát mutatja be, felvillantva a rendelkezés leginkább egyértelmű és kézzel fogható részeit. A *Miért Bologna? És hogyan?* című cikkében Néda Árpád, a BBTE oktatója abból indul ki, hogy az egyetemi képzés világviszonylatban válságba jutott – bár nem annyira, mint nálunk –, és a megoldáskeresés természetes következményei a különböző intézkedések, köztük a híressé vált Bolognai Nyilatkozat is. Ennek lényegét Néda világosan és alaposan összegzi – egyébként megállapítható, hogy aki ekkoriban ezt a Korunk-lapszámot felütötte, átfogó és érthető képet kaphatott a sokat vitatott intézkedés-csomagról – megjegyezve, hogy „a mostani felsőoktatási rendszerünk tudományt »reprodukáló gépeket« képez és nem a tudomány művelőit”. Ugyanakkor rávilágít arra, hogy az alkalmazás mikéntje viszont megannyi kérdést vet fel a honi körülmények ismeretében: több sajátos szempontot figyelembe kell tehát venni, ezeket is felvillantja a tanulmány. Ugyanezt a gondolatmenetet folytatja egyetemszempikus kontextusban a *Bologna-folyamat a Babeş-Bolyain* című cikkében a BBTE egyetemi tanára, Nagy László is, a folyamat legtöbbször mediatizált és legvitatottabb célkitűzést – amely az oktatás kétszintes felépítését próbálja meg általánossá és egységesé tenni – és annak következményeit vizsgálva.

A korábbi lapszámok ismeretében ebben az elemzési keretben különösen érdekes Kása Zoltán, akkor még a BBTE-n oktató egyetemi tanár *Egyetemépítési kudarcaink*

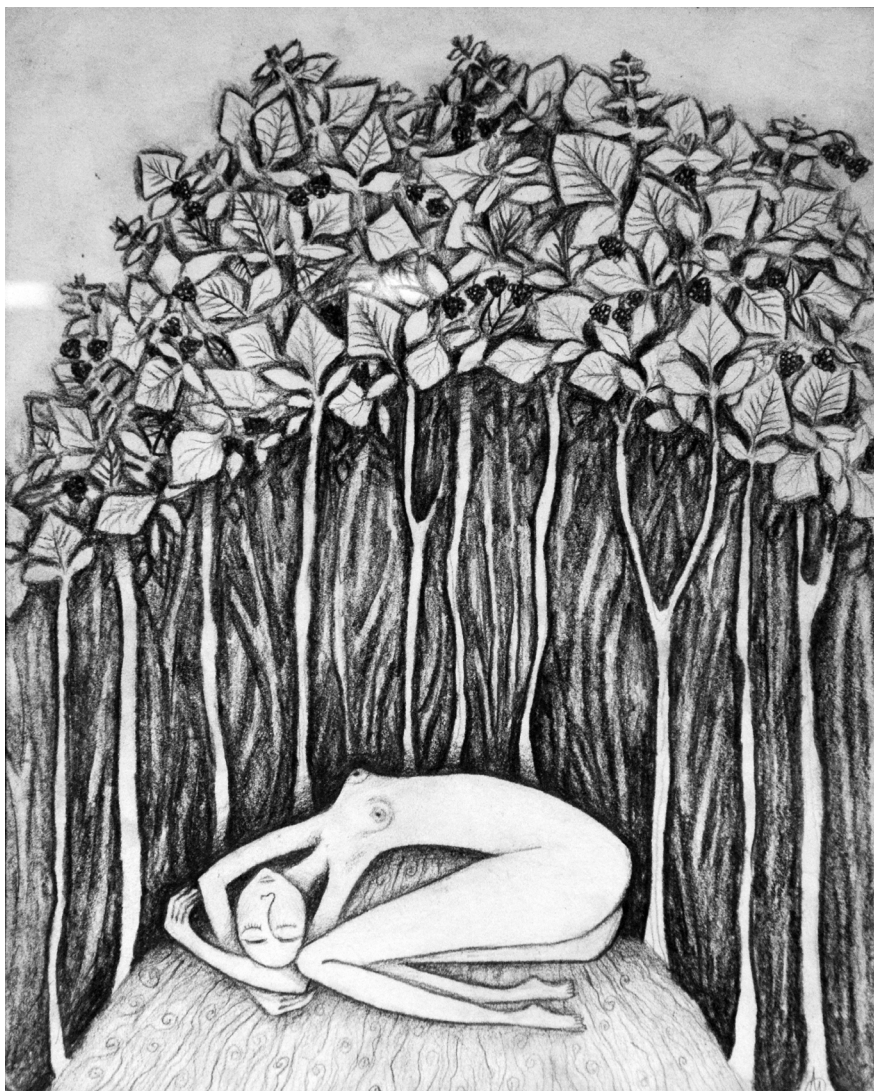
című írása, amelyben a szerző arra keresi a választ: „miért volt sikertelen [...] minden próbálkozásunk? Miért sikerült ez Szlovákiában – és nem sikerült nálunk?”²⁹ Az elmúlt évek történéseinek felvázolásakor igen erős felütéssel indít: „A kilencvenes évek legelején olyan volt a hangulat, hogy semmi esélye sem lehetett annak gondolatnak, amely nem teljes, minden szakot magában foglaló intézményként képzelte volna el az önálló magyar egyetemet. Ma már látszik, hogy ez lett volna a jó megoldás. De akkor egy ilyen gondolat túlságosan eretneknek tűnt, ezért nyíltan ezt senki sem vállalta, legfőnebb baráti társaságban, de még ott is vitákat váltott ki.”³⁰ Szól a politikum kudarcairól és befolyásolhatóságáról is (itt egy pillanatig kitér arra is, hogy a politikum tettekbeli határozatlanságára befolyással volt köztisztelőben álló egyetemi tanár is, talán több is), leszögezve: „bármikor, amikor erőteljesebben előtérbe került az önálló magyar egyetem ügye, akkor mindig az volt a kérdés: miért éppen most? Miért gondolja az, aki felvetette, hogy az a megfelelő pillanat a cél eléréseért?”³¹ A 2004-es helyzetet eléggé kilátástalannak látja, számára az tűnik megoldásnak, ha az EMTE alakul át állami egyetemmé.³²

Rendkívül érdekes elemzésében eléggé zord képet vázol fel Péntek János is *A romániai magyar felsőoktatás helyzete és kilátásai* című írásában. A jelen, azaz a 2000-es évek elejének helyzetét bemutatva ismételtelen kudarcnak és hiánynak nevezi, hogy nem sikerült létrehozni az önálló magyar állami egyetemet, s bár kétségkívül dicséretes a színes kínálat és az európai tendenciák megérkezése tájainkra, intézményhálózatunk folyamatos bizonytalanságban és kiszolgáltatott helyzetben van. Ugyanakkor „a felsőoktatás látványos expanziójával párhuzamosan a magyar közoktatás folyamatos regresszióban van”,³³ ennek okairól is beszél. Rávilágít arra, hogy az intézményhálózat látványos bővülése, differenciálódása és diverzifikálódása ellenére szakválaszték tekintetében a magyar nyelvű felsőoktatás továbbra is „rendkívül szűk és torz, egyoldalú”. A jövőképről és a lehetséges stratégiákról szólva a nyelvész-professzor úgy véli, hogy a romániai magyar felsőoktatás helyzetét csak együtt lehet és érdemes fejleszteni. Zárásként pedig egy rövid részlet a tanulmányból: „Stratégiáról beszélni teljesen fölösleges és értelmetlen, ha mindazt, ami velünk történik, a kisebbségi helyzet sorsszerű következményeként éljük meg. A tervezésben már eleve ajánlatos elkülöníteni a viszonylag autonómként kezelhető problémákat (például a minőség kérdését) azoktól, amelyek országos oktatáspolitikai rendezést igényelnek, és azoktól is, amelyek a még általánosabb európai és integrációs folyamatokból adódnak. Ez azt is jelenti, hogy a felelősséget nem ruházhatjuk át folyamatosan másokra.”³⁴

■ JEGYZETEK

1. Balázs Sándor: *Egyetem és élettere*. Korunk 1990. 9. sz. 1131–1136.
2. I. m. 1133.
3. I. m. 1136.
4. Brassai Zoltán: *A magyar nyelvű orvosképzés gondjai*. Korunk 1990. 9. sz. 1193–1197.
5. I. m. 1196.
6. I. m. 1197.
7. Jaques le Goff: *Az egyetemi értelmiség és a politika – a középkorban*. Korunk 1990. 9. sz. 1126–1130.
8. *Egy régi álom mai tanulságai (Apáczai egyetem-terve 1658-ból)*. Korunk 1990. 9. sz. 120–1208.
9. Gömöri György: *Vázlat a mai Cambridge-ről*. Korunk 1990. 9. sz. 1173–1174.
10. Cs. Gyimesi Éva: *Töprengés vita-szünetben*. Korunk 1992. 1. sz. 83–84.
11. I. m. 84.
12. Király András: *Köeső*. Korunk 1992. 1. sz. 115.
13. Szabó Ágnes Kinga – Szabó Mátyás – Szilágyi László: *„Mintha mindenki takaréklángon élne” – Diákvélemények az egyetemről*. Korunk 1992. 1. sz. 58–65.
14. I. m. 60.
15. Kántor Lajos: *Szabédi egyeteme*. Korunk 1992. 1. sz. 42–57.
16. Horváth Andor: *Egyetem kerestetik*. Korunk 1997. 4. sz. 3–5.
17. Veress Károly: *Az egyetem filozófiájáról*. Korunk 1997. 4. sz. 3–5. 6–19.
18. Marga, Andrei: *Az egyetemi reform tapasztalatai*. Korunk 1997. 4. sz. 20–29.
19. Péntek János: *A magyar nyelv státusa a kolozsvári egyetemen*. Korunk 1997. 4. sz. 30–35.

20. I. m. 34.
21. Cs. Gyimesi Éva: *Sok a tervező, kevés a pallér*. I. m. 45–55.
22. I. m. 51.
23. I. m. 52.
24. Tonk Sándor: *Itt az ideje annak, hogy azt tegyük, amit kell*. *Korunk* 1997. 4. sz. 56–69.
25. I. m. 59.
26. Magyarai Nándor László – Péter László: *Az egyetemről magyar diákszemmel*. *Korunk* 1997. 4. sz. 112–119.
27. I. m. 119.
28. Székely Kriszta: *A Bolyai-vita a Szabadságban*. *Korunk* 1997. 4. sz. 144.
29. <http://korunk.org/?q=node/8&ev=2004&honap=11&cikk=7689> – letöltve: 2016. ápr.1
30. Uo.
31. Uo.
32. Uo.
33. Uo.
34. Uo.

JAKAB SÁMUEL

A BOCSKAI ALAPÍTVÁNY VÉDNÖKSÉGE ALATT

Huszonkét év

az erdélyi magyar kertészképzés szolgálatában

Halaszthatatlan szükségként jelentkezett az 1989-es decemberi események után az anyanyelvű felsőfokú oktatás újbóli felélesztése minden téren, így a mezőgazdasági tudományok terén is, hiszen egy kiöregedett, kihalófélben levő szakembergárdával, elit értelmiség nélkül lehetetlen versenyképes, korszerű gazdaságot folytatni. Ennek tudatában az erdélyi magyarság mindjárt a változások után kínálkozó – valójában túlbecsült – lehetőséget igyekezett kihasználni, váltakozó sikerrel. Megszületett, talán már az első napokban a Bolyai Egyetem újraindításának gondolata, ami mindmáig áttörhetetlen falba ütközött. Voltak, akik már az elején felismerték – ezek közé tartoztunk mi, a Romániai Magyar Gazdák Egyesülete (RMGE) akkori vezetőségében tevékenykedők is –, hogy nem várhatunk a romániai magyar felsőfokú oktatás teljes körű és jogú hivatalos engedélyezésére.

Aki valamennyire is ismeri a hazai hivatalosság – pártállástól független – észjárását, az már az 1990. január 5-én, a későbbi államelnök, Ion Iliescu rádióban is sugárzott beszédéből kiérezhette, hogy nem várhatunk politikusaink (s most nem az RMDSZ politikusaira gondolok) beintésére. Lépni kellett. Mi léptünk is, a kishitűek aggályoskodása, a nemzetféltők riogatása ellenére, mellőzve minden felesleges dobra verést.

Tudtuk, hogy olyan felsőfokú képzési formák szervezésére kell törekednünk, amelyek az adott politikai légkörben, gazdasági helyzetben megvalósíthatók; olyan területen, ahol legnagyobb a szakemberhiány, s amely megélhetést biztosít végzetteinknek itthon, a szülőföldön. Legjárhatóbb

Ha nincs
a Nyáradszeredai
Kertészeti Konzultációs
Központ, ma nem volna
a Sapientia
marosvásárhelyi karán
akkreditált
kertészmérnöki képzés.

útnak s egyben talán a legszükségesebbnek is a kertész szakemberképzés mutatkozott. Ezt ismerte fel – most már tudjuk: helyesen – az RMGE akkori országos vezetősége és Maros megyei tanácsa.

Miért éppen kertészképzés? Azért, mert a kertészet egyes ágazataiban, pl. a zöldség- vagy dísznövény-termesztésben lehet viszonylag kis beruházással, aránylag rövid idő alatt jövedelemhez jutni; itt térül meg leghamarabb az okosan befektetett pénz; kölcsönfelvétel esetén nem kell sokáig fizetni a kamatot. Egy leszegényedett társadalomban nem szabad figyelmen kívül hagyni az ilyen természetű megfontolásokat.

Olyan kertészek képzését, kiművelését tűztük ki oktatásunk céljává, akiknek többsége lakóhelyén, szülőföldjén marad, önálló farmgazdaság létrehozására, a kertészeti termelés, a feldolgozás és értékesítés megszervezésére, irányítására képes, tud az állandóan megújuló, piacorientált árutermeléshez alkalmazkodni, illetőleg egyéb mérnöki feladatot képes ellátni.

Lehetőségeink korlátozottak voltak. Magyarországi egyetemek, főiskolák segítségével, azok kihelyezett levelező tagozataként, hazai alapítvány védőernyője alatt, egyfajta távoktatási formával lehetett próbálkozni. Erre volt akkor lehetőség, ezt lehetett és kellett – politikusaink segédlete nélkül is – okosan kihasználni, anélkül, hogy akár egy pillanatig is lemondtunk volna az önálló hazai magyar egyetemi hálózat kiépítésének gondolatáról. Ez utóbbi azonban már az erdélyi magyar értelmiség elitjének jól átgondolt, kidolgozott, egységes stratégiáján s a magyarságot képviselő politikusok eltökéltségén, kitartó politikálásán múlik.

Miért éppen Nyárádszeredát s nem valamelyik nagyobb várost, pl. Marosvásárhelyt választottuk oktatásunk központjává? Először is azért, mert az akkori, nekünk nem igazán kedvező politikai légkörben nem lett volna bölcs dolog exponálnunk magunkat ott és olyanok előtt, ahol és akiknek nem volt s még ma sincs inyére a magyar felsőfokú szakoktatás. Óvakodtunk a kirakatba kerüléstől. Igyekeztünk támadható felületünket a lehető legszűkebbre szorítani. Másodszor azért, mert a gyümölcs- és zöldségtermesztésnek régi hagyománya van a Nyárád mentén. Nem véletlenül nevezik Murokországnak az Alsó-Nyárád mentét. Harmadszor meg azért, mert Nyárádszeredában működött Maros megye egyedüli tiszta magyar tannyelvű középiskolája, melynek vezetőjétől, Adorjáni Árpád igazgatótól messzemenő segítséget kaptunk indulásunkkor. Adorjáni Árpád azóta is oktatótestületünk igen értékes, meghatározó alapembere.

Az indulást a Magyar Földművelési Minisztérium megbízottjával való többszöri megbeszélés előzte meg, még 1992 tavaszán. Eleinte a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Gyöngyösi Főiskolai Karának képviselőivel próbáltunk szervezkedni, de az ügy végül is elakadt. A sikertelen próbálkozások után, 1993 februárjában hozott össze a sors immár néhai – Kötő József államtitkár és dr. Veress Éva jóvoltából – Halászné Zelnik Katalinnal, a budapesti Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem (KÉE) – a mai Budapesti Corvinus Egyetem budai kampuszának elődje – adjunktusával. Előadtam röviden az általa részben már ismert elképzelésünket, amellyel egyet is értett. Azon nyomban meg is fogalmaztuk a KÉE Kertészeti Karának szóló szándéknyilatkozatunkat. A Kari Tanács elfogadta, s támogatta indítványunkat, Halászné Zelnik Katalint pedig megbízták a távoktatási program kidolgozásával, az oktatás megszervezésével, irányításával.

Itthon, Nyárádszeredában kerestük az induláshoz szükséges lehetőségeket, minimális feltételeket. Ebbeli igyekezetünkben Incze Barna polgármester és Fóris Péter, a Nyárád Kisipari Szövetkezet elnöke önzetlen segítségét élveztük. Közben megalakult a Bocskai István Alapítvány, amelynek alapszabályzata feljogosítja tanfolyamok, konzultációk, ifjúsági találkozók szervezésére. Ezt használtuk ki, és az immár hiva-

talosan is bejegyzett alapítvány védnöksége alá helyeztük a Kertészeti Konzultációs Központnak elnevezett oktatásunk működését.

A nyárádszeredai kertészmérnöki képzést nem jegyeztettük be Romániában önálló jogi személyiséggel rendelkező intézményként. Az akkori hazai politikai légkörben öngyilkosság lett volna bejegyzett önálló intézmény indításával próbálkozni, ha egyáltalán lehetséges lett volna is. Más úton kellett elindulni. Adott volt egyfelől a Bocskai István Alapítvány. Ez a jogi személy. Másfelől adottak a diákok, akik egy magyarországi egyetem – a Budapesti Corvinus Egyetem – levelező hallgatói. Vizsgákra való felkészítésüket szolgálta/szolgálja a Bocskai István Alapítvány Kertészeti Konzultációs Központja, amely egyben a Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kara határon túli kihelyezett tagozata. Van tehát egyfelől konzultációs központ, másfelől kihelyezett tagozat, attól függően, hogy milyen szemszögből ítéljük meg a helyzetet. Ilyenképpen sikerült megvédeni magunkat, intézményünket a többször gáncsoskodni, ellehetetleníteni próbálkozó elfogult, szélsőséges nemzetféltőktől. Egy idő után kénytelenek voltak feladni próbálkozásait.

Jó iskola csak jó tanárral lehetséges

■ Első pillanattól ez a meggyőződés vezette a kezdeményezőket. Minden tantárgynak két tárgyfelelős tanára van: egy a budapesti anyaintézet megfelelő tanszékéről és egy hazai. A budapesti anyaintézetben lelkes, ügyszerető oktatók vállalták a nem kis többlet-megterheléssel, sok-sok hurcolkodással, hétfégi pihenésről való lemondással járó tantárgyfelelősséget. Nem anyagi haszon reményében tették és teszik mai napig. Nem olyan vállalkozás ez, amelyből valaki is meggazdagodhat. Kell ehhez valamilyen belső indíttatás.

Itthon gondoskodni kellett olyan oktatókról, óraadó vagy konzulens tanárokról, akik az anyaintézet részéről megbízott tantárgyfelelősöknek méltó partnerei. Ez volt talán a legnehezebb feladat. Nagyon megritkult sorú, kiöregedett agrárértelmiségi elit között, az alapozó tárgyak konzultálására pedig más értelmiségiek igencsak vékony rétegében kellett megtalálni azokat az embereket, akik jelképesnek számító bérezés fejében vállalták a hétfégi konzultációs órák megtartását, olyankor, amikor mások hétfégi pihenőházaikba húzódnak, horgásznak, kirándulnak, szórakoznak.

Sikerült megnyerni ügyünknek több nyugalmazott egyetemi oktatót, még aktív vagy már nyugalmazott tudományos kutatót, kiváló mérnököt, közgazdászt, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem Gyógyszerészeti Karának néhány tanárát, az állami intézetekből vakvágányra állított, kallódófélben levő igen értékes szakembert, kiváló középiskolai tanárt. Közben igyekeztünk felkutatni román egyetemeken végzett tehetséges magyar fiatalokat, támogattuk ezek továbbképzését egészen a doktori fokozat megszerzéséig. Eddig 16 fiatal konzulens kapott így indíttatást doktori képzésre; tizenhárman már megszerezték a tudományos minősítést.

Az évek folyamán olyan oktatói testület kovácsolódott össze, amely a 2002-ben a Sapientia EMTE Marosvásárhelyi Karán indult nappali kertészmérnöki szak indításához szükséges tantestület törzsgárdáját képezhette. Ha nincs a Nyárádszeredai Kertészeti Konzultációs Központ, ma nem volna a Sapientia marosvásárhelyi karán akkreditált kertészmérnöki képzés. Nem kevesebben, mint kilencen tanítanak ma a nyárádszeredai oktatók közül alapállású tanárként a Sapientian is. Nem elhanyagolható hozzájárás ez a nyárádszeredai konzultációs központnak.

Az eltelt huszonkét év alatt 67 hazai óraadó vagy konzulens tanár és 53 budapesti tantárgyfelelős képezte az új kertészmérnök nemzedéket, pallérozta erdélyi fiataljaink elméjét.

Az oktatás menete

■ A képzés Magyarországon akkreditált, nyolc szemeszteres időtartalmú (a 2007/2008-as tanévtől kezdődően hétszemeszteres) levelező rendszerű, főiskolai szintű, a bolognai rendszer alapfokának megfelelő BSc. ekvivalens. A budapesti egyetem által kiadott magyar és angol nyelvű kertészmérnöki diplomát a román Oktatási és Művelődési Minisztérium honosítja, elfogadja.

Oktatási formánk előnye, többek között az volt, hogy nem igényelt hatalmas infrastruktúrát, beruházásokat, s a lehető legolcsóbb. Előnye még az is, hogy nincs életkorhoz kötve. Olyanok is részesülhettek a képzésben, akik nappali tagozaton nem vehettek részt, mert családjuk van, dolgoznak. Volt úgy, hogy apa és fia, anya és lánya vagy fia együtt tanult. Sikere a jól kidolgozott oktatási módszerektől, az ésszerűen és jól tálalt tananyagtól, a hallgatók motivációjától függ. Diákjaink a szerzett keretesseti tudásukat alkalmazni akarják, legtöbben ebből szeretnének megélni.

Hallgatóink félévenként egy-egy héti gyakorlati felkészítésen vettek/vesznek részt a budapesti anyaintézet által szervezett helyeken. Nyáradszeredában kéthetenként hétvégi napokon (péntek déltől vasárnap délig) hazai szaktanárok tartanak elméleti, valamint gyakorlati órákat, konzultációkat. Ők a tananyag háromnegyedét ismertetik, a fennmaradó negyedét a tantárgyfelelős budapesti tanár tárgyalja meg a hallgatókkal, félévenkénti egyszeri Nyáradszeredába való leutazása alkalmával. A konzultációknak rögzített az órarendje az anyaintézetben összeállított tanterv alapján. A vizsgáztatást a tantárgyfelelős és a konzulens tanár közösen Nyáradszeredában végzi. Az oktatás szakdolgozat készítésével, annak megvédésével és komplex záróvizsgával végződik. Sok a kiemelkedően jó szakdolgozat, olyan, amely azonnali gyakorlatba való átültetésre alkalmas.

Oktatásunk igényességét az is bizonyítja, hogy az évente felvett hallgatók lemorzsolódásának aránya akár az 50 százalékot is meghaladja. Az eddig végzett tizenkilenc évfolyamból a legkisebb lemorzsolódási arány 30 százalék volt.

A oktatás elindításakor a Budapesti Corvinus Egyetem elődje, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Kertészeti Karán évtizedek óta működő levelező oktatás felépítését, módszerét és tapasztalatait vettük figyelembe. Három évvel később a vajdasági Zentán, majd újabb három év múlva a kárpátaljai Beregszászon szerveztek a nyáradszeredaihoz hasonló képzést. A háromra gyarapodott határon túli oktatási központok koordinálására az anyaintézet létrehozta a Kertészettudományi Karon a tanszéki ranggal rendelkező Határon Túli Levelező Tagozatot (HTLT), melynek élén a tagozatvezető áll. E tisztséget az indulástól 2004-ig, nyugdíjazásáig, Halász Péterné Zelnik Katalin töltötte be. Őt követte dr. Haltrich Attila docens 2012 januárjáig, amikor dr. Simon Gergely docens került a tagozat élére.

Legnagyobb változtatások a HTLT életében 2006-ban következtek be. Addig a HTLT összes ügyeit a tagozatvezető és egy titkárnő intézte külön irodában. Ettől kezdve a feladatok megoszlottak: a továbbiakban minden konzultációs központért egy ügyintéző felel, aki a hazai oktatásban részt vevő hallgatók ügyeit egyébként addig is végezte. A kiutazások szervezését a külügyi referens vette át, a tagozatvezetőnek pedig inkább csak irányítói, „ellenőri” feladat jutott, reprezentált, vagy segített megoldani a problémákat, amennyiben erre szükség volt. Nem állíthatom, hogy e változtatás javított volna az oktatás menetén.

A határon túli konzultációs központ mindegyikét a helyi tagozatvezető irányítja, a nyáradszeredait indulásától napjainkig jómagam, aki egyben alapítója is vagyok. A helyi tagozatvezető állandó és közvetlen kapcsolatot tart a HTLT-el. Ő kutatja fel, nyeri meg az ügynek az egyes tantárgyak konzultációjára alkalmas, megfelelő

szakképesítéssel rendelkező oktatókat, felel a konzultációk zavartalan működéséért, és elszámolási kötelezettsége van az oktatás céljára juttatott pénzekről.

Oktatásunk anyagi háttere

■ Üres tarsollyal indultunk, nem volt egy lejünk vagy forintunk sem, csupán a hitünk, hogy jó ügyet szolgálunk, fiataljaink itthon maradásának ügyét. Sokan meg is mosolyogtak, felelőtleneknek bélyegeztek. Nem zavart. Vajon meddig kellett volna várni arra, hogy valaki induló tőkével előlegezzen meg ismeretlen „senkiket”, mielőtt még valamit is leteszünk az asztalra, mielőtt bizonyítunk?

Eleinte az 50 hallgató jelképesnek mondható tandíjával gazdálkodtunk, a konzulens tanárokat pedig még jelképesebbnek mondható óradíjjal „jutalmaztuk”, vagy egyáltalán nem jutalmaztuk. Az oktatásnak felajánlott előadótermet és tanári szobát a Nyárád Kisipari Szövetkezet vezetősége díjmentesen bocsátotta rendelkezésünkre. Köszönet illeti érte Főríz Péter akkori elnököt.

Az első félév végén a csíkszeredai Pro Agricultura Hargitae Alapítvány ajánlotta fel a hozzájuk való csatlakozás lehetőségét, ami a Soros Alapítvány támogatását jelentette, de csak az első évfolyam kifutásáig. Majd rendre következett az Illyés Alapítvány, az Apáczai Közalapítvány, a Határon Túli Magyarok Hivatala, a Magyar Oktatási Minisztérium, a Nemzeti Erőforrás Minisztérium s végül az Emberi Erőforrások Minisztériuma anyagi támogatása.

Nincs saját épületünk. Induláskor a már említett Nyárád Kisipari Szövetkezet klubtermében, majd a polgármesteri hivatal tanácstermében, valamint a líceum tantermeiben tartottuk a konzultációkat. Ez utóbbi Adorjáni Árpád igazgatói állásának elvesztéséhez vezetett. Ekkor a Bocskai István Alapítvány kibérelt a Művelődési Házból nyolc termet, ott rendeztük be a ma már a tízezer kötetet megközelítő szakkönyvtárunkat, az informatikai laboratóriumot, oktatástechnikai- és szemléltetőeszköz-tárainkat, tantermeinket. Közben fokozatosan korszerűsítettük, gyarapítottuk oktatástechnikai eszköztárunkat, bútorzatunkat.

Konzultációs központunknak nincsen saját tangazdasága, gyakorlótelepe. Anyagi, pénzügyi helyzetünk ezt nem tette lehetővé. Kezdetben helybeli és közeli ismerős termelők, gazdaságok, cégek, intézmények vezetőivel kötött egyezség alapján használtuk területeiket, ültetvényeiket gyakorlati célirányos gyakorlatok végzésére. Az utóbbi években már több volt tanítványunk biztosítja hallgatóink gyakorlati munkájának a lehetőségét. Ugyanakkor jó kapcsolatot alakítottunk ki több olyan hazai és külföldi céggel, amely Erdélyben létesített csúcstermesztési technológiát alkalmazó ültetvényeket. Így olyan kiépített gyakorlati hálózatot használhattunk, amely csaknem teljes mértékben kielégíti diákjaink megfelelő szintű gyakorlati képzését.

Valamennyi termesztési tárgynak, de terepgyakorlatot feltételező alapozó tárgynak is megvannak a sajátos, alábbiak szerinti gyakorlati helyei.

Agrometeorológia: Marosvásárhelyi meteorológiai állomás.

Botanika: Kolozsvári Botanikus Kert, dr. Kolozsvári Zoltán öt kontinensről származó egzotikus növénygyűjteménye Szabédon, Nyárádszereda sírkertje, a Nyárád árterületi rétjei.

Dísznövénytermesztés: Farkas Zoltán és Ibolya volt tanítványaink hármasközségi virágkertészete, Lacz Sára volt tanítványunk nyárádszeredai virágkertészete, Sófalvi Tímea volt tanítványunk marosvásárhelyi virágkertészete, Lokodi Gergely és felesége volt tanítványunk vármezői tűlevelűek faiskolája, nyárádszeredai parkok dísznövényei, Sapientia EMTE marosvásárhelyi kialakulóban levő arborétuma, Szilágyi Melinda volt diákunk magyaregerbegyi virágtermesztő fóliasátrai, a magyarhomoro-

gi Tóth-féle díszfaiskola Magyarországon, Juniperus parkerdő Kecskeméten, Hegedevirágkertet Helvéciaiban.

Géptan: Nyárádszeredai mezőgéppállomás, Kolozsváron évente megrendezett mezőgazdasági gépkiállításon a kertészeti természetés gépeinek bemutatója.

Gyógynövénytermesztés: Larix Kft. gyógynövénybegyűjtő, -szárító és -feldolgozó központ Szovátán, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem gyógynövény kertje, a nyárádgálfalvi Solvoplant gyógynövénytermesztő és -feldolgozó, Sapiientia EMTE tangazdasága Marosvásárhelyen.

Gyümölcsstermesztés: Sapiientia EMTE 2,5 hektáros faj- és fajtagyűjteménye (alma, körte, szilva, meggy, cseresznye), Török László volt diákunk gyümölcsöse és gyümölcsfaiskolája Nyárádszeredán, Nyíri Enikő volt tanítványunk szamóca-termesztés és gyümölcsfa metszési gyakorlat Nyárádszeredán, Kiss-Borbély László volt diákunk gyümölcsfaiskolája Erdőszentgyörgyön, berekeresztúri 6 hektáros diófaültetvény, dr. Györfi Jenő gyümölcsöskertje Nyárádmagyaroson.

Szőlőtermesztés és borászat: a Sapiientia EMTE szőlőfajta-gyűjteménye Marosvásárhelyen, nyárádszentannai református egyház kertjében diákjaink által telepített szőlős, 60 ha korszerű, olasz szőlőtelepítés Mikefalván, 40 ha korszerű francia szőlőtelepítés Vámosgálfalván, Györfi Jenő volt diákunk nagyenyedi borpincéje, Seprődi József volt diákunk dicsőszentmártoni borpincéje, kelementelki borpince a Küküllő menti borvidéken.

Talajtan-agrokémia: Nyárádszerda környéki talajszelvények bemutatása, Megyei Talajtani és Agrokémiai Hivatal.

Zöldségtermesztés: Kluzsán Attila volt diákunk marossárpataki Blondy Romania szabadföldi és fóliasátras paprikatermesztése (csúcstechnológia), Szabó József volt diákunk nyárádszeredai fóliasátras zöldségtermesztése, a Sapiientia EMTE 900 m² alapterületű zöldséges fóliasátrai, Toós László volt diákunk ákosfalvi zöldségtermesztő telepe.

Adminisztrációnk minimális. A Konzultációs Központ vezetőjén – a tagozatvezetőn – kívül egy könyvelő, szakképzett könyvtáros, bedolgozó titkárnő és karbantartó, valamint egy takarító látja el a teljes adminisztrációt, igen csekély bérezésért.

Végzettjeink sorsa

■ Hallgatónk egy része olyan szándékkal iratkozott be hozzánk, hogy majd saját gazdaságában, saját vállalkozásában nagyobb szakértelemmel, magasabb szinten, versenyképesebben folytathassa azt, amit addig is művelt; többen azért, hogy diplomával a zsebükben és szaktudással felvértezve, pályázati úton szerzett induló tőkével önálló vállalkozásba kezdjenek, vagy különböző hazai cégeknél, Románia felé terjeszkedni szándékozó magyarországi vagy egyéb külföldi cégeknél dolgozzanak. Megelégedéssel vallhatjuk, hogy végzettjeink iránt kellő az érdeklődés, s ha valamilyikük nem is tud egyhamar megfelelő munkához jutni, az többnyire azért van, mert lakásától távolabbi, esetenként a Kárpátokon túli vidékekre kellene mennie, amire kevesen vállalkoznak. Ok lehet néha az elégtelen angol nyelvtudás vagy a megfelelő régiség hiánya is.

A végzeteknek csaknem háromnegyede a szerzett ismereteket hasznosítani tudó szakmában dolgozik, a második pedig – s ez a legfontosabb – az, hogy a végzeteknek alig 6 százaléka telepedett ki Magyarországra vagy azon túlra. Nincs Erdélyben még egy olyan egyetemi vagy főiskolai szak, mely végzettjeinek csak ilyen kis hányada hagyta volna el a szülőföldjét. Megvalósult tehát az, amit oly gyakran hangoztat-

nak politikusaink, itthoniak és magyarországiak egyaránt: tegyünk meg mindent fiataljaink szülőföldön maradásáért. Ezt tettük/tesszük.

Oktatásunk értelmet ad fiataljaink itthon maradásának. Meggyőződéssel állítom, ha nincs a nyáradszeredai oktatás, akkor a végzettjeinket kitevő fiataloknak nem csupán 6 százaléka hagyta volna el a szülőföldet, hanem annak többszöröse.

Feltevődik a kérdés: teljesítette-e küldetését a Corvinus Egyetem nyáradszeredai tagozata? Eleget tett küldetésének? Sikerült-e kitölteni azt az űrt, aminek a betömésére hoztuk létre? Jól sáfárcodtunk-e a magyar államtól kapott pénzekkel? Néhány tagadhatatlan tény említésével próbálok e kérdésekre válaszolni.

1. Képeztünk Erdélynek közel 450 diplomás, korszerű szakismeretekkel felvértezett magyar kertészmérnököt, azok csaknem 95 százaléka itthon, szülőföldjén maradt, annak népét szolgálja. Sokan ismert, keresett szakemberekké váltak. További több mint hatszázan még megfordultak hosszabb-rövidebb ideig iskolánkban, akik különböző okok miatt nem jutottak el a diploma megszerzéséig, de rájuk is ragadt valami az itt töltött idő alatt. Ezek közül is sokan sikeres kertészekké váltak.

2. Tizenhat fiatal oktatót és volt tanítványt irányítottunk doktori iskolába. Eddig 13-an meg is szerezték a tudományos fokozatot, s közülük kilencen a Sapientia EMTE Marosvásárhelyi Kar kertészmérnöki tanszékének alapállású oktatói.

3. Igazában a nyáradszeredai konzultációs központban nőtte ki magát az a tanári gárda, amely nélkül nem lehetett volna összehozni a Sapientia EMTE marosvásárhelyi karán az okleveles kertészmérnöki szak indításához szükséges tantestületet. Ennek törzsgárdája a nyáradszeredai konzulens tanárok közül került ki. Ha nincs a nyáradszeredai kertészképzés, akkor ma nem volna a Sapientia EMTE-nek akkreditált nappali kertészmérnöki szakja, újabban pedig tájtervezői szakja sem.

4. Erdély magyar nyelvű mezőgazdasági szaklapját, az *Erdélyi Gazdát* nagy mértékben volt hallgatóink és tanáraink látják el havonta időszerű írásokkal. Lassan a lap törzsgárdájává válnak. Ugyancsak végzetteink és tanáraink közül kerülnek ki – Sármási Bocskai János riporter, volt hallgatóknak köszönhetően – a marosvásárhelyi rádió *Gazdaélet* nevű adásának ismeretterjesztői, tanácsadói.

5. Nyáradszeredai végzettségű Erdély egyedüli színes kertészeti magazinjának főszerkesztője.

6. Konzultációs központunk szervezte meg az immár hagyományossá vált *Nyáradszeredai kertésznapokat*, ahol ma már zömében volt hallgatóink mutatják be és kínálják megtermelt áruikat.

7. Nyáradszeredát ma sokkal többen ismerik országszerte s határainkon túl is, mint valaha. Bekerült a nemzetközi vérkeringésbe. Várossá válását is, legalább részben, az itteni kertészmérnöki képzésnek köszönheti.

Ez tehát, dióhéjban a huszonkét év hozadéka. Sok-e, elég-e, vagy kevés? Döntse el ki-ki maga.

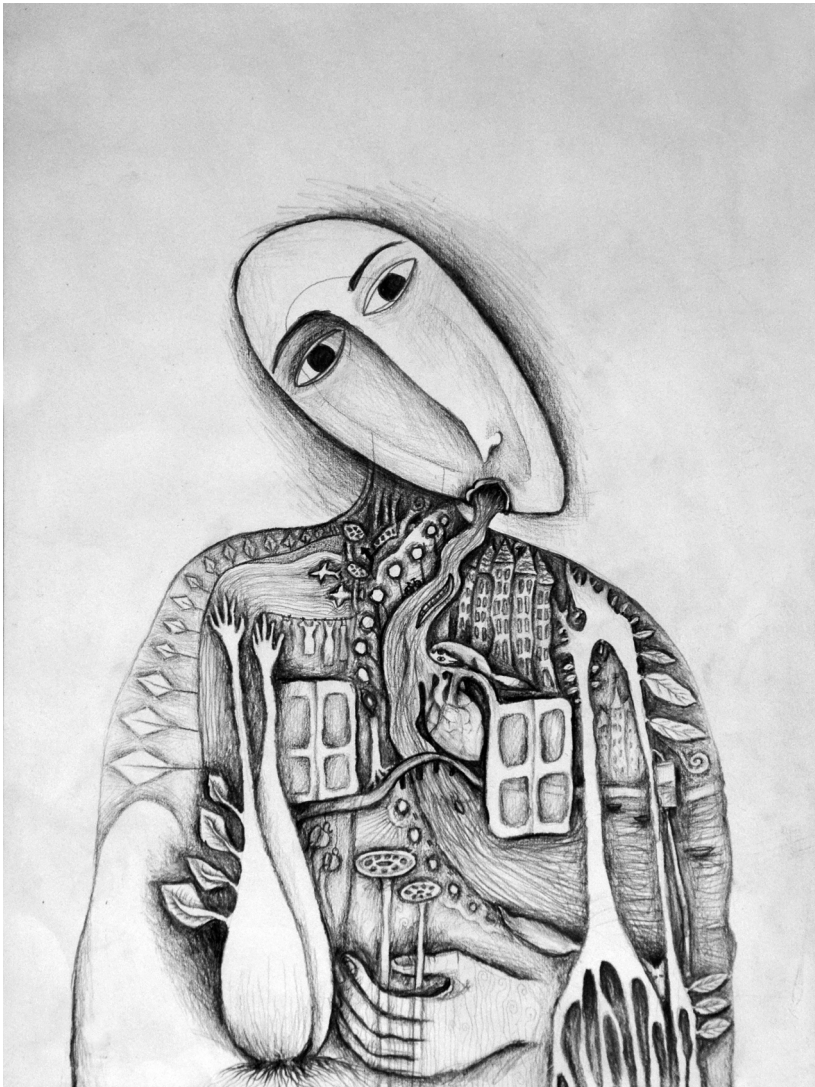
Én, ennek a képzésnek irányítására rendelt szolgálta, meggyőződéssel vallom, és nyugodt lelkiismerettel biztosíthatok mindenkit, különösen az anyaországbelieket, hogy nem volt elfecsérelt pénz, amivel támogatták oktatásunkat. Hosszú távon biztosan megtérülő befektetés ez. Olyan, amely nemcsak az erdélyieket szolgálja, hanem az anyaországbelieket is egyaránt. És ezek nem légből kapott szavak. Már évek óta valóság. Végzetteink számos magyarországi cég kihelyezett fiókvállalatának vezetői, összekötetői, szervezői. Általuk kitértek a romániai piac kapui a magyarországi kertészek, különösen a faiskolások előtt, mind a két ország előnyére.

Nem állítom, nem állíthatom, hogy mindent tökéletesen csináltunk, hogy nem lehetett volna jobban kihasználni a lehetőségeket. Azt azonban igen, hogy mindig a legjobb szándék vezérelte tetteinket: szolgálni az erdélyi magyar fiatalok érdekét,

boldogulását. Tettük ezt önzetlenül, szeretettel, szerényen, törtetésmentesen, senki ellenében, sosem valamilyen elismerés reményében.

2016 februárjában bezárta kapuját a nyárádszeredai kertészmérnökképzés. Akkor veheti át diplomáját az utolsó évfolyam mintegy húsz hallgatója. Velük 470 körülire emelkedik a Nyárádszeredában végzetek száma

Úgy gondolom, ezzel az ISKOLA eleget tett küldetésének. Betömött egy nagy űrt, áthidalta azt a szakadékot, amelyik 1959 óta kezdett el tátongani, egyre mélyülni, szélesedni az erdélyi agrárértelmiség körében.

SZABÓ R. ADÁM

Szappanbuborékok

■ A hirdetés a helyi lapban jelent meg. Ártatlanul megbújt az átlagos, semmitmondó állást ajánlók sorában, Zsófinak egyből fel sem tűnt, hosszúságában egyáltalán nem különbözött a többitől, a keresetlen őszintesége, egyszerűsége és a manapság ritkának mondható kínált állás miatt tárcsázta fel végül a megadott számot. „Lusta író gépirót alkalmazna egy írása begépelésére. Juttatás: 50 000 forint”, és a végén a telefonszám.

Zsófi addig sosem foglalkozott behatóan irodalommal, maga is csak egyszer próbálkozott naplót vezetni annak idején, még harmadikos korában, aztán nagyon hamar ráunt a dologra, főképp mivel gondolatban amúgy is elég gyakran reflektált saját lelki világára, idejének legnagyobb részét kisiskolás korában (és azóta is) jobbra egyedül töltötte, és nem érezte úgy, hogy szüksége lenne még le is írni gondolatait, a mondatok valahogy sosem jöttek úgy ki, ahogy szeretne volna. Ugyanígy volt a rajzolással is, lelki szemei előtt gyakran jelentek meg izgalmas képek (legalábbis őt foglalkoztatták), néhány vonal meghúzása után azonban mindig úgy érezte, ez megközelítőleg sem hasonlít. Egyedül szappanbuborék-fújót tanult meg jól lerajzolni, annak még egyszer elsősként nekiveselkedett, lekopírozta egy reklámfotóról a formákat, a vonalakat, a buborékokon megcsillanó, pár vonallal felskiccelhető foltokat, és amikor unalmában rajzolgatott, valahogy mindig a két párhuzamos vonal, alul-felül görbék, a konténer mellett a karikás végű kis rúd, belőle pedig három karika négyzet alakú fényfoltokkal került a papírra. Néha különböző formákkal, virágokkal ki is díszítette a konténert, de ezen az egy variált képen kívül végül is kimaradt az életéből a rajz.

Mivel pedig a két kedvenc foglalatossága mindig az olvasás és a rajzolás volt, nem igazán volt ötlete egész középiskola során életének további alakításáról, sem a matek, sem az informatika vagy a fizika, biológia nem vonzotta igazán. A választás pillanatához közeledvén tanárai egyre kérdezték, hogy mi szeretne lenni, legtöbbször azt válaszolta: táncos. Az első alkalommal félig viccesen, ironikusan vágott ezzel a válasszal vissza osztályfőnökének, miután az egy hét leforgása alatt négyszer zaklatta az érdeklődő kérdéssel, és megunta azt válaszolni: még nem tudom. Az osztályfőnöke pedig, legnagyobb meglepetésére, ezt teljesen megnyugtató válasznak ítélte, és közben kissé illetlen tekintettel mérte végig a lány hosszú lábait, úgyhogy Zsófi elhatározta: ezentúl mindenkinek ez lesz a válasza. Ugyan maga sem gondolta teljesen komolyan válaszát, életében nem táncolt foglalkozásszerűen, nem járt az iskolai tánckörökbe sem, de a zenét szerette, a cigányzene ritmusosságát különösen, és onnan kezdve szobája magányában naponta egy-két órát gyakorolt.

Tizennyolc éves volt, amikor édesapja egy önhibáján kívül történt autóbalesetben meghalt, a lány ezért úgy döntött, kihagy egy évet a tizenkettedik osztály után, hogy édesanyjával maradjon. Ez volt életének legnehezebb része, háromszobás lakásukban haláli csönd volt, apja szobájában addig porosodtak a dolgok, amíg havonta egyszer Zsófi rá nem vette magát, hogy letörölje az egyébként érintetlen tárgyakat (a két szülő már évek óta nem aludt együtt, inkább kialakították maguknak saját terüket,

apja egy nagy tévét szerelt be magának, anyja egy varrógépet, és az esti vacsora után általában mindhárman saját szobájukba vonultak vissza tévézni-varrogatni-olvasni), anyját napközben alig látta, mert az a szobájába zárta magát, és egész nap eladásra szánt gyerekzoknikat varrt, azonban mégis érezte, hogy szükség van a jelenlétére, hiszen korábban kifejezetten házias, rendszerető anyját szinte lehetetlen volt rávenni arra, hogy mosogasson, netán takarítson. Zsófi nem tudta pontosan, mennyit alszik egy éjszaka, de ezt, illetve az étkezések idejét leszámítva egész álló nap megszállottan termelte a zoknikat. Önmagában ezzel nem is volt baja Zsófinak, pár, könyvtárból kölcsönzött pszichológiai szakkönyvben utánaolvasott a gyászolás különböző eseteinek, és a „kényszeres zoknivarrás szinte két évtized házasság után” még a kifejezetten elviselhető kategóriába tartozott. A lány akkor kezdett el aggódni, amikor fél év után anyja zoknitermelése egyáltalán nem látszott csökkenni, nem takarított, továbbra sem vásárolt be, Zsófi járt el havonta egyszer a bankba, hogy az apja után maradt életbiztosítási összegből az arra a hónapra szükséges részletet kivegye, majd elsétált a közeli Tescóba, és megvette a szükséges árut. Vasárnaponként az alapdolgok mellett vásárolt egy csokis-vaníliás dobozos fagyit is, ezt pedig három nap alatt elfogyasztotta, de ezt leszámítva szinte sosem költött arra, amire nem volt igazán szükség. A tánc iránti lelkesedése eközben teljesen alábbhagyott, a zenét sem akarta túl hangosan engedni, nehogy megzavarja gyászában anyját.

Abban mondjuk apja haláláig sosem volt biztos, hogy szülei különösebben szerették volna egymást, nem emlékezett igazán boldog periódusra, kirándulni is csak egyszer mentek el, miután anyjának négyese volt a lottón, és az egyben nagyon számító összegből átruccantak a horvát tengerpartra, ahol Zsófi sokat úszott, és életében először leburnult (fehér bőrével nem volt könnyű nem megégni), apja sörözött és tévét nézett a helyi kocsmá teraszán (bár egy szót nem értett a műsorokból), anyja pedig három remekbe szabott téli sálát kötött. Igazán sosem értette, miért vannak együtt a szülei, bár veszekedni sosem veszekedtek igazán, néha a magas gázszámlán kaptak esetleg össze, ilyenkor apja felrótta anyjának, hogy túl sokat fürdik, pedig a zuhanyzás is pont elég lenne, és akkor nem megy el annyi meleg víz, anyja pedig a napi három sör elfogyasztását nehezményezte, amihez ő maximum hetente egyszer járult hozzá eggyel. Ezt leszámítva azonban meglehetősen békés egyhangúságban teltek a család hétköznapjai, Zsófia pedig megkedvelte a magányt, és azt, hogy szülei nem igazán érdeklődnek felőle a kötelező kérdéseken kívül (Hányas lett a fizika dogá? Megcsináltad a házidat? meg ilyenek), olvasott (főképp könnyedebb, de igényes, régi szerelmesregényeket, esetenként egy-egy fantasyt), ezért nem is igazán kíváncsi volt ki a házból. Havonta egyszer eljárt a helyi klubba, cigányzene este, megivott pár pohár sört, egy sarokban meghúzódva egyedül táncolt egy órácskát, majd hazament tizenegyre.

Apjának temetésén látta először sírni édesanyját, aki néhány nap alatt ijesztően lefogyott, kiugró arccsontjain alig látható, mégis felismerhető csíkokat mart a só, kezében pedig egy addigra teljesen szétázott fotót markolt, ahogy Zsófia ki tudta venni, egy közöset apjával, amelyet addig valamiért még sosem látott a lány, s ekkor érezte először, hogy anyjának tényleg hiányzik az apja. A barna koporsónál zokogó, egy régi fotót gyűrögető nő látványa (saját gyászából is megrendülve, szinte kívülről látta az egész helyzetet) sarkallta arra, hogy végül is a táncegyetem helyett anyja mellett maradjon. Ez a látvány volt az, ami miatt aztán a lány hónapokig szó nélkül végezte egyedül a házimunkát, a számlafizetést, és elviselte azt a magányt, ami sokkal súlyosabbnak tűnt most, apja nélkül, és Zsófi egyre kevésbé bírt megenni a két élő és egy halott által belakott, háromszobás lakásban.

Apja halálának évfordulóján aztán betelt Zsófinál a türelem pohara, egy év után először felvette kedvenc kékeszöld topját, összepakolta a holmiját a kamrába dobott,

harmincévesnek látszó utazótáskába (ezt sosem látta használat közben, Horvátországba kocsival mentek, és jórészt abba is pakoltak), kivette a megmaradt pénz felét, nagyjából kétmillió forintot, anyjának pedig beszólt a szobába másnap reggel nyolckor, hogy ő most egy ideig elutazik. Válasz nem érkezett, csak a varrógép kattogott tovább két másodpercnyi szünet után, úgyhogy Zsófi megfogta az ütött-kopott utazótáskát, becsukta az ajtót maga mögött, majd kiment az állomásra, és felült a pesti gyorsra.

A vonaton vette észre, hogy a táska egyik oldalzsebében, ahová ő nem pakolt semmit, valami kartonszerű keménység van, amikor pedig kissé ügyetlenül kinyitotta a csomagtartóra már felpakolt táskát, a fejére hullott egy tucat fekete-fehér fotó. Anyja és apja volt mindeniken, az egyik fotó hátára ceruzával felírt szöveg szerint 1978-ban, a francia tengerparton. Zsófi a szüleit sosem látta olyan boldognak és mosolygósnak, mint ezeken a képeken, de amitől igazán megdöbben, hogy anyja három-négy hónapos terhesnek látszott az egyik egész alakos felvételen, Zsófi születése előtt hét évvel.

Hosszú percekig tartotta a kezében a képet, és rezzenéstelen arccal bámult maga elé, és csak húsz perccel a képek megtalálása után, a kalauz elhaladta után tört ki belőle a sírás. Maga sem tudta pontosan megfogalmazni, hogy miért is sír, a sokévnnyi hallgatás, a váratlanul felbukkanó gyász apja hiánya vagy édesanyja magánya miatt, de sem megmocanni, sem a zokogást abbahagyni nem volt képes, amíg a vonat be nem futott a Keletibe. Ekkor összeszedte magát, a fotókat visszatette az utazótáska zsebébe, leszállt a vonatról, és másnap beiratkozott a pszichológia szakra.

Zsófi egy hétig maradt Pesten, egy, a Keletihez közel eső olcsó hotelben bérelt szobát, napközben az utcákon sétálgatott, járta az antikváriumokat, kávézóknak vagy a Duna-parton olvasott. Húsz kötettel bővítette könyvtárát, ennél többet nem is akart még venni, így is alig fért el a négy szakkönyv, a tizenegy regény, három novelláskötet és a két nyelvkönyv az utazótáskájában. Anyjával három nap után beszélt először, amikor az ijedten hívta fel, hogy hová tűnt el, Zsófi néhány szóban számolt be neki arról, hogy beiratkozott, marad még néhány napot Pesten, aztán hazalátogat egy hétre, hogy az egyetem megkezdése előtt még találkozzon anyjával. A fotókról nem tett említést. A négy szakkönyvet kiolvasta a városi sétái során, az első regényt csak a hazafelé tartó vonaton vette a kezébe, és némiképp megkönnyebbülten lapozta a könnyen olvasható, magával ragadó Cesare Pavese kisregényt, amelyben mindenki egész évben a tengeren vakációzott, borozott, és a köztük kialakult kapcsolatokra reflektált.

Amikor hazaért, megkönnyebbülten látta, hogy nem gyűlt fel egyhétnyi szemét a lakásban, a hűtőben a tej friss volt, a konyha ragyogott a tisztaságtól, s bár anyja még vagy húsz percig nem vette észre lánya hazaérkezését a csukott ajtó mögötti varrógép kattogásától, több mint egy év után először Zsófi őszintén elmosolyodott.

CSEKE PÉTER

KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI ÉRTELMISÉGNEVELŐ MŰHELYEK

Az európai egységesülés
távlátában is releváns
lehet, hogy a két
világháború közötti
gondokkal szembesülő
fiatal erdélyi
értelmiségi nemzedékek
milyen folyamatokat
próbáltak beindítani
kisebbségi
társadalmunk
önszemléletében
és önszerveződésében.

■ 1. Bármennyire is öröndetes jelenség volt 1929/1930 táján a magyar hallgatók tömeges jelentkezése a kolozsvári román egyetemen, az állam nyelvén megszerezhető szaktudományos képzés önmagában kevés volt egyrészt az értelmiségivé váláshoz, másrészt a magyar értelmiségi műveltség megszerzéséhez. Ezt ismerte fel idejekorán a szegedi egyetemről 1928 nyarán hazatérő Jancsó Béla (Balázs Ferencsel együtt a Tizenegyek 1923-as színre lépésének előkészítője), aki 1929 nyarán – a már működő felekezeti diákegyesületekre alapozva – hozzálátott ennek a műhelynek a megteremtéséhez. Számíthatott az 1921-ben megalakult református Ifjúsági Keresztyén Egyesületre (a ma is működő IKE-re), az 1927-ben indult Erdélyi Római Katolikus Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztályára (az ERKNSZEFESZ-re) és az ugyancsak 1927-ben életre keltett unitárius Dávid Ferenc Egyet Ifjúsági Körére, az 1991 óta újra működő szervezet tagjaira. Ezek az egyesületek továbbra is valláserkölcsi és hitelvi kérdésekkel foglalkoztak elsődlegesen, ám azok érdeklődésében, akik felvállalták a felekezetek feletti diákönszerveződés programját, egyre inkább előtérbe kerültek a társadalomtudományi és társadalompolitikai kérdések is.

Ők voltak azok – 1929 *nemzedéke* címszó alatt tartja számon őket az eszmetörténet –, akik az előtük járók küzdelmei és a maguk tapasztalatai alapján hamar felismerték, hogy a főhatalom-változás előtti nemzeti önszemlélet a megváltozott viszonyok közepette tarthatatlan. Keresték a magyarázatot arra, hogy az erdélyi magyarság miért és miként jutott kisebbségi helyzetbe, de múltfaggatásuk nem rekedt meg ezen a szinten. A történelmi Erdély

múltjából a kultúrák egymás mellett élésének és kölcsönhatásának „megtartó példáit” elevenítették fel, külföldi útjaikon pedig az európai kisebbségek, analóg helyzetet túlélő kis népek, nemzetrészek önszerveződési modelljeit tanulmányozták.

Így jutottak arra a felismerésre, hogy mindenekelőtt magát a korszellemet kell megváltoztatni ahhoz, hogy a nemzeti kisebbségek irányvesztettség megszűnjék; hogy a kisebbségi helyzet ne értéksorvasztó kalodát jelenthessen, hanem épp ellenkezőleg: a sajátos értékek felmutatásának – mindenkit gazdagító – lehetőségét. Nagyvilági tájékozottságuk révén „az egész látóhatárt” szemmel tartották, friss európai szellemi áramlatokba kapaszkodtak, és az első világháború után megújulást ígérő mozgalmak üzenetét egyetemes parancsként tételezték. Azzal a hittel és reménységgel látták hozzá az erdélyi magyar szellemi élet korszerű formáinak a kimunkálásához, hogy a megújulás korparancsának nem vethetnek gátat a trianoni országhatárok.

Időszerű célkitűzés ez ma is.

Mert bár a diktatórikus rendszerek összeomlottak, a kisebbségi helyzet továbbra is fennmaradt a Kárpát-medencében. Az európai egységesülés távlatában is releváns lehet, hogy a két világháború közötti gondokkal szembesülő fiatal erdélyi értelmiségi nemzedékek milyen folyamatokat próbáltak beindítani kisebbségi társadalmunk önszemléletében és önszerveződésében.

Az Erdélyi Fiatalok mozgalmának köszönhetően a helyzetudat egészséges működése nemcsak az elméleti érdeklődés határait tágította ki – a helyi autonómiaigények megfogalmazásától a trianoni ellentéteket áthidalni hivatott „Duna-konföderációs” elgondolások újraértelmezéséig, a globalizációs jelenségek érzékeltetéséig és kritikai értékeléséig –, de a praxis irányában is hatott.

2. A folyóirat első számának szerkesztőségi írásában a meglepően pontos helyzet-elemzés párosul a szubjektív hangú meggyőző erővel. Aligha tévedünk, ha ezt a dokumentumot, az *Erdélyi fiatalok* című beköszöntőt tekintjük a második ifjúsági nemzedék közös kiáltványának.¹ Amiként 1921-ben a *Kiáltó szó*, ez is a válsághelyzet kihívására született. Célja persze nem annyira átfogó, mint az 1921-es alternatívakeresés dokumentumáé, hiszen nem az egész romániai magyar entitáshoz szól, hanem annak egyik korosztályához, és azon belül is az értelmiségi ifjúsághoz – annak helyzet- és önazonosság-tudatra ébresztése érdekében. Ennek függvényében állít azonnali meg távlati feladatokat a kolozsvári, temesvári, bukaresti magyar főiskolások és egyetemi hallgatók elé.

Amikor ez a szöveg megszületik, „*már nem*” és „*még nem*” a *menni vagy maradni* dilemmája a tét, mint 1921-ben, illetve 1937-ben, a Makkai püspök távozása után kirobbant „Nem lehet”-vita idején. Hiszen 1929 nemzedékét azok próbálták összefogni, akik külföldi tanulmányutakon szerzett világlátással érkeztek haza, és vállaltak részt a kisebbségi életépítésben. Balázs Ferenc előbb angliai, majd amerikai ösztöndíjat szerez, hogy aztán saját költségén bejárja a kerek világot; Jancsó Béla pesti és kolozsvári egyetemi kísérletei után négy évet végzett Szegeden (1924–1928), hogy aztán Kolozsváron jusson fogorvosi diplomához 1933-ban; Jancsó Elemér az Eötvös Kollégiumban szerez doktori címet, majd két évig a Sorbonne-on folytat tanulmányokat (később Észak-Afrikába és Finnországba is eljut); László Dezső a kolozsvári református teológia elvégzése után egy évet tölt Glasgowban; Bányai László svájci, Bíró Sándor franciaországi tanulmányút (Sorbonne) után áll itthon munkába. Világlátásban, szaktudásban, élettapasztalatban jóval gazdagabbak voltak, mint a középiskolák padjaiból frissen egyetemre/főiskolára került – felekezeti és többnyire konzervatív szellemben nevelt – értelmiségi, kispolgári és falusi származású ifjak. Átfogó szellemi tájékozottságuk révén világosabban látták közösségük helyzetét, és megrendítő élményeik birtokában mélyebben átértékelték annak sorsát.

Az Erdélyi Fiatalok törzsgárdája úgy próbálta megszervezni a kolozsvári, a buka-
resti, a temesvári magyar diákéletet, hogy az modellérvényű lehessen a fiatal értel-
miségek számára azután is, hogy az életbe kiléptek. A nyolcvanas évek derekán,
amikor a mozgalom és a folyóirat dokumentumkötetét –László Dezső öccsével, dr.
László Ferencsel – összeállítottam,² bevezető tanulmányomban magam is azt vizsgál-
tam, hogy:

a) a diák-önszerveződés és az egyetemi szakképzést kiegészítő értelmiségnevelés
kérdéseinek felkarolásával milyen eredményekre jutott az Erdélyi Fiatalok; az intéz-
ményteremtés előtérbe állításával milyen akadályokba ütközött;

b) a nemzeti múlt revíziója, a romániai létviszonyok megismerése és a világnéze-
ti tájékozódás miként vezetett nemzedéki szemléletváltáshoz, és ez miként szolgálta
a kisebbségi élet demokratizálódását;

c) az együttélés erkölcsi imperativusa miként vezetett a kisebbségi modus viven-
di célképzeteinek a felismeréséhez, egy lehetséges kisebbségi életstratégia kidolgo-
zásához a harmincas évek második felében, miután a főiskolás fórum átalakult az új
erdélyi értelmiségi nemzedék folyóiratává.

Szellemi függetlenségük megőrzése érdekében mereven elzárkóztak a politikai
pártoktól, az ún. napi politikától. Anyagi támogatást senkitől sem fogadtak el: hazai
és külföldi előfizetésekből próbálták biztosítani működésük feltételeit. Úgy gondol-
ták – írta róluk Tamási Áron a Vásárhelyi Találkozó előkészítésének időszakában –,
hogy „a függetlenség és a féltve őrzött eszmekör az anyagiaknál nagyobb érték. Ez
határozottan úgy is van, különösen egy fiatal és irányításra törekvő mozgalomnál. A
cselekedetük helyes volt, csak hogy nem számoltak kellő mértékben azzal, hogy a
függetlenségük megőrzése micsoda anyagi és jellembeli küzdelembe kerül. Sem az-
zal, hogy amiatt ellenük hangolódik a különböző érdekek és felfogások szerint be-
szervezkedett magyar vezető réteg: politikai párt, egyházi csoportok, sőt a tanulóif-
júságnak érdekek szerint kialakult osztagai is. [...] Mindenekelőtt az a törekvésük üt-
között nehézségekbe, hogy a társadalmi életben való jogaikat megszerezzék.”³

Tájékozódásukban meghatározó szerepet játszott, hogy 1) az itteni magyarság po-
litikai érdekképviseletének nem sikerült elérnie az államhatalom és a kisebbségi
nemzetközösség viszonyának megnyugtató rendezését; 2) nem jártak sikerrel a ki-
sebbségi társadalom belső megszervezésére irányuló törekvések sem; 3) éppen ezért
munkálkodásuknak *kritikai életszakaszában* ezeket a kérdéseket állították előtérbe:
a) szigorú *múltkritika*: miért jutott kisebbségi helyzetbe az erdélyi magyarság?; b) a
nemzettudat revíziója; c) a kisebbségi helyzetben is eligazítást nyújtó *eszményképek*
keresése.

Mínthogy az *építő életszakaszra* tudatosan készültek, tájékozódásuknak ugyan-
csak lényeges eleme volt a romániai életkeret megismerése, illetve a kisebbségi tár-
sadalom belső életének, adottságainak, értékdimenzióinak a tanulmányozása. Ezt
követte aztán a harmincas évek derekától a *tudatos jövőépítés* követelményrendsze-
rének a felállítása, olyan életstratégia kialakítása, amely felvállalja mind az *önvédel-
mi*, mind az *önépítési/önszerveződési* célkitűzéseket.

László Dezső így összegezte 1934-ben a kritikai életszakasz tanulságait:

„Makkai Sándor Ady-könyve megismertetett Ady modern kritikai magyarságával.
Adytól egy lépést tettem, és próféciája általánosságaitól Szabó Dezső részletekre *vi-
lágító* zsenijének *fénykörébe* jutottam. Tetszett nekem az az ember, aki a világhábo-
rú után a legkritikaibb és legegységesebb magyarságot jelentette. Miután a jelenben
megtaláltam az élő magyarság összes kérdéseinek reális és kritikai *szemléletét*, s
megláttam, hogy ez a *nemzetszemlélet* még mindig idegen a ma élő, magukat igaz-
nak tartó magyarok előtt, ennek a látásnak történelmi igazolást kerestem. Legelőször
Bethlen Gábor magyarságában *láttam* meg a ma kritikailag *látók* őst, azután Széche-

nyi Istvánt vontam be ebbe a szellemi rokonságba. Mialatt Széchenyivel társalkodtam, felismertem, hogy az ő kétszáz évvel idősebb igazi rokona gróf Zrínyi Miklós, az író-hadvezér. De amíg eljutottam hozzá, egy kis kitérőt kellett tennem, [...] és [...] kimutattam, hogy a nagy liberális gondolkozású Eötvös, *látási* módjuk teljes ellentéte mellett is, milyen rokona a kritikában és az egyetemes magyar szemléletben Szabó Dezsőnek. A kitérő után most már egészen világos előttem a sor: Bethlen Gábor és Zrínyi Miklós a XVII. gróf Széchenyi István és báró Eötvös József a XIX. Ady és Szabó Dezső a XX. században minden különbözőségük ellenére is egy szellemi vonulatot jelentenek a magyarság életében.”⁴

Mindenikükről külön tanulmányt vagy könyvet írt László Dezső.

A Széchenyiről szólónak még kedvező volt a visszhangja, ám a Bethlen-, az Eötvös-, a Szabó Dezső-, és Zrínyi-tanulmányt magába foglaló kötetet, az 1935-ben – ugyancsak az *Erdélyi Fiatalok* kiadásában – megjelent *A siető embert* már „rosszindulatú hallgatás” övezte. Az erdélyi magyarság közvéleményét irányító/befolyásoló hivatalos politika nem akarta tudomásul venni – mutatott rá Vita Zsigmond az elhallgatás okaira –, hogy „itt egy új nemzedék új látása nyilatkozik meg, amely előítéletektől mentesen akarja megérteni nemzete múltját, és így új alapokra fektetni a jelenét”.⁵

Ebben az összefüggésben ugyancsak figyelemre méltó, hogy az európai távlatú erdélyiség jegyében 1923-ban fellépő Tizenegyek mozgalma a későbbiek során mennyire meghatározónak bizonyult az újabb nemzedékek feladatvállalásaiban, illetve a kisebbségi létszükségletekkel számoló intézményteremtésben. Az antológia terjesztési módszere adta például az ötletet az Erdélyi Szépművészeti Céh megszervezéséhez (1924). Az antológiában még költőként szereplő Kemény János nevéhez fűződik a Helikon írói munkaközösség megalakítása (1926), amely két évvel később az irodalmi folyóirat (*Erdélyi Halikon*) kiadását is felvállalta. És még sok mindent, ami az irodalom intézményrendszerének folyamatos működtetéséhez nélkülözhetetlennek bizonyult. Az első erdélyi írónemzedék fellépését előkészítő Jancsó Béla 1930-ban életre kelti az értelmiségnevelés kolozsvári műhelyét, Demeter Bélával és Venczel Józseffel beindítja a kisebbségi létviszonyok megismerését célzó (falu)szociológiai kutatásokat, Balázs Ferencsel és Kacsó Sándorral együtt korszerű népművelési programot dolgoz ki, támogatja az általuk fémjelzett szövetkezeti mozgalom kiépítését. Az esszéíróként és irodalomteoretikusként indult Jancsó Bélát a húszas évek végétől egyre inkább a kisebbségi létkérdések társadalom- és művelődéspolitikai vetületei foglalkoztatják, az erdélyi magyar szellemi élet modellváltásán fáradozik. Felfogásában az irodalomközpontúsággal való szükségszerű szakítás korántsem jelentette az irodalmi tudatszféra alábecsülését; ellenkezőleg: az önszervező kisebbségi társadalom valamennyi életfunkcióját „szemmel tartó” szintézisben kapta meg a maga semmi mással nem pótolható, fel nem cserélhető szerepét. Az említett nevek voltaképpen három egymást követő nemzedéki csoportosulás – Tizenegyek (1922–1923), Erdélyi Fiatalok (1930–1940), Hitel (1935; 1936–1944) – markáns megjelenítői. Mindeniknek megvolt a maga sajátos programja, amelyet a kisebbségi létszükségletekkel összhangban alakított ki – a változó időnek és helyzetnek megfelelően más-más hangsúlyokkal. Ezek az – egymással párhuzamosan futó – törekvések a romániai magyarság első parlamentjének, a Vásárhelyi Találkozó (1937) előkészítésének időszakában erősödtek fel a leginkább. Főként azt követően, hogy a kisebbségi életprogramot a *Magunk revíziójában* (1931) a legpregnansabban megfogalmazó Makkai Sándor 1936-ban véglegesen áttelepszik Debrecenbe, és 1937 februárjában közéleti nagy vitát kiváltó *Nem lehet* című írását, amelyben a kisebbségi sors elvi-selhetetlenségét, emberhez méltatlan voltát teszi szóvá. A „kisebbségi létparadoxon” feloldására azonban már nem hagyott időt a Kárpát-medencei viszonyokat újra összevilágító történelem.

3. A mozgalom és a lap minden ügyében a *tulajdonjoggal rendelkező* alapító beltagok (számuk 15 volt) gyűlése döntött, szótöbbséggel. Működésük alapelveit *szervezeti szabályzatban* rögzítették (1931. július 13-án),⁶ ezt egészítette ki később az 1931. december 16-án kelt *politikamentességi határozat*, amelyre a későbbi viták során gyakran történik hivatkozás.⁷ Kizárólag az alapító-főmunkatársak hatáskörébe tartozott: a) az új beltagok felvétele (a fiatalítás érdekében 1933-ban 5 tulajdonjog nélküli főmunkatársat vettek fel); b) a fegyelmi ügyek megtárgyalása, tagok kizárása (1932-ben dr. Péterffy Jenőt, 1933-ban Demeter Jánost zárták ki fegyelmi vétség miatt); c) az *Erdélyi Fiatalok* négytagú szerkesztőbizottságának, felelős szerkesztőjének és szerkesztőjének megválasztása; d) a lap munkatervének a jóváhagyása; e) a folyóirat átalakításának előkészítése; f) az anyagi háttér biztosítása (hazai és külföldi előfizetésekből próbálták biztosítani működésük feltételeit).

Az alapítói összejöveteleknek jól előkészített programjuk volt; ezek olykor többnapos munkaértekezletnek számítottak. A gyűléseken felváltva vezették a jegyzőkönyvet, a határozatokról írásban értesítették a távollevőket. A szemináriumok vezetését (elnököt, titkárt) felerészben a szerkesztőbizottságból, felerészben a munkaközösség tagjaiból választották. A tagok javaslatai alapján összeállított évi munkaprogramot az alapítók gyűlése hagyta jóvá. Az elnökök havonta tájékoztatták a szerkesztőbizottságot az elvégzett munkáról. A faluszemináriumban, a népművészeti szemináriumban évente falukutatói kérdőíveket dolgoztak ki, ezek alapján kutatási pályázatokat hirdettek meg, és az Erdélyi Fiatalok Falufüzetei sorozatban megjelentették az arra érdemesített munkákat. Rendszeresen pályaválasztási tanácsadókat adtak közre, és minden tanév elején háromnapos konferenciákat rendeztek az elsőéves hallgatóknak. A lap bel- és külmunkatársai száznál több előadást tartottak városokban és falvakban a kisebbségi társadalom égető kérdéseiről.

Nem véletlen, hogy az ifjúsági parlamentnek szánt Vásárhelyi Találkozó előkészítése idején Tamási Aron úgy értékelte az Erdélyi Fiatalok értelmiségszervező műhelyét, mint olyan közösségi alakzatot, amely önkörében is a kisebbségi társadalom *belső demokráciájának* a letéteményese volt.⁸

4. Az 1929-es nemzedék paradigmaváltásának erővonalai közel kilenc évtized távolából ugyancsak markánsan látszanak.

a) Az Erdélyi Fiatalok mozgalma tudatosította az értelmiségi ifjúságban mindezekelőtt a kisebbségi sorsvállalás feladatait; ennek elméleti vetületeit és gyakorlati követelményeit egyaránt megvilágította; vagyis olyan kérdésekre irányította a figyelmet, amelyek tanulmányozására a román nyelvű szakmai képzést nyújtó egyetemi és főiskolai oktatás eleve nem adott lehetőséget; ezek közül a legfontosabb a romániai életkeret és ezen belül a magyar kisebbség társadalmi életének tudományos megismerése s főként „egy sajátos itteni életlátás és gondolkodásmód kialakítása”.

b) Mivel a kisebbségi élet belső szervezetlensége folytán nem akadt fórum, amelyik a romániai magyarság jövőformálásában fontos szerepet játszó értelmiség utánpótlásával foglalkozzék, ez az ifjúsági mozgalom vállalta magára a pályaválasztás, a diáksegélyezés és elhelyezkedés rendszeres tanulmányozását és irányítását.

c) A romániai valóság tudományos megismerése során az érdeklődést elsősorban a magyar és a vegyes lakosságú falvak helyzetének a feltárására összpontosította; ez nem csupán a mozgalom népi orientációjú eszmeiségével függött össze; abból a tényből indultak ki, hogy a munkásság már megteremtette a maga önálló szakmai és öntudatfejlesztő szervezeteit, a falu viszont a legelhanyagoltabb területe a romániai valóságnak, amelynek gazdasági és szellemi felemelése az értelmiségre vár. Ebben a vonatkozásban az *Erdélyi Fiatalok* kétségtelen érdeme, hogy a húszas években elkezdődött (főként felekezeti diákegyesületekben folyó) falukutatói kísérleteket egysége-

sította, és tervszerű mozgalmat indított „a falu tudományos tanulmányozása, e tanulmányozás eredményeinek feldolgozása és a gyakorlati falusegítés” céljából. Munkája intézményesítésére faluszemináriumot létesített, hogy elméleti és gyakorlati képzésben részesíthesse az érdeklődőket. Kérdőíveket szerkesztett, három falupályázatot írt ki, a díjnyertes munkák kiadását is elkezdte a Falufüzetek sorozatban.⁹

d) Bár az Erdélyi Fiatalok a társadalomtudományi műveltséget helyezte előtérbe, a népi tájékozódást fektette tudományos alapokra, ez nem jelenti azt, hogy a modern magyar irodalom korszerű tudat- és sorsformáló műveire ne hívta volna fel a figyelmet. Erre annál is inkább szükség mutatkozott, mivel az akkori középiskola jószerint konzervatív irodalmi nevelésben részesítette az ifjakat. Az irodalmi szeminárium beindítását – Jancsó Elemér 1930-as ankétja után – éppen az indokolta, hogy a társadalmi és nemzeti lelkiismeretet, felelősségérzetet megszólaltató művek ismertté válhassanak az ifjúság körében. Ugyanezt a célt szolgálták később a középiskolát végzettek számára kiírt versenyek, a magyar nyelv és irodalom tanításának korszerűsítését célzó tanácskozások és az egyházakhoz intézett felhívások, nemkülönben a súlyos társadalmi és nemzeti kérdéseket felvető szociográfiai művek bemutatása a lap hasábjain.

Ezek után lássuk, mit mutat a mérleg másik oldala. A nagy nehézségek árán megteremtett ifjúsági egység miért töredezett szét annyi épületes kezdeményezés után? Mivel nem számolt az Erdélyi Fiatalok törzsgárdája? Amennyire ígéretesen hangzott Jancsó Elemér bejelentése, hogy „minden megváltás csak önmagunkban rejlik”,¹⁰ épp annyira meggondolkoztató ugyanakkor a folyóirat hasábjain olvasható „diagnózis” erről a nemzedékről.

Bíró Sándor már 1931-ben arra figyelmeztetett, hogy „ezt a munkát [amit az *Erdélyi Fiatalok* elindított – Cs. P.] nem lehet úgy végezni, mint eddig: hogy az ifjúság kisebb része küzd, törekszik, birkózik a munka elvégzésével, hanem – mivel mindnyájan az életre készülünk – mindnyájunknak melléje kell állnunk, hogy ne legyen passzív, visszahúzódó vagy éppen ellenséges réteg. A főiskolás élet mai kollektív formái már elég szélesek arra, hogy minden dolgozni akaró, becsületes szándékú magyar főiskolást befogadjanak; de eredményt csak úgy érhetünk el, ha senki sem vonja ki magát...”¹¹ Ugyanezt hangsúlyozza egy évvel később Jancsó Béla is, rámutatván arra, hogy „nem egyesek jó- vagy rosszhiszemű érvényesülésének problémája a mi ifjúsági életünk, hanem az egész erdélyi magyarság regenerálódásának problémája, amelynek éppen ezért minden magyar főiskolásra szüksége van”.¹² Minthogy az 1200 magyar főiskolai hallgató közül mindössze 26 végzett 1932 nyarán falumunkát, ebből Jancsó arra a következtetésre jut, hogy a minimális munkát sem végezték el, holott a falumunkának „tömegesnek kell lennie, hogy érvényes lehessen”.¹³ Ekkor azonban már a faluszeminárium vezetői sem végzik el a „minimális munkát”. Az orvos Jancsó Béla 1933 őszén még inkább kétségbe esik: „Falvaink [...] betegen, dermedten magukra hagyatva állanak. A tüdővész, a vérbaj gazdag aratást végez bennük. A felvilágosítás hiányából fakadó tudatlanság, elmaradottság sűrű ködként üli meg végső bástyáinkat, mintha örök sötétségre lennének elátkozva. Mi pedig, új, fiatal Pató Pálok, lelkiismeret-furdalás nélkül tespedünk kényelmünk mocsarában. Ennek a tunyaságnak mi is, az erdélyi magyarság is keservesen megadja az árát...”¹⁴ Jancsó kifakadását az váltotta ki, hogy bár a szerkesztőség a faluszeminárium vezetősége helyett 1933 nyarára is kidolgozott egy falutanulmányozási kérdőívet, s azt kinyomtatta és kiosztotta kétszáz példányban, mégis mindössze öt (!) láttak munkához.

Hosszasabban időztünk e „látleteknél”, hogy az *Erdélyi Fiatalok* törzsgárdájának erkölcsi-etikai felfogását is érzékeltethessük. Erejét meghaladó feladatra vállalkozott volna indulásakor? Mindenestre keservesen kellett megtapasztalnia, hogy az erkölcsi tökéletesedés meghirdetése önmagában nem vezet eredményre. Különösen

egy olyan kisebbségi társadalomban, amelynek morális gyengeségei a világgazdasági válság idején még inkább kiütözköztek. Szembe kellett néznie azzal, hogy a nemzedéki öntudatosodás társadalmi és nemzeti megújítást ígérő folyamata nem hatotta át a virtuális közösség egészét; másrészt látnia kellett azt is, hogy ez a folyamat nem függetleníthető a társadalom egészében végbemenő változásoktól.

A Jancsó Béla által szervezett ifjúsági mozgalom fellépésekor egységes volt abban, hogy szembefordult a retrográdnak minősített társadalmi erőkkel; hogy nem fogadta el az apák nemzedékének – az adott helyzetben inadekvátnak bizonyuló – világszemléletét és magatartásmodelljét. De amikor maga kezdte keresni a válságból kivezető út alternatíváit – és ennek volt a fóruma a világnézeti pluralizmust hirdető és a kisebbségi élet demokratikus megszervezéséért küzdő *Erdélyi Fiatalok* –, akkor a közös eszmények nevében fellépő értelmiségi ifjak útja szétválak.

Szükségszerűen?

A mozgalom megmaradt és hamarosan kiegészített törzsgárdája továbbra sem az osztályellentétekben látja az adott helyzet alapvető ellentmondását. A határvonalat a demokrácia igénylői és annak ellenzői között vonja meg. A romániai magyarság parlamentjének ígérkező Vásárhelyi Találkozó előkészítése idején pedig megpróbálja színvallásra bírni a tőle jobbra, illetve balra elhelyezkedő ifjúsági erőket az együttműködés alapelveit illetően. Miként az 1937. szeptember 22-én nyilvánosságra hozott alapállásukban megfogalmazzák:

„Szellemi életünk egészséges továbbfejlődésére szükséges: 1) az egység. Ez azonban nem alapulhat sem megtévesztésen, sem jelszavakon. Az egység organikus lelki alapja a nemzeti érzésből kifejlődő öntudat, társadalmi alapja a nép. 2) Ezt az egységet szellemi életünkben az erők tervszerű együttműködésének alapján kell kiépíteni. 3) Ez az együttműködés a már kialakult csoportok önmagukon belül tisztázott programja alapján alkotmányosan és szerves fokozottsággal fejleszthető csak ki.”¹⁵

■ JEGYZETEK

1. *Erdélyi fiatalok*. Erdélyi Fiatalok 1930. 1. 1–2. – Debreczeni László és dr. László Ferenc közlése szerint a programcikk szerzője Jancsó Béla, aki a fogalmazása véglegesítéséhez kikérte az alapító-főmunkatársak mindenkinek a véleményét.
2. *Erdélyi Fiatalok – dokumentumok, viták (1930–1940)*. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1986/1990.
3. Tamási Áron: *Cselekvő erdélyi ifjúság*. In: Uő.: *Tiszta beszéd*. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1981. 300–320.
4. László Dezső: *Reálisan látó nagy magyarok családfája*. Erdélyi Fiatalok 1934. II 37–39.
5. Vita Zsigmond: *A siető ember*. Erdélyi Fiatalok 1935. II 52–53.
6. *Az Erdélyi Fiatalok szervezeti szabályzata*. In: *Erdélyi Fiatalok – dokumentumok, viták (1930–1940)*. I. h. 148–151.
7. *Politikamentességi határozat*. In: *Erdélyi Fiatalok – dokumentumok, viták (1930–1940)*. I. h. 165–167.
8. Tamási Áron: *Cselekvő erdélyi ifjúság*. In: Uő.: *Tiszta beszéd*. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1981. 300–320.
9. Az EF Falufüzetei sorozatban az alábbi kiadványok láttak napvilágot: 1. Gyallay Pap Zsigmond: *A nép és az intelligencia*. Kvár, 1931; 2. *Hogyan tanulmányozzam a falu életét? (Szociográfiai kérdőív falumunkásoknak.)* Összeállította: Demeter Béla. Kvár, 1931; 3. Demeter Béla: *Az erdélyi falu és a szellemi áramlatok*. Kvár, 1931;
4. Mikó Imre: *Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés*. Kvár, 1932. – Ugyancsak az EF kiadásában, de a sorozaton kívül jelent meg László Dezső két könyve (mindkettő a szerző anyagi fedezetével): 1. *Akarom: tisztán lássatok*. Kvár, 1933; 2. *A siető ember*. Kvár, 1935.
10. Dr. Jancsó Elemér: *A régi és az új magyarság harca*. Erdélyi Fiatalok 1931. 4. 65–67.
11. Bíró Sándor: *Lehetünk-e urai jövődönknnek?* Erdélyi Fiatalok 1931. 7.126–128.
12. Jancsó Béla: *Főiskolás kérdések egysége*. Erdélyi Fiatalok 1932. 3–4. 41–46.
13. Uő.: *Minden fiatal teljesítse kötelességét!* Erdélyi Fiatalok 1932. 5. 65–67.
14. Uő.: *Szégven!* Erdélyi Fiatalok 1933. III a hátsó borító belső oldalán.
15. [Jancsó Béla]: *Az Erdélyi Fiatalok szerkesztőségének válasza a Vásárhelyi Találkozó előkészítő bizottságának nyilatkozatára*. Erdélyi Fiatalok 1937. 3.15–18.

BODÓ MÁRTA

A KATOLIKUS DIÁKSZÍNJÁTSZÁS KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ EREJE ERDÉLYBEN

■ Dénes Anna Szeréna szociális testvért a kommunista hatalom tíz év börtönre ítélte, hatot különböző feyházakban töltött, négyet kényszerlakhelyen a Bărăganban. Előtte és utána egyaránt foglalkozott az ifjúsággal. Egy 2008-ban készült interjúban mesélt erről: „A fiatalokkal való foglalkozást otthonról, a családból hozom. Édesapám fogta össze a fiatalokat Csíkmenaságon. Táncokat, színdarabokat tanultunk vele, ő a magatartásával nevelte a fiatalokat. [...] A Társaságban a leánykört vezettem, legtöbbször nyolcvan lánnyal foglalkoztam egyszerre. Itt jól fel tudtam használni, amit otthon láttam. A velük való foglalkozáshoz nem jámborkodás kellett, hanem a realitás volt a fontos. Egy konkrét eset: jött egyik lány, hogy eljegyzésre kell mennie, és nem tud táncolni. Sírt, kesergett szegény, nem tehettem mást vele, mint megtanítottam táncolni. Persze mondhattam volna neki, hogy ne aggódj, majd imádkozom, és a jó Isten megsegít. De ez nem oldotta volna meg a problémáját.”¹

„Tipikus” 20. századi szerzetesi sors a Szeréna testvéré: a katolikus vidéken felnőtt lány lelkesen választja azt a női közösséget, amely akkoriban, a kisebbségi létet ízelgető Erdélyben (de Magyarországon is) az egyik leghaladóbb szellemű, a társadalmi kérdésekben szerepet vállaló csoport volt. Így lett szociális testvér, Slachta Margit frissen alapított rendjének, a „Társaságnak” a tagja. Főleg lányokkal, nőkkel foglalkoztak, igyekeztek a peremre szorulástól, kisodródástól, lecsúszástól megóvni őket, felkészíteni az átalakuló körülmények közt várható új életre. Szeréna testvér gyermekkorában látta, és egész életében ezt tette: a fiatalokat „táncba vitte”, a szó szoros és átvitt értelmében.

...az erdélyi piarista iskolák színpadain olyan színjátszó hagyomány alakult ki, amely a hivatásos színjátszás hazai elindulásának útját egyengette, az első hivatásos előadások szerzői közt nem egy piarista tanár volt.

Fontos mondata az, amelyben a színdarabok tanulását említi: a színjátékkal nevelésnek a katolikus egyházban is többszázados történelme van Erdélyben. Helyet kapott a tananyagban és azon kívül is: a nyilvános színpadi előadás a szép, érthető, választékos beszédmód, a magabiztos nyilvános fellépés, megjelenés gyakorlásának volt az alkalmas terepe. Trianon után a nemzeti és kulturális identitás őrzésének fontos kerete a szép magyar szó az erdélyi magyar közösség számára kiemelten fontos lett, a nevelők ezt őrizték, védtek, igyekeztek minél igényesebben továbbadni a felekezeti iskolákban is.

A százados iskolai színi gyakorlatról különféle forrásokat találtak és közöltek az iskolai dráma műfajának kutatói.² Szerintük az iskolai színjátszás termékeny időszaka a 17–18. század, ám a hivatásos színjátszás elindulásával visszaszorult.³ Az erdélyi felekezeti, ezen belül a katolikus iskolák történetét, nevelői tevékenységét vizsgálva mind az iskolai évkönyvekben, mind a korabeli katolikus sajtóban sok olyan adatra bukkantam, amely rögzíti a továbbélő, virágzó színi tevékenységet. Az *Erdélyi Iskola* című katolikus pedagógiai folyóirat elméleti írásokban is foglalkozott a színi neveléssel, nem utolsósorban előadásra ajánlott népi gyűjtést, darabokat, szavalókórusra adaptálható verseket, versciklusokat, tematikát közölt.⁴ Más korabeli lapok⁵ hír- és beszámolóanyagát vizsgálva pezsgő 20. század közepi színi tevékenység képe rajzolódik ki az érdeklődő előtt. Az adatok az erdélyi iskolai színjátszás 20. századi továbbélését, újraéledését mutatják. Ezt kiegészítette a szervezett iskolai színházlátogatás programja, Janovics Jenő vezetésével a kolozsvári színház kifejezetten diákok számára szervezett matinékat a darabot magyarázó bevezető előadással. Mindez jelentős közösségi élményt adott a fiataloknak.

Itt a terjedelmi korlátok miatt a teljes erdélyi palettát nem ismertethetem, csupán két kolozsvári katolikus iskola, a piaristák által vezetett fiúgimnázium⁶ és a Marianum leánynevelő intézet⁷ színházhoz, színjátszáshoz kapcsolódó, ezáltal a közösségformálást munkáló tevékenységeinek egy szeletét vázolom. A kirajzolódó kép jellemzi a korabeli gyakorlatot és közfelfogást.

A színház a nemzeti identitás szolgálatában

■ A két világháború közti erdélyi magyar közéletben az anyanyelvőrzés és -ápolás, a nemzeti kulturális azonosságtudat őrzése kiemelt szerepet kapott, ebben nagy mértékben alapoztak a színházra. Az erdélyi magyar iskolák helyzetében 1920 után különféle megszorítások következtek, de a diákszínjátszás folytatódott. Különféle keretek, alkalmak adódtak erre: az önképzőkör, a felekezeti hitbuzgalmi szervezetek (pl. a Mária-kongregáció), a cserkészlet, iskolai ünnepek stb. A kolozsvári diákság rendszeresen látogatója lett a színházi matinéknak, amelyekhez a bevezető előadást a város neves személyiségei, egyetemi tanárok, közírók, a város katolikus iskoláinak, tehát a diákok saját tanárai tartották. A bevezető előadásokat évente kötetben ki is adták,⁸ az *Erdélyi Magyar Lányok*⁹ mellékleteként szerkesztett füzetekben *Leány Színháza* címmel ünnepi műsoranyagot jelentettek meg.¹⁰ A kolozsvári diákság nagy létszámban, rendszeresen járt színházba, e diákelőadásokról rendszeresen hírt adott a *Jóbarát* című ifjúsági folyóirat, amely folyamatosan közölt szépirodalmi pályázati felhívásokat, darabokat, kritikákat, dráma- és színdarabköteteket ajánlott.

Iskolai ünnepélyek

■ Az évi rendszerességgel kiadott értesítőkből képet kapunk a teljes iskolai tevékenységről.¹¹ Az első világháborút és a kisebbségi létet övező általános csüggedés közepette a kolozsvári római katolikus főgimnázium tanári kara minden lehető-

séget megragadott: ünnepélyeket szerveztek, kiváló lelkiatyák bevonásával tartották az évi lelkigyakorlatokat, amikor lehetőség adódott rá, nagyszabású kirándulásra, országjárásra vitték a diákokat, az 1923/1924-es tanévben az általános hangulat javítására Patay József igazgató vidám órákat vezetett be az ünnepnapokat megelőző délutánra, tréfás szavalatok, énekek, jelenetek előadásával, álló- és mozgóképek vetítésével igyekeztek felderíteni a tanulói ifjúságot. 1925. május 13-án Jókai Móra emlékeztek, az ünnepségen a tanulók és külső közreműködők Récsei Ede intézeti tanárnak a *Diák Jókai* című ötfelvonásos életképét adták elő. „A közönség a tanulságos és szórakoztató életképet annyira megszerette, hogy 1925. máj. 17-én az egész Jókai-ünnepélyt megismételtük.”¹² 1926. március 25-én Kalazanti József évfordulóján a piarista rendalapító emlékét elevenítették fel. „Diákjaink az igazgatónak (Bíró Vencel) A *szent Alapító megtalálja hivatását* című jelenetét játszották. 1926. május 24- és 25-én Récsei Ede tanár *Diák típusok* című énekes vígjátékát játszották diákjaink.”¹³ E darabról az értesítőben, a tanári kar nyilvánoságot érintő tevékenységeinek rovatában azt is feljegyezték: ebben az évben írta a szerző, Récsei Ede piarista tanár.¹⁴

Az önképzőkori tevékenység betöltésével az iskolai ünnepélyek, a kongregációs, a cserkésztevékenység kiemeltebb szerepet kapott mint az ifjúság kreatív megnyilvánulásának lehetősége.¹⁵ Folytatódott a szavalatok, jó színelőadások bemutatása.¹⁶ Az 1926–27-es piarista iskolai értesítő arról számol be 21. pontként, hogy elkészült az új díszterem, amely „ízléses, kényelmes, tágas és színelőadásra is alkalmas színpaddal van felszerelve”,¹⁷ 1927–28-ban rendeztek itt ifjúsági előadásokat,¹⁸ az 1931–32-es iskolai évkönyv nyilvános vitákról számol be, amelyek a Mária-kongregáció keretében tartott ünnepségek műsorának élénkítésére szolgáltak.¹⁹

A Mária-kongregáció a katolikus ifjakat tömörítő hitbuzgalami és kulturális-önképző szervezet volt, ahol alkalmi színelőadásokat is tartottak. A kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium kongreganistáinak 1926-ban, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén rendezett előadásának műsorában az intézet énekkara lépett fel, versek, zeneszámok hangzottak el, vetítettképes előadás volt.²⁰ A Mária-kongregáció 1936-ban Kalazanti Szent József tiszteletére rendezett műsoros ünnepélyt, a híradás szerint²¹ „az ünnepély legértékesebb száma egy háromfelvonásos színmű volt” – nem derül ki, milyen darabról van szó, de valószínűsíthető más forrásokból, hogy Bíró Vencel darabja ez,²² énekbetéttel, amelynek szerzője Szőke Lajos. A történész piarista szerzetestanár Bíró Vencel hasonló jellegű darabja a *Báthory István* című történelmi jelenet,²³ amely a fejedelem születése 400. évfordulójára való készület jegyében íródott, akkor adták elő a diákok. A rend kolozsvári háztörténete erre így emlékezik: „Szép és sokoldalú tevékenységet fejtenek ki az atyák is. Különösen ki kell emelni Bíró Vencelt, a Báthory-Apor szeminárium igazgatóját. Ez évben ünnepelte meg az erdélyi katolikusság, Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király születésének 400 éves évfordulóját. Az egyházmegyei főhatóság megbízásából megírta a fejedelem életrajzát, mely könyvben is megjelent. A fejedelem emlékére ünnepség is volt. Az ünnepséget nov. 15-én ünnepi szentmise vezette be, melyet Majláth püspök úr mutatott be. A díszteremben az ünnepi beszédet az egyházmegyei tanács világi elnöke, dr. Gyárfás Elemér szenátor mondta. A fejedelem szobrát a szeminárium udvarán állították fel. Itt a beszédet Balázs András dr. pápai prelátus mondta, a szobrot beszéddel az intézet igazgatója, Bíró Vencel vette át. A gimnázium is rendezett kis ünnepséget, melyen az ifjúság egy kis jelenetet adott elő Báthory életéből, mit szintén Bíró Vencel írt.”²⁴

1936 Mikuláskor nyolcadikos diákok Farkas Imre *Iglói diákok* című operettjét adták elő az iskola dísztermében. A diáklapban erről megjelent színikritika²⁵ dicséri az előadást, felsorolja a színdarab betanítóit, a tanárokat: Reischel Artúrt és Szántó Bélát, valamint a szereplőket: Nemezc Károly és Gyárfás Tamás főszereplőket, Juhász,

Perczely, Nagy, Katona, Weith, Kozmán, Szabó, Jungbert, Kövér, Kelemen és Gergely nevű epizód szereplőket, valamint az előadás egyetlen női szereplőjét, a református líceum nyolcadikosát, Végh Klárit.²⁶

Iskolai önképzőkör

■ A diákszínháztársaság egyik helye, fóruma az önképzőkör. A piarista iskolában akadémiának nevezett önképzőkör a tanórai tevékenység kiegészítésére szolgált. Itt az önálló munkára vállalkozó diákok kipróbálhatták magukat: felolvasták, megvitatták saját alkotásaikat, dolgozataikat, irodalmi próbálkozásaikat; szavakat adtak elő; egymás teljesítményének kulturált és szakszerű bírálatában gyakorolták magukat. A magyar, az erdélyi piarista iskolák színpadain olyan színjátszó hagyomány alakult ki, amely a hivatásos színjátszás hazai elindulásának útját egyengette, az első hivatásos előadások szerzői közt nem egy piarista tanár volt.

A piarista iskola a zenei oktatásban is jeleskedett, a kórus szervezés hagyománnyá vált, az iskolai szereplések mellett a templomi, egyházi ünnepek fényét emelve. A piarista iskolások részvételével tartott ünnepélyek és ünnepi istentiszteletek kiemelkedő kulturális eseménnyé magasztosultak. Az énekkar jelentőségére mutat a kolozsvári piarista társház történetét (*historia domus*) tartalmazó kötet egy feljegyzése az 1861–62-es évből: a háztörténetben, ahol egyébként a rendi eseményeket, a rendtagok tevékenységét rögzítették, megörökítésre érdemesnek ítélték az iskolai Dalárda megalakulásának tényét.²⁷

Az évenként egyre több információt közlő kolozsvári piarista iskolai évkönyvekben az 1874–75-es tanévben szerepel először a tanügyi adatok alpontjai közt az önképzőkör. Ennek első rendszeres összefoglalóját az 1879–80-es értesítőben Horvát Sándor írta meg *Az önképző körök a jelenlegi iskolai rendszerben* címmel.²⁸ Az 1887–88-as értesítőben Kis Sándor, az önképzőkör vezetője évfordulós összefoglaló tanulmányt közölt *A kolozsvári Róm. Kath. főgymnasium önképzőkörének huszonöt éve 1863–1888* címmel.²⁹ Az 1905–1906-os tanév iskolai értesítőjében 14-es sorszámmal a kolozsvári Nemzeti Színházban tartott előadásokról³⁰ olvashatunk, a tanári kar nyilvánosságot érintő tevékenységei közt pedig arról értesülünk, hogy Récsei Ede piarista tanár felolvasott a Szent Antal Társaságban *Oberammergau és passiójátéka* címmel.³¹ Az 1906–1907-es tanévben az önképzőköri tevékenység keretében értekező és ismertető munka született *Színházaink erkölcsrontó hatása* címmel, szerzője Bocsán János VIII. osztályos.³² Az önképzőkör titkára György Lajos,³³ aki 11 bírálat szerzője.³⁴

Az előadások programjának sorolásakor szerepel a melodráma műfajmegjelölés, ami zenés kísérettel előadott szavaltot jelent, s amely egészen a II világháborúig az iskolai előadások kedvelt műfaja.³⁵ A tanári karnak a nyilvánosságot érintő személyes viszonyairól, azaz irodalmi és közművelődési tevékenységéről minden évben külön rubrika szól, ebben az évben innen a következő adatokat olvashatjuk: Erdélyi Károly az ifjúsági színelőadásokat rendező bizottság tagja, Kalcsok Leó „felolvasott az Erdélyi Irodalmi Társaságban, Az éhség (golod) cz. szocialista drámát ismeretette; [...] fordított lengyelből: Gavalevicz: A findzsa című víg monológot, Sienkiewicz: Légy boldog beszélyt, Trifkovicz Kosta: A szerelmes levél vígjátékot, spanyolból: Vitalis: A túlsúfolt szálló, vígjáték”; Rietly Károly „conférencet tartott Erkel Ferencz: Bánk-bán ifjúsági előadáshoz”.³⁶

A Nemzeti Színházban tartott előadások felsorolásánál 1910–11-ben 11 ifjúsági előadásról szól a krónika, köztük Szentgyörgyi István jeles kolozsvári színész 40 éves színészi jubileumára *A peleskei nótáriust* adták elő, Shakespare *Macbeth*jéhez pedig a piarista Rietly Károly tartott bevezető fejtegetést.³⁷ Megtudjuk, hogy Csipkés

Ilonka tanítónő-képezdei zenetanár kezdeményezésére három zenetörténeti előadást is rendeztek az ifjúságnak a színházban, két alkalommal a magyar zene 17–18. századi történeti fejlődéséről volt szó, egy előadás Erkel Ferenc születésének századik évfordulójára készült. Énekszámokat is bemutattak, voltak magyarázó fejtegetések és felolvasások is... „A kezdet sikere folytatásra buzdított” – jegyzi meg a krónikában.³⁸ Az 1911–12. tanévben szombat délutánonként rendkívüli árleszállítás mellett „színre kerültek az ifjúsági előadásokat rendező színügyi bizottságtól elfogadott s az iskolai tanulmányokat kiegészítő és magyarázó magyar irodalmi és klasszikus művek. Minden előadást egy bevezető fejtegetés előzött meg, amelyben az ifjúság a színrekerülő darab magyarázatát kapta.” Megnézhették a *Déryné ifiasszony*, *Filozófus*, *Pártütők* című darabokat, a *Bánk bán* új rendezéssel és díszletezéssel került színre, a *Házi tücsök* című opera Goldmark Károlytól, a *Szökött katona*, a *Pártütők*, a *Kegyenc*, a *Liliomfi*, a *Proletárok*, a *Sasfiók*, a *Bizanc* is műsoron szerepelt. Rietly Károly igazgatóhelyettes tartott bevezetőt Goldmark Károly *Házi tücsök* című operájához.³⁹

Az 1911-től működő katolikus leánynevelő intézet, a Marianum szinte az első perctől csatlakozott e kezdeményezéshez. Mivel az iskola tanulói olyan népes közönséget jelentettek, hogy a matinékra nem értek volna mind el az érdeklődők, az iskola vezetősége a színház vezetőivel egyetértésben külön matinékra járt.⁴⁰ Ebben az évben a *Bánk bán*, a *Tolonc*, *Hoffmann meséi* és a *Csongor és Tünde* szerepelt azon a műsoron, amelyet a színház a leányiskola növendékei és vendégei (a Mária Valéria és Augusteum árvaház, a Süketnémák és Vakok Intézetének diákjai) számára rendezett.⁴¹

Az önképzőköri életre és tevékenységre nézve nagy csapás volt az 1926–1927-es tanév végén kelt állami rendelet, amely betiltotta, megszüntette e keretet.⁴² Az önképzőköri tevékenység rövid időre újraindult a negyvenes évek elején,⁴³ és a kommunista iskolareform nyomán történt megszüntetésig ismét betöltötte szerepét a diákság tanórán kívüli nevelésében: „a körnek jótékony hatása észlelhető volt a tagok bátor fellépésén, öntudatos szereplésén, önálló működésén, főleg pedig a vallásosság elmélyítésében, a hazafias érzés gyarapításában és a szellemiek fejlesztésében”.⁴⁴

■ JEGYZETEK

1. *Egy gyenge nő is tud tanúságot tenni, ha megéli a saját hivatását.* Dénes Anna Szeréna SSS az egyetemistákkal való kapcsolatáról beszél. Keresztény Szó 2008/2. <http://www.keresztenyszozszo.katolikos.ro/archivum/old/index.html>. (Letöltés: 2016.01.08.)

2. Néhány gyűjtemény az erdélyi anyagból: Alszeghy Zsolt – Szlávik Ferenc (kiadta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta): *Csiksomlyói iskoladrámák*. Bp., 1913; Bándi Vazul: *Csiksomlyói misztériumok*. A csiksomlyói Róm. Kath. Főgymnasium értesítője az 1891–92 tanévről. Csik-szeredában Ny. Györgyakab Mártonnál 1892. 3–25; Demeter Júlia (s. a. r.): *Iskoladrámák: XVIII század*. Bp., 1995; Demeter Júlia (szerk.): *„Nap, hold és csillagok, velem zokogjatok!” Csiksomlyói passiójátékok a 18. századból*. Argumentum Kiadó, Bp., 2003; Fülöp Árpád: *Csiksomlyói misztériumok*. A csiksomlyói róm. kath. főgimnázium értesítője 1892; Fülöp Árpád: *Csiksomlyói nagypénteki misztériumok*. Bp., 1897; Fülöp Árpád: *Csiksomlyói prologusok*. A csiksomlyói róm. kath. főgymn. értesítője 1891/92. 3–25; Kilián István (szerk.): *Minorita iskoladrámák*. (Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII század) Bp. 1989; Demeter Júlia – Kilián István – Kiss Katalin – Pintér Márta Suzsanna: *Piarista iskoladrámák*. Bp., 2002.

3. „A hivatásos magyar színjátszás 1790-ben indult el, de még ezután is évtizedekig együtt élt a diák- és a hivatásos színjátszás. Ahogy a piarista tanárok példái mutatják, a legjobb iskoladráma-szerzők alkalmazkodni tudtak az új feltételekhez is. Sok helyen, így Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Nagyenyeden kétirányú volt az út a hivatásos és az iskolai színpad között: a hivatásos színpad sikerdarabjait az ottani iskolákban is bemutatták. Ezzel tehát végérvényesen megszűnt mindenfajta didaktikus, kegyes célkitűzés, s csupán a szórakoztatás igénye maradt. Ez utóbbinak a színpad, akár az iskolai, akár a hivatásos, kiválóan megfelelt. Mindez megerősíti azt a korábbi döntést, hogy a magyarországi iskolai színjátszás történetét a 18. század végén, 1799-cel le kell zárunk.” Lásd Kilián István: *A piarista iskola, színház, színjáték és dráma*. In. Demeter-Kilián-Kiss-Pintér: *Piarista iskoladrámák* 23–24.

4. Bodó Márta: *Népnevelés, népművelés a színjátszás eszközeivel az Erdélyi Iskola hasábjain*. In. Uő.: *Iskola és színház. Az iskoladráma neveléstörténeti és pedagógiai szerepe*. Verbum, Kvár, 2009, 160–172.

5. A katolikus lapok közül például *A Hírnök*, az *Erdélyi Magyar Lányok*, a *Jóbarát*. Ez utóbbiról lásd Bodó Márta: *Jóbarát. Egy erdélyi katolikus ifjúsági lap a két világháború között*. Verbum, Kvár, 2013.

6. A Báthory István által alapított kolozsvári, eredetileg a jezsuitákra bízott iskolát a rend feloszlását követő kényszerű távozása után három évvel királyi rendeletre vették át a piaristák. Az iskola történetéről lásd Dr. Salzbauer János: *A kolozsvári kegyes-tanítói társház és román. Kath. Főiskola évszázados története vázlata*. Értesítő az 1876–77-es iskolai évről (kiadja: Várady Mórícz igazgató), 1–52; Dr. Erdélyi Károly igazgató: *A kolozsvári román. Kath. főgymnasium története*. Iskolai értesítő az 1897–8. évre. Kvár, 1898, 7–141.
7. A Szűz Máriáról, Jézus anyjáról elnevezett leánynevelő intézet az akkori kolozsvári Szent Mihály plébánia művelt és világot látott plébánosának, Hirschler Józsefnek a kezdeményezésére alakult. Az épület 1910–1911-ben épült Hübner Jenő tervei alapján, s a kor egyik legmodernebb erdélyi iskolaépülete volt, a város első vasbeton épülete, tornateremmel, fürdővel, internátussal. Az épületet 1911. december 10-én az akkori erdélyi püspök, az iskolaszeregetéről ismert gr. Majláth Gusztáv Károly püspök szentelte. Az intézet igazgatója a mindenkor kolozsvári belvárosi plébános volt, a lánynevelést a Miasszonyunkról nevezett Szegény iskolanővérek szerzetesrendjére bízta, akik Kolozsváron már 1907 óta a külvárosban levő Augustuszeumban neveltek s oktattak leányokat. A Marianumba egész Erdélyből jöttek növendékek, nemzetiségre és felekezetre való tekintet nélkül, az ő befogadásukra 1914–1916 közt bentlakás épült. Az iskolaépületben az idők folyamán négyféle tagozat működött: polgári és elemi leányiskola, női felsőkereskedelmi iskola, leánygimnázium. 1911–918 között egyéves női kereskedelmi szaktanfolyam, illetve háztartási iskola is volt itt. Az alagsorban működött a Providentia nyomda. 1911–1948 között 26 701 tanuló végzett, köztük 4404 bentlakó. Az intézet kiadványai: a szokásos értesítők (1911–1938 között rendszeresen), iskolai évkönyv (1942–1943), illetve az *Erdélyi Magyar Lányok* ifjúsági folyóirat (1924–1931). Lásd *Emléklapok a Marianum történetéből*. Kvár, 1927.
8. A diákmatinéik sikerének egyik titka éppen a bevezető magyarázatokban rejlik, amelyeket az előadás egészének igényességével készítettek elő a város legkiválóbb irodalmárai, köztük a katolikus iskolák tanárai. Ezeket az értekezéseket kötetbe gyűjtötték s kiadták, s a diákság szép számmal vásárolta. A diákmatinéik elhangzott előadások jellegére, irodalomkritikai irányára s az iskolai tananyaggal való kapcsolatra vonatkozóan elgigazító e szövegek vizsgálata. Az 1904-ben kiadott *Bevezető fejtegetések* az 1901–1903 közt a kolozsvári Nemzeti Színház diákmatinéinak bevezetéseként elmondott ismertetések, bevezető előadások szövegét tartalmazza. Huszonnégy ilyen bevezető előadást gyűjt egybe, a szerzők: Versényi György (3), Csengeri János (2), Erdélyi Károly, Sólyom János (2), Kiss Ernő (2), Erdélyi Pál, Rietly Károly (2), Kovács Dezső (2), Felméri Albert (3), Imre Sándor, Cs. Papp József (2), Pálfi Márton, Seprődi János, Haraszi Gyula, Erdélyi Károly a gimnázium igazgatója, Rietly Károly ugyanott tanár, az önképzőkör felelős tanára, a színházlátogatások szervezője és felügyelője, Haraszi Gyula, Csengeri János és Cs. Papp József egyetemi tanárok, Versényi György, Kovács Dezső, Seprődi János, Pálfi Márton, Sólyom János, Kiss Ernő szintén tanárok, Erdélyi Pál az egyetemi könyvtár igazgatója. Az e kötetbe gyűjtött bevezetők a következő darabokról szólnak: Szigligeti *Székötök katona* (Versényi), Shakespeare *Coriolanus* (Csengeri), Katona *Bánk bán* (Erdélyi Károly), Csiki *Mukányi* (Sólyom), Vörösmarty *Marót bán* (Kiss), Csepreghy *Sárga csikó* (Versényi), Kisfaludy *Pártitűk* (Erdélyi Pál), Shakespeare *Macbeth* (Rietly), Tóth E. *Tölcnc* (Kovács), Jókai *A szigetvári vértanúk* (Felméri), Molière *Szeleburdi* (Csengeri), Schiller *Az orleansi szűz* (Imre), Carlo Goldoni *A kíváncsi asszonyok* (Cs. Papp), Szigligeti *Trónkeresők* (Felméri), Madách *Az ember tragédiája* (Versényi), Szigeti J. *A vén bakancsos és fia a huszár* (Sólyom), Rákosi *Aesopus* (Pálfi), Shakespeare *III. Richárd* (Seprődi), Schiller *Tell Vilmos* (Cs. Papp), Tóth E. *A falu rossza* (Kovács), Kisfaludy K. *Csalódások* (Felméri), Molière *Képzelt beteg* (Haraszi), Erkel *Hunyadi László* (az egyetlen opera, amelyet március 15. tiszteletére adott elő a színház) (Rietly) és Szigligeti *Fenn az érmény, nincsen kas* (Kiss).
9. Ifjúsági folyóirat a leányifjúság számára, megjelent 1920. november 15-től 1931. december 20-ig, szerkesztője Kende János, a Marianum tanára volt, munkatársak: Bitay Árpád, György Lajos, Kristóf Gyula, Walter Gyula, a fiatalok közül itt közölt Bányai László, Dsida Jenő, Kiss Jenő, Kolozsvári Grandpierre Emil, Szemlér Ferenc.
10. A tíz füzetből álló sorozatot id. Xántus János szerkesztte 1925–26-ban.
11. A kolozsvári gimnázium értesítői 1914–1944. Gyulafehérvári Érseki Levéltár (GYÉL) I. 12. j. 3. doboz. Értesítők; A kolozsvári Mariánium értesítői 1912–1923, 1940–1942. GYÉL I. 12. j. 4. doboz. Értesítők.
12. Iskolai értesítő 1924–25. 31.
13. Iskolai értesítő 1925–26. 35.
14. Uo. 43.
15. „Az önképzőkör megszüntetése után az előadásban való gyakorlás szavalóversenyekre, iskolai ünnepélyekre, főleg a Mária-kongregációra maradt. Az ünnepélyeken az ifjúság szerette a drámai jelenetek, kis színdarabok előadását. Ilyenekre nagy igyekezettel készült és előadásukkal sok sikert aratott. Több tanár fáradt az ifjúság ilyenmő kedvtelésnek kielégítésén. Récssei Ede: *Diáktipusok és Diák Jókai* című darabjai, dr. Bíró Vencel: *A szent Alapító megtalálja hivatását, Szent Erzsébet*, utóbb *Báthori István* c. színpadi jelenetei, Rácz József színpadra alkalmazásai *A helység kalapácsa, Tulogdi Simon* élénk érdeklődést támasztottak. Az ifjúságnak példaképek, buzdításul szolgáltak a Magyar Színházban tartott ifjúsági színelőadások, melyekhez több esetben az intézet tanárai tartottak bevezető előadást. Előzőleg dr. Perényi József, Visegrádi Lajos, Földvári György, dr. Patay József, ez időkben Rácz József, dr. Rózsa József, Csopoti Lajos, dr. Bíró Vencel, Puskás Lajos, majd Reischel Artúr.” Dr. Bíró Vencel: *Az intézet a román uralom éveiben*. In. Karl János (kiadja): *Az erdélyi román. kat. egyházmegyei tanács vezetése alatt álló kolozsvári Zágoni Mikes Kelemen Róm. Kat. Gimnázium Évkönyve az 1940–41. Tanévről*. Kvár, 1941, 13–46 (a továbbiakban: Bíró: *Az intézet a román uralom éveiben*).
16. „A Mária-kongregáció, amely dr. Vezér László, majd Csopoti Lajos vezetése alatt állott, szintén szerette a drámai előadásokat. A kongregáció a kegyesrend alapítójának emlékéért állandóan ápolta, de Vezér László, Csopoti Lajos tanárok több ízben méltatták őt lendületes beszédben. A gyűléseken eszmecserék, előadások, szabadelőadások kapcsán öntudatos, egyéni keresztény világnézet alakult ki. Az 1928–1929. tanévben az intézet termet bocsátott a kongreganisták rendelkezésére, ez olvasó és egyben játéktérül szolgált.” Bíró: *Az intézet a román uralom éveiben* 34–35. Ugyanebben az évkönyvben az év iskolai tevékenységeiről szóló beszámolóban az önképzőkori tevékenységnél olvasunk az önképzőkörön belüli szakosztályok létrejöttéről, ezen belül ilyenek megalakulásáról, mint az Erdélyi Károly szavalókör – a krónika megjegyzi: korábban ezt nem le-

- hetett, most azonban más mellett színpadi jeleneteket és szavalókórust is vittek színpadra, s példaként ez évből megemlíti „a II A osztály növendékei Palkó barátai címen darabot adtak elő”. *Évkönyv* 74.
17. *Iskolai értesítő* 1926–27. 43.
18. *Iskolai értesítő* 1927–28. 30.
19. *Iskolai értesítő* 1931–32. 31.
20. Az 1926. február 15-i lapszám 98. oldalán a Mária-Kongregációnak fenntartott rovatban.
21. *Jóbarát* 1936. április 15., 179.
22. A *Jóbarát* Kalazanti szt. József megtalálja hivatását címmel közöl egy jelenetsort, lásd 1931. december 15., 84–85. A téma nem véletlenül a hivatás: a piarista rendháztörténet írója az 1925/26-os évre vonatkozóan ezt jegyzi meg: „A húsvéti szünet után az előadások rendesen megkezdődtek, csak a nagy tanárhány miatt a tanárok eléggé meg voltak terhelve.” Az 1927/28-as évben pedig ezt jegyzi fel: „Feltűnően megapadt a gimnáziumban működő rendtagok száma. Beleszámítva a házfőnököket és az igazgatót is, nyolcan tanítottunk a gimnáziumban.” Talán ez is magyarázza, miért született a rendalapítóról és annak papi hivatásáról színdarab pont ekkoriban. Vö. *A kolozsvári kegyesrendi társház története 1921–1948.* 43. és 54.
23. *Jóbarát* 1933. november 15.
24. *A kolozsvári kegyesrendi társház története 1921–1948.* 77. Az Erdélyi Katolikus Státus Levéltárában (EKSL) az VII.1/a számozású dobozban.
25. *Iglói diákok – diák-alakításban* címmel W. J. aláírásával jelent meg.
26. *Jóbarát* 1936. december 15., 81.
27. „Hoc annus scholasticus 1861/62 coabit inter juvenes fui dictum »Dalárda« pro exercitio cantus.” *Historia Domus Claudiopolitanae. Acta Visitationes Canonicae. Ab annis 1845.* A rendháztörténet 1845-től 1921-ig. EKSL VII.1/a doboz. (A kötet eredeti számozása: 11.)
28. *Értesítő az 1879–80-as iskolai évről* 5–48. A terjedelmes, több mint 40 oldalas tanulmány az önképzőkori tevékenység neveléstani elméleti hátterét, pedagógiai céljait összegezi.
29. *Értesítő az 1887–88-as iskolai évről*, 1–77. Az önképzőkör céljáról, „hasznáról” írja: „Középiszkoláink nevelés-tanítási ügyében nagy jelentőségűeknek tekintem én az úgynevezett önképzőköröket, nem azért, mintha az önképzőköröket akár a »tudományos képzés«, akár a »megélhetés« érdekében segítőkül szeretném venni: hanem azért, mert nálunk, kiknek minden alkalmat meg kellett ragadnunk nemzeti fejlődésünk elősegítésére, ennek az intézménynek innen-onnan százesztendő szerencsés multja van (S. Kis Jánostól máig). Azt hiszem, hogy ennyi időnek sok irányra kiható eredményes munkája eléggé jelentős ok arra, hogy a középiszkolások önképzőköreinek létjogát megvédelmezzük. A jelen tanévben történt, hogy az önképzőkörök javára és ellenére tanügyi férfiak magas helyen nem kevés szót váltottak. Még nem fejezték be vitájukat, de döntő véleményül eddig az maradt fenn, mely pártolólág nyilatkozott az önképzőkörök érdekében.”
30. A színházi matinék sorozata a 20. század elején kezdődött. 1900-ban Janovics Jenőt, aki 1896-ban színészként lett a kolozsvári társulat tagja, a színház művezetőjének nevezték ki. Az ekkor 28 éves, tehetséges és ambiciózus fiatalember működése színháztörténeti korszakot teremtett. Ő vezette át a társulatot az 1906-ra felépült új színházépületbe, a régi Farkas utcai elbúcsúztatva, s az ő megbízásából s irányításával készült el a Sétatéri nyári színpad épülete 1910-ben, amely az impériumváltást követően a magyar színeszet otthona lett Kolozsváron. Janovics vezetésével 1912–13-ban a görög klasszikusokból mutattak be antik drámasorozatot, az 1913–14-es évadban Shakespeare-ciklust, s új kortárs darabokat játszottak: Maeterlincket, Strindberget, Hauptmann-t. Janovics kezdeményezte ismeretterjesztési és közönségnevelési szándékkal az ifjúsági előadásokat 1900-ban, művezetői működése idején, ezek folytatódtak távolléte idején is, alig egy évvel a pesti színház hasonló kezdeményezése után. Az ifjúsági előadásokat Janovics igazgatói működése során továbbfejlesztette, *Magyar drámatörténelmi előadások* címmel 1911 októberére s 1912 márciusa közt 28 magyar színművet nézhettek meg az érdeklődők.
31. *A főgimnázium értesítője* az 1905–06-os tanévről. 119.
32. *A főgimnázium értesítője* az 1906–07-es tanévről. 62.
33. Későbbi egyetemi tanár, Márton Áronnak kolozsvári egyetemi lelkész korában eszmei társa, együtt indították el a katolikus pedagógiai folyóiratot, az *Erdélyi Iskolát*.
34. *A főgimnázium értesítője* az 1906–07-es tanévről. 64.
35. Uo. 69–70.
36. Uo. 116.
37. *A főgimnázium értesítője* az 1910–11-es tanévről. 73.
38. Uo. 73–74.
39. *A főgimnázium értesítője* az 1911–12-es tanévről.
40. *A Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolánővérek vezetése alatt álló Marianum kolozsvári róm. katolikus tan- és nevelőintézetének értesítője* az 1912–13-as évről (összeállította az igazgatóság). 45–46.
41. Uo. 46.
42. A sajnálatos eseményt a piarista iskola évkönyve megörökítette. Vö. Bíró: *Az intézet a román uralom éveiben*; az erről szóló fejezet címe: *Az önképzőkör megszüntetése. Annak pótlása*, 34–36.
43. „A boldog visszatérés évében még nem tudtunk annyira erősek lenni, hogy az önképzőkör megalakítására is gondoljunk. Jelen iskolai évben azonban szervezkedtünk és az 1941. október 10-én megtartott alakuló gyűlésen kimondottuk, hogy az 1927-ben a helyzet nehézségei miatt működését megszüntető Szent Erzsébet önképzőkört újra életre hívjuk. [...] A farsangi gyűlés humoros műsorával derűs hangulatot teremtett, főleg az »Élő szobor« c. kétfelvonásos színmű sikerült megjátszásával.” A kereskedelmi leányközépiszkola egyesületei, *A kolozsvári Marianum Róm. Kat. Leánynevelőintézet Évkönyve* az 1941/42. iskolai évről (a fennállás 31. évében, szerk. dr. Gyöngyösi M. Aurélia leánygimnáziumi igazgató), 55.
44. Uo.

NÓDA MÓZES

MÁRTON ÁRON ÖRÖKÉBEN

A kolozsvári Katolikus Egyetemi Lelkészség szerepvállalásai

■ Márton Áron örökében? Talán szerényebben úgy fogalmaznám inkább, hogy a nyomában, hiszen sok minden megváltozott az ő kora és a kolozsvári Egyetemi Lelkészség, a diákok nyelvén a KEL születése, felnövekedése óta. Ami azonban hasonlóság, az a kolozsvári egyetemi ifjúságra való odafigyelés. A trianoni és az 1989 hozta változások valójában olyan új helyzetet és lehetőséget teremtettek, amelyekre válaszolnia kellett az erdélyi katolikus egyháznak is. A két világháború közötti időszakot a veszteség ellenére a megdöbbentő élni akarás jellemezte: az új életkörülményekhez alkalmazkodni és megoldásokat keresni. Márton Áron és kortársai írásban, szóban és tettben Kolozsvár és az egyetemi lelkészség határait messze túllépve a romániai magyar fiatalság lelki-szellemi nevelésén fáradoztak. 1989 után a szabadság reménye és lehetősége jelentette a kihívást. Ezek egyike volt a Kolozsváron tanuló egyetemisták kérésének a teljesítése, önálló egyetemi lelkészség alapítása és egy főállású egyetemi lelkész kinevezése. Az egyetemi lelkészség első hat éve életem része, a személyes hangvétel ennek a következménye.

Az egyetemi lelkészségek a katolikus értelmiségformálás hatékony műhelyei kell hogy legyenek, ez volt a kezdeti cél, ma sem más.

Márton Áron, a kolozsvári egyetemi lelkész

■ Az első világháború utáni új helyzet, amelyben a katolikus egyház kisebbségi egyházzá minősült, majd a baloldali ideológia előretörése új eszmék megjelenését jelentette, az egyház képviselte értékeket megkérdőjelezte. Az erdélyi katolikus egy-

ház válaszként olyan egyesületeket igyekezett létrehozni, amelyek a keresztény értékeket hirdették és képviselték.

Márton Áron kolozsvári egyetemi lelkész/hitszónoki munkásságát az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség keretében végzett tevékenysége előzte meg, mindezeket és munkatársait megemlítve mutatom be élete e szakaszát.¹

Mailáth Gusztáv Károly gyulafehérvári püspök 1921. június 27-én hagyta jóvá az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség működési szabályzatát. A Népszövetség célját a katolikus értékek, a személy, a család és közösség védelmében határozták meg.² Az intézmény 1922. augusztus 22-én hivatalosan is megkezdte működését.³ A Népszövetség szakosztályai közül most csak az Egyetemi és Főiskolai Szakosztály tevékenységét emelem ki mint a téma szempontjából relevánsat. 1928-ban Mailáth püspök Patay József piarista tanárt nevezte ki egyházi elnökké, a világi elnöki tisztségre György Lajost választották. A harmincas évektől élénk munka jellemzi az egyetemisták egyesületi életét, ugyanekkor éleződnek ki a világnézeti ellentétek is. Az Egyetemi és Főiskolai Szakosztály tevékenységébe kapcsolódott be Márton Áron, aki Venczel József és György Lajos meghívására a kolozsvári egyetemistáknak tartott sikeres előadást. Az előadástól felbuzdulva küldöttség érkezett Gyulafehérvárra, Márton Áron egyetemi lelkésszé történő kinevezését javasolva a püspöknek: „Kérjük az Egyházmegyei Hatóságot, szíveskedjék az Ő személyében főiskolai vezetőt, prézest kinevezni.”⁴ A kinevezés megtörténik, de a lakás és fizetés körüli huzavona miatt Márton Áron még a munka elkezdése előtt beadja a lemondását. A Státus Igazgatótanácsa végül megoldást talál, így Márton Áron elkezd egyetemi lelkészi tevékenységét. Az 1932. október 15-én keltezett püspöki kinevezés így fogalmaz: „praesidem iuventutis dioecesanum et contionatorem academicum”, ez egyetemi lelkészi és egyetemi hitszónoki megbízatást jelöl.⁵

Márton Áron kolozsvári tevékenységét a jól megtervezett és kivitelezett munka jellemezte. Az egyetemi diáksággal együttműködve megszervezte a szociális szemináriumot, amely a Majláth-Kör nevet vette fel, majd később az egész szakosztály átvette ezt a nevet. A szociális szeminárium megalapítása és tevékenysége mögött azt az éleslátást kell feltételeznünk, amely a kor kérdéseire kereste a megoldást. Valójában az egyetemisták között jelentkező ideológiai vitákra volt ez konkrét, gyakorlati válasz. A katolikus diákságot érzékennyé akarta tenni a szociális kérdésekre XI. Pius pápa *Quadragesimo anno* kezdetű szociális enciklikája alapján. Értékében és hatásában egyenértékű ezzel a nevelés fontosságát támogató kezdeményezés, a György Lajos vezette pedagógiai szeminárium megszervezése. A pedagógiai szeminárium a leendő tanárok képzését, valláserkölcsei ismereteinek, műveltségének gyarapodását tűzte ki célul, a kor igényeinek megfelelő pedagógusok nevelését helyezte előtérbe. Az 1933-ban megjelent *Erdélyi Iskola* ezeket a gondolatokat és terveket hirdette immár szélesebb körben. Márton Áronnak az *Erdélyi Iskolában* közölt írásai a kor fiataljait foglalkoztató kérdésekre válaszoltak. A nevelés és iskola fontosságát kiemelő írásai közül említem a legjelentősebbeket: *Világnézeti nevelés*,⁶ *Világnézeti függetlenség?*,⁷ *A kiszélesített iskola*,⁸ *Az iskolán kívüli népnevelés feladatai*,⁹ *Krisztus és a falu*.¹⁰

Márton Áron ifjúság- és népnevelő tevékenysége 1934-től még nagyobb lendületet nyert, miután megválasztották a Katolikus Népszövetség elnökévé. Nevelési elveinek gyakorlatba ültetését jellemzi ez az időszak, főbb gondolatai: a jellem nevelése, a másokért dolgozni tudás, áldozatvállalás, a létszámbeli kisebbséget minőséggel és tudással pótolva lehet csak jövő teremteni. A népművelés célját így foglalta össze: „A népművelés először természetes hivatása az egyháznak. Másodsor a népművelést rá kell építeni az elemi iskolára mint természetes alapra. A harmadik tényező a

népművelésben társadalmunk értelmiségi rétege. Mindenik tagja valamilyen tudás boldog birtokosa [...], kötelessége, hogy népe érdekében önzetlenül értékesítse.”¹¹

Márton Áron egyetemi lelkészi tevékenysége nem csupán az egyetemi ifjúság szűk körére összpontosított. Munkatársaival minden népréteget nevelni akartak. Irigylésre méltó az az együttműködés, az egy célért vállalt együtt dolgozás, amely munkájukat jellemezte. Csak legismertebb munkatársait említem: György Lajos, Venczel József, Bíró Vencel, Domokos Pál Péter, Bitay Árpád, Puskás Lajos, Veress Ernő. Márton Áronnak a kolozsvári Szent Mihály plébániára történt kinevezése után Dávid Lászlót bízták meg az egyetemi lelkészi feladatokkal.

A Kolozsvári Katolikus Egyetemi Lelkészség (újja)születése

■ A kommunista rendszer uralomra jutása megfosztotta az egyházakat a nevelésben vállalt szerepüktől. A Kolozsváron tanuló egyetemisták a város különböző plébániáin találkozhattak. A Szent Mihály plébánián a segédlelkészek feladata volt a vallás iránt érdeklődő fiataloknak programokat szervezni, bibliaórákon találkoztak az egyetemistákkal. A nyolcvanas években Erdélyben is megjelentek a különböző lelkeségi mozgalmak, kisebb csoportokba tömörültek, együtt imádkoztak a diákok. Kolozsváron Böjte Csaba ferences testvér, aki abban az időben Désen szolgált, összegyűjtötte a diákok egy kisebb csoportját, a ferences rend szellemében foglalkozott velük, rendszeresen találkoztak, egy elkötelezett és erős kis csapatot nevelt. E csapatból került ki azok egy része, akik a kolozsvári katolikus egyetemistákkal és fiatal értelmiségiekkel együtt a '89-es fordulat után igényt érzett, s ezt az igényt ki is fejezte egy szervezett keretben való tevékenységre. A kolozsvári Katolikus Egyetemi Lelkészség születése tehát hasonlóképpen történt, mint Márton Áron idejében. Az egyetemi lelkészség létrehozásának ötlete a városban tanuló katolikus egyetemistáktól, korábban végzett fiatal értelmiségiektől származott. Ők tanulmányozták a múltbeli példá(k)a)t, elsősorban Márton Áron kolozsvári egyetemi lelkészi tevékenységét, és egybefogta ezt a város egyeteméin tanulók igényeivel. Szerettek volna egy különálló egyetemi lelkészséget.¹² Ezt kérésként meg is fogalmazták, és eljuttatták Gyulafehérvárra. Ennek eredménye volt, hogy 1993-ban, amikor szabadságról hazaértem, kezembe kaptam a Gyulafehérvárról érkezett egyetemi lelkészi kinevezésemet. Elvállaltam a kinevezést, hiszen már korábban együtt dolgoztam ezekkel a fiatalokkal, sokukat ismertem, jogosnak tartottam az igényüket. Egyetlen kérésem volt a püspökség felé: mivel kilenc éve voltam már akkor segédlelkész, függetlenséget kértem. A diákokkal folytatott beszélgetésből az körvonalazódott, hogy az egyetemi lelkésznek különállónak kell lennie, hogy tudjon a diákok rendelkezésére állni.¹³

Azt akartuk, hogy az egyetemi lelkészség központja a Piarista templom legyen, hiszen megvan a megfelelő múltja is hozzá. A városban Egyetemi templomként is ismert épületegyüttes a központban van, közel az egyetemhez, a diákok megszerették a helyet, annak önállóságát, azt, hogy nem egy hagyományos plébánia része. Itt a diákok magukra vannak utalva, mindenféle tevékenységet végezhetnek, ugyanakkor igényeik szerint alakíthatnak ki minden programot, s egyúttal magukat is kipróbálhatják olyan helyzetekben, feladatokban, amelyekre egy hagyományos plébániai közösségben még nem nyílna módjuk.

Az Egyetemi templom programjába nagyon jól belefért az egyetemi lelkészség. Ott vasárnaponként a magyar nyelvű szentmisék mellett minden vasárnap volt román nyelvű és havonta egyszer örmény rítusú szentmise, így az este hat óraker tartott egyetemi(sta) mise jól illeszkedett a programba. A közösségi tevékenységek életet költöztettek a templom melletti kis irodába, a sekrestyébe, később a kis udvarra, a pincéből kialakított klubba, az emeleti terembe.

Első lépésben a Piarista templom melletti irodahelyiséget a főtéri plébánia átengedte nekünk, azt próbáltuk berendezni. Legtöbbet a templomot használtuk, a sekrestyét, illetve az udvart. A templomban volt a szentmise, a kisebb csoportokkal a sekrestyében találkoztunk, beszélgetést, lelki napot jó időben az udvaron vagy rossz időben a KEL bejárati előterében tartottuk. Csütörtök esténként a hittanórákat, illetve a később komoly szellemi kínálatot is jelentő találkozásokat mindig a plébánia hittantermében szerveztük. Erre minden héten a katolikus, a keresztény szellemi és kulturális élet példaadó személyiségeit hívtuk meg, akik mind nagyon szívesen vállalták akár Magyarországról is az utat. A diákok így ízelítőt kaptak abból, ahogyan ezek a példaképek a kereszténységüket, hitüket, meggyőződésüket a szakmai tevékenységükkel összehangolva élik meg, ahogy az természetszerűen épül be életük minden mozzanatába. És nem csak katolikusokat, nem is csak keresztényeket hívtunk: a cél az élet minden területének vagy legalábbis minél több területének a megismerése volt, az ökumené ápolása, a nyitás a más felekezeti, vallású, más meggyőződésű emberek felé.

Fontos előrelépést jelentett a KEL életében, hogy felvettük a kapcsolatot a magyarországi egyetemi lelkészségekkel. A szegedi, budapesti lelkészek és közösségek, különösen Kondé Lajos szegedi egyetemi lelkész bátorítása, tanácsai irányadóak voltak. Ebben a folyamatban fontos előrelépést jelentett, hogy rendszeresen érkeztek a meghívók a magyarországi katolikus egyetemi lelkészségek közös konferenciáira. Ezek a találkozók a lelkészség határait tágították. Majd Erdélyben is rendszeressé vált az egyetemisták szervezte OKET, az Országos Katolikus Egyetemista Találkozó. Ezt a munkát folytatták és vezették az utánam következő egyetemi lelkészek, Holló László, Balla Árpád, Orbán László és a jelenlegi egyetemi lelkész, Takó István.

A KEL szerepvállalásai

■ Az első évben két meghatározott időpont, a vasárnap esti hat órás szentmise és a csütörtök esti biblia- és hittanóra köré szerveződtek a tevékenységek. A kezdeti lelkészedésben 70-80 egyetemista részvételével tartottuk Köllő Gábor szászfenesi plébánossal együtt az órákat, amelyek két év után teljesen kifulladtak. A csütörtök estét átalakítottuk, ezután meghívtak jöttek, akik tanúságot tettek, egy élhető (keresztény) értelmiségmodellt mutattak be a fiataloknak. De voltak a gazdasági, műszaki, kulturális élet területét képviselő meghívtak is. Nagy igény mutatkozott erre a csütörtök esti programra: rendszeresen szűknek bizonyult a nem éppen kicsinek mondható főtéri hittanterem.

A hittanóra igényét egy másik program elégítette ki, ezt hétfő esténként tartottuk az időközben „lakhatóvá” tett felső teremben (a templom karzatának elfalazásával kialakított helyiség), ide a kereszténység alapjait ismerő, bérállított, a keresztény nagykorúságot elért fiatalok gyülekeztek. Itt tematikus blokkot gondoltunk el: a II. vatikáni zsinat tanításáról szóltak az előadások, a mai egyházi élet kérdéseit világitották meg szintén meghívott előadók, a bemutatást vita, beszélgetés követte. Igazi katolikus értelmiségképző műhely volt ez, ahová nemcsak a teológiára szakosodott diákok jártak, hanem a más szakosok is nagy érdeklődéssel kapcsolódtak be. Ekkoriban kerültünk kapcsolatba Békés Gellért bencés szerzetessel, Jelenits István piaristával, akik többször, mondhatnánk rendszeresen látogattak Kolozsvárra, előadásokat vállaltak, lelki napot vezettek. Az egyetem és az egyetemi lelkészség közti kapcsolat akkor alakult ki igazán, amikor Jelenits István a BBTE központi épületének nagyteremben József Attiláról és Pilinszky Jánosról tartott előadásán az egyetem magyar oktatóinak elég jelentős része megjelent. Magyarországról érkezett hozzánk többek között Szabó Ferenc jezsuita szerzetes, Kondé Lajos szegedi egyetemi lelkész, Csermák

Zoltán kommunikációs szakember, Kuklay Antal. A hazai meghívottak közül is csak néhányat sorolok a teljesség igénye nélkül: vendégünk volt Fodor Sándor, Kányádi Sándor, Szilágyi Júlia, Cs. Gyimesi Éva, Gergely István, Sebestyén Ottó, Bójte Csaba, Botiza Ioan magyarul kiválóan beszélő görög katolikus pap, Jakab Gábor.

Lassan a helyiségek számának növekedésével lehetőség nyílt a rétegigények ki-
elégítésére. Különböző kisebb tematikus csoportok alakultak: volt zenecsoporthatározott időseket, betegeket látogatott.¹⁴ Volt időszak, amikor 14 fajta kiscsoport működött a lelkesedésen. Ez nehézség és pozitívum volt egyben, hiszen célkitűzésünké vált, hogy a héten egyszer mindenki megtalálja a számára megfelelő programot, közösséget, s ezáltal is bekapcsolódjon a lelkesedés életébe.

Nagyon szépen működött a karizmatikus, a taizéi csoport, a bibliára kisebb csoporttal folytatódott, lelkesen tevékenykedett a színjátszó kör. A zenei élet szervezésére két állandó segítségem Szász Tamás és Lászlóffy Árpád zenészek voltak, létrehozta egy kórust az egyetemistákból, de nemcsak énekelték, hanem közösséget is formáltak. Bizonyára a maiak is tapasztalták, hogy egy közösség sokszor sokkal több, mint maga a munka, amit végez, vagy a cél, amelynek megvalósítására alakult. Ez az általános igazság a lelkesedés minden kiscsoportjára jellemző.

Fontos lépés volt a lelkesedés életében egy másik csoport létrejötte, amelyet viccesen „egyháztanácsnak” nevezünk. Velük minden héten találkoztunk, ők alkották a lelkesedési közösség vezető magját. Ötleiteket megosztották, a megvalósításukban szerepet vállaltak. A meglévő hiányok ellenére a kezdeti lelkesedés két évig vitte előre a lelkesedést. Ezt követően szükség volt egyfajta átszervezésre, az addigiak átgondolására és a jövő komolyabb tervezésére. Csíkszentdomokoson egy lelki nap után Tegzes Katalin segítőnővér közreműködésével, moderálásával, bábáskodásával meghatároztuk, valójában kik vagyunk, és miért tartozunk ide, mi a közeli és távoli célunk a tevékenykedéssel. Az újtát kereső csoport a nővér segítségével rájött az eddigi hibákra, arra, hogy nem elég a lelkesedés, tervszerűen kell szervezni. Ekkor alakult ki a szerepvállalók konkrét csoportja az addigi egyháztanácsnak nevezett laza és informális csoportból. Ekkor, ima és beszélgetések, közös tervezés során dőlt el, ki vállal elkötelezetten és most már formálisan is szerepet, meghatározott időre, meghatározott feladatkörökkel. A lelkesedést vezető csapat 6+1 néven vált ismertté, mert hat fiatal vállalt komolyabb szerepet, a plusz egy az egyetemi lelkes volt.

A mindennapi szervezés és gondok mellett döntően fontos lett a lelkesedés arcának, céljának a meghatározása. Tudatosítani kellett ki- és befelé egyaránt, hogy itt nem lehet csak egyetemista lelkesedésről gondolkodni. Az egyetemi lelkesedés diákok és tanárok közössége. A lelki élet mellett fontos a szakmai komolyság, a képzés, az egyházi és társadalmi szerepvállalásra való felkészülés, az értelmiségi küldetés tudatos vállalása. Ebben a gondolatkörben fogalmazódott meg írott formában is, hogy mi a KEL célja:

„A katolikus egyetemi lelkesedés Isten felé induló szeretetközösség. Célja az egyetemisták és fiatal értelmiségiek közös útkeresése, Isten kegyelmével a lelki, szellemi, kulturális fejlődés, valamint lehetőséget nyújtani az igény szint kialakításával, az érdeklődés felkeltésével, a katolikus értelmiség nevelésével, a felelősségtudat erősítésével, a tanúságtévő nagykorúság elérésére. Mindez felkészít arra, hogy a következő életszakaszban mindenki megtalálja hivatását és helyét, valamint hogy szerepet vállaljon a közösségteremtésben.”

Az együttgondolkodásban igazi barátokra és segítőtársra találtunk a gyulafehérvári zeminárium lelki vezetőjének személyében. Nemes Ödön jezsuita szerzetes negyvenéves missziós tevékenység után tért haza Japánból, és Erdélybe, Gyulafehérvárra jött, ott alapozni, segíteni. Két éven át rendszeresen tartott lelki napot a kolozsvári

lelkészségen. Szombaton hajnalban autóval elhoztuk Gyulafehérvárról, este hazavit-tük, s ő mindezt a szemináriumi munkája mellett is szívesen vállalta. Ő körvonalazta igazából a lelki-szellemi arculatunkat, mindannyiunkét, a lelkészét és a diákokét, a lelkészséghez tartozó oktatókét, értelmiségiekét. Mondhatni ő adott formát, lelki alapot a lelkészségnek. Ez nekem és a diákoknak, de a körünkben jelen levő oktatóknak is nagyon nagy segítség volt. Komoly szellemi munka folyt ott szombatonként, amikor is reggel megkezdtük a lelki napot, volt elmélkedés, sok csend, egészen mélyre, a gyökerekig vezető kérdések. Délben zsíros kenyér és tea volt az ebéd, és 70-80-100 diák, egyetemi oktató hétvégén ott ült, sokszor szorongott a templomban, később a hittanteremben. A siker magyarázata egyrészt Nemes Ödön személyében rejlett, másrészt a diákok nagyszámú részvétele azt tanúsította, hogy igény volt a lelki alapok lefektetésére.

Az egyetemi lelkészséget én mindig afféle „állomás”-lelkészségnek neveztem, mert a diákok állandóan cserélődnek-cserélődtek benne, szemben egy „normál” plébánia híveinek (viszonylagos) állandóságával. Első évben elkezdtük a közös munkát, s mire a hatás beérett, negyedév végén elmentek, „kirepültek” a hívek. De szép volt, hogy mindig jöttek újak, elsőévesek, akiket a felsőbb évesek bevezettek a lelkészség életébe, biztosítva a folyamatosságot. A lelkészség sajátosságához tartozik, hogy a négy év alatt kötött ismeretségek a tanulmányok befejeztével többnyire véget értek, vagy legalábbis nagyon más formában éltek tovább.

Az egyetemista státus átmeneti állapot. Ilyen lehetősége, ilyen homogén közössége soha többet senkinek nem lesz – olyan értelemben, hogy más, „igazi” plébánián nincs ilyen egység életkor, életforma vonatkozásában. Az egyetemistáknak, még ha más-más szakon tanulnak is, ugyanazok a gondjaik és örömeik. Kegyelmi időnek kell szerintem tekinteni ezt az állapotot, valahogy így: „amit itt most kapok, azt át kell adnom annak a közösségnek, ahol majd tanulmányaim végeztével élni fogok”. Ezt próbáltuk gyakorolni a lelkészségen a legkülönbözőbb alkalmakkor és helyzetekben, például amikor különféle ünnepek alkalmával együttesen átvonultunk szentmisére a Szent Mihály-templomba, hogy a nagy közösséggel való egységünket megéljük és kifejezzük.

A szerepvállalások tudatosításának célja: a lelkiség és az igényesség.¹⁵ Az egyetemisták külön réteget jelentenek a pasztorációban, ami azt jelenti, hogy a velük való foglalkozásnak is sajátosnak kell lennie. A lelkészségnek elsődleges feladata, hogy lelkileg támogassa a diákokat, de ugyanakkor kitűzött célként lebeg a szemünk előtt, hogy a keresztény értelmiségi létre kell készülniük. Ez pedig azt jelenti: legyen lelkiség és legyen igényesség. Egy dolog, egy hivatás két összetevőjéről van szó. Annak ellenére, hogy manapság sokan végeznek egyetemet, mintegy „felhígnak” látszik ez a képzés, azért az egyetemi mércét nem szabad leengedni. Az az elvárásunk, hogy annál, aki katolikus egyetemista volt, s keresztény értelmiségi lett, a tudás és a hit legyen egy szinten. A mérleg nyelve a lelkészségen sokszor félrebillent. Soha nem értettem egyet azzal, hogy az egyetemi előadás, a kurzus idején valaki szentmisére jöjjön. Nemes Ödönt idézve: a diáknak elsődleges állapotbeli kötelessége, hogy végezze azt, ami az ő feladata, azaz tanuljon. Erről a diákokkal sokszor vitatkoztunk. Sokan a szakmai, hivatásbeli mulasztást a templomban mutatott buzgósággal akarták pótolni, ami azért lehetetlen gondolat, mert nem lehet a kötelességeket imával pótolni, ahogy a munka sem mehet az imádság rovására. Nem lehet megosztott az ember, harmóniára kell törekednie, ehhez az értelmének, a lelkének és a szellemének egységben kell lennie.¹⁶

A szakmai igényesség mutatja a lelki igényességet, és fordítva. Erről hasonlóan nyilatkozott utólag a közösség egyik tagja: „Egyetértek: a tudomány önmagában nem elegendő az üdvösséghez; a szembeállító megfogalmazás azonban – bizonyára a

megfogalmazók szándékától eltérően, de mégis – úgy hangzott, mintha a profán tudományban és a szellemi tudásban nem lehetne jelen az Isten. Mintha a tudás, a tudományos képzettség eleve ártana a lelkeségnek. Mintha két életünk, két tudásunk, két gondolkodásunk lenne: egy szent és egy profán. S mintha e két életnek, tudásnak, gondolkodásnak nem lenne kapcsolata egymással.”¹⁷

Az egyetemi lelkésziségek a katolikus értelmiségformálás hatékony műhelyei kell hogy legyenek, ez volt a kezdeti cél, ma sem más. A lelkészégi közösségekben meghúzódó, csak a lelkeségi igényeket kiszolgáló tevékenység valójában gettó. A lelkésziség, ha családi közösség, onnan meríthet hitet, bátorságot az egyetemista, és a diákélet minden szintjén képes a keresztény értékeket megvallani. A hit és a tudás együtt adja a biztonságot ahhoz, hogy az ember egyenesen tudjon járni.

■ JEGYZETEK

1. Domokos Pál Péter: *Rendületlenül*. Szent Gellért Kiadó, Szeged, 1989. 99–137; Szőke János: *Márton Áron*. Nyíregyháza, 1990. 126–136; Virt László: *Márton Áron a lelkiismeret apostola*. Ecclesia, Bp., 1988. 9–30; Ferenczi Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára*. Szent István Társulat–Verbum, Bp.–Kvár, 2009. 335; Ozsváth Judit: *Márton Áron, a kolozsvári egyetemi lelkész és lapszerkesztő*. In: Bodó Márta, Lázár Csilla, Lövetei László László (szerk.): *Az idők mérlegén. Tanulmányok Márton Áron püspökről*. Verbum, Kvár, 2013. 17–34.
2. *Az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség szervezeti szabályzata*. Nagyvárad, 1930. 3.
3. Gyulafehérvári Érsekség Levéltára (GYÉL), Fond. Püspökség 12–1929: Buday János beszámolója 1928. október 28.; Mihálovics Zsigmond: *A világi apostolkodás*. Bp., 1942. 320–325.
4. Antal Árpád: *Venczel József életpéldája (1913–1972)*. Keresztény Szó 11 (1993), 17–20.
5. Márton Áron kinevezése: 2538/1932. In: *Litterae Circulares ad venerabilem Clerum almae Dioecesis Transylvaniensis Anno Domini 1929–1933* (GYÉL).
6. *Erdélyi Iskola* 1933–34/5–6. 233–238.
7. *Erdélyi Iskola* 1932/15. 397–399.
8. *Erdélyi Iskola* 1933–34/1–2. 5–8.
9. *Erdélyi Iskola* 1943/2. 197–204.
10. *Erdélyi Iskola* 1936–37/1–2. 1–2.
11. Márton Áron: *A kiszélesített iskola*. *Erdélyi Iskola* 1933–34/1–2. 7–8.
12. Bereczki Silvia: *Hiszek az elkötelezett, katolikus értelmiségi réteg fontosságában*. *Keresztény Szó* 2 (2008) 9–11.
13. A katolikus egyetemi lelkésziségek Erdély más városaiban is megalakultak, és Marosvásárhelyen, Brassóban, Temesváron, Csíkszeredában, Nagyváradon ma is működnek. Marosvásárhelyen a jezsuiták vezetik, Csíkszeredában önálló egyetemi lelkész, Brassóban megbízott egyetemi lelkész tevékenykedik.
14. Farnati Anna: *Mire is volt jó?* *Keresztény Szó* 2 (2008), 11–13.
15. Nóda Mózes: *Lelkeség és igényesség*. *Keresztény Szó* 2 (2008), 5–8.
16. Nóda Mózes: *Kereszténység a romániai egyetemisták körében*. *Távlatok* 60 (2004), 43–46.
17. Gábor Csilla: *Az egyetemi lelkésziségről múlt és jelen időben*. 2 (2008), 28–29.

RÁCZ NORBERT

A JÓKEDVEL VÉGZETT MUNKA ÖRÖME

Egy unitárius ifjúsági lelkész feljegyzései

Kevés olyan ember van, aki azzal foglalkozhat, amit igazán szeret, de én közéjük tartoztam és tartozom. Mondom én ezt annak kapcsán is, hogy a *Korunk* szerkesztősége arra kért: az ifjúsági önszerveződés jegyében osszam meg az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet (ODFIE) élén szerzett tapasztalataimat. Ifjúsági lelkész? Ifjúsági utazó titkár? Az IKE évekkal előtünk már rendelkezett utazó ifjúsági munkát végző lelkésszel (a két világháború közötti időkben László Dezső töltötte be ezt a tisztséget), s mi csodálattal és – miért ne látnám be? – némi irigységgel tekintettünk feléjük.

Önkéntesen körutaztunk hát jóformán minden hétvégén, látogattuk az egyházközségeket, szerveztük a rendezvényeket, buzdítottuk a fiatalokat. Ebben a korszakban merült fel igen komolyan az, hogy eljött az ideje egy olyan lelkész kinevezésének, aki erre az ifjúsági munkára összpontosít, s aki hídszerepet tölt be az egyház és az ifjúság között. Végül aztán néhai dr. Szabó Árpád püspök úr 2006-ban e sorok íróját szemelte ki arra a feladatra, hogy utazó ifjúsági lelkésze legyen az egyháznak, s különösen figyeljen oda a kolozsvári egyetemisták életére.

Az unitárius ifjúsági mozgalom története a 19. századba nyúlik vissza, s ilyenképpen a Kárpát-medence egyik legrégebbi szervezeteként tartják számon. Kezdetben önképzőkör, majd olvasóegylet, aztán ifjúsági szervezet, rendezvényekkel, kiadványokkal, fiatalos, lázadós kiállásokkal az egyházi vezetőséggel szemben, újabb és újabb utak és lehetőségek felkutatásával, tehát egy igazi ifjúsági kezdeményezés volt, amit –

Az unitárius ifjúsági mozgalom története a 19. századba nyúlik vissza, s ilyenképpen a Kárpát-medence egyik legrégebbi szervezeteként tartják számon.

mint oly sok más hasonló jó szándékú tevékenységet – derékba tört a '40-es évek második felében az önkény.

Azért mégsem semmisült meg az elvetett mag, csak egy nagyon fagyos és túlságosan hosszú telet kellett kibírnia, amíg langyosabb szelet lehelt rá a történelem. Nemzedékek dédelgették az újrakezds reményét, s közülük alig párnak jutott érdemül az, hogy a '89-es fordulat után cselekedhettek. Tagadhatatlan ugyanis, hogy azok számára, akik megtapasztalhatták az 1948 előtti világot, a változás új, jobb korszakot, a régi folyamatok újraindítását jelentette.

A kommunizmust túlélők közül számunkra szép emlékü dr. Erdő János személyisége a legfontosabb. Életművének szélesebb körben történő ismertté tétele fontos lenne, most viszont elégedjünk meg azzal az igen szűkszavú megállapítással, hogy a '89-es változás után neki köszönhetően lendült újra jószerivel minden unitárius egyháztársadalmi munka. A kommunista rezsimet végigélő és -szenvető egyházi méltóság pályája egy egész korszak metaforája lehetne. A két világháború közötti időszakban kezdi pályafutását a rendkívüli tehetséggel megáldott fiatalember, aki kolozsvári segédlelkészésként és tanárként már korán kitűnik kortársai közül. Részt vesz egyháza ifjúsági tevékenységeiben, majd a háború után a régebbi értékek szerint próbál élni. Nem sikerül neki (sem)! Az '56-os forradalom után börtönbe, majd a Duna-deltába kerül, később szabadon bocsátják, s egyházi közbenjárással lesz levéltáros, aztán teológiai tanár. Él és túlél, a lehetőségek között egyenes gerinccel. Aztán jön az új „tavasz”, és Erdő János, immár az egyház főjegyzőjeként és *de facto* vezetőjeként szinte első kezdeményezésekként az egyháztársadalmi szervezetek újjáépítésébe kezd. Régi tanítványát kéri az Unitárius Nőszövetség újjáélesztésére, a teológiai hallgatókat pedig kijelöli az ifjúsági munka felélesztésére. Ismétlem, kijelöli; itt nem volt apelláta.

Az újraindított ifjúsági munka első konkrét megnyilvánulása a Székelykeresztúron, 1991. július 21–23. között megszervezett 15. unitárius ifjúsági konferencia volt. A korábbi 14 hasonló találkozó a két világháború között zajlott, a főjegyző a korábbi modell felelevenítését tűzi ki célul az ifjúság elé. A mintegy 250 fős rendezvény végül a következő nyilatkozatot fogadja el:

„1. A konferencia szükségesnek látja az unitárius ifjúság lelki megújulását, az ifjúsági szervezet munkájának eredményessége érdekében, a jézusi felhívás szellemében: »Szükség néktek újonnan születetek!« Ez a megújulás nyilvánuljon meg cselekvő vallásosságban, az imádkozás és a templomlátogatás gyakorlásában, a vallás-erkölcs igazságainak érvényesítésében a mindennapi életben.

2. Lelkiismereti köteleességünk unitárius vallásunkhoz való »kötődés«; vallás-erkölcsi értékeinknek megőrzése, hagyományainknak ápolása Isten- és ember-szolgálatunkra.

3. Feltétlen parancs és létfeltétel népünkhöz és szülőföldünkhöz való »kötődés«. Ez egyben jelenti az európaiság eszméjének vállalását is.

4. Egyházunk iránti hűséget vállalunk, ugyanakkor egyházunktól biztonságot, lelki támaszt várunk.

5. Szükségesnek tartjuk – lehetőség szerint – a nagyobb egyházközségekben újjászervezni az egyleteket és bevonni a belmissziói és emberszolgálati munkába.

6. Az ifjúsági egylet vezetőségét felhívja, hogy a jövő évi konferenciára készítse elő az ifjúsági egylet Alapszabályzatát. A lehetőség szerint negyedévi tudósítást adjon az egyletek tájékoztatására.

7. A konferencia felhívja a figyelmet egy ifjúsági otthon megteremtésére: gyűlések, találkozók érdekében.”

Az akkor megfogalmazott elvek nem sokat változtak a későbbi időkben. A konferencián szóba kerül a unitárius ifjúsági szervezet, mozgalom (?) új megnevezése is,

hiszen a korábbi Egyetemes Dávid Ferenc Egylet Ifjúsági Köre nem tűnt elég vonzó-
nak. Így született meg az Unitárius és Szabadelvű Ifjak Vallásos Egyleteinek Közös-
sége, azaz Unitárius SZIVEK-változat, amit aztán pár év múlva az Országos Dávid
Ferenc Ifjúsági Egylet (ODFIE) megnevezés váltott fel.

Az 1991–1995 közötti időszak az útkeresés, az ébredés időszaka volt. Látszott,
hogy a régi formák már nem alkalmasak, de az új helyzetnek megfelelő megoldások-
ra még várni kellett. Addig, amíg jelentkezett egy új nemzedék, amelynek a tagjai az
egyházi vezetőség szempontjából bizonyára „lázadók” voltak, mások szerint a ma-
guk felismeréseinek valóra váltásáért harcolni tudó teológiai hallgatók és világi pá-
lyára készülő egyetemisták. Nagyobb szabadságot kívántak, tágabb mozgásteret, a
vallásosság megélésének új formáit, olyan egyházat és abban olyan ifjúsági szerve-
zetet, amely az adott korszak fiataljainak nyelvét beszéli, problémáikat észleli, segít,
közösséget szervez, s – ami talán a leglényegesebb – ezek a vezetők képesek voltak
időt, munkát áldozni a cél elérése érdekében.

Persze, mint minden változás, ez sem ment zökkenőmentesen. A régivel szembe
kellett szállni, néha szép szóval, máskor makacssággal meg kellett fogalmazni a ké-
rést, példát kellett mutatni, mozgalmat kellett építeni. Ám az ő munkájukat a szer-
vezet virágzása igazolta. Kiderült ugyanis, hogy ezek az emberek értik és érzik kor-
társaik igényeit, a zsidó álomból kócosan kikecmergő mozgalom pár év leforgása
alatt többszáz fős, dinamikus életet élő, országos szempontból is egyre fontosabbá
váló, önálló jogi személyiséggel rendelkező (mennyi harc folyt csak ezért...) szerve-
zetté nőtte ki magát. A rendezvénykínálat – az évi egy konferenciához s pár csendes
választmányi üléshez viszonyítva – robbanásszerűen megnőtt. Az ötletek ötleteket
szültek, s jóformán hónapról hónapra duzzadt a kínálat. Az ifjúsági konferenciák
mellé nőtt a színjátzó találkozó, a dévai emlékzarándoklat, az egyház- és nemzetör-
ténelmi vetélkedő, a szórvány- és gyermektáborok, a versmondó- és népdaléneklő
vetélkedő, az egyházköri találkozó, vezetőképzők, választmányi ülések, a népi mes-
terségek tábora... A kisebb falvaktól a nagyvárosokig rendre alakultak helyi egyletek,
az ODFIE neve (közben megtörtént a jogi személyiség megszerzésével együtt a név-
rögzítés is) egyre ismertebb lett.

E sorok írója a vázolt korszak közepén kapcsolódott be a tevékenységbe, s magá-
val ragadta a zsongás. Élet volt, olyan, amelyet sem az iskola, sem a tömbház körül
csoportosuló haveri bandák nem tudtak pótolni. Egy pont jó elegyítése volt a szóra-
kozásnak, a lázadásnak, a társadalmi munkának és a hitelesen megélt vallásosság-
nak. Nem volt ebben mesterkéeltség, kenetteljes szemforgatás vagy magamutogatás,
csak jókedvvel végzett sok-sok munka.

Az ezredfordulón aztán egyre kezdtek kihullni körülöttünk – az új nemzedék kö-
rül – a „Nagy Öregek”. Egyesek közülük megkezdték lelkészi szolgálatukat, mások a
maguk pályáján kezdtek felnőtként élni, s alig páran, a legelhivatottabbak maradtak
mellöttünk. Közben meg azért mi is odacseperedtünk, hogy fújni kezdtük a minden-
kori „új nemzedék” dalait. Véleményünk volt arról, hogy mit kellene másképp ten-
ni, duzzogtunk, s forrongtunk, hogy mi aztán sokkal, de sokkal jobban tudjuk majd
vezetni, formálni az igen szeretett szervezetet.

Ám nekünk már nem jutott nagy és látványos harc. Nem kellett helyet kiszakíta-
ni egy gyakran jóval lassúbb tempóban haladó egyházi közvéleménytől, de – és vé-
gül ez lett a mi harcunk – a forrongás utáni jóval higgadtabb légkörben meg kellett
erősíteni a szervezet életét. Kétezer után az ifjúsági élet láza valamennyire alábbha-
gyott. Sorra buktak ki az erősnek tűnő szervezetek, a tagság fenntartása, a létszám-
ok megőrzése egyre nehezebb feladatnak bizonyult. Szükségessé vált a hosszú távú
berendezkedés megszervezése. Így készült stratégiai terv (rejtélyes SWOT-analízis-
sel), így egyszerűsödött a még mindig számunkra túl bonyolult helyi fiókszerveze-

tek belső rendszere, így kaptak helyet új elképzelések és javaslatok, rendezvények és programok, bővült az infrastruktúra, gyűlt a szervezési tapasztalat, és így vált egyre hatékonyabbá az intézményi élet.

E jelentős lépés után az ODFIE élete újabb szakaszba került, amikor az immár széles társadalmi elismeréssel, megfelelő szervezési és szervezeti tapasztalattal rendelkező ifjúsági egyesület a kora 21. század általános kihívásaival nézhetett szembe. Nagy megvalósításként tekintünk arra a tényre, hogy miközben majd minden erdélyi magyar ifjúsági szervezet tagsága rohamosan fogyott az elmúlt években, az ODFIE-nek nemcsak sikerült megőrizni tagjainak a létszámát, hanem gyarapítani is azt. A rendezvénykínálat tovább bővült, immár kimondottan vallásos, ifjúsági programokkal, nyilván anélkül, hogy a korábban elkezdett tágabb közművelődési tevékenység, illetve öntudat erősítési él csorbult vagy halványult volna.

Jelen pillanatban az ODFIE Erdély – s talán még azt is megkockáztatnám, hogy a Kárpát-medence – egyik legrobosztusabb alapokon álló ifjúsági szervezete. Amelyik a szerfelett megnövekedett – és sok esetben az elveivel ellentétes irányt mutató – kínálat közepette eleget tesz küldetésének. Természetesen ahhoz, hogy erre a szintre kerüljön, szükség volt minden egyes fentebb vázolt korszakra és lépésre; a kezdeti tapogatózástól a lázadó hangú késő '90-es évek eseményein át vezetett az út az ezredforduló immár nyugodtabb mederben zajló életéig. A folytonosságot, a változó időkben viszont megőrizte néhány alapelvnek a szigorú betartása. A forma többször igen szélsőségesen változott, de a keret mögötti lényeg, a kifejtett munka igazi célja nem változott.

Öröm volt számomra minden szakasz; kezdve a rendezvényeken való részvételtől a kisebb-nagyobb, majd egyre növekvő szervezési feladatokon át, magáig a szervezet vezetéséig és képviseléséig. Öröm, megtiszteltetés, rengeteg tanulási lehetőség és tapasztalat, ami meghatározó nyomot hagyott az életemben. Szeretném, hogy minél többen megtapasztalják ezt; a gyermektáborosok éppúgy, mint az immár saját utódaikat rendezvényekre hozó „vénegyletesekig”.

ITT IS MÁST

Néhány széljegyzet a kolozsvári Bretter György Irodalmi Körhöz

■ Milyen is egy jó Bretter? Nehéz volna megmondani. Az például nagyon nehéz Bretter, amikor a meghívott szövegei minőségüket vagy erejüket tekintve a megszokottnál magasabbra rúgják azt a bizonyos labdát, olyannyira magasra, hogy csak bámulunk utána, és egyáltalán nem vagyunk biztosak benne, hogy észrevesszük, mielőtt a fejünkbe esik. Szép kép, de valóban, ha a művek igazán ütnek, a kör elnökének – aki egyben a vita moderátora is – van a legnehezebb dolga: be kell indítania a vitát, szóra kell bírnia a megilletődött közönséget. Ha ez sikerül, ha az elbűvölt befogadó kizökken, és reflektálni kezd, akkor (talán) az egy jó kör.

Persze ez a ritkább eset. Ez a magas labda. Ha a labda látható, szép íve nyomon követhető (de beszélhetünk csúf ívről is, a lényeg, hogy legyen íve, és ne veszítsük szem elől): akkor általában könnyebben megy a reflektálás is, van mire, az asztalon hever, el lehet indulni mindenfele, elvihet a ló, visszahozhat, folyó folyik, moderátorként is csak arra kell figyelni, hogy ha már elidőztünk a holtágban kicsit, idejében evezzünk vissza a főáramlathoz. Szép képek, szép szavak, az ilyen Bretter lehet bármilyen, kinek mi a mérvadó, tessén vagy nem, a lényeg, hogy a vita éljen, és a szerző valamit ebből hazavigyen, és akkor (talán) mondhatjuk, hogy jó kör volt.

Aztán van, hogy a labda csak gurul, elindul valamerre, de még maga se tudja, merre, és fölötte már törnének a pálcák, mielőtt megállna – na az is egy nehéz Bretter. Mert a szerzőnek itt is haza kell vinnie valamit, és akkor erre kell ügyelni, hogy ha meg is szürküljék, le is ereszkedik, azért lehessen még valamit kezdeni azzal a labdával. Legyen kegyetlen a kritika, de ne váljon öncélúvá, ne tévessze szem elől a szerzőt, ne feledjük el, hogy róla van szó, érte vagyunk ott, ő a meghívott. Jó kritika, jó kör (talán).

Szép, így (is) szép, de valójában persze nincs ilyen labda. Sőt semmiféle labda nincs. Van egy (általában) kezdő szerző, a meghívott, van egy vitaindító, aki méltatja, van a közönség, aki vitázik, és van a moderátor, akinek figyelnie kell mindenkire. Minél színesebb a közönség, annál színesebb a vita, és persze annál több a mellébeszélés is, és számomra ez az igazán izgalmos a Bretterben, hogy állandóan egyeztetni kell, meg kell találni a közös nyelvi formulát, amikor egy tekintélyes szakmabeli és, teszem azt, egy irodalom iránt érdeklődő szakács elbeszélnek egymás mellett. És úgy érteni meg egymást, hogy közben ne feledkezzünk el a szerző jelenlétéről sem, akinek, így vagy úgy, de minden szavunk számít.

A Bretter körnek is megvannak a maga hibái, hóbortjai, szeszélyei, jogos vagy nem jogos bírálói, megvan a maga arca, hagyománya, élete. Vannak körök, ahol olyan parázs vita alakul ki, hogy a moderátort is elviszi a hév, az indulat (majd meghúzza magát, és szégyenkezve fáradtságra hivatkozik). És persze vannak a pletykák, a Bretter így, a Bretter úgy. Ma (aki a történetére kíváncsi, nézzen utána a Wikipédián vagy a Facebookon, azt itt, [és] most nem taglaljuk) korántsem a Bretter György Irodalmi Kör az egyetlen komoly irodalmi fórum Kolozsváron. De élőnek nagyon is élő, és számottevő, számot is tesz, nyomot is hagy. Több ízben voltam régebben a Bretteren meghívott, de az utóbbi két évben a Bretter alelnökeként, főszerzőjeként és moderátoraként rengeteget tanultam, nemcsak az irodalomról, a fiatalokról, de az emberi természetéről is.

Számomra a legjobb Bretterek azok, amelyek valamiképpen túllépnek a hagyományos kereteken, amikből kiindulnak. Kibontakoznak, úgymond. De minden Bretter-kör más. És a Bretteren bármi megtörténhet (akár kódós hajnalokon), a világ még nincs kész, csupán jelen van, a jelenlét pedig kölcsönhatást idéz elő, és feszültséget szít. Hogy ez a feszültség növekszik, csitul, vagy egyáltalán hova vezet, az mind a jelenben dől el. És akkor a szerzői jelenlétől még nem is beszélünk, aki az utolsó szó jogán reflektál az elhangzottakra, önmagára – ez a Bretter egyik legizgalmasabb pillanata.

Ebben a Korunk-számban ízelítőt nyújtunk az elmúlt két év meghívottjainak terméseiből, akik együtt is, külön-külön is más hangot (labdát) ütnek meg, és ami a legfontosabb: a legfiatalabbak közé tartoznak, tehát frissek, aktuálisak, jelenlétük aktív, élő jelenlét.

KÉRDÉSEK, AMELYEKRE NINCS EGYMONDATOS VÁLASZ

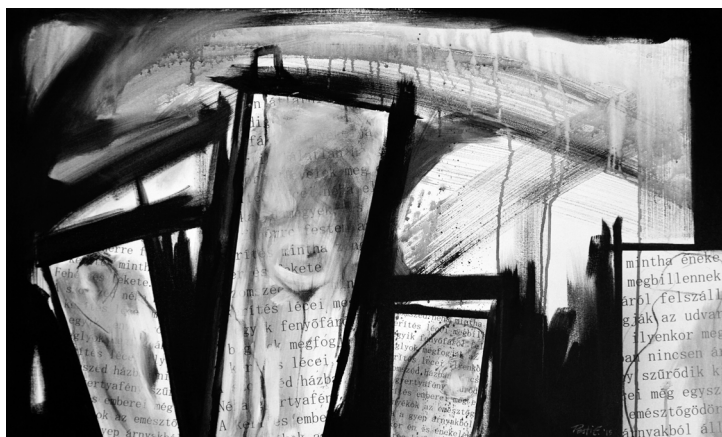
■ Asztaltársaságunk állandó témája a felvidéki magyarság helyzete és jövője. Megmarad? Beolvad? Lassú elhalás a sorsa, vagy a számbeli csökkenés egyszer csak megáll, és megmarad a kemény mag? Elég erősek a közösségépítő mozgalmak, vagy a többség nyomása az erősebb? Annál is inkább, hogy Szlovákia „modern” ország, nem hátra, a múltba tekintget, hanem előre, fejlődik, az „elitklubba” is bevették, amikor bevezette az eurót. Egyszerűen vonzó az, amit a mai Szlovákia kínál azoknak a magyaroknak, akik csak jól, sőt jobban akarnak élni, s elegendő van a múlt, a hontalanság éveitől sirámokból és a bocsánatkérés, illetve az erkölcsi és anyagi kárpótlás elmaradásának a felelőtlenségéből. Attól nem lesz olcsóbb a kenyér, mondják egyes magyarok cinikusan, ha a szlovák államfő megköveti a felvidéki magyarokat a háború utáni meghurcoltatásokért... És ugyan miért lenne nekem jobb, ha a dunaszerdahelyi vasútállomáson magyarul is kiírnák a város nevét? S mit old meg, ha nem Nagyová Alzbeta lesz a személyimben, hanem Nagy Erzsébet? Kérdéseket mindig könnyebb feltenni, mint megválaszolni azokat, különösen akkor, amikor nincs egyszerű, egymondatos válasz. Valójában nem biztos, hogy jobb lesz majd a dunaszerdahelyieknek, ha a vasúti megállóban magyarul is kiírják az egyik legmagyarabb felvidéki város nevét, esetleg az arra járó idegen számára válik csak nyilvánvalóvá a mindenki által ismert tény, hogy ebben a városban nemcsak szlovákok laknak, hanem magyarok is. S vannak, akik nem értenek egyet azzal, hogy „ezt a nyilvánvaló tény” azért kell így is megmutatni, mert ez az igazság. Valójában semmit nem old meg az egyén problémáiból, ha hivatalosan is magyarul írja a nevét, de az biztos, hogy „önazonos” lesz. Mert az igazság az, hogy ő Nagy Erzsébet, és nem Nagyová Alzbeta. S emellett a többség is szembesül az igazsággal...

Eddig jutottam el gondolataimban, amikor is elérkeztünk a március 5-i parlamenti választásokig. Az eredmények ismeretében alábbhagyott optimizmusom, és szaporodott azoknak a kérdéseknek a száma, amelyekre nem igazán tudom a választ. És az sem vigasztal, hogy ezzel nem vagyok egyedül. Vajon melyik Szlovákia igazi arca? Az, amelyiket eddig mutatott, vagy az, amelyiket a választások eredményeként megismerhettünk proteszt pártokkal, Európa-, és kisebbségellenességgel, neonácikkal, hisztérikus, magamutogató politikusokkal és identitás-zavaros magyarokkal? Valószínűleg mindkettő igaz valamennyire, mint ahogy az is, amiről eredetileg írni akartam, nevezetesen, hogy bár az elmúlt évtizedben csak sodródik a felvidéki magyarság az árral, elfogadja, hogy nélküle születnek döntések róla, naponta megtapasztalható a megmaradás szándéka. A rendszerváltozás utáni években sokáig az volt a fő gond, hogy nem volt civil élet, nem voltak olyan társadalmi szervezetei, amelyek az identitást erősítették volna. Ellenben volt három párt, az próbálta meg összefogni a magyarságot. Majd amikor a társadalmi realitás kikényszerítette az összefogást, és megalakult az egységes magyar politikai érdekképviselet, illetve jelentkeztek az első sikerek, beindult a közösségépítés. A legvengült Csevadok megerősödött, újra elfoglalta a helyét a társadalomban, és a hagyományok ápolásával ténylegesen hozzájárult s járul hozzá napjainkig a magyarság megmaradásához. Mert mi mással magyarázható Abaújszina település magyarságának megmaradása, mintsem azzal az ugyan fennköltnek hangzó, de igaz állítással, hogy a kultúrának tényleg van megtartó ereje, hiszen ebben az inkább szlovák faluban, ahol már régen nincs magyar iskola, nem csökkent, hanem növekedett a magyarság lélekszáma az ezredforduló és 2011 között. Miközben a szlovákiai magyarság rohamosan fogy... Abaújszina van egy erős Csevadok, és szervezi a „magyar életet” a faluban. A recept ilyen egyszerű.

Szlovákia égető problémája, hogy fiataljai elvándorolnak. A magasan kvalifikált szakemberek és a szakmunkások Nyugat-Európában próbálnak szerencsét, a leendő értelmiség egy része ott marad, ahol tanul, leggyakrabban Csehországban, Magyarországon, Hollandiában, Németországban. Csehország vonzása nagyon erős a szlovákiai magyar fiatalok körében is, s mivel nyelvi akadály nem áll fenn, sokan tanulnak cseh egyetemeken, főként Prágában és Brnóban. A legrégebbi az Ady Endre Diákkör, amely 1957 óta fogja össze a Prágában tanuló magyar diákokat, akik a vonzó cseh közegben sem akarnak nyelvet s identitást váltani. Az 1969-ben alakult Kazinczy Ferenc Diákkör, a brnói magyar egyetemisták szervezete Morvaország szívében őrzi a magyar hagyományokat és az identitást. A szlovákiai egyete-

mek mindegyikén megalakult a magyar diákszervezet, s az egykori Csehszlovákia területén működő diákszervezetek ernyőszervezete a Diákhálózat. Korábbi vezetői ma a politikai érdekképviseletben vállalnak szerepet. A közösségépítés igénye hozta létre a Via Nova – Új Út Ifjúsági Csoportot, először a Magyar Koalíció Pártján belül, de később önállósodott, igaz, soha nem szakadt el teljesen a magyar párttól, vállalja annak céljait és politikájának helyi megvalósítását. Dél-Szlovákiában szervezi az ifjúság magyar rendezvényeit, a megemlékezéseket, ismeretterjesztő esteket. A Via Nova tagjai aktív szerepet vállalnak a magyar iskolák védelmében úgy is, hogy a beíratás előtt felkeresik a magyar szülőket és az anyanyelvi iskola mellett érvelnek. Szorgalmazzák a magyar feliratokat, a névmagyarosítást, a magyar–magyar kapcsolatok ápolásában fontos szerepe van az általuk szervezett Határtalan fesztiválnak és a Kapocs-tábornak. A szervezet ott volt a Felvidéki Labdarúgó Bajnokság és különböző tehetségkutató rendezvények, valamint a Martosi Szabadegyetem bölcsőjénél is. Ha azt mondom, hogy vizuális kétnyelvűség, itt a Felvidéken elsöre mindenkinek a Kétnyelvű Dél-Szlovákia (KDSZ) Mozgalom jut az eszébe. Ez az a fiatalokból álló csoport, amely látványos gerillaakciókkal hívta fel a lakosság és a hatóságok figyelmét a hiányzó magyar feliratokra. Arra, hogy a kisebbségi nyelvhasználati törvényben foglaltak végrehajtása akadozik. Egyrészt azért, mert a hatalom elhanyagolja, másrészt azért, mert a magyar közösség nem kényszeríti ki. Hagyja, hogy még az a kevés is elveszzen vagy ne jelenjen meg a mindennapi életben, amire a szűkkeblű szlovák törvénykezés lehetőséget ad. Ma még talán nincs kellően értékelve annak a munkának az eredménye, amit a KDSZ aktivistái végeztek el: tudatosították a magyarokkal, hogy másképp is lehetne, hogy másképpen kellene. A magot azonban elvetették, s ami a fiatal generációk számára fontos, hogy bátran és látványosan tették. De a felvidéki magyar választó ezt a munkát sem igazán értékelte, mert március ötödikén nem ment el szavazni ezekre a fiatalokra (sem). Mert ahogy a Via Nova, úgy a Kétnyelvű Dél-Szlovákia tagjai is vállalnának politikai szerepet, az MKP listáján indultak is a március 5-i választáson, de üzenetük nem jutott el kellő számú választóhoz. Hol a hiba? Mi olvasható ki mindebből? Milyen állapotban van a felvidéki magyarság? A közösségépítésben meddig jutott el? Ha egyszer vannak erős és tömeges civilszervezetek, civil kezdeményezések és mozgalmak, akkor miért ilyen gyenge a magyar közösség politikai hangja a Felvidéken? Nagyt változott a világ errefelé, az biztos, de a változás – amit gyakran fejlődésnek neveznek – azt eredményezte, hogy „elaprózódott” a magyar közösség, a helyi kötődések mintha kiszorították volna a „nagy egészhez” való tartozás tudatosításának szükségességét. Ma már szinte minden apró közösség artikulálni tudja érdekeit, több ezer polgári egyesület és különböző szövetségek, szervezetek működnek a Felvidéken, de nem tudják – vagy nem is igazán akarják – artikulálni érdekeiket parlamenti szinten. Tudathasadásos állapot. A kisközösségek működnek, dolgoznak, s bár naponta szembesülnek az államapparátus gáncsoskodásával, és pénzért se Pozsonyba mennek, ahova az adójukat fizetik, hanem Magyarországra, szavazni azonban mégsem mennek el, hogy megpróbáljanak véget vetni ennek az állapotnak. Soha olyan kevés magyar honatya nem ült a pozsonyi törvényhozásban, mint most: heten, a Most–Híd szlovák–magyar vegyes pártból. Egy szlovákiai magyar történész mondta: hiába, a közösség közösségi jogok nélkül nem tud hosszú távon építkezni...

Haják-Szabó Mária

CONRAD, A STRATÉGA

■ Az egykori Osztrák–Magyar Monarchia vezérkari főnöke a sorsdöntő, háborús időben Franz Conrad von Hötzendorf (1852–1925) volt, akinek kiváló értelmi képességeit az ellenes államokban is elismerték. B. M. Saposnyikov, az egykori cári vezérkari tiszt, majd Sztálin legfőbb katonai tanácsadója háromkötetes munkát írt Condról, illetve a hadvezetésről, már a szovjet időkben. Ebben így jellemezte: „észbeli képességeivel kétségkívül kimagaslott nemcsak az osztrák–magyar hadsereg tábornokai, hanem más európai hadseregek vezérkari főnökei közül is”.¹ A szovjetek a két világháború között ugyanúgy „bekerített erődnék” látták Szovjet-Oroszországot, mint az első világháborúban a központi hatalmakat, illetve Ausztria–Magyarországot. Saposnyikov tehát nem tévedésből választotta éppen Condrót könyve „sorvezetőjének”, már csak azért sem, mert az ő stratégiai elképzelései alapvetően jobbnak voltak mondhatók, szemben a német vagy az orosz stratégiák meglátásaival. Ugyanakkor Conrad is hozott hibás döntéseket, és kétségkívül nem volt szerencsésnek mondható hadvezér. Mégis mi okozta, hogy az osztrák–magyar vezérkari főnök „rugalmas” értelmi és gyors helyzetfelismerő képességeivel sem tudta elképzeléseit időben győzelemre változtatni? A válasz talán meglepő, de legfőképpen a német szövetséges, illetve hivatali kollégája, Erich von Falkenhayn okozta a problémát az orosz túlerő, illetve a katasztrofális „mellék-hadszíntért” jelentős különös szerbiai háború mellett.

Conrad fő tévedése 1914 nyarán bukott ki, amikor a Monarchia jóval nagyobb veszteségeket szenvedett Galíciában, mint ideális esetben kellett volna. Az aránytalanul nagy veszteségeket két fő tényező okozta, az egyik, hogy a dualista állam haderejének nem volt megbízható haditapasztalata, emiatt a csapatokat elavult felfogásban vezették harctéri viszonyok között, sok esetben hiányos felszereléssel. Ez a tényező még nem feltétlenül Conrad rovására írható, hiszen itt politikai okok is jelentősen beleszóltak a dolgok alakulásába, mint a magyar parlamentben 16 éven át (1896–1912 között) tartó ellenzéki obstrukció. A másik tényező viszont már egyértelműen az ő tévedése, ugyanis azt feltételezte, hogy az orosz haderő a Varsó–Ivangorod–Breszt–Litovszk térségben gyülekezik, azzal a céllal, hogy Kelet-Poroszországra támadjon. Az orosz fővezérlet (Stavka) azonban másként határoz, és támadó erejének döntő részével 1914 augusztusában rögtön és több irányból Galícia ellen fordul. Így áll elő az a helyzet, hogy két támadó haderő ütközik össze északkelet-Galíciában, amely összecsapásban szükségszerűen az erősebb fog felülkerekedni. Conrad nem alaptalanul vélte úgy, hogy az oroszok előbb a nagyobb, erősebb Németország ellen fognak fordulni, és ezért szükséges, hogy a császári és királyi haderő mintegy magára vonja, lefogja a cári hadseregeket. Utólag mégis elmondható, célszerűbb lett volna az aktív védelmet választani, amely kevesebb véráldozatot követelt volna, és a Monarchia haderejének is némi időt adott volna, hogy kiismerje a modern hadviselés alapjait. Az orosz haderő délre fordulását az is különössé teszi, hogy a franciák megsegítése érdekében ez nem volt egészen ésszerű, ugyanakkor a szerbek tehermentesítése szintén mérvadó lehetett elgondolásukban. Valószínűleg arra számítottak, hogy egy nagy erejű offenzívával hamar tönkreteszik a Monarchia haderejét, és talán rövid időn belül eljuthatnak Budapestre, Bécsbe. Erre úgy tűnt, jó esélyük is van, hiszen a császári és királyi haderő kénytelen visszavonulni, elesik Lemberg, és bekerítik a przemoyeli erőrendszert, ily módon az osztrák–magyar haderő veszteségei szeptember elején elérik a 322 ezer (halott, sebesült, hadifogoly)² főt. Conrad ebben a helyzetben sem adja föl, és új támadó tervet készít, miközben a szerbiai hadszíntérről is egyre kellemetlenebb hírek érkeznek.

A szerbiai hadjárat furcsaságai

■ Conrad a világháború kitörése előtt olyan, a Monarchia bonyolult külpolitikai helyzetének megfelelő felvonulási tervet készített, amely elvileg kellően rugalmasan alkalmazkodott a különböző lehetőségekhez. Így jött létre egy részleges Szerbia és Montenegró elleni mozgósítás („B” [Balkán] háború); egy általános mozgósítás Oroszország ellen („R” – [Russia] háború); egy újabb általános mozgósítás Olaszország ellen („I” [Italien] háború). Ezek voltak a főirányok, amelyeket a helyzetnek megfelelően kellett alkalmazni, illetve kombinálni abban az esetben, ha e mozgósításokat („B”, „R” és „I”) nem egyszerre kell végrehajtani, és persze

akkor, ha Conrad egymaga képes rendelkezni a haderővel, azonban igen hamar kiderült, hogy nem ez a helyzet. Nagyjából hasonlóan komplikált haditervet készítettek a németek és az oroszok is, de kétségtelenül az osztrák–magyar vezérkar főnökének volt a legnehezebb dolga. Nem szabad elfelejteni, hogy a Monarchia összesen négy hadszíntéren viselt háborút 1914 és 1918 között, ami példátlan teljesítmény. Ez a haditerv, amelyet kémkedés miatt többször módosítani kellett, és amely azt is figyelembe vette, hogy ha az oroszoknak sikerülne hat hétnél korábban felvonulniuk, a szerb hadszíntér másodlagossá válna, alapvetően a gyors szerbiai győzelemre alapozott. Conrad úgy számolt, hogy a Szerbia elleni felvonulás 14 napot fog igénybe venni, és úgy vélte: „ha Oroszország ennek befejezése előtt belép a háborúba – »B-R« háború –, akkor a délre indított csapatok egy részét is északra kell küldeni, és a balkáni hadszíntéren védelemre kell berendezkedni.³ Tévedés ugyanis azt gondolni, hogy Conrad egymaga teljes egészében rendelkezett a Monarchia hadereje fölött, és ezt legszembetűnőbben a Szerbiában történtek bizonyították. Hiszen az oroszoknak valóban elég volt két hét, hogy nyugaton felvonuljanak, és ezt fölismerve az osztrák–magyar haderő mégsem rendezkedik be délen védelemre, hanem éppenséggel támad, még akkor is, ha az ehhez előírt létszám a 329 ezer fő helyett előbb 282 ezer, majd az osztrák–magyar 2. hadsereg teljes kiválása után csupán 219 ezer fővel rendelkezett.⁴ Hogy valami furcsa dolog van a háttérben, arra Tisza István egyik, 1914. novemberi kifakadása mutat rá: „Még mindig nem tudom megmagyarázni, hogy került sor a támadásra Szerbia ellen augusztus közepén. Világosan emlékszem, hogy amikor az Oroszország elleni háború elkerülhetetlenné vált, döntés született arról, hogy nem indítunk offenzívát Szerbiával szemben.”⁵ Erre vonatkozóan nagyon kevés támpont van, de valószínűleg az történt, hogy Oskar Potiorek tábornagy – akit bosznia-hercegovinai katonai kormányzóként talán furdalt a lelkiismeret a trónörökös halála miatt – kijárta Ferenc Józsefnél, hogy a „büntető expedíciót” megkezdhesse, ennek azonban aztán kétszer is katasztrófa lett a vége. Röviden arról lehet szó, hogy őfelsége Ferenc József „belenyúlt” a hadműveletek irányításába, kivette Conrad kezéből a szerbiai haderőt, és azt Potiorek felelősségére bízta, remélve a gyors győzelmet. Conrad csak annyit tud elérni, hogy a Potiorek által kiadni szándékozott parancsok az AOK-n (osztrák–magyar hadsereg-főparancsnokság: Armeoberkommando) menjenek keresztül, és onnan érkezzenek. A harc-edzett, erősen motivált szerbek azonban igen kemény ellenfélnek bizonyultak, és a déli front egyre több ember- és hadianyag-utánpótlást igényelt, Conrad nem kis bosszúságára, hiszen az oroszok ellen minden emberre és eszközre égetően szüksége volt. Őfelségének a hadműveletekbe való beavatkozására az északi hadszíntéren is volt példa, és az sem volt éppen szerencsésnek mondható.⁶

Az északi hadszíntér katonapolitikai viszonyai

■ Conradnak az „aktív védelmet” elvető és kifejezetten az offenzív taktikát érvényesülni hagyó megoldását északon az tette indokolttá, hogy a világháború előtt a porosz vezérkar főnökével, Helmuth von Moltkéval abban állapodtak meg, kizárólag szóban, illetve személyes levelezés útján,⁷ hogy amíg a németek legyűrik a franciákat nyugaton, addig az osztrák–magyar csapatok feltartóztatják a cári erőket, és ezt követően, de legfeljebb „hat hét” után a német haderő stratégiai váltással keleten fog döntő módon beavatkozni. Másrészt a kezdeményezést nem akarta kiengedni a kezéből, ami a későbbiekben kulcsfontosságúnak bizonyult. A nagy háború kitörése előtt a német és az osztrák–magyar felek között fennálló kettős szövetség (1879) ellenére nem volt katonai együttműködési megállapodás, ami ha létezett is (1882), csupán általánosságban foglalkozott a kérdéssel, konkrét határozatok nem születtek. Vagyis megközelítőleg sem emelték olyan szintűre a katonai együttműködést, mint a francia és orosz vezérkarok, amelyek már 1892 óta folyamatos egyeztetéseket végeztek, és összehangolták a két állam hadseregeinek lehetőségeit, feladatait. A sajátos orosz gondolkodásra jellemző, hogy ennek ellenére 1914 nyarán nem Kelet-Poroszországra támadnak azonnal és nagyobb erővel, hanem Galiciára és csak a francia nagykövet, Maurice Paléologue erőlyes követelésére küldenek két hadsereget német területre.

A Monarchia tehát 1914 szeptemberére már szorult helyzetbe kerül az északi harctéren is, és a német segítség iránt egyre nagyobb szükség mutatkozik, azonban a németek is elakadnak Marne-nál, ami Moltke bukását jelenti. A helyébe lépő hadügyminiszter, Falkenhayn annak ellenére nyugaton akarja keresni a döntő győzelmet, hogy az első hónap után bebizonyosodik: a Schlieffen-terv megbukott, és kialakult az állóháború. Száz év távlatából és a II világháború tapasztalatai alapján már kimondható, hogy a merev frontvonalakat a korabeli haditechnikával nem lehetett áttörni, és emiatt volt lényeges, hogy keleten maradt a „mozgó háború”, vagyis ott még lehetett komolyabb döntést remélni. Falkenhayn azonban a legkevésbé sem érezte magára nézve kötelezőnek a Moltke által szóban adott ígé-

retet, és továbbra is a nyugati frontot részesítette előnyben. Ekkortól, szeptember elejétől-közepétől kezdve állandósulnak a súrlódások és a kellemetlen hangú táviratváltások a központi hatalmak vezérkarai között. Conrad, hogy kérésének nagyobb nyomatékot adjon, Frigyes főherceghez mint az osztrák–magyar hadsereg (névleges) főparancsnokához fordult, aki szeptember 2-ai táviratában fogalmazta meg a problémákat II. Vilmosnak, ebben kiemelte: „az o–m haderő tisztán hadművelési szempontok által vezetett, szövetségi hűségének hű teljesítése közben feladta Kelet-Galíciát, hogy a Bug és a Visztula között a megállapodás szerinti irányban támadjon. Ezzel az orosz haderő túlnyomó részét magára vonta...”⁸ A németek azonban ennek ellenére nem tudtak és nem akartak segítséget küldeni, miközben Kelet-Poroszországban a német haderőnek mindössze 1/8-a állomásozik, igaz, hogy ennek – előbb a német 8., majd a 9. hadseregnek – a parancsnoka Paul von Hindenburg. Falkenhayn makacssága a nyugati frontot illetően olyan meglátásból táplálkozik, mint hogy az Oroszország elleni nagyobb hadművelet eleve kudarcra van ítélve az ország nagy belső területei miatt, ahová az ellenség folyton vissza tud húzódni. Csakhogy 1914 nyarán az oroszok éppen támadásban vannak a Balkán megszerzése érdekében, tehát egész haderejük nyugaton összpontosul. Rádásul az augusztus végi tannenbergi győzelem volt rá a bizonyág, hogy az oroszok legyőzhetők.

A két közép-európai hatalom közötti fokozottabb együttműködést és egy közös keleti főparancsnokság kialakítását nagyban nehezítik politikai presztízssokok, minthogy a nagy múltú Habsburg Birodalom nem akar katonai szinten alárendelődni a felemelkedő Német Császárságnak. Ezen túl viszont tény, hogy akkor és ott, a keleti fronton az osztrák–magyar haderő van nagyobb számban jelen, és emiatt talán célszerűbb lett volna az AOK vezetése alatt létrehozni a közös keleti főparancsnokságot. A két központi hatalom hadvezetősége hónapokon át csak „szükszavú” táviratokon és összekötő tiszteken keresztül folytatott eszmecserét, ritkák a személyes találkozások, és ezek az érintkezési módozatok rendkívül meglehetősen a kölcsönös segítséget és a közös megoldásokat. Ezért a mai Lengyelország területén operáló német és osztrák–magyar hadseregek gyakorlatilag egymástól függetlenül tevékenykedtek. Az idő haladtával a két hadvezetőség között a feszültség egyre nőtt. Falkenhayn Berlinbe hívta Conradot megbeszélésre, de az október 30-ára meghirdetett találkozóra a meghívott nem ment el, maga helyett szárnysegédét, Kundmann őrnagyot küldte. Ebben az időben már Hindenburg és vezérkari főnöke, Erich von Ludendorff is kezdik felismerik Conrad pontos és céltudatos helyzetértékeléseit, de ekkor még nem mernek szembefordulni a német Legfelsőbb Hadvezetés főnökével. Berlinben Falkenhayn elutasítja Conrad javaslatát, ami ilyenformán teljesen eredménytelennek mondható. Conrad egyre ingerültebb lett emiatt, mert mint könyvében írja: „A háborút úgy kezdtük, hogy a mozgósítást követő első hat hét után lehet majd német erősítésekre számítani. Ez szeptember 12-ének felelt volna meg. Időközben nem hat, hanem tizenhárom hét múlt el, s a határidőt Falkenhayn most újabb hat héttel szándékozott megtoldani. A megígért hat hétből ilyen módon tizenkilenc lett.”⁹ Miközben az osztrák–magyar haderő csaknem elvérzett, Conrad a felelősség terhe alatt, november 3-án újabb táviratot küldött Falkenhaynnak, amelyben nyíltan beszámolt a háborúval kapcsolatos reményeiről és a jelenleg kialakult helyzetről. A német vezérkari főnök ekkor már belátta, hogy Ypernt nem tudják elfoglalni, és bár a törökök háborúba lépése a központi hatalmak oldalán (október végén) is a keletre fordulás szükségét jelezte, mégsem tudott elszakadni eredeti elképzeléseitől. Conradot az eredménytelenség elkedvetlenítette, de nem sértődött meg, hanem újabb táviratban igyekezett megvédeni elképzeléseit, ezenkívül pedig Ófelsége katonai irodáján keresztülvitte, hogy az agg uralkodó is személyesen sürgönyözzön II. Vilmosnak az ügyben. Egyik kezdeményezésnek sem lett eredménye, mert a németek mindenáron nyugaton akartak eredményt elérni, pedig ekkor már tudni lehetett, hogy a Flandriában folytatott német hadműveletek kudarcba fulladtak. Azonban az osztrák–magyar haderő helyzete tovább romlott, és november 3-án ismét el kellett rendelni északon az általános visszavonulást.

A viszonylag sík, dombos, rossz közlekedési infrastruktúrával rendelkező Galíciában az osztrák–magyar haderő nem tudott állva maradni a kiváló taktikával és túlerővel támadó oroszokkal szemben, ezért kénytelenek visszahátrálni az ellenség nyomása elől a Kárpátok, illetve a krakkói erődöv körzetébe, mindkétszer súlyos veszteségeket elszenvedve. Novemberben az oroszok nagy önbizalommal indítják meg újra szuronyhengerüket, mert úgy vélik, a Monarchia kivérzett. Conradnak azonban rendelkezésére áll a Hazai Samu által az ősz folyamán kiállított mintegy 70 ezer főnyi plusz haderő és az Erdélyben föllállított tartalék hadseregcsoport Karl von Pflanzer-Baltin tábornok parancsnokságával, ezekre, illetve más kedvező tényezőkre alapozva (Törökország háborúba lépése a központi hatalmak oldalán) új haditervet készített. Limanova az a pont, ameddig az előretörő oroszokat engedni lehet, mert azon túl kettévágták volna a már amúgy is kétfelé vált északi osztrák–magyar haderőt, ezért

a csapdát itt állítják föl. Conrad szeme előtt egy Tannenberg-szerű győzelem lebeg, amelynek megvalósulására az események alakulása is nagy reményekre jogosítja föl. Ezen bonyolult hadművelet alatt kerül sor december 2-án a központi hatalmak legmagasabb szintű katonai vezetőinek találkozására Boroszlóban (ma: Wrocław), a német császár szalonkocsijában, de Ferenc József és Tisza is hiányoznak. Conrad ott van ugyan, de Falkenhaynnak már bevezető előadása is teljesen kiábrándító, mert elvetette a keletre fordulást, és szövetségeseitől továbbra is a német 9. hadsereg támogatását kérte, majd feltette a kérdést: „De mi történjen aztán? Az én álláspontom csak az lehet, hogy nincs okunk az oroszok után az ország belsőjébe szaladni, megelégedhetünk azzal, ha a Visztula és a San mögé szorítjuk vissza őket. Csináljanak azután, amit akarnak.”¹⁰ Conrad ennek fényében felszólalásában ki sem tért a keleten elérhető döntő jelentőségű elképzeléseire, ilyenformán ez a tanácskozás is teljesen eredménytelen volt.

Limanovánál a magyarányú győzelem ugyan nem sikerül, de a terv helyes elgondoltságát mutatja, hogy a bekerítést végző 39. honvéd hadosztály és az Észak-Magyarországot az ellenségtől felszabadító Szurmay Sándor-harccsoport katonái, mint egy harapófogó két ága, sikeresen találkoznak össze a neusandezí hídon, és az oroszok meghátrálnak. A Monarchia „visszacsapása” ha katonailag nem is megrendítő az oroszok számára, tervszerű visszavonulásuk is hamar lelassul, majd megáll, de mindenképpen meglepetésként éri őket, miközben a Lódÿ körüli harcokban is vereséget szenvednek. Elgondolható, ha a keleti fronton egyetlen kézben összpontosul idejekorán a vezetés, akkor minden bizonyosan már az 1914-es évben komolyabb eredményt lehetett volna elérni.

A gorlicei áttörés és a későbbi következmények

■ Ezt követően a Monarchia hadereje továbbra is szorult helyzetben van, hiszen az oroszok súlyos veszteségei ellenére a támadást erőltetik az északi hadszíntéren. Az 1915-ös év első négy hónapja az ellenfelek között a folyton megújuló támadásokról és ellentámadásokról szól. Osztrák–magyar részről a przemyelei erődrendszer felmentése érdekében, az oroszok pedig a Nagy-Magyar-Alföldre szeretnének kijutni, hogy bevegnek Budapestet, és ezért a legnagyobb erőfeszítéseket teszik. Egyik nagy cél sem teljesül. Ráadásul az oroszok a mazuri téli csatában is vereséget szenvednek, ami – ha csak a téli hónapokat nézzük – összességében egy 500 ezres veszteséget jelent, gyakorlatilag elveszítik elsőrangú támadó erejüket. Conrad képtelen elegendő tartalékot előteremteni a sikeres offenzívákhoz, és csak 1915 áprilisára sikerül nagyobb német erőket (a német 11. hadsereget) keletre vonni és egy közös haditervet kidolgozni, de továbbra sem képesek létrehozni egy közös keleti főparancsnokságot, annak ellenére, hogy Conrad a német keleti főparancsnokkal, Hindenburggal egyre jobb együttműködést valósít meg.

1915. május 2-ával kezdődően Conrad báró korábbi tervei alapján, de August von Mackensen tábornok vezetésével a központi hatalmak Gorlicénél áttörik az orosz frontot, és az ellenséget mintegy 100 km-es távolságban hátrébb szorítják. Rendkívüli siker ez, és bebizonyosodik, hogy a keleti front (a „gumifront” – az osztrák–magyar tisztek szerint) sajátossága miatt az oroszok nagyobb arányban is megverhetőek. Alighanem további nagy sikereket lehetne elérni, de Falkenhayn megint behúzza a „kéziféket”, és nem enged nagyobb erőket a keleti frontra. Sem ekkor, sem később nem használják ki igazán, hogy az orosz kolosszus sebezhetővé vált, és 1916-ban majd ők fognak visszacsapni, de ez (és a Kerenszkij-offenzíva 1917 júliusában) már csak hattyúdál a részükről, viszont megint csak az osztrák–magyar haderőt fogja főként sújtani. Közben zajlik már az olasz–osztrák–magyar háború, amely az olaszokra nézve egy kudarcsozozat, de Ausztria–Magyarország számára mégis egy újabb vérszivattyú. Szerencsére Szerbiát sikerül 1915 végére legyőzni, de ekkor már a Monarchia kétségtelenül egyre inkább a németekre szorul súlyos emberveszteségei miatt. Ekkora már az osztrák–magyar vezérkar mozgásterérendkívül leszűkül, és csak a Monarchiának a sétélhúzó tényezők ellenére is rendkívül erős belső kohéziójának köszönhető, hogy a haderő nem roppan össze, de éppenséggel minden harctéren állva tud maradni a végsőkig.

Conrad alapvető stratégiai elképzelései, melyek kezdetben északon a legteljesebb mértékben összhangban voltak a német elképzelésekkel, csak akkor lehettek volna sikeresek, ha ő valóban korlátlan ura saját haderejének, és ha a németek betartva ígéretüket nem hagyják hosszabb időn át kivérezni legfőbb szövetségésüket. A központi hatalmak számára a legfőbb nehézséget a világháború első kilenc hónapjában a közös és egységes hadműveleti vezetés kérdése, annak hiánya okozta, hogy ez nem valósult meg, az elsősorban a németek hibája volt, talán mert féltek Conradra bízni seregeiket. Mint említettük, Conradnak voltak tévedései, és talán érzékeny személyisége miatt sem volt alkalmas közös keleti főparancsnoknak, de meglátásai főbb vonásokban igen pontosak voltak, viszont a súrlódások és nézeteltérések

ellenére igyekezett kompromisszumkésznek maradni a nagyobb cél érdekében. Ezt az is mutatja, hogy 1914 novemberében még lemondását is felajánlja,¹¹ ha ezzel segíteni tudja egy a németekkel közös főparancsnokság létrehozását. Limanovánál kiválóan rögtönzött, és a németekkel való egyre feszültebb viszony ellenére is megőrizte a párbeszédre való nyitottságát. Ugyanakkor a hadsereget a klasszikus módon, az egyszemélyes döntési mechanizmussal irányította, és nem alkalmazta a fejlettebb, a „modern” háború követelményeinek jobban megfelelő, hatékonyabb „diktatórikus” haditanács-rendszert. Conrad vezérkari főnökként mereven elzárkózott attól, hogy állandó tájékoztatást adjon terveiről a politikai vezetés számára, és ez a magatartás nagyon megbosszulta magát, hiszen értetlenséghez és felesleges feszültséghez vezetett. Ezzel együtt nagy bizonyossággal kijelenthetjük, nem rajta múlt a világháborúnak a Monarchiára nézve negatív alakulása, és hogy az több sikeres hadjárat ellenére vereséggel végződött. Ezt támasztja alá Falkenhayn 1914 decemberében szerkesztett emlékiratának megállapítása: „Az osztrák–magyar haderő súlyosan szenvedett. Az osztrák–magyar hadvezetőség ennek dacára mindent megtesz, hogy szövetségesi szellemben vezesse a hadműveleteket. Három hadsereget vont át a Visztula bal partjára s csak gyenge erőket hagyott Galiciában. Ez önfeláldozásnak tekinthető.”¹²

■ JEGYZETEK

1. B. M. Saposnyikov (1882–1945 március), katonai teoretikus, szovjet marsall, 1937-től a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke. 1914-ben vezérkari századosként kezdi a világháborút, tehát gyakorlatilag a magasabb vezérlés szemszögéből látja a hadműveletek lefolyását. Conradról írott műve: *A hadsereg agra*. Részletek in: *Válogatás a szovjet hadtudományi írásokból*. Zrínyi, Bp., 1984. 154.
2. Julier Ferenc: *A világháború magyar szemmel*. Lemberg c. fejezet. Internetes változat. http://mek.oszk.hu/02200/02221/html/2_3.html 24. o.
3. Galántai József: *Szarajevótól a háborúig. 1914. július*. Kossuth, Bp., 1975. 48.
4. *Magyarország az első világháborúban*. Szerk. Ravasz István. Petit Real, Bp., 2000. 551. Potiorek-offenzívák címszó.
5. Vermes Gábor: *Tisza István*. Osiris, Bp., 2001. Stürgkh tábornok előtt, aki az osztrák miniszterelnök testvére. 28. jegyzet, 531.
6. Így például, amikor 1914 októberében, amikor Ófelsége katonai irodáján keresztül leállította a Pflanzer-Baltin seregcsoport elszállítását Erdélyből a Kárpátokba, amit aztán újra elindítottak, de a felvonulás napokat késelt. Az eset felesleges súrlódáshoz vezetett a katonai iroda és az AOK között. *Az I. Világháború (1914–1918)*. Szerk. és kiad. A M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Bp. 1928–1942. VI. 287.
7. Erről nyújt jó áttekintést John Keegan: *Az első világháború*. Akadémia, Bp., 2014. 68–69.
8. *Az I. Világháború (1914–1918)*. i. m. II. 537.
9. *Az I. Világháború (1914–1918)*. i. m. VII. 315.
10. *Feldmarschal Conrad: Aus meiner Dienstzeit 1906–1918*. Rikola-Verlag, Wien, Berlin, Leipzig, München, 1921–1925. Band 5. 341.
11. *Az I. Világháború (1914–1918)*. i. m. VII. 22. Ferenc József katonai irodájának vezetőjéhez, Bolfras tábornokhoz intézett november 8-ai leveléből: „Megengedem, hogy hadműveleteinknek, lefolyása mindazokat, akik nem ismerik a jelenségeknek igazi okait és összefüggéseit, arra ösztönzi, hogy ítéletet mondjanak a vezetés felett, és bírálatukat kizárólag olyan személyekre összpontosítsák, akiknek félreállításában látják az orvoslás egyedüli lehetőségét, még akkor is, ha azok semminemű vonatkozásban sem állanak az elszenvedett kudarccal. Ezt annyira természetesnek találom, hogy szemrebbetés nélkül vettem volna tudomásul egy ilyen irányú elhatározást, mint ahogy nyugodtan fogom elviselni azt, ha valamikor sor kerülne rá...”
12. *Az I. Világháború (1914–1918)*. i. m. VII. 665.

KOVALSZKI PÉTER

HEREFORDI ÖRÖKSÉG

Az amerikai Magyar Baráti Közösség születéséről és alakulásáról

■ A *Korunk* múlt évi 3. számában megpróbáltam felvázolni szervezetünk fejlődéstörténetét, igyekeztem érzékeltetni periodikus megújulásainak igényeit és az elvégzett munka eredményeit. Mindez nyomom követhető megújult honlapunkon is (mbk.org). Magával a herefordi örökséggel intenzívebben 2012-ben kezdtem el foglalkozni, amikor is elérkezettnek láttam az időt, hogy rögzítsem a Magyar Baráti Közösség (MBK) történetének a kezdeteit.

Sűrű levelezés, stenciles/könyvnyomatos kiadvány előzte meg az 1971-es Itt-Ott-találkozót, amelyik aztán a közösségalapítás alapkövetelményének számított a Hereford tanyán. Az 1972-es Szent István-napi együttlétnék már jól átgondolt programja volt. Olyan gondolatok hangzottak el, olyan tervek fogalmazódtak meg ott, amelyek később „felvetői” voltak az MBK eszmei szövetének.

Éltető Lajos, Ludányi András, Cseh Tibor előadásai, azok egyes megállapításai axiomatikus erővel bírtak, és vissza-visszatértek, megerősítést és alkalmazást nyertek. Akik nem voltak ott, azok is felkarolták, magukévá tették azokat – így hallottam vissza sokaktól.

Miként látom én ennek az örökségnek a sorsát?

Hereford nemcsak az elméleti tisztázás fóruma volt, legalább ennyire a gyakorlati közösségépítés és fejlesztés műhelye is. Mert:

1) A jelentések és előadások/felmérések kiterjedtek az amerikai magyar élet minden területére – egyházi, ifjúsági, cserkészeti, oktatásügyi, szervezeti, politikai, emigrációs, kulturális aspektusokra is, ezek pedig egy tágabb résztvevői társaságban visszhangzottak, és hozzászólások, viták követték az aktív résztvevők jelenléte folytán.

2) Hangsúlyos volt a gyakorlati közösségfejlesztés, beleértve a közösség szervezeti keretének a fejlesztését, az amerikai magyar világban való terjeszkedését, a kommunikáció lehetőségeinek bővítését, és az ehhez szükséges anyagi alapok megerősítését. (Éltető Lajos, Cseh Tibor, Sass Márton, Nagy Károly és Madarász Géza előadásai.)

3) A következő fontos állomás az 1973-as találkozás Adában. Ez lényegében műszaki megbeszélés volt a Bójtos házaspár részvételével. Folytatódott a közösségszervezés, az augusztusi találkozó előkészítése, majd Csatakvá (1974) – ugyancsak a közösségteremtés jegyében.

Lényegében 1975-ben alakult át az Itt-Ott Magyar Baráti Közösséggé; megváltozott első, ideiglenes egyháztanácsa; elkészült első magyar alkotmánya, kiépült a vezetői rendszer, a gondnokság, létrejött az adminisztrációs szerkezet. Így lett az első (ideiglenes) gondnok Éltető Lajos 1975-ben, majd hároméves ciklusban az első rendes gondnok. Elérkezett 1976, s a Lake Hope-i állandó szálláshely is felavatásra került. Ezt követte 1977-ben az angol alkotmány és szabályzat, az MBK portlandi (OR) hivatalos bejegyzése a jótékonyági adómentességi szervezeti státusz megszerzése, az 501(C)(3) megadása 1979-ben az IRS által.

Az 1980-as Itt-Ott-on Ludányi András végzett számvetést, s ezt a következő évtizedek történései tovább igazolták, megerősítették:

- az MBK hű maradt a szétszórtsági/diaszpórasors vállalásához;
- nem csatlakozott semmilyen politikai ideológiához, és nem folytatott napi pártpolitikát;
- önmagát az összmagyarság részének tekinti;
- generációs folytatólágosságban gondolkodik;
- közösségi magyar munkát igyekszik folytatni;
- a jobbulást és az önképzést élete, munkája központjába helyezi és gyakorolja.

Ami időben változott, az ezen elvek gyakorlásának körülményei és formái. A jelenre vonatkoztatva megállapítható:

– Szervezeti életünk gondnokhelyettesi funkcióval bővült 2012-ben; megszületett az 1977-es angol alkotmány magyar fordítása; bejegyzésre kerültünk 2009-ben Ohio államban is.

– Itt maradtunk a Lake Hope-on (rövid vita zajlott erről 2008-ban); 2013-tól megjelent a vendégfiataliság (a KCsP-ösztöndíjasok, cserkészek, és azóta is folytatólágosan jelen vannak).

– Az Itt-Ott találkozó során az állampolgári avatás, a konzuli tevékenység 2012-től kezdődően értékes magyarságszolgálati adaléka a Reménység-tavánál töltött hétnek.

– Amerikai magyar viszonylatban is kiszélesedett a közösségi munkánk (testvérgyülekezetek, HAC, HATOG, cserkészlet, WPA); külhoni szolidaritási és támogatási akciókban vetünk részt.

– Az *Itt-Ott* folyóiratból *Itt-Ott Kalendárium* lett; internetes jelenlétünk, kommunikációnk kiterjedt és megújult, szociális médiánk is kiteljesedett.

– 2012-től fontos pályázati tevékenységet indítottunk, amelyik nemcsak programjaink, segélyakcióink jobb megvalósítását teszi lehetővé, de kapcsolattartási tevékenységünk bővítésének is részévé vált.

– Több irányba is kiterjesztettük támogatási tevékenységünket.

– Ami az összmagyarsági jelenlétet illeti, ezt képezik a kisebbségi és diaszpórasorsban élő nemzetrészek iránti figyelem, kapcsolattartás, támogatás, amelyet a magyar kormányzat hathatósan elősegít a Magyar Diaszpóra Tanács és programjainak létrehozásával (Kőrösi Csoma Sándor Program, Nemzeti Regiszter, Julianus Program, Mikes Kelemen Program, Külhoni Magyar Sajtószolgálat), amelyekben mi is részt veszünk.

A megváltozott körülmények közepette ekképpen folytatjuk munkánkat:

– A jelen magyar kormányzat nemzetpolitikai tevékenységét pozitívan értékeljük, és lehetőségeink, közösségünk szándéka szerint ehhez fűződő tevékenységekben természetesen részt is veszünk (Magyar Diaszpóra Tanács), ennek számunkra téje van!

– Ez egyébként megnyilvánul a megfelelő állami és diplomáciai szervek/ tisztviselők jelenlétében és részvételében is, programjainkban, kiadványainkban.

– Ugyanakkor több tagtársunk megszerezte a magyar állampolgárságot, gyakorolván állampolgári jogait és kötelességeit.

– Pályázati tevékenységünk és a kapott támogatás is ennek részei, a fentebbieket teszik lehetővé.

Persze, gondjaink is vannak. Van egyféle, sajnálatos, de természetes fogatkozás, és ezzel a tagságbeli gyarapodás és részvétel nem tudott eddig lépést tartani. Külön fájdalmas a hazai fiatalsági részvétel csökkenése, az frissen érkezettek részvételének elmaradása. Ennek orvoslására még nincs szerünk, de javításáról nem mondtunk le.

Meglehet, hogy a mai magyar amerikai élet olyan paradigmaváltásáról van szó, amelyet közösségünk nem tud kiegyensúlyozni.

Ebben nem leszünk egyedül, az amerikai magyar egyházi, hitbéli, közösségi élet is néha szenvedett és szenved emiatt.

S ha Itt-Ott hetünk iránti érdeklődés, az azokon való részvétel csökken, ezt pótolhatja/átveheti a helyi közösségek gyarapodása, megerősödése, bizonyos funkciók és feladatok vállalása, melyeket mi végeztünk eddig.

Így lehet a szükségből erényt kovácsolni. Így látjuk mi az idén vendégül a felvidéki és Kárpát-medencei cserkészeket, az anyaországi vagy vajdasági KCsP-ösztöndíjasokat, és készítünk együtt egyhetes programot, mindannyiunk épülésére és szórakoztatására. Ennek lehetősége is benne van – eleve benne volt – az első herefordi szemináriumban, ezzel élni a változó amerikai világban lehetőségünk is, kötelességünk is!

KÜLHONI MAGYAR FIATALOK MAGYARSÁGTUDATA

■ Rendhagyó lapszámmal jelentkezett a Kolozsvári Kommunikáció- és Médiakutató Intézet (KMKI) kiadásában megjelenő folyóirat, a *ME-dok* múlt évi 2. száma. A szokástól eltérően a szerkesztőség egyetlen Kárpát-medencei felmérés eredményét közli: miképpen élik meg magyarságukat a Magyarország határain kívül élő fiatalok.

A Bauer Béla, Déri András, Gyorgyovich Miklós és Pillók Péter által jegyzett *Haza a magasban. Tanulmány a külhoni magyar fiatalok magyarságtudatának alakulásáról* című, százötven oldalnyi, részletes táblázatokkal szemléletesen tett, majdnem könyvnyi terjedelmű írása kiemelkedő jelentőséggel bír nemcsak a tízéves lap, hanem a magyar szociológiai kutatások történetében is. Az Illyés Gyula-vers (*Haza, a magasban*) címét parafrázál, és e vers két szakaszát mottóként használó lapszámot a Századvég Politikai Iskola Alapítvány munkatársai írták, a kutatást a Nemzetstratégiai Kutatóintézet támogatta. A lapszám szerzői már számos,

kis- és nagymintás ifjúság-szociológiai felmérést végeztek, amelyek publikálása hozzájárult ahhoz, hogy teljesebben értsük, hatékonyabban viszonyuljunk ehhez a korosztályhoz.

Bauer Béla meghatározó személyisége volt a *MOZAIK2001*-felmérésnek, valamint a *MOZAIK2011*-nek is. A nagymintás *Ifjúság2000* csak a magyarországi fiatalok életébe engedett az idáig alig elképzelhető mértékű betekintést, de mindkét MOZAIK-vizsgálatot kiterjesztették a Kárpát-medence ifjaira is. Így váltak összehasonlíthatóakká az anyaország határain belül és kívül élő fiatalok életének, szemléletének vizsgált jellegzetességei, így szintetizálódott egy hatékony ifjúság-értelmezési diskurzus.

Az itt bemutatandó *ME.dok* 2015/2-es számát a szerzők ebbe a kutatásvonulatba illesztik, és azáltal, hogy ezúttal ilyen sajátosan szűk életszemléleti jellegzetességet – a magyarságtudatot – vizsgáltak, lehetővé vált az, hogy először szintetizálódjon a nemzetiséghez való tartozás aspektusaihoz történő hozzáállások – bizony, elég széles – spektruma, amely az adott ország többségi kultúrájával történő szinte teljes asszimilációtól az attól való radikális elhatárolódásig terjedhet. Egy fókuszcsoporthoz beszélgetés során felmerült Órvidék példája is, ahol az Ausztria nyelvéhez, kultúrájához történő igazodás jóval „szervesebben” zajlik, mint ahogy azt megélik a felvidéki Komáromban (132.).

A szerzők már tanulmányuk bevezetőjében megállapítják, hogy a Kárpát-medence magyar fiataljai számára a legnyomasztóbb problematikát az anyagi tényezők jelentik. „Az összes régióban megjelent a munkanélküliség mint az egyik legfontosabb, négy régióban pedig mint legfontosabb probléma.” (5.) A többségiek átlaghelyzetéhez képest visszafogottabb anyagi helyzet fennállásához néha hozzájárul az erős diszkrimináció is, de rossz anyagi helyzetet eredményezhet az is, hogy a magyar ajkú, kultúrájú ifjú nem tanulta meg elfogadhatóan használni a többség nyelvét, és, sajnos nem ritka a magyar nyelv használói-val szembeni ellenséges magatartás sem (23.), de előfordul az is, hogy a kisebbségiek viszonyulnak ellenszenvvel a többséghez (37.).

Sajnos a kutatók nem bukkantak optimálisan, a többségiekkel „jósomszédi” viszonyban élő magyar kisebbségi csoportokra – minden együttélésre árnyékot vet a Szovjetunió kisebbségpolitikájának hagyatéka, amely eleve elutasította a békés együttélés konceptusát, és kultúrauniformizáló törekvéseit kiterjesztette minden kommunista államra, így a jelentős magyar kisebbséggel rendelkező Romániára, Csehszlovákiára, Szerbiára is, és értelemszerűen érvényesítette saját határain belül is (Kárpátalja – ma Ukrajna területén).

A tanulmányban vizsgált korcsoport jelentős része – korából kifolyólag – nem rendelkezik közvetlen, tudatosított tapasztalatokkal a Szerbia széteséséhez vezető tragikus háborúról vagy a Szovjetunió megszűnését követő gazdasági, politikai zűrzavarról, nem élték át Erdély Romániához történő csatlolásának traumáját, ám amint kiemeli a kutatást végző munkacsoport, ezek a traumák még a vegyes házasságok esetén is meghatározóak lehetnek – főleg amiatt, hogy az idősebb generációk intenzíven éltetik ezen események emlékeit, és a nevelési-szocializációs folyamatban az utódaikra, a kutatók által vizsgált ifjakra is „átörökölték” e szemlélet bizonyos aspektusait (l. pl. 106.).

Ám amint a komáromi fókuszcsoporthoz is kijelentik, jó magyarnak lenni, még olyan kisebbségi helyzetben is és abban az esetben is, amikor az anyaországban minősítik negatívan valakinek egy külföldi területhez kapcsolódó identitását (pl. ha „tótként” utalnak felvidéki magyarokra, 47.). Ugyanezt, az anyaországiak részéről tapasztalható, illetéknéppen kimutatott idegenkedés következményeként érzett sérelmezettséget azonosították a kutatók a többi „leszakadt” területen élő fiatal esetében is, értelemszerűen, más-más intenzitással, hangsúlyokkal (l. pl. 56.).

Ugyanakkor a magyarság megélésének szimbolikus vetületeihez való viszonyulás sem egyértelmű (már?) az ifjú nemzedéknél, ugyanis, amint a kutatók leszűrlik az erdélyi vizsgálódás egyik figyelemre méltó következtetését, „egyeseknél fásultság mutatkozik a nemzeti értékekhez kapcsolódó, általuk némileg kötelezőnek érzett lelkesedés miatt” (29.). Anélkül, hogy „túlin-terpretálnánk” a kutatás következtetéseit, megállapíthatjuk, hogy valószínűleg a Magyarország határain kívül, a „leszakított részekben” élő ifjabb magyarok generációja jóval kozmopolitább, mint a középkoriak, akik még a kommunizmusban (illetve annak túlkapásaiban, despotizmussal ötvözött szocializmusban, abuzív államkapitalizmusban stb.) szocializálódtak, és számukra a nemzeti hovatartozást meghatározó attribútumok nem bírnak olyan szerves funkcionálitással, mint amennyire jelentéstelítettek voltak a korábbi generációk esetében.

Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a magyar nemzet (esetenként Magyarország) szimbólumainak használata, az azokhoz történő tudatos ragaszkodás, a jelképviselet ceremonialisításának felvállalása jelentős szereppel bír az ifjak csoportjában is, annak ellenére, hogy – a nyilatkozatok szerint – egyetlen többségi sem tekintett pozitívan ezeknek a jelképeknek a közvetlen felvállalására, nyilvános terekben történő felmutatására. A felmérés

adatai szerint a nemzet szimbólumainak felvállalása és használata fontosabb magyarságtudat-meghatározó, mint pl. a magyar állampolgárság (l. pl. 36, 47, 93. stb.).

Sajnos anélkül, hogy bizonyítékokat sorolnánk, forrásokat idéznénk, a tévedés kockázata nélkül kijelenthetjük, hogy a posztkommunista országok jellemzően erős ellenérzéssel viszonyultak a '89-es események után jelképeiket hangsúlyosabban használni kezdő magyar kisebbség öndefiniálási kísérleteihez, alkalmanként gátolva azokat.

Ezzel szemben ebben a kutatásban nem érintett őrvideki magyar közösség nem szembe-sült akkora mértékű jelképhasználat-tiltással, mint Kárpátalja, Felvidék, Erdély, Délvidék magyarsága, viszont az ő körükben nem oly jellemző a nemzeti jelképek oly hangsúlyos használata, mint az előbb felsorolt, hajdani országrészekben. Ugyanakkor Őrvidéken az 1920 óta magyar (és egyéb kisebbségi) nyelv intézményes használatát is más típusú törvények, alkotmánycikkelyek határozzák meg, mint a felsorolt területeken.¹ Viszont egy jóval tolerán-sabb legális környezet sem menti meg a közösséget a német (osztrák) nyelvű többségbe tör-ténő beolvadástól – amit sajátos esetekben erőteljes lokális identitás kialakulása befolyásol – mint pl. Őrsziget esetén, amelynek lakói előszeretettel definiálják magukat „szigetiakként”: „Sigeter seimma, Sigeter bleimma...”²

A *ME-dok*-ban vizsgált területeken a lokális identitás felerősödése, főleg az anyaország-tól elszigetelt, de tömbközösségben élő ifjak csoportjánál figyelhető meg (141.).

A kutatás egyik fontos megállapítása, hogy a határon túli magyar ifjak számára a „nem-zet mint elképzelt közösség” jelenti a magyarságot. Ugyanakkor kiderült a fókuszcsoportos beszélgetésekből, hogy főleg a szórványban a „többségi nemzet” országa társul erősebben az otthon képzetéhez (142.), ugyanakkor épp a szórvány esetében fordult elő az, hogy ese-tenként hangsúlyosabbá vált az „ellenálló identitás”, mint a tömbmagyarságnál (145.).

A kutatás vezetői Bodó Barnára hivatkozva megerősítettnek látják a MOZAIK2011 ered-ményeit, hogy „»a szórvány jellemzője, azazhogy az itt élők külső támogatás nélkül képtele-nek nemzeti identitásuk kulturális tartalmait újratermelni, képtelenek az etnikai reprodukcióra«, illetve »a kisebbségi identitás egyetlen esetben nem veszélyeztetett: ha a vo-natkozó kisebbségi közösség autonómiával rendelkezik».³

Értelemszerűen a tömbmagyarságnak erősebbek az esélyei potenciális és valós asszimi-lációs kísérletekkel szemben, ám a többségi nemzetek a magyar közösségekhez való, jelle-mzően negatív hozzáállása már rövid távon is befolyásolhatja az ifjak szülőföldhöz mint ma-gyarságtudatuk egyik meghatározó komponenséhez való viszonyát – (lásd a fentebb említett, teljes Kárpát-medencére jellemző, ifjakat hatványozottan érintő anyagi problémákat).

Végezetül a kutatás fizikai paramétereiről ejtenénk néhány szót.

A Bauer Béla, Déri András, Gyorgyovich Miklós és Pillók Péter által koordinált kutatás tizenhárom fókuszcsoportos beszélgetés keretében mérte fel a „leszakított részek” ifjainak magyarságtudatát. A 2014 májusában és júniusában zajló kutatásba szakképzett moderáto-rok és helyi szervezők kapcsolódtak be. A kutatók kilencvenegy, 15-29 éves fiatal nyilatko-zatait mutatták be

A kutatásba bevont települések:

- Kárpátalja (Ukrajna): Beregszász, Munkács, Nagyszőlős;
- Vajdaság (Szerbia): Ada, Kisorosz, Topolya;
- Felvidék (Szlovákia): Komárom, Zselíz, Királyhelmeç;
- Erdély (Románia): Kolozsvár, Sepsiszentgyörgy, Nagybánya;
- Budapest (itt élő, de külhonban született fiatalok).

Péter Árpád

Felhívjuk az érdeklődők figyelmét arra, hogy a 2015/2-es *ME-dok* a <http://medok.ro> honlapról letölthető.

■ JEGYZETEK

1. Hajnalka Berényi-Kiss: *From law to language use practices. A case study on Hungarian-speakers in Austria*. University of Vienna, 2012.

2. „»Szigetiek vagyunk, szigetiek maradunk...« – kezdik gyakran a fiatalok együtt, hangosan elmon-dott szövegüket.” Barcza Ildikó: *Kisebbségben: Őrsziget egy antropológus szemével*. 2016. http://www.maszol.ro/index.php/kisebbségben/60570-kisebbségben-risziget-egy-antropológus-szemevel#_ednref5. Letöltés dátuma: 2016. 04. 03.

3. Bodó Barna: *Kisebbségi magyar fiatalok identitásváltozatai*. In: Szabó A. – Bauer Béla – Pillók P. (szerk.): *Mozaik2011 – Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Kutatási jelentés*. Belvedere – NCSSZI. Szeged-Bp., 244. A kiemelt idézet a *ME.dok* 2015/2. 146. oldalán olvasható.

PORTIK BLÉNESSY ÁGOTA

A KORUNK GALÉRIA ÉS STÚDIÓGALÉRIA KIÁLLÍTÓMŰVÉSZEI

*Hétköznapok dédelgetik
az újszülött ünnepeket,
ünnepek kacagása
ad erőt
a hétköznapoknak.*

SZILÁGYI DOMOKOS: ÜNNEPEK, 1963

■ Miként a Stúdiógalériában látható kiállítás, a *90 éves Korunk dokumentumokban* is felhívta rá az olvasó- és tárlatlátogató közönség figyelmét – az idén újabb mérföldkőhöz érkezett európai kitekintésű, széles látókörű folyóiratunk, amelyik romániai viszonylatban az egyetlen példája az avantgárd szellem intézményi folytonosságának.¹

A Korunk Galéria 1973. márciusának végén született meg a Fötér 4–5. szám alatti szerkesztőségben, mielőtt még Románia viszonylagos kulturális nyitása „zártá volna kapuját”. Akkor indult útjára az a tárlatsorozat, amelyik a fiatal pályakezdő képzőművészek alkotásait volt hivatott bemutatni. Bár nem volt ideális hely a művészeti kiállítások vagy koncertek számára, az adott körülmények között a Galéria számított a romániai magyar művészet egyik legfontosabb intézményének ebben az időszakban. Míg nemzetközi szinten mindenhol a neo-avantgárd újraértékelte az avantgárd értékeit, megkésve ugyan, de nálunk is felelevenedtek a kapcsolatok az avantgárral, miként a Galéria kiadványaiban ez érzékelhető a hetvenes évek első felében. A *Korunk Galéria 50* című, 1976-os kiállítási katalógusában² Kántor Lajos manifesztumszerűen folytonosságot vállalt fel a *Korunk* avantgárd hagyományával. A katalógus Walter Gropius Moholy-Nagy méltatását, illetve Aurel Ciupe 1929-es – Brâncuși-ról szóló – ismertetését tartalmazza, a régi *Korunkban* közölt legfontosabb művészekről származó reoprókkal egyetemben. Az említett katalógus érdeme, hogy ezek mellett felvonultatja a Galéria fiatal kiállítóművészeinek munkáit is, s e virtuális galéria által folytonosságot teremt Moholy-Nagytól és Brâncuși-tól a kortárs romániai magyar művészekig.

Éppen e kettősségből, a nemzetköziség és nemzetiség problematikájából adódott a *Korunk* egyik legjellemzőbb sajátossága, mely a Galéria teljes történetét áthatotta: az egyetemes és sajátos, a modern és hagyományos, az elvont és közérthető közötti folyamatos egyezkedés.³ Ezt fogalmazta meg Kántor Lajos is, amikor a Galéria szembevető heterogeneitásáról beszélt: a *Korunk* nem egyetlen stílusirányzat szócsové, hanem a sokféleséget vállaló hazai képzőművészet tükrözője s kritikáival (és kéthetenként váltott kiállításai) talán alakítója is.⁴

S e cél megvalósítását a szerkesztőség kényszerű költöztetései, illetve a politikai ellenszél mellett is sikerült következetesen szem előtt tartani. Története során a Galéria számos művészeti jelenséget támogatott, sok fiatal művészt karolt fel és indított el pályáján. Közülük többen ahhoz az erőteljes grafikuscsoporthoz tartoztak, amelyik a hetvenes-nyolcvanas évek romániai magyar művészetének egyik legjellegzetesebb vonulatát képezte. Ezeknek a nagyrészt jelenleg külföldön élő művészeknek a munkáiból nyújtott aktuális látüleletet a tavalyi *Hazatérés* című kiállítás, amelyik alkalmat adott az újralátalkozásra.

Sokatmondó tény, hogy az első év kiállítói közül csupán ketten tartoztak az idősebb generációhoz, ám a Galéria számukra is befogadó közeget jelentett. A szerkesztőségben olyan érdemtelenül marginalizált idősebb művészek munkáit is kiállították, mint Nagy Albert, Incze Ferenc, Fülöp Antal Andor vagy Györkös Mátyás Albert, akik mára már az erdélyi művészet klasszikusainak számítanak. Rajtuk kívül pedig a „rég mesterek” is helyet kaptak: Nagybánya művészetét bemutató tárlatok (Ziffer Sándor, Nagy Oszkár) vagy a kolozsvári idősebb generáció: Kós Károly, Szervátiusz Jenő, Miklóssy Gábor, Mohi Sándor, Lövíth Egon vagy Kusztos Endre.

Fontos megjegyeznünk, hogy bár a Galéria a magyar kisebbségi kulturális élet színtere volt, olyan jelentős román, illetve szász művészek is kiállíthattak, mint Aurel Ciupe, Nicolae Maniu, Mírcea Vremir vagy Harald Meschendörfer.

A Galéria tizennégy év alatt majdnem minden lehetséges hagyományos műfajt és technikát bemutatott a festésettől és grafikától a szobrászatig, kerámiáig, a textilművészetig

a fotográfiáig. Így tehát a sokszínűség nemcsak az alkotók generációs különbségéből, eltérő művészeti koncepciójából és stílárius jegyeiből, de alkalmazott technikájából is adódott. Ezekből nyújt érzékletes, kronologikus válogatást a *Találkozások*⁵ 1982-es, ám csak 1997-ben közreadott albuma. Ennek összefoglalójában fogalmazta meg talán legmélyrehatóbban Kántor Lajos a Galéria szerepét: a szerkesztőségi kiállítások már az induláskor, de később, a nyolcvanas években még inkább többet jelentettek önmaguknál: ideig-óráig a féktelen diktatúra tiltásait kikerülve otthont teremtettek az erdélyi magyar művészetnek.⁶

Ám 1986 júniusára már „elfogyott a levegő”⁷ a Korunk Galéria körül, ami végül is a betiltásához vezetett. Az újraindulás-indítás csak 1990 áprilisában volt lehetséges. A nyolcvanas évek egyre inkább beszűkülő politikája nemcsak a galéria életében jelentett törést. Sokan (és itt nem csak a képzőművészekre gondolok) kényszerültek másutt újramezenni. Talán ennek tudható be a szakadék nemzedékük és a fiatalabb generáció között. Az újraindítást követően újabb mérőföldkövet a Korunk Galéria életében a Stúdiógaléria 2010-es megnyitása jelentett a szerkesztőség Rákóczi út 52. szám alatti, különálló és állandó kiállítóterében. Egy új korszak kezdődött: a galériának a szerkesztőségtől való leválása és önállóulása. Habár aktivitása továbbra is szorosan összefüggött a szerkesztőség tevékenységével.

A Galéria következetes programja a helyszínváltozások ellenére is megmaradt: a fiatal (frissen végzett vagy még tanulmányaikat folytató) tehetségek felkarolása és művészeti pályájukon való elindítása. Ilyen értelemben a Stúdiógaléria kiváló lehetőség az egyéni bemutatkozásra. A folyóirat hagyományaihoz híven itt ismét lehetőség nyílik a képzőművészek, a közönség és a szerkesztőség tagjainak rendszeres találkozására. Meghitt, családias környezetet biztosít erre a kisméretű kiállítóter és csendes kert.

A kiállítás-szervezés szempontjából szintén fordulópontot jelentett a 2010-es év, amikor a Rákóczi úti kiállítóter felavatásával egyidejűleg Kántor Lajos a kurátori feladatokat is a fiatal generációra ruházta át. Elsőként Szabó András grafikusművész vállalta el megbízást, akinek egyéni tárlatával avatták a friss kiállítóteret. Azóta Szabó András neve nem szorul bemutatásra, hisz a kolozsvári közönség munkáival többször is találkozhatott a Stúdiógalériában. A marosvásárhelyi születésű grafikus az általa kifejlesztett és személyre szabott eljárással vált ismertté, mely azóta – mondhatni – védjegyévé nőtte ki magát. A feketére festett fehér műanyaglemezebe sablonkéssel karcolva fotórealisztikus hűséggel viszi át fantáziája vagy magánélete szereplőit, sajátos, az abszurdhoz és szürreálhoz közelítő látványt teremtve. Képei a fekete-fehér éles kontrasztjára épülnek, megőrizve a barokkos clair-obscur hatást, a beállítások színpadiasságát és a felületek túldíszítettségét. Munkái ellenpontját képviselik a trendi, letisztult, ipari minimálnak, újraélesztve a barokk ellenpólusokra épülő ábrázolásmódját és a manierizmus kidolgozottságát a globalizált hi-techkel. Képei a hétköznapi élet banális jeleneteinek sajátos misztériumát ábrázolják. S bár munkássága formailag nem köthető az utóbbi időben gyakran emlegetett *kolozsvári festészeti iskola* figuratív ábrázolásához, érdekes színfoltját képviseli a kolozsvári és erdélyi kortárs képzőművészetnek.

Szabó András kurátori tevékenysége alatt (2010–2013) számos izgalmas, nonkonformista művészt hívott el bemutatkozásra, többek között barátját, Ferenczy Botondot. A képregények és graffitik világát idéző művei elsőként lenyűgöző, színes látványvilágukkal, fantáziadús jeleneteikkel ragadják meg a nézőt. Annak ellenére, hogy mind a pop art, mind a street art vagy más szubkulturális művészeti megnyilvánulásokkal is rokoníthatóak munkái, Ferenczy Botond nem sorolja magát egyik táborba sem. Véleménye szerint rajzai magukról beszélnek, mindenki kedve szerint azt láthat bele, amit akar. Bár munkái nem kizárólagosan (sőt!) a felnőtt korosztály számára készülnek, az animációs figurák és akciódús jelenetek egy társadalmi körképet is vázolnak. A művész a klasszikus táblakép festészeti hagyományain túllépve – s ezt sokszor parodizálja – az efemer művészet egyenrangúságát vallja: kiállításai installációszerű berendezésekből, illetve egyedi, a tárlat lejárta után megsemmisített (lemeszelt) falfestményekből állnak. A művész sokoldalúságát és nyitottságát tükrözi az a tény is, hogy sajátos képi világát különböző alkalmazott művészeti ágakban is kamatoztatja: lakberendezés és enteriőr designban vagy egyedi tervezésű ruhákon is vizionálni ismert karaktereit.

Szabó András kurátori munkáját 2014-től Magyar Annamária, majd 2015-től Fazakas Rita vette át, akik maguk is kiállítóművészek voltak a Stúdiógalériának. Bár mindannyian főként a fiatal kortárművészek munkáit tárták a közönség elé, a kiállítások műfaji, technikai vagy stílárius szelekciója a kurátori koncepcióról, illetve – és nem utolsósorban – a személyes kapcsolatokról vall. Annak ellenére, hogy egy-egy művészettörténeti- és művészetelméleti képesítésű szakember több esetben segítséget nyújtana a kiállítások szervezésében, előnyei is vannak az alkotói-kurátori létnek: művészkollégák, barátok, ismerősök nagy csoportja, akik számára a Stúdiógaléria bemutatkozó helyként szolgálhat.

Ebbe a csoportba sorolható Máriás István. Az erdélyi születésű, de Magyarországon élő képzőművész tárlata egyedi színfoltot jelentett a stúdiogaléria történetében. Munkái a festészet és grafika határán helyezkednek el (egy részük air brush technikával készült) és erős képi narratívával rendelkeznek, egy abszurd, hibrid világot hozva létre, melyben megfér egymás mellett az élet és halál, otthonosság és elidegenedés, béke és háború, meghittség és borzalom. S művészi nyelvezetének egedisége talán éppen ezekben a sajátos asszociációs képzetekben fogható meg leginkább. A pusztulást/pusztítást megjelenítő, a művész által destroy-képeknek nevezett alkotások régi, hiányos és rozoga képkeretekbe helyezése sem véletlen, hisz a kétdimenziós munkák így valóságos objektökké válnak. S a művész számára nem idegen a háromdimenziós alkotás gyakorlata sem: diorámái a kiállítás talán legérdekesebbnek számító részleteit jelentették.

Annak ellenére, hogy a fentiekben említett nevek mind a fiatal, pályakezdő művészek kategóriájába sorolhatóak, a Korunk Stúdiogaléria – ritkábban bár, de – a folytonosság szellemében idősebb művészek tárlatainak is helyet ad(ott). Így találkozhatott először a közönség a magyar neoavantgárd egyik kiemelkedő alakjának, Deim Pálnak a munkáival, Simon Sándor Párizsban élő és méltatlanul „elfeledett” festő *Üvegsejtek* című képeivel vagy Csiky Szabó Ágnes dekoratív textilképeivel.

A Stúdiogaléria a fotográfia műfajának felkarolása szempontjából is méltó utóda a régi Korunk Galériának. Ez utóbbi érdeme, hogy több fényképészt is felkarolt és bemutatott, sőt, első kiállítása is fotográfiai volt (Kabán József).⁸ Az sem hagyható említésen kívül, hogy a régi *Korunk* kapcsolatot tartott fenn Moholy-Naggyal, így a korabeli folyóiratban fotogram is felfedezhető. Am mindezek mellett a Galéria által bemutatott „fotográfiai realizmus” nem mint kísérleti fotográfia volt túlsúlyban.⁹ S e jellegzetesség a Stúdiogalériára is átöröklődött. Bár több fotográfiai kiállítás (Szentés Zágon, Sütő Zsolt, Silviu Gheție, Hajdú Tamás, Kerekes Emőke) került megrendezésre a Stúdiogalériában, legtöbbször inkább a szociofotóhoz és nem a kísérleti vagy konceptuális tendenciájú fotográfiához állt közelebb. Holott ez utóbbi, Kerekes Emőke *Flacăra – Breakdown* című kiállítása érdekes problémafelvetése az emlékezésnek és a műtfeldolgozásnak, mely átlép az esztétikai látvány keresésén. Képein a jelenbe emelt múlt körvonalazódik, s bár stílusukban és kivitelezésükben fényképei abszolút minimalisták, a mögöttük álló gondolati tartalom nagyon sokrétű. Az erdélyi származású, de gyerekkorában Magyarországra települt fotográfus állandó, visszatérő tematikája az identitáskeresés, a kelet-európai, posztoszocialista országok műtfeldolgozása, a személyes és kollektív történelem kérdésköre. Ez követhető nyomon az említett *Flacăra – Breakdown* tárlat anyagában is, ahol a kép és hang egységes audiovizuális élménnyé lényegül át. A kiállítási anyag a fotográfiai alkotások mellett magába foglalja a jelenbe visszaemelt, az elhagyott gyárépületben talált tárgyak „archívumát”, illetve az egykori dolgozók arcképcsarnokát.

Összegzőként elmondhatjuk, hogy a Korunk Galéria, valamint ennek jogutódja, a Korunk Stúdiogaléria konzekvensen ragaszkodik a kortárs erdélyi képzőművészet fontos értékeinek reprezentációjához, kiemelkedő és pályakezdő képzőművészek munkásságának bemutatásához. Értékcentrikus szemléletével igyekszik elősegíteni a műalkotások és alkotóik népszerűsítését a művészeti életben. A galériában kiállító művészek többnyire az erdélyi, illetve magyarországi modern és kortárművészet nemzedékéhez tartoznak, alkotásaikat havonta szervezett kiállítások keretében mutatják be. Teret ad minden stílusnak, korosztálynak, műfajnak a klasszikusabb művészeti ágazatoktól (festészet, szobrászat, grafika) a modernebb műfajokig (fotó- és videoinstalláció). Bár az eredeti koncepcióhoz képest egy kisebb hangsúlyeltolódást figyelhetünk meg a kortárművészet irányába (az idősebb generáció háttérbe szorulásával), a Stúdiogaléria kiállításai mindvégig a sokszínűség jegyében szerveződnek (esetenként e túlzott nyitottság a dekorativitás irányába tolódik el, a minőség rovására).

■ JEGYZETEK

1. Székely Sebestyén György: *Közösség és művészet. A Korunk Galéria története 1973–1986*. Kvár, 2008. 12.
2. Kántor Lajos (szerk.): *Korunk Galéria 50*. Kvár, 1976. <http://korunk.org/konyvek/letoltkonyvek/KorunkGaleria.pdf> (letöltés ideje: 2016. március 20.)
3. Székely Sebestyén György: i. m. 14.
4. Kántor Lajos (szerk.): *Korunk Galéria 50*. Kvár, 1976. <http://korunk.org/konyvek/letoltkonyvek/KorunkGaleria.pdf> (letöltés ideje: 2016. március 20.)
5. Kántor Lajos (szerk.): *Találkozások*. Csíkszereda, 1997. http://korunk.org/konyvek/letoltkonyvek/z_talalokozasok2.pdf (letöltés ideje: 2016. március 20.)
6. uo.
7. Székely Sebestyén György: i. m. 25.
8. *A Korunk kiállításainak adattára, 1973–1975*. <http://www.korunk.org/?q=node/11024> (letöltés ideje: 2016. március 20.)
9. Székely Sebestyén György: i. m. 21.

„OLVASVA A VERSEKET, LÁTVA A KÉPEKET”

A Híd Kör Art bemutatkozó kiállítása ürügén

■ A Híd Kör Art legelső, bemutatkozó kiállítása 2015. október 31-én nyílt meg Szabadkán. Bizonyára véletlen egybeesés, hogy épp a reformáció napján állt először közönség elé e legfiatalabb vajdasági csoportosulás, közös vonás azonban, hogy itt is egy olyan újragondolás eredményével találkozunk, amely valami korábban meglévőhöz igazodva történik. Nem előzmény nélküli ugyanis a *Híd* folyóiratnak a képzőművészeti események megszervezésében való szerepvállalása. Megalakulása után négy évvel, 1938-ban egy köréje szerveződő társaság, többek között Almási Gábor, Ács József, Boschán György, Hangya András állít ki a Magyar Olvasókörben.¹ Az ötvenes évek elején megjelenik egy-egy képzőművész alkotása a *Híd* fedőlapján, majd a szövegek között is. Ez az időszak meghatározó változásokat hoz a vajdasági képzőművészeti szintéren, erőteljes művésztelepi mozgalom van kibontakozóban a Zentai (1952), Topolyai (1953), majd a Becsei Művésztelep (1954) megalakulásával. Az első kettő napjainkban is működik, de ugyancsak fontos szerepet töltenek be a fiatalabb alkotótáborok is, mint például a TAKT, azaz a Temerini Alkotómóhely és Képzőművészeti Tábor (1976), a 9+1 Nemzetközi Művésztelep (1978) Ómoravicán vagy a VATA, Vajdasági Alkotók Találkozója (2014) Szabadkán. Ismeretes azonban, hogy egy-egy művésztelepnek a képzőművészekre fordított figyelme általában egy nyári, viszonylag rövid időszakra korlátozódik. A Híd Kör Art megalakulása azért is jelentős, mivel általa a két nyári alkotótábor közötti híd, az alkotói, kiállítói tevékenységben folytonosság keletkezhet.

A nevet már a bemutatkozó kiállítás plakátjáról is megjegyezhetjük: Híd Kör Art, sőt gondolkodhattunk is azon, hogy mit is tudunk kiolvasni belőle. Amit az első pillanattól feltételezhetünk: a csoport „mintha emberekből állna”, művészetközeli emberekből. Pusztán az elnevezést látva kevésbé egyértelmű, hogy a művészet melyik ágával találkozhatunk, és hogy a híd szó sejt-e két hasonló, netalán teljesen különböző dolog közti kapcsolatot. A kiállítók és a kiindulópontot jelentő két kötet szerzőjének nevét olvasva azonban teljesen világossá válik az elképzelés: a *Híd* folyóirat köré szerveződő fiatal írók, irodalmárok, művészetbarátok, a képzőművészetnek a könyvkiadásban is betöltött és betöltendő meghatározó szerepét érzékelve és értékelve egy jelentős kezdeménnyel jelentkeztek. A Híd Kör két tagja, Fehér Dorottya és Brenner János fiatal képzőművészeket kértek fel alkotásra és kiállításon történő szereplésre, egyetlen feltételt meghatározva: a készülő alkotások két ugyancsak ifjú művész, Antalovics Péter *Örökszoba*² és Benedek Miklós *Mintha emberekből állna*³ című versesketeinek világához kötődjenek. A kötődések pedig a legváltozatosabb módon valósultak meg: egy-egy alkotás ihletője olykor a teljes kötet, esetenként egy-egy ciklus vagy egy szókapcsolat, szókép, de néha mindössze egyetlen szó. Mindenképpen szükséges hangsúlyozni, hogy a kiállított művek önálló, eredeti alkotások abban az értelemben, hogy nem kiszolgálják valamely tartalmat, nem a versek befogadását segítik elő azok vizuális újrafogalmazásával. Akkor sem tekinthetők az alkotások képi idézeteknek, ha ismerve a szövegeket felismerni véljük azok valamely részletét egy adott képzőművészeti alkotásban. Két dolognak is köszönhető ez az eredetiség: elsősorban annak, hogy a rendhagyó illusztrációk egy tárlatra készültek, de legalább ennyire hangsúlyos az a tény, hogy az alkotók kivétel nélkül hűek tudtak maradni a csak rájuk jellemző kifejezőeszközökhöz, képi megfogalmazásokhoz.

A gyermekkönyvek világát idézik Tóth Alisa képei, érezzük, hogy szívesen időz a legutóbbi tevékenységénél, a *Tündértánc* című mesekönyv illusztrációjánál. Az *Álmodozás* és az *Éjjeli lepkék* című akvarelljei viszonylag távol kerültek a versek világától. Az utóbbi, amely Benedek Miklós *Le printemps (Weöres 100)* című versére készült, az alcimben szereplő költő sorait idézi meg: „Három lepke [...] libbent a napsugárba”.⁴ A képzőművészek közül ketten is Benedek Miklósnak *A kerítés* című versét választották. Pesti Emma *Mintha emberekből állna* című képén kiválóan ragadja meg a vers hangulatát, szinte ugyanazokat a definiálatlan, artikulálatlan érzéseket váltva ki a befogadóból, amelyeket az írás is sejtet. Szegényes színvilággal, fekete-fehér kontraszttal, a megbillenő fekete szegélyű kerítéslecek fehér közepébe szorított verstördelékekkel éri el a termékeny feszültség hatását. Klájo Adrián esetében az ak-

tuálisra való reflektálás képességét szükséges kiemelni, a versbéli zongorabillentyűkre utaló, fehér és fekete kerítéslécekből álló installációt szemlélve akaratlanul is eszünkbe villan az egész Európát foglalkoztató, hozzánk térben is közel eső kerítés-kérdés. Benedek Miklós *Exodus*ának témája Kozma Laura a *Lakatlan fázis* címmel ismert korábbi festményeivel rokonítható, így az íráshoz kapcsolódó alkotása közel tudott maradni saját korábbi művészi világához, de ugyancsak közelít a napjainkban élesen megjelenő elvándorlás kérdéskörhöz is. Nemcsak erős aktualitású, hanem erőteljes képiséggel rendelkező gondolatok is forrásai voltak egy-egy alkotásnak. Nem nehéz képzelni valamit a „megfeszítetted a horizontot” verssort olvasva, nehéz azonban olyan művet létrehozni, amely nem pusztán a szavait, hanem az intenzitását is meg tudja ismételni. Ezt a nehézséget kiválóan áthidalta Horvát Lívia, aki vegyes technikával készített alkotásán belül többszörösen is megfeszíti a horizontot, egyszer a képen belül, majd a kép határán túl, valamint Kozma Laura, akinél a képet uraló erőteljes figura mozdulata utal a választott versorra. Első pillantásra szinte a kép határait feszíti szét Raffai Ingrid grafikája, amely az „1 ember nem tehet róla ha rosszul születik meg” verssor ihletésére készült, a kört formáló testek és a kép alsó részén látható talpak pedig sikeresen elkerekítik a kompozíciót. Blaskó Árpád digitális kollázsán az alakok szabályos elrendezése és határozott horizont ellenére mégis feszültséget érzékelünk, hiszen a vélt egyensúlyt egy posztmodern kisember alakja adja. Munjin Andrea rajzainak szürreális világa tükrözi leginkább azt az állítást, hogy a kiállítás képeinek semmiképp sem célja a versértelmezés elősegítése vagy a szöveg valamiféle vizuális újraalkotása, a valóság és az álom között lebegő alakjai ugyanis nem kapcsolódnak szorosan egyik költeményhez sem, bár mindegyikről tudni véljük, hogy mi lehetett az ihlető forrás. Bacsa Melinda, Bicskei Anikó és Szentí Lilla ugyancsak hűségesek az őket aktuálisan foglalkoztató tartalmi és formai kérdésekhez, noha esetükben könnyebben meghatározható a kiindulópont. Egyedül Szalma Gábor vállalkozott arra, hogy a vizualitást és textust egyedi módon ötvöző műfajban, a képregény műfajában alkossa meg a vers ihlette elképzelését, képei alapul szolgálhatnak az íráskor felidőzésének, újragalmazásának, de akár új szövegek megírásának is, végtelenítve ezáltal költészet és képzőművészet kölcsönhatását, hiszen tudjuk, hogy a versekre reflektáló műveket bemutató tárlat csak egyetlen lezárult kör lehet a Híd Kör Art életében, melyet még számtalan hasonló követhet. Azért a feltételes mód, mert tulajdonképpen nemcsak a csoport, hanem ez az alkalmi feladat is nyitottnak bizonyult, lévén hogy a bemutató kiállítás második helyszíne új alkotó, Vass Szabolcs *Fészek* című műveivel egészült ki, melyek Sáfrány Imre szimbólumait idézik, és a két kötet egészére reflektálnak.

Olvasva a verseket, látva a tárlat képeit, Szenteleky Kornél szavaival annyit mondhatunk: „Csak lenne mennél több ilyen lelkes értékelője az illusztrációknak.”⁵ És lenne a vajdasági irodalmi és a képzőművészeti élet fiatal képviselőinek, szervezőinek szilárd alapja ez a bemutató esemény, hogy ne csak egy-egy alkotás, hanem ez a csoportosulás is legyen maradandó, hiszen nem egyetlen, de legfontosabb jellemzője, hogy hiánypótló.

Szarka Mándity Krisztina

■ JEGYZETEK

1. Szántó Á.: *Ifjú művészek kiállítása*. Híd 1938. 10. sz. 314–318.
2. Antalovics Péter: *Örökszoba*. Forum, Újvidék, 2014.
3. Benedek Miklós: *Míntha emberekből állna*. Forum, Újvidék, 2014.
4. Weöres Sándor: *Rongyszőnyeg* (részlet). http://digitus.itk.ppke.hu/~oltgajo/tan/3/esztetika/weores_sandor_rongyszonyeg.html (2016. március 21.)
5. „Az elsüllyedt jelek” I. A 20. századi magyar könyvillusztráció Magyarország határain kívül. Magyar Képzőművészek és Iparművészek Társasága, Bp., 2003. 10.

KÉPPÁRBESZÉD

■ A hat évvel ezelőtt, a *Híd* folyóirat köré tömörülő, fiatalokból alakult Híd Kör mára olyan erős alkotói csoporttá fejlődött, amely hatványozottan van jelen a vajdasági kulturális köztudatban, de egyre inkább a határainkon túl is. A Híd Kör számos irodalmi és kulturális rendezvényt szervez, mint amilyen a 2012 óta rendszeresen jelentkező *Olvass be!* elnevezésű kritikustusa, a *KulturPass* nevű irodalmi ismeretterjesztő rendezvény, az *Olvasatok* című humántudományi előadássorozat, a szerb–magyar irodalmi kapcsolatokat felpezsdítő *TranSsportőrök*, valamint a hasonló céllal életre hívott *Szenteleky–Leskovac műfordítótábor*.

Munkánk során felfigyeltünk arra, hogy az olyan ünnepélyes alkalmak, mint a *Szenteleky Napok*, a *Híd* hagyományos évzáró rendezvénye vagy a *Kanizsai Írótabor* egyaránt lehetőséget biztosítanak a képzőművészet és az irodalom napjainkban ritkán tapasztalható, egyidejű jelenlétére. Elég azonban az *Új Symposion* legendás nemzedékeire gondolnunk, és világossá válik, milyen természetes, egyúttal kivételes alkalom kép és szöveg fuzionált megjelenése, a különböző művészeti ágaknak a kultúra mindennapjaiban történő összefonódása, egymást megtermékenyítő jelenléte. A bennünket megelőző generációk példái szemléltették, hogy tagjaik számtalan alkalommal alkottak közösen, gondolkodtak együtt, egymás alkotásait pedig nem csupán műkedvelőkként, de értő és kritikus közönségként fogadták be, elég csupán Tolnai Ottó *A meztelen bohóc* című, képzőművészeti esszét tartalmazó kötetére utalnunk.

Az ilyen típusú együtt létezés jelentőségének felismerése vezetett bennünket ahhoz, hogy a 2014-es évben a Forum Könyvkiadó gondozásában megjelent, a vajdasági magyar kortárs költészet létezéséről és tendenciáiról számot adó Antalovics Péter *Örökszoba* című és Benedek Miklós *Mintha emberekből állna* című kötetének anyaga ne csupán textuálisan, hanem vizuálisan is megragadhatóvá váljék. Úgy gondoltuk, ha létezik egy fiatal írókból, irodalmárokból álló csoportosulás, szükség és igény mutatkozhat vele párhuzamosan egy képzőművészekből felépülő szerveződésre is, amely nemes egyszerűséggel a Híd Kör Art nevet kapta. Jelen pillanatban tizenöt fiatal, szinte kivétel nélkül művészeti akadémiát végzett vagy még ott tanuló képzőművész alkotja a csoportot: Bacsa Melinda, Bicskei Anikó, Blaskó Árpád, Faragó Orsolya, Horvát Lívia, Klájó Adrián, Kozma Laura, Mészáros Nóra, Munjin Andrea, Pesti Emma, Raffai Ingrid, Szalma Gábor, Szent Lilla, Tóth Alisa, Vass Szabolcs.

Célunk elsősorban a kreatív együttműködés elősegítése, ezenfelül az, hogy a közös munkák során irodalmárok és képzőművészek megismerjék egymást, de arról a szellemi potenciálról és akaratéről is tudósítani kívánunk, melyet a fiatal vajdasági magyar művészgeneráció aktív szerepvállalása tükröz. Ahogyan a *Rituális labdajátékok* (Faragó Kornélia szerk.: *Rituális labdajátékok. Híd-antológia*. Forum, Újvidék, 2010) című, a *Híd* fiatal alkotóit felvonultató gyűjteményes kötet utószavában Szabó Szilvia fogalmaz, „az azonos és a különböző egysége konstruálta az antológiát”, ugyanúgy e két tényező együttállása sarkallt bennünket a Híd Kör térfogatának vizuális művészetek irányába történő tágítására.

A Híd Körnek a kulturális heterogenitás felé tanúsított érzékenységét mind a Híd Kör Art bemutatkozó kiállításának eddigi helyszínei – a vajdasági magyar kultúra különböző szegmenseinek kiemelkedő gyűjtőterei: a szabadkai klein house social bar & art gallery, a topolyai Juhász Erzsébet Könyvtár, valamint az Újvidéki Színház –, mind pedig a tárlat megnyitására vállalkozó Szarka Mándity Krisztina művészettörténész, Gázsó Hargita múzeumpedagógus és Patócs László irodalmár megközelítéseinek sokrétűsége egyaránt reprezentálják. E törekvések körvonalazzák azokat a stratégiákat, amelyekhez a jövőben is igazodni kívánunk.

Brenner János – Fehér Dorottya

HEGEDŰS ISTVÁN

„PETŐFISEK” A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

■ A rendszerváltozást követően több civil és állami szervezet kezdeményezte a határokon túl élő magyar közösségek támogatását. Legtöbbször a számukra alapított ösztöndíjak segítettek elő az anyagi és szellemi fejlődést (oktatási ösztöndíjak, infrastrukturális fejlesztések stb.). A Petőfi Program különlegessége, hogy ezen nemcsak határon túliak, de anyaországiak is pályázhattak. Hogy miért lehet ez fontos? Az anyaországi és határon túli – vagy két határon túli – közösségek problémáinak megismertetése, egymás pontosabb és sokkal személyesebb megértése, saját problémáinak, akár egymással szembeni feszültségeinek feloldása, korábbi sérelmek feldolgozásának támogatása miatt. Szerepük, feladatuk, úgy gondolom, nem állhat meg egy-egy intézmény, szervezet vagy közösség feladatok általi támogatásánál. Mindemellett a jelenlét, a támogatás gesztusértékű is. Az ösztöndíjasokon, szakmai és személyes tapasztalataikon keresztül, azok segítségével olyan újabb szálak hozhatók létre vagy akár erősíthetők is, amelyek talán korábban nem is léteztek.

A Kőrösi Csoma Sándor Programmal párhuzamosan 2015 tavaszán beindult a Petőfi Program célterülete a Kárpát-medence, illetve Közép-Európa (Románia, Ukrajna, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Ausztria, Szlovákia, Csehország, Bosznia-Hercegovina, Macedónia és Lengyelország) megannyi magyar szóránnyvidéke. Az ötven ösztöndíjas majdnem fele erdélyi településekre érkezett. Munkájuk közösségszervezésből, a magyar nyelv, irodalom és történelem tanításából, programszervezésből, drámapedagógiai foglalkozásokból, pályázattírásból, magyar néptánc- és népzene-tanításból, táborszervezésből, idegen nyelvek tanításából áll.

A következő néhány oldalon Petőfi-ösztöndíjasokat olvashatunk a szóránnyközösségekkel kapcsolatos előzetes ismereteikről, a felkészülésről, őket ért élményekről, benyomásokról, tapasztalatokról. A körkérdésekben igyekeztünk minél több ország, régió, település ösztöndíjasait megkérdezni (ennek megfelelően minden név mellett zárójelben olvasható a célállomás, valamint a fogadószervezet neve is). Előzetesen három kérdés került megfogalmazásra, amelyet eljuttattunk az ösztöndíjasokhoz annak érdekében, hogy a válaszok némiképp strukturálható változatban érkezzenek vissza. Kérdéseink, felvetéseink a következők voltak:

- 1) Előzetesen milyen ismeretei voltak arról a közösségről, amelyikben végül is munkába álltak? ?
- 2) Miként, hogyan készültek fel a rájuk váró feladatokra? ?
- 3) Milyen tapasztalatokat szereztek a közös munka során??
- 4) Egy jellemző élmény, benyomás leírása, amelyet a munka során szereztek.

Az indulást megelőzően, valamint azzal párhuzamosan több kritika is érte a programot, annak előkészítését, a kiválasztási folyamatot, hiszen eredményessége, hatékonysága kérdéses lehet, így vizsgálata talán megérdemelne a jövőben egy reprezentatív kutatást, felmérést a célállomások közösségeinél. Az itt bemutatott pillanatfelvétel, a részt vevő ösztöndíjasok személyes beszámolóit talán hozzájárulhatnak a célkitűzésének jobb megismeréséhez, a programról kialakuló kép bővítéséhez, valamint árnyalásához.

Mandácskó Eszter

(Vukovár; Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, Horvátország):

■ 2015. májusában derült ki, hogy Vukovár és környéke lesz a célterületem, ekkoriban még nem tudtam többet a városról, a megyéről, mint amennyit iskolai órák, egyetemi foglalkozások keretében megtanulhat az ember. Azonban kiutazásom előtt szerettem volna tisztában lenni a terület történetével, a helyi magyarok múltjával, helyzetével, így elolvastam minden lehetséges hírt, közleményt, melyet az interneten találtam. A Petőfi Program oktatási hetében még több ismeretet szerezhettem. Az információszerzés azonban nem lehetett teljes körű, a terepen eltöltött idő alatt ismerhettem meg, kezddhettem feltárni ténylegesen a helyi és a környékbeli magyar közösségek helyzetét.

A célterületre történő utazás előtt tudtam meg, hogy milyen feladatok várnak rám, így, amennyire csak lehetett, ennek megfelelően igyekeztem felkészülni. A magyar nyelv oktatásá-

hoz szükséges anyagokat, zenéket, dalokat, videókat, könyveket, kreatív foglalkozásokhoz kellő és egyéb segédeszközöket gyűjtöttem, internetes oldalakat bújtam. Azonban az előzetesen megküldött feladatlistában az oktatás mellett különféle programok, események szervezését is előjegyzték számomra, így ötleteket kezdtem keresgélni, terveket szövögetni. Próbáltam megalapozni a jövőbeli munkámat, és sok esetben, úgy érzem, hasznos volt a felkészülésem.

A tapasztalataimat nehéz röviden összefoglalni, de a továbbiakban azért megpróbálom... A csoportok, amelyekben dolgozom, több korosztályt ölelnek fel; a magyar nyelvóráimon nemcsak a gyermekek, hanem a szüleik és nagyszüleik is részt vesznek olykor. Táncórákon egyszerre kell foglalkoznom óvodás- és iskoláskorúakkal. Két településen főként nyugdíjasokkal tevékenykedünk. Különböző korcsoportok, különböző háttér, különböző szintű tudás, melyhez különböző eszközök szükségesek. Ez alkalmazkodóképességet, a figyelem megosztását, szervezőkészséget, türelmet és végül, de nem utolsósorban jókedvet, pozitív kisugárzást kíván. A programok, események megtervezéséhez, levezetéséhez ugyancsak szervezői véna szükséges, továbbá kreativitás és alkalmazkodás is. Hiszen a közösségek ötleteit nem átírni, hanem megfűszerezni szeretném újdonságokkal. Velük együtt, közösen igyekszem tervezgetni. Összességében és szerencsémre ittlétem alatt több területen próbálhatom ki magam, szerezhetek tapasztalatot. Több közösséggel ismerkedhetek meg, több embertől tanulhatok. Nagy örömmel konstataólok, hogy érzem magamon a változást, a fejlődést. Ez a haladás nem történhetne meg a közösségek nyitottsága, befogadókészsége nélkül.

Megérkezésem előtt tudtam, hogy nagyon sokat fogok tanulni, fejlődni az itt eltöltött idő alatt mind gyakorlatias dolgokban, az életvezetésemben, mind emberileg.

Kevesen tudják, hogy a helyi közösségek, a környéken élők min mentek keresztül az 1990-es években, a délszláv háború alatt és után. A menekülés éveit után visszatértek mind-egyikének sajátos története van. Azonban minden nehézség ellenére ezek az emberek talpra álltak, a magyar szervezetek működnek.

A vukovári magyar közösség esetében elmondható, hogy elképesztő életörömmel rendelkeznek. Ha együtt vannak, a közösen eltöltött idő jókedélyűen, sok nevetéssel telik. Az élethez, a jövőhöz, a jó és boldog dolgokhoz vagy akár a valláshoz, a bibliai értékekhez, egymás segítségéhez, a megbocsátáshoz való ragaszkodás, úgy gondolom, teljes mértékben példaértékű.

Ezt az életérzést, életvezetést igyekszem naponta szem előtt tartani, csakúgy, mint azt a szeretetet, amellyel befogadtak szinte az első pillanattól fogva. Vártelenül megtisztelőnek tartom, hogy a tanácsaimat megfogadják, legyen szó programokról vagy oktatási helyzetekről. A mai napig bizalommal beszélgetnek, megosztják velem gondolataikat és örömeiket.

Sümeji Nóra

(Munkács-Beregrákos-Szolyva; Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség, Ukrajna):

■ 2015. áprilisában vettem fel a kapcsolatot a mentorommal, Molnár Bélával, a Beregrákosi Általános Iskola igazgatójával. Azt javasolta, hogy a magyar néptáncot népszerűsítsük majd a járásban, mert az elmúlt években nagyon kevés lehetősége volt tánctanulásra a fiataloknak. Arról is szó esett még az érkezésem előtt, hogy egyre gyakoribb probléma – főleg az alsó tagozatosoknál –, hogy nem beszél mindenki magyarul a magyar iskolában. Szeptemberben ez be is igazolódott számomra, hiszen Munkácsra az elsősök között egyre többször előfordul, míg Szolyván szinte minden elsős úgy lépi át az iskola küszöbét, hogy alig pár szót ismer csak.

Kárpátaljára érkezésem után igyekeztem minél több kollégával, intézményvezetővel (igazgatókkal, tanárokkal, lelkészekkel) megismerkedni, felmérni a helyi igényeket. A bemutató órák után azt is le tudtam szűrni, hogy a gyerekek, fiatalok képességeihez, érdeklődéséhez milyen táncok, milyen énekek, milyen játékok passzolhatnak. Az általam tartott foglalkozások órarendjét igyekeztem minél előbb kialakítani, mivel a gyerekeknek is nagyobb biztonságot nyújt, ha tudják, mikor számíthatnak rám. Fontos a rendszeresség.

Valamennyi közösségben figyelembe vettem a gyerekek eddigi rutinját (napközi, bibliaóra, hittan, művészeti iskolai oktatás, tanmenet), ezért minden esetben megpróbáltuk az iskolaigazgatókkal, pedagógusokkal közösen úgy kialakítani a néptánc- és népijátékorákat, hogy azok illeszkedjenek az addig megszokott rendbe, és ne kelljen semmilyen rutint megszakítani. Öröm számomra, hogy a gyerekek igénylik a figyelmet, a rendszeres, érdekes és mindig megújuló foglalkozásokat, a mozgást, a táncot, a közös éneklést.

Nagy szükség van a munkára, különösen itt Kárpátalján. A gyerekek lelkesek, önként jönnek, nincsenek jegyek, csak szóbeli értékelés (és sok-sok dicséret!), továbbá az élmény, hogy alkothatnak, tudást és új ismereteket szerezhhetnek. A rengeteg szeretet, az ölelések, a mosolyok mind kárpótolnak az esetleges nehézségekért: nyelvi, fegyelmezésbeli, magatartásbeli problémákért. A szórványban élő közösségekben, úgy érzem, a magyar iskola fennállása (maga a lehetőség, hogy a gyerekek minden tanórát magyarul halljanak), a magyar istentisz-

teletek és misék, az egyházközségek vezetőinek fáradhatatlan munkája az igazi megtartó erő. Ehhez azonban infrastruktúra (tankönyvek, eszközök, működő WC, nyomtató, fénymásoló stb.) szükséges. Amihez elsősorban kezdeményező szellemű humán erőforrás és pénz kell.

Bokor Csongor

(Fogaras; Magyar Unitárius Egyház, Románia):

■ Szülővárosom, a tömbmagyarságú Erdővidék központja Barót, csupán 85 km-re fekszik Fogarastól. Rengetegszer átutaztam életem során a városon, ugyanis a Brassót Nagyszébbennel összekötő főút kettészeli az Olt menti várost. Talán a vár, talán a havasok lélegzetelárlító látványa miatt, de korábban nem vetődött fel bennem, hogy az itteni magyarság hogyan él, milyen gondokkal küzdenek napenként. Bármelyik ismerősöm, aki meghallja, hogy jelenleg Fogarason dolgozom, ugyanezt mondja. A helyiek is többször elpanaszolták, hogy Fogarason mindenki csak átmege, pedig érdemes lenne néha megállni is. Miután megtudtam, hogy ez lesz a célállomásom, előzetesen felmértem, hogy mire számíthatok, hol tudok majd a legtöbbet segíteni.

A mentorommal már az első találkozásunk során megbeszéltük a prioritásokat. Fogarason 2010-ben megszűnt a magyar iskola, azóta fakultatív módon heti egy alkalommal Tăutu Eszter nyugalmazott tanárnő tart magyarórát. Ebbe a folyamatba kellett elsősorban besegíteni, a foglalkozások számát, sokszínűségét növelni, továbbá a magyar nyelv oktatását segítő eszközöket, munkafüzeteket beszerezni. Erdővidékiként már szeptember előtt megfogalmazódott bennem, hogy én mindenképp előnyt kell kovácsoljak székelyföldi kapcsolati tőkémről a fogarasi magyar közösség javára. Elindítottam a Babits Mihály Önképzőkört, mely nevét a város híres költő-tanárától kapta, és amelynek keretében kéthetente a fogarasi református egyház gyülekezeti termében színvonalas előadásokat szerveztem. Volt már itt színész, színjátszócsoporthoz, politológus, zenész, hidrológus... Az önképzőkörökre is alkalomról alkalomra nagyobb az érdeklődés. Emellett énekelek a helyi ökumenikus kórusban, és én vagyok az unitárius egyházközség kántora is. Már kezdetben tudtam, hogy tevékenységeim ki fognak terjedni a Fogarastól 18 km-re fekvő Halmágyra is. Ott, a szinte velem egy időben érkező új evangélikus lelkész házaspárral nagyon hatékonyan együtt tudunk működni, nótaestet, játsszóházat, színházi előadást szerveztünk. Fogarasi küldetéseim május közepéig tart, épp ezért májusra álmotdram egy nagyot, és a fogadót szervezetemmel egyeztetve, a fogarasi református egyház vezetőségének segítségével és Kovászna Megye Tanácsának támogatásával egy szabadterei rendezvény formájában május 7-én megszervezem az I. Fogarasi Magyar Napot, melyre mindenkit szeretettel várunk!

Egyéni kompetenciáim, úgy gondolom, fejlődtek a magyar oktatás, rendezvénysszervezés, zenei oktatás, közösségi munka terén. De a legfontosabb az az élmény és az a szeretet, megbecsülés, amit az emberek mutatnak irántam, ragyogó szemmel fogadva mindent, amit nekik, velük közösen szervezek. Továbbá fontos tapasztalat számomra a munkavégzés egyházi keretek között. A református, evangélikus, unitárius és római katolikus egyházi vezetőikkel együtt dolgozni nemes és megtisztelő feladat.

Egy élményt nem tudok kiragadni, de amikor a helyiek megdicsérnek, rám mosolyognak, megfogják a kezem, és biztatnak, hogy csak így tovább, az több mint motiváló. Mindig megmaradnak egy időse hölgy egyik zenés önképzőkör után hozzám intézett szavai: „Azt kívánom neked, hogy olyan sikeres légy, amilyen boldogságot okoztál ma a szívemnek.” Ez a mondat talán egész életemben elkísér.

Kertész Csilla

(Léva; Czeglédi Péter Református Gimnázium, Szlovákia):

■ Magyarországi ifjúsági csoport vezetőjeként 2009-ben kerültem először kapcsolatba felvidéki fiatalokkal, amikor is együttműködési megállapodást kötöttünk. Ennek a célja közös kulturális, illetve szabadidős programok szervezése volt azzal a szándékkal, hogy összetartozásunkat, magyarságtudatunkat erősítsük. Az azóta eltelt években számtalan alkalommal vettünk részt egymás rendezvényein. Együtt kezdtük el egy Kárpát-medencei történelmi vetélkedő, a Civitas Fortissima verseny szervezését. *Magyarságom az anyanyelvemben* címmel irodalmi előadásokat, rendhagyó történelemórákat szerveztünk középiskolások számára. Közös kirándulásokat, bográcslókat, könyvgyűjtést, adománygyűjtést, magyar táncházakat tartottunk közösen. Rendszeresen részt veszünk egymás ünnepein, koszorúzásain, rendezvényein. Ez alatt a hét év alatt szerzett tapasztalatok alapján nem voltak számomra ismeretlenek a felvidéki magyarságot érintő problémák, mint az anyanyelv használatért vívott harc, a magyar iskolák helyzete, a kettős állampolgársággal kapcsolatos probléma. Petőfi-ösztön-díjasként nagyon örültem, hogy ez eddig szerzett tapasztalataimat el tudom mélyíteni, és

személyesen is megtapasztalom, hogy a felvidéki magyarok hogyan vívják meg mindennapi harcaikat identitásuk megőrzéséért.

Amikor megtudtam, hogy Léván leszek ösztöndíjas, olyan programokat kezdtem tervezni, amelyek révén elősegíthetem, erősíthetem a lévai és a Léva környéki magyarok magyarságtudatának, identitásának megőrzését, és amelyek révén jobban megismerik a magyar néphagyományokat, a magyar népszokásokat. A munkámmal eredményesen kívántam hozzájárulni a Reviczky Társulás és a Czeglédi Péter Református Gimnázium közösségépítő tevékenységéhez. Az eddigi visszajelzések alapján úgy gondolom, hogy ezt sikerült, sikerül is megvalósítanom.

Nagy szeretettel fogadtak, mikor megérkeztem, segítettek a beilleszkedésben. A munkám során azt tapasztaltam, hogy kíváncsiak a javaslataimra, illetve teret engednek ezek megvalósítására is. Mindehhez minden segítséget, biztatást megkapok mindkét fogadószervezetem, illetve mentorom részéről. Léván sajnos még hatványozottabban érződnek a felvidéki magyarság problémái, a kis iskolák bezárástól való fenyegetettsége, a magyar iskolákban, óvodákban a csökkenő gyereklétszám. Az anyanyelvi órák számának drasztikus csökkentése is súlyosan érinti a lévai magyar iskolákat. Sajnos Léván egyre fogy a magyarság, ezért az itt-tartózkodásom alatt igyekszem minden magyar szervezettel felvenni a kapcsolatot és erősíteni őket. A lévai magyar közösség összetartó, komoly erőfeszítést tesz azért, hogy a magyar hagyományok és kulturális értékek ne vesszenek feledésbe. Elégtétel számomra, hogy munkámmal segíthetem őket.

Itt tapasztaltam meg, hogy a határon kívüli magyarok intenzívebben élik meg magyarságukat, mint az anyaországbeliek. Nekünk természetes a nyelvhasználat, az, hogy magyarul szabadon élhetünk, beszélhetünk, hogy magyar iskolába járhatunk. Nekik mindezért keményen meg kell küzdeniük. Épp ezért a kitartásuk, hozzáállásuk példaértékű számomra. A személyes élmények hatására, a közös munka során sok minden átértékelődött bennem is.

Különösen megrendítő élmény volt számomra, amikor Léván az aradi vértanúkra emlékezve a megemlékezés végén közösen elénekeltük a magyar Himnuszot. Először láttam felöltött, már életük javát leélt embereket, akik sírtak a Himnuszunk éneklése alatt.

AZ IKE KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ EREJE

■ Ikések, mondják ránk, és valljuk magunkról. És ebben a szóban benne van minden. Az együtt átélt élmények, az itt szerzett barátok, ismerősök, kapcsolatok, tudás, tapasztalat, munka, önkéntesség, szolgálat, áldás. Benne van egy egész világ. És merem remélni, hogy ez a kijelentés univerzálisan vonatkozik minden olyan egyénre, aki benne volt, van és lesz valaha az IKE tevékenységében, és ugyanúgy arra a közösségre, ami az a harminc teológiai hallgató között létrejött 1921. február 28-án, mint arra, ami a mai erdélyi fiatalok között létrejön alkalomról alkalomra.

P. Balogh Katalin meghatározásában „a közösség normarendszerének értékrendje, tartalmi meghatározója mind a társadalom, mind az egyén számára konstruktív, pozitív hatású, az egyén és közösség között állandó, tevékeny kapcsolat realizálódik, mely a személyiség kibontakozásának, harmonikus fejlődésének optimális feltétele.” (P. Balogh Katalin: *A közösség pszichológiája*. In: Fejlődés- és pedagógiai pszichológia. Szerk. Salamon Jenő. Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1978.) Továbbá három ismérvet sorol fel, amelyek egy-egy közösségre jellemzőek. Arra a kérdésre, hogy van-e az IKE-nek közösségépítő ereje, kategorikusan kijelentem: igen! Ezekből az attribútumokból kiindulva szeretném körbejárni az IKE-közösséget.

1. „A közösség normarendszere, értékrendje mindig pozitív. Ennek következtében a közösség minden tagjára pozitív hatást gyakorol, nem állja útját az egyéni képességek kibontakozásának, sőt, segíti azt.” (I. m.) A Párizsi Alap szerint, amelyet az 1855-ös világkonferencián fogadtak el, minden ikés közös vonása és egyben missziója is Jézus Krisztus követése és az Ő országának terjesztése a fiatalok között. Erre az értékrendre épül fel minden más. A keresztyén értékrendeket valló fiatal így nem marad egvedül, hiszen olyan helyre kapcsolódhat be, ahol társai is hasonló értékekben hisznek, ugyanazokat az elveket vallják. Ugyanakkor ez a hit nem tétlen, hanem mindig cselekvésre készített. Innen az IKE önkéntes vonása. És sokszínűsége is. Hiszen mindenki jól körülhatárolt tulajdonságokkal rendelkezik, vannak pl. vezető típusúak, végrehajtók, kreatívak, pszichológusok, intézkedők, szorgosak stb. Ezek a jellemvonások leginkább egy-egy rendezvény szervezése kapcsán kerülnek fel-

színre, a közösség szépsége pedig épp az, hogy mindezt integrálni tudja, és mindenkit a neki legjobb pozícióra állít, ezáltal bátorítva a további cselekvésre, munkálkodásra.

2. „A közösség tartalmas, gazdag tevékenységrepertoárral rendelkezik, s ezeket a tevékenységeket nemes, értékes célok, feladatok vezérlik. A közösség minden tagja vállalhat, választhat olyan tevékenységet, ami egyéni ambícióinak, érdeklődésének, képességeinek megfelelő.” (I. m.) Egy közösség összekovácsolása akkor a legkönnyebb, ha alkalom van sokszor találkozni, együtt lenni, dolgozni, tevékenykedni. Az IKE-nek pedig bőven van rendezvénye, ahol alkalmat ad a fiataloknak egymásra és közösségre találni. Ilyen rendezvények a nyári táborok, a *Válts Irányt!* IKE Fesztivál, a Várom az Urat Adventi Keresztény Zenefesztivál, a *Bibliaismereti Vetélkedő*, az *Önkéntes Gála*, a *Munkatárs- és vezetőképző*, továbbá a különböző egyházmegyékből szerzett önálló események.

Számomra mindig a rendezvények előtti időszakok a legmeghatározóbbak, amikor az kíváncsi minket közösséggé, hogy egy akarattal munkálkodunk azon, hogy az eseményeket a lehető legjobbra szervezzük, hogy Istennek és embernek is tetsző legyen mindaz, amit mi elképzeltünk, megvalósítottunk. Elmondhatom, a laminálás, a szigszalagozás, ragasztgatás faricskálás remek lehetőség volt arra, hogy egymás között beszélgethessünk, megismerjük a mellettünk dolgozót, barátokká váljunk. Továbbá hiszem azt, hogy ezek az alkalmak remek közösségformáló lehetőséget jelentenek a résztvevők számára is, hiszen itt olyan emberekkel találkozhatnak, akik ugyanazokat vallják, mint ők, többé-kevésbé ugyanolyan hit-háttérrel rendelkeznek. Programjainkkal igyekszünk mindezt kihasználni, alkalmat adni a mélyebb megismerésre, pl. kiscsoportos beszélgetések, csoportos feladatok által stb. A közös célok és akarat hatalmas erővel bírnak. Egy-egy ikés rendezvény után garantáltan születnek újabb barátságok, és erősödnek meg régiak is ugyanakkor.

3. „A közösség vezetése demokratikus, az autonómiáig, az önirányításig jut el fejlődése folyamatában, önállóan tűz ki célokat, tervez, szervez, mozgósít, értékkel, perspektívát ad.” (I. m.) Idén 95 éves az IKE. Ilyenkor mindig visszatekintünk, nosztalgizálunk, elemzünk, mi volt jó, és mit kellene változtatni. Szabó T. Anna írja *Tizenkét szabad légzőgyakorlat* című versében „Nem vakhit kell: újraértelmezés.” Addig, amíg egy közösség ez az elv szerint tud tevékenykedni, akkor fog élni igazán. Én most ezt látom az IKE-ben. Hogy folyamatosan újraértelmezi önmagát, tevékenységeit, közösségét. Mondhatnánk persze, hogy egy ilyen múltú szervezet már bevett módszerek szerint kellene működjön, azonban pont ez a jó, hogy időről időre sikerül valami újat bevezetni, valami régiről lemondani, hiszen tudjuk, a 95 évvel ezelőtt élő fiatalnak nem ugyanaz volt az igénye, mint egy ma élőnek. Számomra a pár éve bevezetett új rendszer is azt bizonyítja, hogy az IKE élet- és döntésképes.

Az pedig, hogy a 2016-os nyár piros-fehér-zöld háromszöges eseményektől zsúfolt, mit sem bizonyít jobban, mint hogy van perspektíva, tenni akarás, vannak tervek, önkéntesek, lelkes emberek, célok, álmok. Van IKE, és van közösség, ami élteni, és amit élteni kell. És ez igazi erő. És áldás is ugyanakkor.

Nagy Kinga

ŐRHELYEN

A Csíkszentdomokosi Ifjúsági Szervezetről

■ Albert Alfonz helyi tanácsos azzal keresett meg 2012 őszén, hogy községünket is kellene képviselje két fiatal a Csík Terület Ifjúsági Tanácsa homoródfürdői évértékelőjén, ahol minden település ifjúsági szervezete beszámol a programjáról. Szabó Ervin barátommal, aki a szervezet alelnöke lett, részt vettünk a találkozón, de úgy éreztük magunkat, mint Pilátus a Credóban, hiszen mi nem tartoztunk ifjúsági szervezethez, ilyen a községünkben már közel öt-hat éve nem működött. Az egykori tagok munkába álltak, családot alapítottak, nem volt, aki a szervezet élére álljon. Hallva a szomszédos települések fiataljainak a beszámolóit, megfogalmazódott bennünk is a gondolat, hogy jó lenne községünkben újrászervezni az ifjúsági életet.

Első alkalommal mintegy húszan gyűltünk össze. Elhatároztuk, hogy legközelebb mindenki hoz még két embert. Egy hét múlva, 2013. április 30-án –két fiatal helyi tanácsos, Albert Alfonz és Bara Zsolt jelenlétében – megalakult a Csíkszentdomokosi Ifjúsági Szervezet, megválasztottuk az elnököt, az alelnököt, a titkárt, akik majd koordinálják a folyamatos munkát.

Bár nem volt még alkalmam házat építeni, ahhoz tudom hasonlítani az azóta eltelt időszakot, hiszen az alapoktól kellett felépítenünk egy szervezetet. Elbeszélgettünk a régi tagokkal is, hogy ők hogyan működtek. De hamar rá kellett jönnünk, hogy pár év alatt az elvárások megváltoztak, új kihívások várnak ránk. Tizenheten elkezdtük az álmódózást, tervezgetést, hivatalos keretek nélkül... Akkor még nem volt jogilag bejegyzett egyesületünk.

Eleinte játéknak tűntek a gyűléseink, sokan megmosolyogták a csapatot, hogy elnök, alelnök, titkár, szervezeti tagok jegyzőkönyv mellett találkozgatnak, tervezgetnek, de mégis éreztük az első egy-két alkalom után, hogy nem játék, amire vállalkoztunk.

Gyorsan körvonalazódott, hogy „bemutatózó” rendezvényünk a gyermeknapra lesz. Elkezdődött a tervezés, szervezés. Nagy öröm volt, hogy támogatási kérésünkre a helyi önkormányzat, az iskola és a vállalkozók pozitív választ adták, így gyermeknapon bemutatkozhattunk a községnek, magunkénak tudhattunk már egy rendezvényt, ahol közel száz gyerekekkel foglalkoztunk.

A kezdeti nehézségek ellenére gyorsan gyarapodott a csapat, szőttük az álmokat, szerveztük a programokat. Kezdetben székhely híján a helyi tanács dísztermében gyűltünk össze, olykor mi járultunk hozzá események szervezéséhez szüleink támogatásával. Közülük egy év telt el, amíg a helyi közbirtokosság támogatásával jogilag is bejegyezthettük szervezetünket. A közjegyző, a törvényszéki és pénzügyi alkalmazottak meglepődve nézték, hogy tizennyolc éves fiatalok jönnek iratokat aláírni, kérnek engedélyt egy egyesület bejegyzéséhez. A román bürokrácia egyetlen elemét sem ismertük addig, úgy kértünk „CAEN kódot”, hogy azt sem tudtuk, mi az, sőt zsebpénzünket összedobva vásároltunk pecsétet az egyesületnek. Tudatlanok voltunk, de elkötelezetten gyűjtöttük a papírokat, kerestük a könyvelőt, kezdtük vezetni hivatalos formában is az ügyvitelt. A bejegyzés után megnyílt előttünk a civil szféra, kezdtünk pályázatokat írni, adományokat gyűjteni programjainkhoz.

Fiatalok a közösségért

■ Ha a csíkszéki ifjúsági szervezeteket nézzük, akkor láthatjuk, hogy legtöbb településen a fiatalok szervezik a kulturális, közösségi életet, néptánc- és színjátszó csoportokat. Településünkön mi a közösség-szervezés feladatát tűztük ki célul. A csupán fiataloknak szervezett programok mellett megszólítjuk programjainkkal a település minden lakóját.

Első közösségi rendezvényünk az adventi gyertyagyújtási ünnepségek szervezése volt. A négy adventi vasárnapon a település többi csoportjával – a nyugdíjasokkal, az egyházi kórusokkal, a kamillánus gyermekekkel, a házaspáros csoporttal, az asszonycsoporttal – a fiatalok által készített szabadtéri adventi koszorú körül a község lakóival együtt hangolódunk a karácsonyra.

Három alkalommal szerveztünk használtruha-gyűjtést, ennek eredményét a gyulafehérvári Caritas továbbította a rászorulóknak. Az elmúlt év karácsonyán süteménygyűjtést szerveztünk a dr. Verestóy Attila Alapítvány közreműködésével, így 120 domokosi idős, egyedül élő embernek tettük szebbé a karácsonyát.

A helyi általános iskola tanulóinak helytörténeti vetélkedőt szerveztünk, amely során negyven diák végzett néprajzi gyűjtőmunkát, ismerkedett meg településünk történetével, szokásával. Szintén a helyi iskolásoknak a tavaly nyáron angol nyelvű kommunikációs táborot szerveztünk külföldi önkéntesek segítségével.

Két alkalommal tartottunk ifjúsági napot, mindkét évben a falunapok rendezvénysorozatához kapcsolódva, így az ünneppé nőtte ki magát. Idős és fiatal egyaránt talált magának megfelelő programot, színes kínálattal készültünk, volt főzőverseny, ügyességi és sportvetélkedő, szabadtéri koncert. A film- és játékestek is sok embert vonzanak. Jó látni, hogy a fiatalok kimozdulnak otthonról, élnek a lehetőségekkel, hogy közösségekben töltsenek egy-egy estét.

Saját programjaink mellett a helyi rendezvényeket munkánkkal segítjük. A lovasnapon a háttér munka a fiataloké, falunapokon és a kulturális műsorok alkalmával segítjük a helyi kultúrigazgató munkáját, hozzájárulunk az önkormányzat minden közösségi programjának a megvalósításához.

A szomszédos települések ifjúsági szervezeteinek programjain szintén részt veszünk, szoros kapcsolatot ápolunk Csík Terület Ifjúsági Tanácsával, a Felcsík Kistérségi Társulással, a csíkszéki ifjúsági szervezetekkel. Rendszeresen képviseljük szervezetünket a Csík Területi Ifjúsági Tanácsának programjain, részt veszünk a felcsíki gyermeknap szervezésében, a minden évben megrendezett felcsíki karitatív korcsolyázásban. Szintén minden évben részt veszünk a csíkdánfalvi Kürtőskalács-fesztiválon, a csíkszenttamási Parasztolimpián, a megyei ifjúsági napokon. Egyik magyarországi testvértelepülésünk jóvoltából tavaly részt vehettünk a budapesti Országházban tartott Márton Áron Emlékkonferencián.

Mindez csak izelítő mindabból, amiben tevékenykedünk, hiszen hétről hétre megkeresnek; itt is, ott is számítanak ránk. Havonta szervezünk valamilyen tevékenységet, folyama-

tosan ötletelünk, hogy újabb programokat találjunk ki, keressük, hogy mire van szüksége ma egy domokosi fiatalnak.

Őrhelyen

■ Községünk nagy szülöttje Isten szolgája Márton Áron püspök. Az ő emlékét ápolja a Márton Áron Múzeum, amelynek programjaiba szintén bekapcsolódtunk. A második, 2013-as Márton Áron-konferencia óta segítői, szervezői vagyunk a konferenciának, sőt a múlt évben már a fiatalok vállalták a munka orozslánrészt a szervezéstől a lebonyolításig. 2014-ben, Márton Áron püspökké szentelésének 75. évfordulója alkalmából szerveztük az első önálló megemlékezésünket, amelyre nemcsak a település lakói, de udvarhelyszéki és háromszéki zárandokok is érkeztek. Annak a megemlékezésnek a végén ért meg bennünk a Márton Áron-i gondolat: „Akik őrhelyen állnak, éber figyelésre és megsokszorozott munkára vannak kötelezve.” Ezt magunkévá téve tevékenykedünk Márton Áron püspök emlékének ápolásában. Fontosnak tartjuk, hogy mi, a szülőfalu fiataljai is hozzájáruljunk Erdély szeretett püspökének boldoggá avatási ügyéhez. Mi őt ugyan személyesen nem ismerhettük, mégis felnézünk rá, hiszen a családban és iskolában már kiskorunk óta csipegettünk az örökségből. Úgy érezzük, őrhelyen állunk, így ennek tudatában munkálkodunk.

Sokan megjegyezték már, hogy „könnyű nektek, hiszen több mint ezer fiatallal dolgoztok”. Ha a számokat nézzük, akkor igazuk van azoknak, akik ezt mondják, ám nem ilyen egyértelmű a helyzet. Akárcsak a többi székelyföldi településre, Csíkszentdomokosra is jellemző a tömeges külföldi munkavállalás, így hozzávetőleg több mint ötszáz fiatal dolgozik a határon túl, akik évente néhány alkalommal hazajönnek, napokra vagy hetekre.

Szervezetünk jelenlegi tagsága 35 fő, többnyire középiskolások és egyetemisták. Legtöbb tagunk az elméleti líceumokból került ki. A végzősök többnyire tovább tanulnak, de van, aki már dolgozik. Olyan tagunk is van, aki külföldön dolgozik, de azokon a heteken, amikor itthon tartózkodik, fontosnak tartja, hogy kivegye a részét a munkából. A településhez képest kevésnek tűnhet ez a létszám, hiszen ez az összlakosság csupán 0,5 százaléka, mégis ez a harmincöt fiatal közel kétezer embert is tudott mozgatni egyes rendezvényeken.

Épp az a legfelelősebb, hogy a mai világban, amikor az elidegenedést és a fiatalok közéleti szerepvállalásának hiányát róják fel korosztályunknak, van községünkben 35 fiatal, akik szinte mindannyian tanulnak, emellett kevés szabadidejükből arra áldoznak, hogy másoknak programokat szervezzenek, a település életébe színt vigyenek, fontosnak tartják a közösségszervezést.

Minden civilszervezet legnagyobb gondja az anyagiak előteremtése, amely szervezetünkre is jellemző, de támogatók által mindig sikerül előteremtünk a szükséges hátteret a programjainkhoz. Munkánkat segíti a helyi önkormányzat és a közbirtokosság, amelyek nemcsak anyagilag, hanem emberileg is támogatnak minket. Élünk minden pályázati lehetőséggel, az elmúlt években sokat köszönhettünk a Communitas Alapítványnak és Hargita Megye Tanácsának.

Kezdetben nem is gondoltuk volna, mára az önkormányzat jóvoltából saját irodahelyiségünk is van, ahol lehetőségünk van találkozni, tervezni, az ügyvitelt végezni. Fontosnak tartjuk, hogy a sok munka mellett önmagunkra is szakítsunk időt: rendszeresen megünnepeljük a szervezet születésnapját, a nőnapot, év végén kiértékeljük a rendezvényeinket, legalább egy alkalommal csapatépítő képzési hétvégét tartunk, hogy erősödjünk és fejlődjünk. Minden tavasszal új tagokat toborzunk, akik minimum kilencedik osztályosok. Évközben bármikor csatlakozhatnak hozzánk tenni akaró fiatalok.

Nem vagyok borúlátó a jövőt illetően, hiszen minden évben érkeznek új emberek, akiknél biztos kézben lesz mindaz, amit a „veteránok” felépítettek. Épp ezzel a céllal, tudatosan szervezünk több programot a jelenlegi általános iskolásoknak, hogy a rendezvényeken résztvevőként érezzék a szervezet fontosságát, kapjanak kedvet ahhoz, hogy majd ők is csatlakozzanak, tevékenykedjenek a közösségért.

Az elmúlt három évben a Csíkszentdomokosi Ifjúsági Szervezet meghatározó jelentőségűvé vált a község jövője szempontjából. Annak ellenére, hogy az alapoktól kezdtük az „építkezést”, úgy gondoljuk, mára tető alá hoztunk, sőt étellel töltöttünk meg egy szervezetet, amelynek tagjai nem várják, hogy készen kapják a programokat, hogy valaki helyettük alakítsa a község életét, hanem kezükbe vették a közösségi élet szervezését, mertek álmodni, tenni akarásukkal kivívták a község lakóinak a megbecsülését. Nem nagyvagyással, nem hírnév szerzésért tevékenykedünk. Azt tesszük, ami mindannyiunk feladata: dolgozunk a közösségért. Megsokszorozott munkával. Elkötelezetten.

Bójte Csongor

ADORJÁNI PANNA

A REND ÉS A KÁOSZ

Saul útja. Szerk. Váradi Júlia

■ A *Saul fia*, Nemes Jeles László filmje ma már a magyar filmirodalom és kultúra megkerülhetetlen része, a valaha készített legsikeresebb magyar film, amely 2016 tavaszáig bezsebelte a szakma legfontosabb elismeréseit, amelyről már mostanra több könyv, értekezés és tanulmány született. A filmhez kapcsolódik Váradi Júlia rádióinterjúkból szerkesztett *Saul útja* c. interjúkötete is, amely egyszerre tartalmaz beszélgetéseket a film alkotóival, és közöl részleteket Nyiszli Miklós *Dr. Mengele boncoló orvosa voltam az auschwitzi krematóriumban* című könyvéből, illetve egyéb, a haláltáborokkal kapcsolatos információkat. A könyv betekintést nyújt a film létrejöttének hosszadalmas folyamatába, de az alkotók reflektálnak arra a szinte hihetetlen recepcióra is, amely a cannes-i premiert követte. A film sikerét övező eufória és izgalom különös módon vegyül azzal a fájdalmas történettel, amely a filmhez a tematikát és a személyes érintettséget illetően szervesen hozzátartozik.

Az interjúk a Klubrádió műsorainak szerkesztett változatai, amelyekben az alkotók sorra beszámolnak a filmmel kapcsolatos élményeikről, benyomásaikról, az együttműködésről és a sikerhez való viszonyukról, de mindenikben szó esik arról is, amit az egyes alkotók számára a holokauszt és annak filmes feldolgozása jelent. Ennek értelmében az egyes beszélgetések tematizálják a művészek személyes viszonyulását a problémakörhöz, miközben rengeteg információval is szolgálnak a holokausztot illetően. A rengeteg részlet és történet közül a legértékesebbek azok, amelyek vagy szorosan a személyes élményekhez kapcsolódnak, vagy a kérdezettek szakmájához kapcsolódó információk. Ilyen módon a történelmi vonatkozást illetően a legizgalmasabb interjú a történész Vági Zoltánnal készült, aki egyébként jelentős szerepet vállalt a film előkészítésében, illetve a látványtervet jegyző Rajk Lászlóval, aki Vágival és Kádár Gáborral együtt az auschwitzi magyar pavilon kiállítását is jegyzi. De a meginterjúvolt alkotók mindegyike újsze-

rű perspektívát kínál fel a filmet ismerők számára: a film elkészítésének legkülönfélébb részleteiből összeáll egy bonyolult és kihívásokkal teljes kép arról, hogy mit jelent (holokauszt)filmet csinálni. A sound designer Zányi Tamás cipőket castingol, hogy megtalálja Saul lépésének legpontosabb hangját, az operatőr Erdélyi Mátyás tánchoz hasonlítja azt, ahogyan a testére szerelt kamerával követi a főszereplőt, a forgatás szerkezetét pedig a haláltáborokhoz hasonlítja, ahol egyszerre van rend és káosz, Rajk azt részletezi, hogy milyen építészeti tervezés rejlik a népirtás szerkezete mögött, és megemlíti, hogy milyen megrendítőnek találta a foglyok által felépített haláltáborok profi kivitelezését, a főszereplőt alakító Röhrig Géza elmondja, hogy a forgatás ideje alatt elszigetelten élt egy kis lakásban, és azt érezte, hogy elmosódik a határ a között, ami a csapó kattanása előtt és után van, Nemes Jeles pedig a *Saul fia* különleges szűk fényképezési módszere kapcsán jegyzi meg, hogy milyen kihívást jelentett úgy megmutatni a megmutathatatlant, hogy azt egyszerre lássuk is meg nem is.

Az interjúkötet egyfelől rendkívül gazdag a film köré szerveződő információk szórását illetően, és tulajdonképpen részletes és érdekesítő képet alkot a *Saul fiáról*, bár a szövegek és információk frissessége tulajdonképpen feltételez egyfajta esetlegességet is. Érezhető, hogy a beszélgetések kötetbe szerveződése nem annyira a film szakmai relevanciája miatt volt szükséges, sokkal inkább a siker kapcsán vált megvalósíthatóvá. A megjelenő írások ugyanis újrapiublikáltak a rádiós beszélgetések után, a könyvet pedig Nyiszli egyébként rendkívül értékes szövegei egyszerre kézenfekvő és random módon dúsítják. Az is bizonyára igaz lehet, hogy az online médiát és napi sajtót fogyasztók számára nem szállít elegendő plusz információt ez az anyag, bár valószínű, hogy a könyves forma által a film olyan potenciális nézőkhöz is eljut, akikhez egyébként nehezebb volna az út.

A kötet másik problematikus pontja abban rejlik, ami a film fő problémája is: a forma és tartalom szétfeszítésében, abban, ahogy egyik a másikat kioltja. Az alkotók több ízben reflektálnak arra a bizarr élményre, ami a film elkészítéséhez kapcsolódik: hogy milyen volt végigjárni a díszletet, megtervezni a krematóriumokat, egyenes törzsfákat keresni, olyanokat, mint amilyenek az Auschwitzból fennmaradt, Sonderkommandósok által készített fotókon vannak, hogy egyáltalán milyen volt megkísérelni a leghitelesebben elmondani Saul Ausländer történetét, és közben mindvégig tudatosítani, hogy mindez nem dokumentum, nem „képes történelem”, hanem fikció. Ez a furcsa élmény végigkíséri, úgy tűnik, a *Saul fia* létrehozását, és a film készítőinek vallomásaiban mindegyre vissza-visszatér. A hasonlóság és hitelesség az alkotás központi elemeivé válnak, és az egyedi filmes nyelvvel karöltve kölcsönöznek érvényt ennek a műalkotásnak. Az eredmény egy profin megkomponált, precíz koreográfiák szerint lejárt, fényképezett, megrajzolt és kitalált történet, amelyet a benne résztvevő emberek áldozattal teljes odaadása tölt fel. A holokaustt mint történelmi esemény perspektívájából ez a már-már tökéletes művészeti alkotás minél hasonlőbb a kiindulópontoz, annál hazugabb. Bár a kötetből többnyire az derül ki, hogy a *Saul fia* kritikai recepciója egybehangzóan pozitív volt, az elmarasztaló kritikák többnyire pontosan ennek a borzasztó ellentmondásnak a tarthatatlanságára hívták fel a figyelmet, ami tulajdonképpen a soá, de más népiertások vagy (történelmi) emberi kegyetlenségek reprezentációjának központi kérdése is egyben.

Nemes Jeles pontosan a megmutathatatlanság mint misztifikáció vagy tabuizálás és a re-reprezentáció mint esztétizálás vagy kegyeletsértés távoli pontjait kísérel meg összeegyeztetni, szürke zónát keres és talál abban a filmes kockában, amelyben olyan közel megyünk a főszereplőhöz, hogy csak őt látjuk élesen, többnyire a tarkóját és a vállát, néha azokat az embereket, akikhez beszél, és nagyon ritkán azokat a tereket, ahol jár, és minden más, ami a főszereplőt

körülveszi, a kamera jótékony életlenségében marad, és lehangoló látvány helyett sejtetés marad, amelyet a teret viszont tökéletességében és bonyolultságában befogó akusztika nagyít ki. Az interjúkötetben megszólalók egyszerre mutatják fel ennek a technikának és Nemes Jeles koncepciójának zsenialitását, ahogyan részletekbe menően magyarázzák a rendszer működésének mechanizmusait, ugyanakkor profizmusuk által mintegy megoldhatóként engedik láttatni azt, ami a modern kori emberiség egyik legbonyolultabb kérdése: az ideológián alapuló tömeges mészárlás.

A holokaustt perspektívájából a film sikeréről beszélni, akkor is, ha a sikert szakmai értelemben értjük, kissé elhibázottnak tűnik, bár kétségtelen a film érdeme, szakmai relevanciája, ahogyan az is igen örvendetes, hogy ez az alkotás lehetőséget ad arra, hogy újra és újra átbeszéljük mindazt, ami ehhez az igencsak terhes (magyar) múlthoz kapcsolódik, hogy tájékozódjunk és komplexebben gondolkodjunk a holokaustt különféle, általunk talán eddig ismeretlen részleteiről, és hogy folytassuk a múltfeldolgozás fájdalmas, de szükséges munkáját. Az interjúkötet azonban pontosan mutatja, hogy mindezek ellenére mennyire improduktív a holokaustt filmekről való jelenlegi beszédmód, amely azokat a siker(ültség) vagy filmes innováció szemszögéből tárgyalja. Hogy ehelyett milyen szempontokat kellene érvényesíteni, az nem könnyű kérdés, de nem is hirtelen megválaszolható: el kell múlnia, és ezt mondja Nemes Jeles is, ennek a díjaktól és csillogástól terhes eufóriának, hogy látni lehessen azt, ami van. A filmről még sokat fogunk beszélni, a film sikerét meglovagoló interjúkötetről sokkal kevésbé, hiszen míg az előző – bár a műfaj miatt önmagában hordozza ezt az álságos mázat, és ezért nem biztos, hogy jó közege ennek a témának – problematikus, de kellően bonyolult, addig az utóbbi egyértelmű és súlytalan. Szórszálhasogatásnak tűnik, de mégis milyen fontos, hogy milyen műfajt, formát, hangnemet, ritmust kap az, amiről valamit mondani akarunk.

KÓS ANDRÁS ERDÉLYI SORSA

■ A Sas Péter *Kós András életútja Sztánától Sztánáig* című, a *Művelődés* által nemrég kiadott igényes kivitelezésű kötetnél semmi sem bizonyítja talán ékebben, hogy milyen fontos lenne az előttünk járó nemzedékek még élő tagjaival fiatalságukról, szakmájukról, életútjukról, tapasztalataikról hosszasan elbeszélgetni. Aki ezt megteszi, akinek van elegendő türelme és kitartása fontos kérdéseket feltenni és az azokra adott válaszokat megfontolni, a beszélgetésekből kétségtelesen rengeteget tanulhat, és számtalanszor életre szóló tanulságokat vonhat le. Ha pedig az elhangzottak feldolgozásához is megvan a hozzáértése és a szakmai felkészültsége, a feledés karmai közül menthet meg fontos ismereteket és rendkívül hasznos tudást.

Sas Péternek volt kíváncsisága, türelme, kitartása, tudása és elszántsága mindezt megtenni. Többszöri hosszás beszélgetései Kós András szobrászművésszel a többség által régen elfeledettnek gondolt világot nyitott meg előtte, amelybe nagyszerű betekintést nyert, s amelyet aztán e kötet lapjain rögzített és közkinccsé tett.

A szerző nem könnyű alanyt választott magának Kós Andrással. Olyant, akinek a közismert szófukarságát könnyen megtörni nem lehetett. Ez jókora kihívás elé állíthatta a szerzőt, aki azonban a vállalt feladatot nagyszerűen teljesítette. Alanya azért is fontos számunkra, mert az erdélyi képzőművészet története Kós Andrást annak a művésznemzedéknek az oszlopos tagjaként kanonizálta, amelynek életútja a legnehezebbek közé sorolható.

A második világháború szűk három hónappal korábbi kirobbanása, az újabb impériumváltással járó második bécsi döntés kilenc hónappal későbbi bekövetkezése nyújtotta ugyanis a történelmi keretét annak a máig emlékezetes kiállításnak, amelyen, 1939. december 3-án, Kós András első alkalommal lépett munkáival a nagyérdemű közönség elé. A korabeli kritika által zajtalan őrségváltásnak minősített tárlaton nem volt egyedül, társai olyan fiatal művészek voltak, akik, hozzá hasonlóan első alkalommal állították ki alkotásaikat, s akik a Trianon utáni királyi Romániában, alig dőcögő, folyamatos pénzhiánnyal küszködő főiskolákon szintén fiatal, többnyire román nemzetiségű művészekből sajtóíthatták el azt a kevés szakmai tudást, amelyet azok képesek voltak nekik átadni. A Párizst éppen csak hogy

megjárt tanáraik többsége tehetséges művész volt ugyan, de a művészetpedagógiai munkához szükséges elmélyült alkotói tapasztalattal ők sem rendelkeztek.

Találébb lenne ezt a Tizenötöknek nevezett generációt kifosztott, sorstalan vagy fénytelen nemzedéknek nevezni, hiszen sorukat a háborúk, a fenntarthatóságváltások, a különböző sötét diktatúrák, a kilátástalanság, a nincstelenség, a lehetőségek szinte teljes hiánya határozta meg. Felsorolom a csoport tagjait: András László, Andrásy Zoltán, Balázs Péter, Brósz Irma, Debitzky István, Erdei Erzsébet, Ferenczy Júlia, Incze István, Kós András, Kósa-Huba Ferenc, Makkai Piroska, Olajos István, Piskolthy Gábor, Rodé Edit és Tollas Júlia. Ők azok, akik azokban az embert próbáló időkben indultak a művészpályán, s akik nem jutottak el soha a nagy nyugati műtermekbe, múzeumokba és galériákba, mert akkor is és később nemkülönben csaknem hermetikusan el voltak zárva az európai művészet meghatározó műhelyeitől és irányvonalaitól. Kizárólag a maguk erejére volt mindmegyikük hagyatva, arra, amit egymástól tanulhattak, arra, amit náluk kevéssel idősebb kortársaiktól elleshettek, arra a kevés fényre, ami Nagybánya akkorra már nagymértékben meggyengült kisugárzásából még rájuk hullott, s arra a kevés és hiányos szakmai tudásra, amelyet a Kolozsvárról Temesvárra elköltözött Belle Arte-on egyáltalán el lehetett sajátítani.

Kós András ilyen körülmények között vált művésszé. Ráadásul fiatal facsemetéként olyan terebélyes tölgy árnyékában kellett megkapaszkodnia és megnőnie, amelyet Kós Károlynak hívtak. Sas Péter könyvéből – amely a művészt a Sztánán eltöltött gyermekkortól a bánffyhunyadi és kolozsvári iskolaéveken, a kolozsvári és temesvári főiskolai esztendőkön, a frontokon, a fogságon és az azt követő művészetpedagógusi pályán keresztül a nyugállomány és az összegzés időszakáig elkíséri –, ebből a könyvből tehát azt látjuk, hogy ilyen édesapa árnyékában messzemenően nem volt könnyű autonóm egyéniséggé válni.

Neki, nem kevés erőfeszítéssel, ez mégis sikerült. A neves szobrász munkássága és hagyatéka is azt bizonyítja ugyanis, hogy a művész valamennyi kihívással sikeresen megbirkózott, megtalálta a saját útját, összetéveszthetetlen művészi nyelvezetét, stílusát és formavilágát, és olyan alkotásokat ha-

gyott ránk, amelyek révén végérvényesen beírta nevét az erdélyi képzőművészet történetébe nagy könyvébe.

Sajnos ezen az úton az élet az egykori Tizenötöket igazán nehéz döntések elé állította. Annak az 1939. decemberi első nagy sikernek a mámorában még együtt álmodtak a jövőről, a további tervekről: tanulmányutakról, témákról, alkotásokról, kiállításokról. A barátság örökkévalóságáról, a művész szabadságáról, a szakmai szolidaritásról, amelyeket az a leartott dicshimnusz-sorozat, akkor, a nagy világégés hajnalán, úgy látszott, hogy életre szólóan megpecsételt. Hogy aztán később, rendszerek, ideológiák és érdekek metamorfózisa a barátságot szétzúzza, a kis csoportot pedig végképp két táborra szakítsa. Az egyik a szeretet hatalmában bízott, a másik a hatalom szeretetére áhítozott.

Az új, kommunista rendszernek behódolók és az annak ellenállók végzetesen szembekerültek egymással. Közöttük ádáz harcok robbantak ki, amelyek purifikáló bizottságok kegyetlen határozataihoz, szakmai szervezeti tagságoktól megfosztó idétlen döntésekhez, kiállításokról alkotókat kiltító bírálóbizottságok soha el nem felejtett,

életeket tönkretéve, a legszerényebb megélhetést is megtagadó verdiktumokhoz vezettek. Az egykori barátok többé soha nem találkoztak egymással, az álmaik is szertefestlőttak, s az idők kegyetlen malmaiban azok cafatjai porrá is őröltettek.

Sas Péter érdeme, hogy ebbe a tragédiába illő, ellentmondásoktól feszített korszakba beleásta magát, és a szép, a tiszta művészi alkotásra folyamatosan odafigyelve, a Kós András igazát számunkra megmentette. Hiszen a tragédiákban mindenkinek megvan a maga igaza. Most már a nagyérdemű közönségre és az utókorra hárul annak eldöntése, hogy kinek az igaza volt a hitelesebb.

Szólnom kell arról is, hogy a Sas Péter monográfiája kiválóan egészíti ki azt a munkát, amelyet Kós Andrásról, 2002-ben, Németh Júlia írt. Miközben az elismert kolozsvári műkritikus elsősorban az alkotásokról mondott véleményét lendületes munkájában, a Sas-kötet az embert, a művészt és annak az élettörténetét, erdélyi sorsának körülményeit fürkészi előszeretettel. Mindketten nagyszerű munkát végeztek – szellemi gazdagodásunkra.

Tibori Szabó Zoltán

DECEMBER ELSEJE VALÓS HÁTTERE

■ Maria Bucur tanulmánya (*Egy nemzet születése. Megemlékezések 1918. december 1-jéről és a nemzeti identitás a huszadik századi Romániában*) 2001-ben jelent meg az általa és Nancy Meriwether Wingfield által szerkesztett *Staging the past. The Politics of Commemoration in Habsburg Central Europe, 1848 to Present* (A múlt színrevitele. Emlékezetpolitika a Habsburg Közép-Európában 1848-tól napjainkig) című tanulmánykötet utolsó írásaként, melyben a szerző Románia nemzeti ünnepének, december elsejének ünneplési szokásait, fogadtatását és jelentéstartalmának változásait, valamint a nemzeti identitás kialakításának különböző technikáit vizsgálja. Az Indiana Egyetem kutatója mindezt globális nézőpontból elemzi, Románia területére és az 1918 és 1997 közötti időszakra vetítve. Országos román napilapok újságcikkeire, interjúkra és múzeumi állandó, illetve időszakos kiállításokra alapozva a december elsejei ünnep erdélyi és regáti, bucaresti narratíváinak feltárását végzi el, így adva átfogó képet az ünnep országos szintű recepciójáról és a jelentéstartalom változásairól, valamint arról, hogy egy emlékünneplés

segítségével miként alkotható meg és alakítható a közösségi „emlékezet” a múltból.

Bucur abból a feltevésből indul ki, hogy az ünnepi események, megemlékezések jó alkalmat adnak a politikusoknak és a kultúra teremtőinek (*producers of culture*) arra, hogy a nemzetről legitimált narratívákat hozzanak létre, illetve, hogy e reprezentációk során mobilizálják és fegyvelmezzék a közösséget. A főszereplők az ünnep alkalmával a jelent a múlt és a jövő történéseivel kapcsolják össze egy szimbolikus cselekedetsor segítségével. Ezek során a múlt eltérő értelmezései gyakori konfliktusforrást jelentenek az egyes politikusok, kultúrateremtők között. Bucur szerint az írók, újságírók, történészek és múzeumi vezetők arra használták december elsejét, hogy alakítsák a nemzeti identitás közösségi emlékezetének különböző árnyalatait. (Bucur szerint a közösségi memória a múlt kulturális reprezentációja olyan tárgyakon keresztül, melyeket a lakosság széles körének alkottak meg.)

Azonban ezek a megemlékezések idővel erősen intézményesített és szokásaikban nagyon merev formát öltöttek, ami negatívan

befolyásolta az egyén azonosulását az ünnepi eseménnyel (286–291).

A kutató rávilágít arra, hogy bár *december elseje* szimbolikus jelentéstartalma rögtön 1918 után érzékelhető, mégsem vált azonnal hivatalos nemzeti ünneppé, mivel az akkori emlékünnepp, május 10. jelentőségét akkor még nem tudta elhomályosítani. Addig május 10-én, a király és a dinasztia napján ünnepelték meg Nagy-Románia kialakulásának egyes stádiumait (január 24 – Moldova és Havasalföld egyesülése, március 27 – egyesülés Besszarábiával, november 29 – egyesülés Bukovinával és december 1 – egyesülés Erdéllyel), és a király nem adott felhatalmazást újabb ünnepegek kialakítására.

A tanulmány írója a legolvasottabb, *Universal* liberális napilapot, a baloldali *Adevărul*, a parasztpárti *Aurora* és a jobboldali *Cuvântul* és *Timpu*l napilapokat, valamint veterán szervezetek helyi publikációit elemezte, s arra a megállapításra jutott, hogy 1918 és 1928 között alig emlékeznek meg december elsejéről Bukarestben, illetve Moldva és Havasalföld más településein. Csupán kisebb tudósítások olvashatók a helyi újságok hasábjain. Az első jelentősebb említés 1922 októberéből való, a király gyulafehérvári koronázásának kapcsán ír az 1918. december elsejei események jelentőségéről, de a bukaresti lapok próbálják csökkenteni az erdélyi románságnak a nagy egyesítésben betöltött szerepét. Érzékelhető, hogy december elsejének ezeken a területeken még nincs szimbolikus jelentősége, ez csak később alakul ki.

Ugyanakkor Erdélyben értelemszerűen sokkal fontosabb szerepet játszik december elseje: Gyulafehérváron már a kezdetektől és azokon a településeken, ahol aktívan tevékenykedett az Astra kulturális egyesület, az ortodox egyház és iskolák, számos kulturális és politikai jellegű megemlékezésre is sor került. Politikai jellegű tevékenységet az ortodox egyház végzett, ami főként a helyi magyar lakosság elleni antirevizionista hangokban nyilvánult meg, a magyarság ugyanis az ünnep során passzív ellenállásba vonult, ignorálta a rendezvényeket, a román-ság ezt a fajta hozzáállást kezdeti revizionizmusként értékelte (292–296).

A tizedik évfordulón még erőteljesebben érzékelhető a Bukarest és Erdély közötti politikai és regionális feszültség december elsejét illetően. Egyidejűleg megfigyelhető, hogy neves közéleti személyiségek, mint pl. Dimitrie Gusti és Nicolae Iorga rövid, tény-szerű, történelmi jellegű leírásokkal segítik az említett újságok hasábjain a normatív közéleti diskurzus kialakítását december elseje történelmi jelentőségéről. 1928-ban az

Adevărul napilap elsőként emlékezik meg december elsejéről, mint „*az ország egyik legfontosabb eseményéről*” (297). Számos román erdélyi értelmiségi újfajta jelentéssel ruházta fel e jeles napot, melynek alapját a wilsoni elvek képezik, vagyis a nemzeti örendelkezést és az igazságos területi rendezést hangsúlyozzák, és kísérletet tesznek a bukaresti és erdélyi elit közötti hierarchikus viszony eltüntetésére (298). Egy sokkal agresszívabb nacionalista nézet is megjelenik a *Cuvântul* hasábjain Nae Ionescu filozófus, a legionárius mozgalom későbbi intellektuális vezetője tollából, aki december elseje jelentőségét a román nemzet kulturális és spirituális esszenciájaként jeleníti meg, s narratívájában december elseje szerepét nem az állam egységében látja, hanem „*a nemzet teljességre való törekvésének beteljesüléseként*” értelmezi. Ionescu nézetei később újra fellelhetők az 1938 utáni királyi és katonai diktatúrában és a Ceaușescu-rezsim későbbi diskurzusában is (299–300).

Az 1930-as évek Bukarestjében a hivatalos megemlékezések már sokkal szervezetesebb formában zajlottak, mint korábban. Az ünnep forgatókönyve ekkor kezdett kialakulni: a királyi család és udvar felvonulása a Calea Victoriei-en (központi sugárút), egyházi szertartás az ortodoxpüspöki katedrálisban, majd katonai díszszemle a katedrális előtt. Az iskolák zárva tartottak és kulturális programok szervezésére bíztatták őket, mint például virágok elhelyezése Mihai Viteazul szobránál. 1928-tól a bukaresti és a gyulafehérvári szobor megkoszorúzása is részévé vált a hivatalos megemlékezésnek. A legnépszerűbb kulturális eseményeket továbbra is az Astra és a Kulturális Liga szervezték.

A Bukaresten kívüli megemlékezések nagyban függtek a helyi politikai és kulturális szervezetek aktivitásától, így például Gyulafehérváron, ahol az Astra aktív volt, nagyszabású megemlékezésekre került sor. A megemlékezések formája és szellemisége ekkor még nagyfokú önállóságot élvezett, ugyanis még nem létezett december elseje átfogó, országos szintű hivatalos narratívája (300).

Bucur hangsúlyozza, hogy az ünnep huszadik évfordulója alkalmából, a királyi puccsot követően törekedett először az új királyi diktatúra egy országos uniform ünneplési szokás kialakítására. Saját legitimitásának megerősítése érdekében a monarchiát úgy állította be, mint a *román nép védelmezője a revizionista törekvésekkel szemben*. Agresszív módon védelmezte december elseje vívmányait és céljának tekintette az „idegen elemek” kizárását a nemzetből. A román ortodox egyház, valamint számos független napilap nagy hangsúlyt fektetett

december elsejére mint az ország és a nemzeti identitás konszolidációjának fontos dátumára. Az egyre agresszívabb nacionalista diskurzus a megemlékezések retorikájára is rányomta bélyegét. Bár a Regát és Erdély értelmisége között még mindig ellentétek feszültek, a hivatalos megemlékezések célja országszerte a nemzet megtisztítása és a románság összefogása lett az antirevizionizmus mellett, és az egység elérése érdekében. Most először szervezett országszerte a Nemzeti Oktatásügyi Minisztériuma kulturális műsorokat. Az egyháznak is fontos politikai szerep jutott, a nemzeti identitás felépítése és az antirevizionista politika napirenden tartása végett, míg a katonai parádék a katonaság fegyveres erejét demonstrálták. A megemlékezések tehát egyre inkább intézményesített keretek között zajlottak (300–302).

A második világháború és Ion Antonescu katonai diktatúrájának idején december elseje huszonötödik évfordulójára fennmaradt az ünnep nacionalista, antirevizionista és antiszemita vonala: Antonescu épp az 1918-as határok visszaállításának ígéretével mozgósította a civileket és a katonákat. (Az 1918-as határok az ún. teljes Nagy-Romániát írták körül, azaz a Regát Erdéllyel, Besszarábiával – mai Moldovai Köztársaság – és a Kvadrilater nevű dél-dobruzdysai területtel – ma Bulgária. Ettől nagymértékben eltér az 1943-as terület, melyből „hiányzik” Észak-Erdély és Besszarábia nagy része, amelyek Magyarországhoz és a Szovjetunióhoz tértek vissza.

Az Astra tevékenységének és az esemény nagyfokú intézményesítésének köszönhetően az emlékűnnepség, formájában és tartalmában az 1938-as megemlékezésekhez hasonlóan zajlott, viszont az ünnepről kialakított hivatalos diskurzus 1943-ban egy fontos ponton eltért az eddigiektől: a *Timpul* folyóirat december elsejét úgy definiálta mint „az ezeréves közös identitásból” természetes módon fakadó igényt. Eszerint az egyesülés iránti vágy egészen a középkorig nyúlik vissza, tehát Magyarország bármilyen területi igénye jogtalan követelésnek minősíthető. Antonescu rezsimje történelmi jogot formált Erdélyre, az 1918-as wilsoni elvek eltűntek, december elseje narratívájába ekkor alattomosan beszívargott a dákoromán kontinuitás elmélete, mely végül az 1970-es évekre érte el csúcspontját (303).

Az 1947-es kommunista hatalomátvétel után december elseje agresszív nacionalista konnotációja felerősödött, hivatalos ünnepségekre azonban nem került sor 1948 és 1968 között. A negyvenedik évforduló alkalmából is csupán néhány cikk emlékezett meg ezen ünnepről, főként, mint a

proletariátus első fontos lépése az imperializmus elleni harcban, melynek fő célja demokratikus és patriotikus rendszerként legitimizálni a kommunizmust.

Az új rezsim próbálta diverzifikálni a fontos emlékűnnepségeket, így az 1948 és 1983 között létrehozta december 13-át, mint a román munkásmozgalom emléknapját: 1918-ban ezen a napon a bukaresti nyomdász-tüntetés a rendszer agresszíván megtorolta. Ezzel az új ünneppel valójában Brătianu liberális rendszerét, illetve a két háború közötti politikai elitet próbálták diszkreditálni (304). Hasonló céllal alakították át a májusi emlékűnnepségeket is: május 9. hivatalos ünneppé vált, elhomályosítva május 10. jelentőségét, majd bevezették május elsejét, mint egy fontos ünnepi eseményt. Augusztus 23. is ebben az időben vált grandiózus megünnepelemzett nemzeti ünneppé, és különösen Ceaușescu ideje alatt május elsejével együtt elhomályosítottak minden más emlékűnnepet (305).

December elseje 1968-ban, az ünnep ötvenedik évfordulóján újraéledt, és újra prominens eseményként vonult be a románság ünnepi kalendáriumába. Az ünnep múltból kialakított hivatalos diskurzusában folyamatosságot próbálnak teremteni az 1944 előtti időszakokkal, tehát a nacionalista narratíva ismét fontos szerepet kapott. A 19. századi erdélyi nacionalista mozgalmat továbbra is némi eltéréssel kezelik a regáti és az erdélyi napilapok. Míg a bukaresti lapok marginalizálni próbálják az erdélyi események jelentőségét, addig az erdélyi lapok a helyi elit szerepének jelentőségét hangsúlyozzák, és megemlékezéseikben visszanyúlnak az első világháború előtti nacionalista mozgalom hőseinek emlékéhez, Mihai Viteazult és Horiait életve. A történelmi háttér és a folyamatos szabadság iránti igény visszanyúlik egészen az ókori Dáciáig és Trajánuszig, így formálva Erdély felett történelmi jogot. A megemlékezések tárgyi emlékeikben is új dimenziót öltenek: huszonöt év kihagyás után emlékköteteket adnak ki és múzeumi kiállítások egész sora nyílik meg, Gyulafehérváron megnyitják az első Egyesülési Múzeumot. A kommunista rezsim állandó kiállításokkal és emlékművekkel veszi át a kontrollt a közösségi emlékezet felett. Ekkor születnek meg azok a művek és referenciaanyagok, amelyek azóta is uralják a románság jelentős részének közösségi emlékezetét. A fő iránymutatást a párt adta, kezdetben azonban látható, hogy egyes történészeknek és múzeumi vezetőknek eltérő történelemszemléletük van az egyesítésben részt vevők jelentőségét tekintve, így számos eltérés mutatható ki a Buka-

resti Nemzeti Múzeum és a Kolozsvári Erdélyi Történelmi Múzeum anyagai között (306–310).

Ezek a különbségek az 1980-as évekre rendre eltűnnek, a hatvanötödik és a hetvenedik évforduló már Ceaușescu és a rezsím homogenizált kultuszának fényében történt. A nemzeti identitásról való gondolkodás és diskurzus teljesen abszurd lineáris logika alapján működött, és bár azt az érzést keltette, hogy a múltról szól, valójában annak instrumentalizálásával csak a jelen dicső képét alakították ki. Mindez alkalmat teremtett a rezsím híveinek, hogy kifejezzék lojalitásukat a Kommunista Párt és annak vezetőire iránt. Az emberek ennek a folyamatnak csak passzív szemlélői voltak, a nyilvános memória fenntartása már nem volt annyira fontos, mint a rendszerhez hű egyének privilegizált helyzetének megtartása ebben a szűkös világban (311–313).

Bucur továbbá bemutatja tanulmányában, hogy 1989 decembere után a nyilvános emlékezet addigi építménye összedőlni látszott, hiszen a politikai pártok és a kultúra-teremtő egyaránt el kívántak határolódni az előző rendszertől. A nemzeti identitás újjáépítése során az emlékünnepek a nyilvános diskurzus középpontjába kerültek, de a közvetítendő pozitív értékeket illetően megoszlottak a vélemények. Ahogy arról is, hogy melyik legyen az új nemzeti ünnep: december 22. (Ceaușescu menekülésének és a Nemzeti Megmentési Front megalakításának napja), mely ugyan igazolja a megtörténtekeket, de a palotaforradalom konnotáció elbizonytalanított sokakat, illetve felmerült december 17. is (a temesvári események kirobbanásának napja). Bucur megállapítja, hogy a legesélyesebb mégis december elseje volt tisztázottabb konnotációja miatt, mely a román nemzeti identitás hosszú életét igazolta, mivel sokan heroikus, demokratikus és pluralista ünnepként tekintettek erre a napra. Bucur egyértelműen rávilágít arra is, hogy akarva-akaratlan december elseje hivatalos és civil diskurzusa a kezdeti törekvések ellenére sem tudott szakítani az előző időszakok hagyományaival. Egyrészt hasonlóságot mutat a két világháború közötti intézményi rendszerrel, és számos jellemzőjében kontinuitást mutat a kommunista időkkel. December eleje köznapi megjelenése, domináns diskurzusa továbbra is nacionalista momentumként mutatja be az ünnepet, mely irányába a románság evolúciója mindig is tartott. Mindez érvényes a történelmi múzeumok állandó tárlataira és ideiglenes kiállítások anyagaira is. Dácia és december elsejei ünnep közötti kontinuitás narratívája egy fontos tényezővel egészült ki a rend-

szerváltást követő időszakban, nevezetesen az ortodox egyház szerepével, mely megtartotta és napjainkban is terjeszti a nacionalista szocializmusban kialakult diskurzust (314–316).

Az ünnep forgatókönyve visszanyúlik a második világháború előttihez, illetve a Ceaușescu-korszak hagyományaival mutat kontinuitást: Gyulafehérváron nagygyűlést szerveznek a kormány és a főbb pártok részvételével. Az emlékünnepek során egyházi szertartásra, katonai parádéra, ünnepi beszédekre és koszorúzásra kerül sor, melyet az egyesülés hórája, majd az alkalomhoz illő kulturális műsorok és ünnepi vacsora követ. A hivatalos és félhivatalos megemlékezések tehát teljesen intézményesített keretek között zajlanak, forgatókönyvük pedig olyannyira merev Bucur szerint, hogy nem sikerül kommunikálniuk az ünnep patriotikus értékét, illetve értelmes részleteket elárulniuk Románia múltjáról, így szakadékot teremtenek a publikus és a személyes világ között. A „*román nemzet megszületésének*” időpontjával ezért számos állampolgárnak nincs semmiféle emocionális vagy patriotikus kötődése, sőt az *Adevărul* napilap 1997-ben megjelent száma szerint sokan unalmasnak tartják ezeket az ünnepeket.

Bucur a romániai magyarság december elsejével kapcsolatos fenntartásait mintegy megértve arra is kitér tanulmánya végén, hogy március 15. magyar nemzeti ünneppé nyilvánítása a magyarok számára sokban segítené a két etnikum közötti feszültségek kezelését és a kölcsönös bizalom kialakulását, viszont erre a románságban, revizionizmustól való félelem miatt rövidtávon nem lát semmiféle esélyt (317–319).

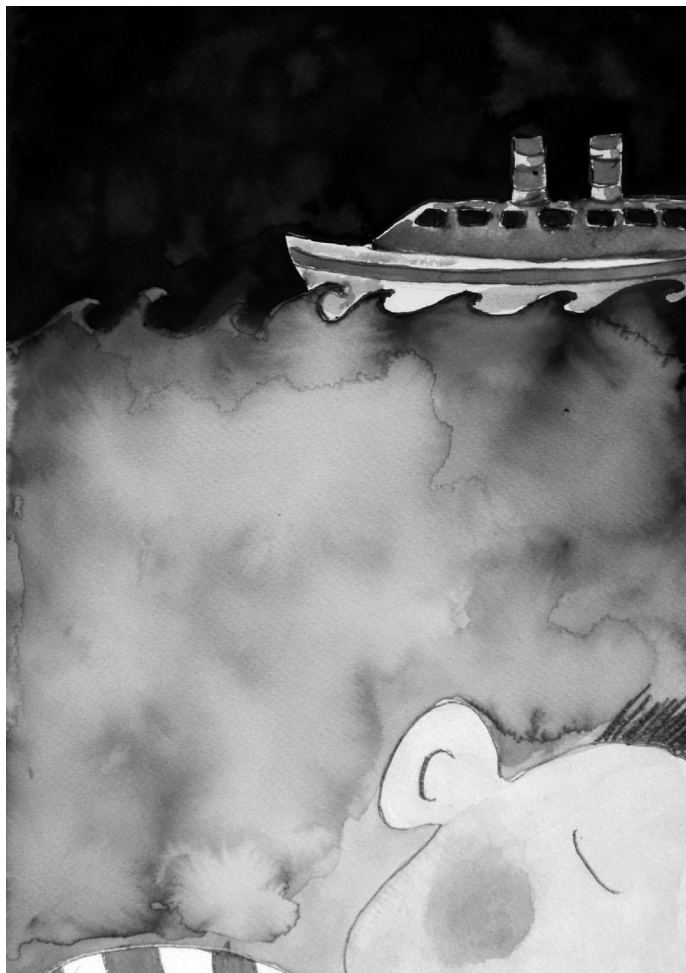
Maria Bucur tanulmánya nemcsak átfogó képet ad december elseje mint emlékünnepe romániai kialakulásáról és recepciójáról 1918 és 1997 között, hanem fontos hiányosságot tölt be az emlékünnepe kialakulásával kapcsolatos kritikus hangvételű irodalom terén. A tanulmány részletesen ismerteti a regáti és erdélyi ünneplési szokások és fogadtatásuk közötti kezdeti különbségeket, majd az ünnep erőszakos homogenizációját országszerte. Azt is szemlélte, hogy az ünnep megkonstruálása során a két világháború és kommunista hagyományok követése negatív hatással van az ünnep konkrét mondanivalójára és annak fogadtatására, egyértelmű szakadékot teremtve a politikum és a publikum között. Érzékelteti, hogy december elseje román nemzeti ünneppé avazsálása a rendszerváltás után a románság és a romániai magyarság eltérő történelemértelmezése miatt jelentős feszültségek forrása volt a múltban,

és ennek potenciálja a jövőben sem fog csökkenni. Arra azonban Bucur sem tér ki, hogy Erdélyen belül, a többségében magyarok által lakott székelyföldi településeken miként ünnepelte a román közösség december elsejét, illetve más nemzeti ünnepeket, illetve, hogy milyen volt az ünnep recepciója a magyarság körében.

Az ünnepelemzés nagyon fontos adalékokat tartalmaz az ünnep ki- és átalakulásáról, a kezdetektől egészen 1997-ig. Bucur jogosan állapítja meg, hogy 1997-re ez az ünnep gyakorlatilag ellaposodott, mivel már nehezen tudta közvetíteni a publikum felé az eredeti jelentéstartalmat és azok értékeit. S bár az azóta eltelt közel húsz év nem hozott jelentős változásokat az ünnep forgató-

könyvében, a magyar kártya kijátszása a központi hatalom részéről egyre erőteljesebbé vált, és az egész országra kiterjedő visszhangú, már-már abszurd méreteket ölt. Ezáltal, ahogy Bucur is megjósolta, nemcsak nőtt a magyar-román etnikai konfliktus eszkalálódásának veszélye, hanem ez az ünnep gyakorlatilag a székelyföldi események tükrében kezd új, erőteljesen nacionalista – és a kommunizmus legsötétebb időszakából ismert – módszereket sem nélkülöző formát ölteni. Kérdés, hogy a románság felismeri-e, s ha igen mikor, a központi hatalom provokációjának hiteltelenségét, és meddig hagyja diszkreditáltatni saját nemzeti ünnepét a saját vezető elitje által?

Ádám Biborka

1945 – KORSZAKHATÁR?

■ A *Levéltári Közlemények* 86. évfolyama címében azt az igen elgondolkodtató kérdést veti föl, miszerint valóban korszakhatárként tekinthetünk-e 1945-re. A közgondolkodásban általában annak tekintjük: véget ért a második világháború az európai hadszíntéren, melyet a győztes szövetségesek felosztottak maguk között megszállási zónákra, és Magyarországon is véget értek a harcok, illetve a Horthy Miklós kormányzó nevével fémjelzett időszak/politikai rendszer. A lapszámban olvasható tizennégy tanulmány némelyike azonban kétségeket ébreszt bennünk ezzel az állásponttal kapcsolatban.¹ Bár a szerkesztő témakörökbe, blokkokba rendezi az írásokat, nem eszerint fogunk foglalkozni a dolgozatokkal. Erre két okunk is van. Egyrészt az egyes részek egyáltalán nem különülnek el egymástól: a fejlődésben időnként észrevehetjük ugyan, hogy már egy másik fejezetben járunk, nincsenek azonban külön fedőlappal elválasztva a tematikus részek, emellett a kérdésfelvetés szempontjából sincsen éles határvonal vagy csoportosítás az írások között.

Már a bevezető tanulmány – Gyáni Gábor: *Valóban korszakhatár 1945?* – arra a végkövetkeztetésre jut, miszerint 1945 sokkal inkább volt fordulópont az „akkori kollektív érzelmek síkján”, s közel sem volt olyan éles cezúra más, objektív szempontok alapján. Gyáni ennek bizonyítására egyebek mellett meggyőzően elemzi, hogy a háború utáni bipoláris világrend alapjai valójában már a két világháború közötti időszakban kialakultak, s a gazdasági fejlődés trendjét megtörte ugyan a háború, de ezt követően ez visszatért ugyanabba a mederbe, melyben azt megelőzően haladt.

Gyáni globális folyamatokra koncentráló írása mellett ki kell emelni még Völgyesi Zoltán *Málenkij robot és a zsidó bosszú legendája Hajdúnánáson* című helytörténeti tanulmányát, amely egy magyarországi település lokális viszonyaira koncentrálna. A szerző ugyan nem kísérel meg választ adni a lapszám által felvetett kérdésre, mégis a tanulmányt végigolvasva Gyáni álláspontját látjuk igazoltnak. Az írás a háború és a holokauszt után továbbra is elevenen létező antiszemitizmus működéséről ad igen érzékeltes képet. Megtudhatjuk, hogy az akkori közelmúltban történt borzalmas események nem enyhítettek az előítéleteken, csupán új formába öntötték azokat: megjelenik a he-

lyi lakosság frusztráltsága a visszatérő túlélőkkel kapcsolatban, minek két oka volt. Az egyik nyilvánvalóan anyagi eredetű: a túlélők igényt tartottak a tőlük korábban elkobzott értékekre, melyek már keresztények tulajdonában voltak. A másik pedig az attól való félelem, hogy a túlélők valamiféleképpen revansot vesznek a nem zsidó lakosságon. Ez utóbbi beigazolódni látszott azzal, hogy a szovjetek kényszermunkára deportálták a munkaképes férfiakat. Az összegyűjtésüket végző szovjet katonák társaságában gyakran látták a helyiek Schlosser Jenő helybéli zsidó kereskedőt, és azt a következtetést vonták le (hamisan), hogy ő irányítja a folyamatot. Az ebből eredő antiszemita közhangulat eredményezte 1956-ban a település egyetlen pogromját és a hajdúnánási zsidó hitközség felszámolását.

Gyáni álláspontját támasztja alá Sz. Nagy Gábor: *Könyvbegyűjtés 1945-ben* című tanulmánya is, melyből képet kaphatunk a szovjet nyomásra történt fasiszta, antidemokratikus és szovjetellenes könyvek beszolgáltatásának és megsemmisítésének történetéről, pontosabban az ezt célzó törvényi rendelkezés megszületését mutatja be az olvasónak. Sz. Nagy írásából egyrészt érdemes kiemelni, hogy ilyen jellegű intézkedést már a Sztójay Döme vezette, a németeket mindenben kiszolgáló kormány is hozott 1944-ben a zsidó szerzők műveinek megsemmisítésével kapcsolatban. Másrészt a tanulmányt végigolvasva az is világossá válik számunkra, hogy a magyar politikai vezetés nem támogatta egyértelműen az előző rendszerben elfogadottnak számító könyvek indexre vételét.

Végül meg kell említenünk a lapszám talán legizgalmasabb tanulmányát: Cosmin Budeancă: *A romániai németek Szovjetunióba történő 1945-ös deportálása román szemszögből*.² A tanulmány az oral history módszertanának megfelelően dolgozik: a szerző az események részeseivel készült interjúk alapján rekonstruálja a történetet. Ami igazán különlegessé teszi a dolgozatot, az az a tény, hogy a szerző kilép a hagyományosnak mondható kutatási irányvonalból, és nem a deportált németekkel készített interjúkat, hanem az őket körülvevő román lakossággal. Az interjúkból kirajzolódik egy olyan kép, melyre nem feltétlenül számítottunk (lévén hogy Magyarországon a németek elhurcolását a társadalom nagy része támogatta, hiszen elkobzott földjeiket meg-

kaphatták): a román lakosság döbbenettel és mély sajnálattal viseltetik szomszédaik sorával kapcsolatban, s igyekeztek segíteni, megmenteni akit csak tudtak. A segítségnyújtás sokféleképpen történhetett: élelmet vittek barátaiknak a gyűjtőtáborokba, bűjtatták ismerőseiket, s a fiatal román férfiak közül többen feleségül vettek német lányokat, hogy ezáltal megmentésük őket az elhurcolástól. Bár nyilvánvalóan az oral history eredményeit minden történésznek kritikusán kell kezelnie, de ezzel együtt is igen új-szerű látásmódot tükröző tanulmányról van szó, mely megmutatja, hogy emberek elhurcolása és deportálása nem csupán 1944-ben (és azt megelőzően) volt napirenden, hanem 1945-ben is azt követően is. Így ebből a szempontból 1945 semmiképpen nem tekinthető korszakhatárnak.

A lapszám címében megjelölt téma szempontjából némileg „átmenetinek” tekinthető egy írás abból a szempontból, hogy a benne taglalt események nem érnek véget 1945-ben, de a változatlan kontinuitás sem teljesen egyértelmű. Ez pedig Csonka Laura *A Magyar Kommunista Párt tevékenysége a buchenwaldi koncentrációs táborban* című dolgozata. Azért tekinthetjük egyfajta átmenetnek, mert a Magyar Kommunista Párt (a továbbiakban MKP) Buchenwaldot „megjárt” tagjainak története (ahogy a párté sem) nem ér véget 1945-ben, sőt a változó politikai légkörben egyre nagyobb hatalomhoz jutnak. Így tehát egyfelől mindenképpen van egy látható kontinuitás, de emellett más szempontból viszont 1945 mindképpen korszakhatár, hiszen a Szovjetunió fizikai jelenléte az országban nyilvánvalóan kedvező helyzetbe hozta az MKP-t. Maga a tanulmány a párt történetének eddig kevésbé kutatott és közismert részletébe avatja be az olvasót: végigkövethetjük, hogy az elsősorban Auschwitz-Birkenauból átkerült zsidó származású kommunisták hogyan kapcsolódtak be a már ezelőtt is létező baloldali-kommunista földalatti mozgalomba, melynek tagjai a tábor lerombolását, a lázadást tűzték ki célul. Nyomon követhetjük, hogy a mozgalom tagjai (így a magyarok is) sokak életét mentették meg bűjtatással, nagyobb élelmiszeradaggal vagy éppen azzal, hogy könnyű munkát adtak nekik az illetőt, s emellett gondot fordítottak a lázadáshoz szükséges fegyverek és élelmiszertartalékok felhalmozására is. A szerző a visszaemlékezések alapján jól érzékelteti, hogy a mozgalom által megmentettek (így a magyar túlélők is) a szervezkedés tagjaira igazi hősként tekintettek, s ezáltal a kommunista ideológia is elfogadhatóbbnak tűnt számukra, ám meg kell jegyezni, hogy a tábor felszabadítása után ezt a hangulatot a kom-

munisták ideológiai előadások szervezésével is igyekeztek fenntartani. Az innen Magyarországra hazakerülő régi és újonnan beszervezett párttagok biztos bázist nyújtottak a hatalom további kiépítéséhez.

A folyóiratszám további kilenc tanulmánya és a forrásközlések – bár legtöbbjük igen színvonalas – a fentebb összefoglalt írásoknál is kevésbé kapcsolódnak a címben felvetett kérdéshez. Ha azonban e felvetés szempontjából olvassuk őket, akkor inkább az az érzésünk, hogy amellett teszik le voksukat, miszerint 1945 korszakhatárnak tekinthető. Ezalól talán Szita Szabolcs és Kovács Tamás írásai a kivételek, melyek az 1945-ös évhez is csak nagyon érintőlegesen kapcsolódnak.

A fennmaradó hét dolgozathoz ehelyütt hármat érdemes kiemelni. Elsőként Kis József *A miskolci tízes csoport történetét* kell említenünk, amely a Miskolcon működő Szálasi-féle Nyilas Párt helyi szervezete egy csoportjának történetét, pontosabban rémtetteit meséli el. A levéltári források alapján a hírhedt csoport összesen 334 ember haláláért felelős, melyből 147-et Miskolcon és környékén, 184-et a Dunántúlon gyilkoltak meg. Áldozataik nagy része munkaszolgálatos zsidó volt, akiket időnként információért, de legtöbbször csupán szórakozásból megkínóztak, majd tömegsírba lőttek. A túlélők, szemtanúk és a későbbi vizsgálatok alapján ez a kvázikivégzőosztag először Miskolc környékén folytatta tevékenységét 1944 késő őszen, majd a Vörös Hadsereg közeledtével elmenekültek, és a Dunántúlon folytatták kegyetlenkedéseiket 1945 húsvétjáig. Működésük alatt számos tömeggyilkosságot követtek el, melyekhez a munkaszolgálatosokat 1945-ben az Ausztria felé tartó halálmentekből kobozták el, majd következett egy éjszakán át tartó verés, mikor vagy a nyilasok verték botokkal és más eszközökkel a falhoz állított embereket, vagy kényszerítették őket, hogy egymást verjék össze (volt, hogy apának és fiának vagy testvéreknek kellett összeverekedniük). Ezt követően egy félreeső helyen mindenkit agyonlőttek (egy ízben egy csecsemőt is), miközben a teherautók motorjait járaták, hogy azok tompítsák a lövések hangjait. A háború végével azonban a csoport legtöbb tagja elmenekült, ám egy részüket sikerült népbírórság elé állítani. Látható tehát, hogy 1945 ebben az esetben mindenképpen korszakhatár, hiszen véget értek az ilyen kegyetlenkedések, és az elkövetőket igyekeztek eljárás alá vonni.

Ugyancsak a korszakhatár-teóriát alátámasztó írásokhoz sorolhatjuk Ignác Károly *A katasztrófa és az újrakezdés időszaka – Budapest 1945-ben* című írását. Ezt az indokolhatja, hogy Budapest 1945-ös ostroma már önmagában is nagy fordulópont a város életében. A szerző jól bemutatja a szinte házról házra

haladó hadi események borzalmas pusztítását: a közszolgáltatások (víz, gáz, villany, csatorna) gyakorlatilag megszűntek, a lakóházak háromnegyede megsérült a harcok során, a bevonuló szovjet katonák különösen a nőkkel szemben igen erőszakosak voltak (számos nemi erőszak történt). Az ostrom vége tehát újabb korszakhatár, hiszen megkezdődhetnek a felújítások, melyekre igen nagy szükség volt, hiszen főleg a tönkrement lakások miatt az épen (vagy lakható állapotban) maradt részekben nagy volt a túlszűfoeltság. Nagy problémát jelentett emellett az élelmiszer-ellátás: kezdetben a városlakók nagy részének be kellett érnie az utcán heverő elhullott állatok húsával, s csak nagyon lassan tudott javulni ez a helyzet. Emellett kiemelendő a tanulmányból, hogy a szerző a városban uralkodó politikai viszonyokról is beszámol, sőt bemutatja a helyhatósági választások eseményeit is, mellyel demokratikus és legitim módon megválasztott irányító testülete és polgármestere lett a városnak, ami mindenképpen fontos esemény volt Budapest életében.

Végül pedig meg kell említeni Keresztes Csaba *Az Országos Levéltár Budapest ostromában és a levéltár helyreállítása* című tanulmányát, amelyből szintén inkább azt a következtetést lehet levonni, hogy nem csupán Budapest életében, de egy budapesti intézmény életében is korszakhatárként lehet értelmezni az 1945-ben történeteket. A dolgozathoz meg tudhatjuk, hogy a levéltár sokáig rendelkezett hivatalos irattal a német és magyar hatóságtól is, miszerint az épület nem igényelhető ki, nem szálláshatárnak el itt katonákat, s kórházként sem működhet. Budapest ostromának előrehaladtával (1945. január végén) a hivatalos papírok már nem számítottak, s a német hadsereg igénybe vette az épületet a sebesült katonák ellátása céljára. Ez volt az egyik tényező, mely nagy pusztítást okozott a levéltár állományában: az iratokat a katonák használták fekhely gyanánt, fűtésre, de még toalettpapírként is. A pusztulást fokozták a bombatalálatok. Számos pótolhatatlan történelmi kincs pusztult el annak ellenére is, hogy a levéltár dolgozói számítottak a bombázásokra, s a kár enyhítése érdekében már az ost-

romot megelőzően több ezer folyómeéter anyagot mikrofilmre vettek, és igyekeztek, amennyire lehetett, az értékes iratokat az épület legbiztonságosabb részein elhelyezni. Az ostrom tehát mind az épületben, mind az iratállományban súlyos károkat okozott. A harcok vége után szinte azonnal megkezdődött a helyreállítás. Itt ki kell emelni, hogy a szerző – teljes joggal – hangsúlyosan kezeli a levéltári dolgozók szinte már-már heroikus munkáját az intézmény kvázi újrateremtésében: a dolgozók erőt és energiát nem kímélve, szinte minden segítség nélkül hozták helyre az épületben és az iratokban keletkezett károkat. Legtöbbször túlórázva, gyakorlatilag ingyen végezték a nehéz fizikai munkákat is. Látható tehát, hogy 1945 fontos töréspont a levéltár életében, sőt akár korszakhatárnak is értelmezhető a súlyos károk és azok helyreállítása szempontjából, melynek során lehetőség nyílt a ma is ismert katalógusrendszer és egyéb újítások kidolgozására.

Összességében elmondható, hogy igen informatív lapszámot tart a kezében az olvasó, mely érdekes mind a történészek, mind a laikusok számára. Kritikaként azonban el kell mondani, hogy a tanulmányok (és a forráskiadások) csak nagyon lazán kapcsolódnak a címben megjelölt témakörhöz. Emiatt talán célszerűbb lett volna más címet adni a folyóiratszámoknak, vagy felhívni a szerzők figyelmét, hogy tanulmányaikban próbáljanak valamilyen formában választ adni a felvetett kérdésre. Így azonban csak az olvasó személyes benyomásai maradnak: nehéz a tanulmányokat objektív mérce alapján pro és kontra szétválasztani. Ha valaki valóban a címbéli felvetésre keresi a választ, sokkal egyértelműbb állásfoglalásokra talál a *Disputa* című részben, ahol körkérdésként vetették föl a szerkesztők, hogy 1945 korszakhatár, avagy sem. Bár a válaszok természetesen közel sem olyan részletesek, mint a kötetben található írások, mégis jóval biztosabb irányítók az olvasók számára. (*Levéltári Közlemények. Nyolcvanhatodik évfolyam. 1945 – korszakhatár?* Magyar Nemzeti Levéltár, Bp. 2015.)

Harkai Ágnes

■ JEGYZETEK

1. Ugyanez mondható el a tanulmányok után közölt három forráskiadásról is, melyek azonban nem tesznek hozzá érdemben újat a kötet címében felvetett kérdéshez, így terjedelmi okokból elhelyített nem térünk ki rájuk. Annyit azonban érdemes elmondani róluk, hogy olyan kevésbé ismert dokumentumokat közölnek az 1945-ös földosztásról, az üzemek újjászervezéséről, a magyar–román határszakaszon történt konfliktusokról, melyek igen érdekesek, és közel hozzák az olvasóhoz az akkor történeteket, mert sokszor átlagemberek kéréseit, történeteit ismerhetjük meg, nem arc nélküli állami szervekét.
2. Teljes cím: Cosmin Budeancă: *A romániai németek Szovjetunióba történő 1945-ös deportálása román szemszögből. Esettanulmány: Hunyad, Fehér és Szeben megyék.*

CAMPUS PAPIRON, CAMPUS A VILÁGHÁLÓN

■ Akárhogy is vesszük, a *Szabadság* – s ezáltal a *Campus* is – egy *brand*. Így intett Branea Róbert, a KMDSZ egykori elnöke, amikor először találkoztunk. Akarattal nem idéztem macskakörmökkel, mert nem szó szerint hangzott el ez a mondat, csupán véletlen találkozásunk üzenete ez. Az archiválás hosszú folyamataival bíbelődött, miközben bosszúsan vakarta feje búbját. A mostani *Campus* szerkezete eléggé változó, így nem mindig tudjuk beszűrni az impresszumot. Mint megtudtam, ennek is épp olyan fontos szerepe van, mint egy jól megírt jegyzetnek. Az impresszum történelemmé válik, ennek a *brand*nek a történelmévé. Elődeim gondoskodtak a múlttól és jövőről, mindamellett, hogy DIÁKLAPOT szerkesztettek, így könnyűszerrel tekinthetek vissza a *Campus* történetébe.

SzólásSzabadság

■ „A KMDSZ lapja a *Campus*. Ezt a hetilapot a KMDSZ megbízásából szerkeszti három társ szerkesztő 1990 októbere óta” – írja Magyarai Tivadar az 1995-ös *Korunk* 11. számában, a *Kolozsvári Magyar Diákszövetség* című írásában. Balló Áron, Horváth István és Magyarai Tivadar vállalták, hogy immár a szabad(abb) világban egy különálló magyar diáklapot fognak szerkeszteni. Előtte már gyakorolták a lapszerkesztés mesterségét az *Aula*, az *Echinox* és a *Szabadság* szerkesztőségében, ráadásul együtt is dolgoztak, ami előnyös volt a *Campus* számára. Közös munkájuk az *Echinox* magyar oldalainak szerkesztése volt.

A KMDSZ frissen alakult diákszervezetként nem rendelkezett akkora pénzalappal, és feltehetően szervezői képességgel sem, hogy egy lapot működtessen, erre jó példa a '90 tavaszán megjelent, két kiadást megélt *Dilettánsok*. Így Tibori Szabó Zoltán (az akkori *Szabadság* főszerkesztője) és Branea Róbert megállapodása szerint a *Campus* megjelenési költségeit a *Szabadság* napilap vállalta. Ez magába foglalta a szerkesztőségben belüli infrastruktúra szabad használatát, a nyomdaköltséget és a terjesztést. Olvasói tehát azonosak voltak a *Szabadság* olvasóival. Ennek az volt az előnye, hogy a KMDSZ szervezetként kifeje is tudott kommunikálni, elmagyarázhatta a nyilvánosságának létének értelmét, tevékenységeit, ami nagyban hozzájárult, hogy elfogadják mint érdekképviselői és kulturális szervezetet, és széles körben megismertesse

céljait. Már maga a szervezet nevének rendszeres megjelenése segített ebben, ezenfelül a belső ügyekben való bepillantás az újság hasábjain a megbízhatóság érzetét nyújtotta mindenki számára. Ugyanakkor hátránynak is számított egyben, mivel a diáklap célközönsége, a diákság nem vásárolta a *Szabadságot*. Ennek több oka is volt: a legbanálisabb és egyben legegyszerűbb magyarázata, hogy pénzbe került. A másik, hogy a *Campus* hétvégén jelent meg, amikor a diákok nagy része hazautazott. E célból több kísérlet is kitaláltak a szerkesztők, kisebb-nagyobb sikerekkel. Támogatások ellenében megvásároltak több *Szabadságot*, és ezt terjesztették a KMDSZ irodában vagy a bentlakásokban.

A *Szabadságban* való megjelenés bizonyos fokú öncenzúrával is járt. Figyelembe kellett venni azt a tényt, hogy az átlagolvasók számára (akkor 29 százalék volt 35 év alatti) nem lenne egyértelmű, ami az egyetemi hallgatók számára az; megbotránkozhatnak a diákok számára természetes történeteken vagy nyelvezen. Ez az önkontroll nem vonatkozott különösen a témákra, leginkább a szóhasználatra; grafikák és viccek terén kellett óvakodni a negatív visszajelzésektől. Később, 1992-ben napvilágot látott egy különkiadás, a homoródfürdői nemzeti diáktáborban naponta megjelenő *Tábori Campus*, ahol érezhetően szabadabb volt a szerkesztők keze. Mindannyian „nagy élményként” emlékeznek vissza ezekre a kiadásokra. Az öncenzúra ma is létezik, ugyanúgy igazodni kell a *Szabadság* nyelvezetéhez, korrektségéhez úgy, hogy közben ne vesszen el a fiatalos könnyedség.

„A diáklapok a diáknemzedékek stafétái: az évfolyamok kézzől kézre adják őket, s így, még mielőtt belesárgulnának egy szerkesztési koncepcióba, kivitelezési modellbe, már gazdákat is cserélt a staféta: új szerzők ragadnak tollat, új olvasók vernek tábor. Diáklapot szerkeszteni, főleg induláskor, könnyű is, nehéz is. Könnyűnek tűnhet, mert egy szuszra fel bírjuk sorolni, hogy mi mindent kellene bele írnod, nehéz, mert sok mindent fel tudunk sorolni. A diákélet hétfőtől hétfőig tart: diákélet a tanteremben, a bentlakásban, a könyvtárban, a focipályán, az Arizonában, a vakációban. A szeszzióról nem is beszélve! Ez a diák-világminőség ott lehet a diákújságírók tollában is!

E univerzumban az egymás és világ iránti sajátos érdeklődés a vonzóerő.” – Magyar Tivadar írását idézem a legelső lapszámból. A diák-világmindenség azóta csak fokozódik, a diákújságírók generációi pedig egymás után adták át a *Campus* kulcsát.

Ahogy fejlődünk a demokrácia korában, úgy fejlődött a *Campus* is, legfőképpen a grafikai elemek, tördelés és technikai segítőeszközök terén. Az írások nyelvezetére nehéz lehetne ezt így kijelenteni, túlságosan szubjektív, személyektől és kortól függ. A tantervek megmaradtak, a bentlakások zsúfoltabbak, mint valaha, új könyvtárak és foci-pályák is épültek. Egyedül az Arizona nincs már. De van helyette számtalan új hely, ahol a magyar diákélet pezsgőtabletta módjára éli mindennapjait.

Campus Online: campus.szabadsag.ro

■ „A nyomtatott lapoknak már nincs jövőjük!” – állítják az egyetemen, és mondja ezt mindenki, akivel újságírásról beszélek. A high-technek köszönhetően valóban ez az irány mutatkozik, habár én naivan reménykedem abban, hogy nem ennyire apokaliptikus a helyzet. Ami biztos, hogy a diákság immár kütyújén követi a híreket, így a *Campus* 2014 májusában portállá lépett elő.

A diáklap mindig is kapocs szerepet töltött be a *Szabadság* olvasói és az egyetemisták között, ezt erősítette meg ez az új lépés. Polacsek Péter főszerkesztő, Nagy Kinga, Krisztály Bea szerkesztők egy felhasználóbarát, színes felületet álmodtak meg, ahol bárki könnyen megtalálhatja a számára fontos tudnivalókat, érdekességeket. Külön rovatok különböző témákat járnak át: a *Mifolykittben* az aktuális eseményekről lehet tudakolni, a *KulturHausban* kulturális eseményekről, a *Tudományban* meg sokféle tudományos érdekességről lehet olvasni. Külön fülecske, a *Kivetítő* szolgál arra, hogy a filmes témákat kedvelő olvasók is otthon érezzék magukat. A *Példakép(p)* rovatban leginkább szakmai, illetve portréinterjúkat lehet követni. Az *Ajánlóban* pedig minden megvan, amit a *Campus* csapata ajánl: rendezvények, filmek, ételek, minden finomság. A *Bezzeg* rovatba kerülnek a merész publicisztikák, vélemények, eszmefuttatások. Ez ugyanúgy elkülönül a nyomtatott változatban is.

Eredetileg naponta frissülő portálként indult, ma már lecsökkent heti 2-3 anyagfeltöltésre. A portál működése nem jelenti a nyomtatott változat megszűnését. Minden szerdán megjelenik a *Szabadság* 6–7. oldalán, és a jól megírt aktuális írások kerülnek fel online. A kettő összhangban egészíti ki egymást. Természetesen Facebook oldala is van a *Campus*-nak, ahol minden friss anyagot közzé kell ten-

ni, így terjed a diákság körében. 2015 októberében a *Campus-Szabadság* Facebook profil elérte az 1000 kedvelőt, jelenleg 1026-nál tart.

A szerzők általában mindig az aktuális események szervezői/résztevői, gyakran megosztják élményeiket az olvasókkal. Ezek általában 600-1500 embert érnek el, arányosan párosítva pedig 50-100-an kattintanak a teljes cikkekre; ami függ az írás minőségétől, szerzőjétől és aktualitásától. Hasonló módon működik, mint minden online portál, természetesen kevesebb olvasóval és kisebb számokkal. Amolyan kis állatka a tápláléklánc alján. De milyen kicsi, éppolyan hasznos mindannyiunk számára.

Mai Campus legbelülről

■ A *Campus* ugyanúgy kínlódik, mint minden médiaorgánum, amit nem a kormány vagy valamelyik multi futtat a piacon. A diákok többsége talán még nem is hallott róla, csak azok, akik kicsit többet szeretnek tájékozódni a bulvár szennyein túl, s érdeklí őket a kolozsvári magyar fiatalság minden megmozdulása, ugyanúgy ezeknek visszhangjai. Bár a *CAMPUS* ott szokott virítani a diáknapos óriás banneren mint médiatámogató, jelentősége valahol eltörpül a Transindex és egyéb neves portálok mellett. Ez nem baj. Az igazi baj talán ott kezdődik, hogy a KMDSZ-nél is halványodik a jelentősége, ami az úgynevezett konkurenciára, a *Perspektívára* is jellemző. A KMDSZ-lapok közel sem olyan fontosak, mint régen. Valahol ott senyvednek a megszokás, illetve a kötelesség határán.

Írásom elején idéztem Magyar Tivadart. Hadd fejezzem be ugyancsak vele: „A *Campus* egy gyakorló felület minden újságírótanonc számára, ahol igyekeznek a szakma szabályainak legmegfelelőbb írásokat kicsikarni magukból. Szakmailag megfelelőek, és így legtöbb esetben megfojtják saját magukat. Hiányzik a pikantéria, a fekete humor, az igazi diákos és szabad nyelvpörgés. Ugyebár kivételek nélkül nem létezne ez a szabály. Néha nyúg, mert, ahogy egyre inkább haladunk előre az időben, egyre kevesebb jut belőle. De még mindig él, huszonhat fordulatot és eseménydús év után is. Csináljuk, mert mégiscsak egy brandnél tesszük próbára saját magunkat, s tagadhatatlan híúságunk, a cikkeink fölött kiemelt nevünk látványa is megér minden leütést. A *Campus* első generációi lázadtak, kreatívan élték ki szabadságukat, s írtak mindenről, amiről sokáig nem lehetett. Mi inkább felnőttek szeretnénk lenni, tanulni és saját magunkat keresni benne, s közben fogalmunk sincs, hogy mekkora kincset ápolunk csupán önszorgalomból.”

Kádár Kata

CSAK NEVÉBEN VOLT EURÓPAI

■ Kolozsvár 2015-ben az Európa Ifjúsági Fővárosa címet viselte. Az egész éves rendezvény-sorozat keretében számos, különböző tematikájú eseményt szerveztek, amelyek felpezsdítették a kincses város lakosságát, illetve a máshonnan ide érkező fiatalokat. A *Krónika* napilap végigkövette a programsorozatot, folyamatosan beszámolt a rendezvényekről, újdonságokról, ugyanakkor arról is több ízben szó esett, hogy a szervezőknek, intézményeknek és hatóságoknak nem mindig sikerült megvalósítaniuk a beígért többnyelvűséget.

Már a január 5-i szám címloldalán ez olvasható: „Nem sok Európa jutott az Európa Ifjúsági Fővárosa projekt kolozsvári, szilveszter éjszakai nyitányába. A rendezvényen ugyanis – a külföldi együttes angol nyelvű dalait leszámítva – kizárólag román nyelvű szövegek hangzottak el, sem angol, sem magyar, sem más nyelvű közönség nem volt. Emellett a projekt nyitányát jelző lézershow is a román trikolor színeiben »pompázott.«” A vezércikkben Bálint Eszter így fogalmaz: „Sajnos csak nevében volt európai a Kolozsvár Európa Ifjúsági Fővárosa projekt szilveszteri nyitánya.” A *Krónika* a következő napokban idézi Horváth Anna alpolgármestert (*Horváth: kisiklás volt az egy nyelvűség*. 2015. január 8.), január 19-én pedig a polgármester nyilatkozatát (*Többnyelvűséget ígér Emil Boc*).

A továbbiakban a napilap több ízben is foglalkozik nyelvhasználati kérdésekkel. Április végétől például nemegyszer szó esik arról, hogy a programsorozatért felelős – több illetékes egyesületet tömörítő – Share Föderáció által indított, a kolozsvári etnikai közösségeket bemutató honlapról teljes mértékben hiányoznak a magyar kisebbségre vonatkozó információk. (*Töltődik a multikulturalitás*. 2015. április 29.) A *Krónika* nyilatkozatokat közöl az ügyben (*Multikulturális honlap: Kovács Péter is háborog*. 2015. április 30.), később pedig a téma szerencsés végkifejletéről, azaz a magyar közösségről szóló menüpont megjelenéséről is beszámol. Az ügy kapcsán egy vezércikk is született, amelynek szerzője szerint „rendkívül bosszantó, ha még a multikulturalitást hirdető is megengedhetik maguknak, hogy nem megkerülhetetlen városalkotó tényezőként kezelnek minket, hanem amolyan kényszerből ide-oda telepítendő töltelékanyagként”. (Páva Adorján: *Megosztva*. 2015. április 29.)

A többnyelvűségről szóló cikkek mellett a kolozsvári székhelyű napilap az év folyamán több olyan eseményről is beszámolt, amely egyrészt az Európa Ifjúsági Főváros projekthez kapcsolódott, illetve olyan rendezvényekről is tudó-

sított, amelyeket kifejezetten az egyéves programsorozat részeként szerveztek meg. Az olvasók már januárban értesülhettek arról, hogy „egynapos, Electric City elnevezésű zenei rendezvény formájában »előlegezi meg« a máris nagyon népszerű bonchidai Electric Castle-t a fesztivált szervező Boiler Events az idei Kolozsvár Európa Ifjúsági Fővárosa 2015 programsorozat részeként.” A magyar rendezvények fontosságáról esett szó azon a konferencián, amelynek következtetése szerint „a gyakorlatban is kezd megmutatkozni a Kolozsvár Európa Ifjúsági Fővárosa programsorozat felvállalt többnyelvűsége” (*Vélt és valós multikulturalizmus*. 2015. március 2.) A rendezvényen helyi és magyarországi politikusok, diplomata és egyesületek képviselői is résztvettek. Ugyancsak a kincses városi multikulturalizmus témáját feszegeti a „Musai-Muszáj” civil csoport által szervezett konferencia, amelyen elsősorban a kolozsvári többnyelvű helységnevtábláról esett szó. Az Európai Ifjúsági Főváros programsorozat részeként szervezték meg szeptemberben a Cluj Dominoes elnevezésű eseményt, amelynek keretében habtgéglából kialakított, több mint egy kilométeren keresztül kígyózó dominósort döntöttek fel.

A tudósítások mellett a lap beszámolt a fiatalokat és civilszervezeteket célzó pályázati lehetőségekről is. Tájékoztatót például arról, hogy „százezer lej értékű pályázatot hirdet a magyar civilszervezetek számára az RMDSZ főtájkarsága a Kolozsvár Európa Ifjúsági Fővárosa 2015 program magyar vonatkozású rendezvényeinek támogatására”. (*RMDSZ-támogatás az ifjővárosnak*. 2015. február 26.)

Az év második felében kevesebb szó esik a rendezvény-sorozatról, a december 29-i lapszámban azonban a szerkesztőség sort kerít az „évértékelőre”. A programsorozat illetékesei egy korábbi sajtótájékoztatóról számoltak be, hogy „az év során a magyar ifjúsági szervezeteknek a magyar–román kapcsolatok terén áttörést sikerült elérniük”. Horváth Anna alpolgármester szerint „miközben a román politikusokat továbbra is lehetetlen rávenni a város nevének többnyelvű feliratozására, a román ifjúsági szervezetek magától értetődő természetességgel vették tudomásul a magyar fiatalok anyanyelvhasználatra vonatkozó igényét”. A cikk kitér arra is, hogy 2015-ben „különösen sok, több mint egymillió turista látogatott el a kincses városba”, ami főként annak tudható be, hogy Kolozsvár az Európa Ifjúsági Fővárosa címet viselte, ez pedig nagyon sok fiatalt vonzott a megyeszékhelyre.

Kőrössy Andrea

ABSTRACTS

Botond Dániel

■ ***The Student Council: A Special Form of Self-Organization for High-School Students***

Keywords: *school democracy, student councils, high school, democratic socialization*

The article deals with student governments, a particular form of self-organization for high school students. In the Hungarian high schools of Romania, the student movement has a history of more than 25 years, and the national organization of the Hungarian high school students currently has 72 member organizations. However, very little research has been done on student councils, despite the fact that they are very common in high schools, and they are the first direct experience that the youth have of representative government. The goal of the present article is to draw attention to the important role of student councils in society (mostly in the democratic socialization of young people) and to the importance of social research concerned with this form of youth self-organization.

Krisztián Pap

■ ***Conrad von Hötendorf, the Strategist***

Keywords: *Conrad von Hötendorf, general chief of staff, Austro-Hungarian Monarchy, World War I*

At the beginning of World War I, the Austro-Hungarian army struggled with serious deficiencies in equipment and military leadership, had no combat experience, but its main problem was the flawed strategy. The Prussian strategists treated the expected war too optimistically, and expected to defeat France in six weeks, after which they could turn their powers against Russia. The Marne catastrophe overturned this plan radically, so they could not turn against the East, thereby putting into an extremely difficult position their main ally, the Austro-Hungarian Monarchy, and the leader of its army, Conrad von Hötendorf. Initially, von Hötendorf has also committed major tactical mistakes, but in September 1914 he already recognized the need to change the strategy. His position as a strategist was further complicated by the dynastic relationships of the Monarchy and the repeated interventions of Franz Joseph I. In this difficult position, he often had to improvise, which he accomplished brilliantly at

Limanowa, marking a psychological turning point for the Central Powers.

Tünde Székely

■ ***Nongovernmental Organizations for Youngsters in the Minority Civil Society***

Keywords: *civil society, quality of democracy, concept of civil society, minority civil society*

It is my strong belief that the quality of civil society is the most relevant measure of the quality of democracy in any given state. My research topic is the Hungarian minority civil society in Romania and Slovakia. I am seeking answers to the following questions: What does the concept of civil society stand for, and how can we define minority civil society? Can we talk about minority civil society, and if we can, then what are its characteristics? In this study I present the theoretical framework regarding the minority civil society using the arguments of several scholars, closing with some critical remarks.

Szilárd Tussay

■ ***Youth Organisation***

Keywords: *youth movements, student organisations, confessional or religious affiliation, responsibility*

The youth organisations of Transylvania started either as student organisations, themselves a compulsory extracurricular form of education, or from the confessional or religious affiliation of students. Three important periods can be distinguished in their functioning. The first period is marked by the work on the structures and plans with visions on how to move further. As a response to the need of the youth to belong to a group, several groups have been organised, and a new wave of possibilities appeared with the applications for programs. The other open possibility was that Romania entered the EU. This move takes us to the second period, when due to the applications and capitalism, the work of the youth movements has become competitive. Some of the youth organisations disappeared in this race. In the third period the communication between the organizations has markedly increased. Thus, the youth has opportunity to belong somewhere where they feel in safe, the freedom of acting and thinking, but simultaneously also the responsibility for its future.

SZÁMUNK SZERZŐI

A lapszámot szerkesztette:
Csoko Péter és Tussay Szilárd

- Ádám Bihorcsa** (1981) – doktandus, BITE, Kolozsvár
Aderjáni Panna (1990) – író, színikritikus, Budapest
Bethlendi András (1989) – jogász, vállalkozó, az Igen, tessék! alelnöke, Kolozsvár
Bodó Márta (1961) – irodalom- és színházkritikus, PhD, főzetkesztő, Kolozsvár
Borász Sára – a SHARE Fejlesztő magyar ügyekért felelős alelnöke, Kolozsvár
Botkai Mária (1977) – sajtótervezés, szerkesztő, PhD, egyetemi oktató, BITE, Kolozsvár
Edjte Csongor (1995) – egyetemi hallgató, BITE, Kolozsvár, Caritaszdomosok Ifjúsági Szervezet, elnök
Brenner János (1985) – szerkesztő, Forum Könyvtudó, Újvidék
Csoko Péter (1945) – irodalomtörténész, ny. egyetemi tanár, Kolozsvári Kommunikáció- és Médiaintézet igazgató
Dániel Botond (1983) – szociológus, PhD, oktató, BITE, Kolozsvár
Fancsali Barna (1991) – mestereképző hallgató, BITE, Magyar Ifjúsági Tanács, elnök
Fehér Dorothea (1992) – szerkesztő, Forum Könyvtudó, Újvidék
Gothár Tamás (1995) – egyetemi hallgató, BITE, Kolozsvár
Hajkó Szabó Mária (1981) – szerkesztő, rádióműsor, Pászony
Harkai Ágnes (1988) – doktandus, BITE, Kolozsvár
Hegedűs István (1988) – kutatási asszisztens, MTA TK Kisebbségkutatási Intézet, doktandus, Budapest
Horváth Anna (1971) – alpolgármester, Kolozsvár
Horváth Előd Benjamin (1988) – költő, szerkesztő, Helián, Kolozsvár
Jakab Sándor (1931) – talajkutató, ny. egyetemi docens, Marosvásárhely
Jánosi Vivien (1995) – egyetemi hallgató, BITE, Kolozsvár
Kádár Kate (1995) – egyetemi hallgató, BITE, Szerkesztő, Campus, Kolozsvár
Kali Ágnes (1996) – egyetemi hallgató, BITE, Kolozsvár
Kántor Lajos (1937) – irodalomtörténész, az MTA ülés tagja, Kolozsvár
Kovalcski Péter (1964) – orvos, elnök, AMEK, újságíró, TTT-GTT Kalendárium, Detroit, USA
Kőrösi Andrea (1990) – szerkesztő, Krónika, Kolozsvár
Nagy Kinga (1990) – mesterképző hallgató, BITE, Kolozsvár
Nóda Mózes (1959) – egyetemi előadóművész, BITE, Kolozsvár
Pap Krisztián (1975) – történész, Budapest
Péter Árpád (1981) – kritikus, PhD, egyetemi oktató, BITE, Kolozsvár
Portik Blénessy Ágota (1988) – művészettörténész, Quadro Galéria, Kolozsvár
Rácz Norbert (1982) – író, Kolozsvár-Belvárosi Egyházközség
Székely Tünde (1981) – politológus, egyetemi gyakorló, Sapientia EMTE, Kolozsvár
Szabó R. Adám (1988) – író, filmkritikus, Marosvásárhely
Szarka Mándity Krisztina (1984) – művészettörténész, muzeológus, Zentai Városi Múzeum
Talpai Botond (1988) – kommunikációs szakember, vállalkozó, az Igen, tessék! elnöke, Kolozsvár
Tibori Szabó Zoltán (1957) – szerkesztő, Szabadság, egyetemi oktató, PhD, BITE, Kolozsvár
Tussay Szilárd (1988) – közéleti szervező, IKK, European Fellowship of Christian Youth, Kolozsvár
Ugron Hanna (1987) – pályázati tanácsadó, politológus, Kolozsvár

TÁMOGATÓK

„Kolozsvár belvárosában tulajdonképpen egy hatalmas, tavasztól őszig terjedő fesztivál zajlik. Színes, pezsgő élete van ennek a városnak, rengeteg lehetőséget nyújt, anélkül, hogy – mint Bukarest vagy akár Budapest – elidegenítene az itt lakókat. Kolozsvár magában hordozza a nagyváros rengeteg előnyét, de mégsem nőtt akkorára, hogy felhalmozza a metropoliszok, fővárosok hátulütőit.

A jelenlegi trendek, országosak és regionálisak egyaránt, Kolozsvárnak kedveznek. Egyre több fiatal, egyre több befektetés, egyre több lehetőség van.

Ma jó kolozsvári magyarnak lenni. Nekünk együtt azért kell tennünk, hogy Kolozsvár az okos, kreatív, vállalkozó kedvű és életszerető magyar fiatalok városa legyen, ahol jól érzik magukat és biztonságban tudják jövőjüket. Kolozsvár ma már egy új város – nemcsak épületeiben, hanem hangulatában, szokásaiban és életvitelében is megújult város.

Én azt szeretném, hogy a kincses város az új, nyertes generáció fellegvára legyen.”

(Horváth Anna)

ISSN 1222 8338

9 771222 283304 1 6 0 0 5

8 (EU) 500 FT

ORGANIZAȚII DE TINERET
YOUTH ORGANISATIONS